Авесалом Подводни

ПСИХОЛОГИЯ ЗА АСТРОЛОЗИ

От автора

Предлаганата на читателя серия от четири книги е написана на основата на лекциите, четени от автора за начинаещи астролози в течение на 1998 – 1999 учебна година в Новосибирския астрологичен център “Уран”.

Лекциите са били четени така, че да бъдат разбираеми и за слушатели, интересуващи се от психология, но непознаващи астрологията – с изключение на отделни примери и забележки. Авторът си е поставил за цел създаване на културно философско-психологически контекст, включващ в себе си както езотеричните понятия на Изтока, така и основните идеи на съвременната западна психология. В основата на курса са били положени оригиналните разработки на автора в областта на висшите архетипове и тяхната проява в психиката на човека.

В курса е било отделено голямо внимание на практическите проблеми на човешкото взаимодействие, особено в рамките на семейните и психотерапевтични отношения.

От астрологична гледна точка, този курс може да бъде разглеждан като обширно общокултурно въведение в цял ред астрологически дисциплини: авторът строи основата на трансперсоналната, атманическата, синтетичната, квантовата и психологическа астрология, а също астрологията на личността.

Авторът изразява голяма благодарност на всички свои приятели, ученици и слушатели, вдъхновяващи го в течените на срещите им (и в процеса на подготовка за тях!) и на първо място на ръководителя на новосибирския астрологичен център “Уран” Наталия Чазова, а също на Ирина Бочарова, Оксана Вдовиченко, Татяла Илина, Людмила Каневска, Владимир Коробкин и Александър Скляренко.

В подготовката на материала за публикуване голяма помощ ми оказаха Владислав Илин и Иван Рогожкин, а компютърния набор на стенограмите доброволно, безкористно и самоотвержено поеха върху себе си Наталия Гончарова и Лана. На тях, а също и на моята постоянна литературна редакторка Елена Каменска и Мариана Шканчикова тази серия книги е задължена за своята поява на света.

А. Подводни
Москва, 15.6.2000 г.

Лекция 1

ПСИХОЛОГИЯ: ВЪЗГЛЕД ОТ XXI ВЕК

Здравейте, дами и господа!

Днес ние с вас започваме голямо пътешествие по твърде екзотичния свят на човешката психика и ще се постараем заедно да си съставим представа за това, какво е човешката душа и какви са инструментите за нейното изследване.

Психология – наука за душата. Психология е дума само по себе си ненаучна и противоречива. “Психе” на гръцки означава “душа”, тоест психологията е наука за душата. Обаче науката не може да се занимава с обект, който не е определен; а това, какво е душа, при нас има, в най-добрия случай, само интуитивна представа. Независимо от това, съществува практика, която се нарича “психотерапия”. “Терапия” на гръцки означава “помощ”, или “грижа”, тоест психотерапията е помощ за душата. Пак така, не е напълно ясно, какво е това, но когато човекът го боли душата и той идва при вас със съответните думи, на вас понякога ви е ясно, какво му трябва и как именно следва да му се помогне.

Друг е въпросът – може ли да се помогне на душата? Може ли да се помогне на друг човек? Този въпрос съвсем не е банален, ако го вземем в кармична или психологическа

дълбочина, защото душата, особено високата душа, която се въплътява веднъж на няколко столетия, идва с определена програма и трудностите, която тя налага в живота на човека (и в това число на неговото съзнание) са твърде големи, но неговата карма се състои точно в това, да се справи с тях. От друга страна, човекът е социално същество и с това също не спори никой. Когато на моите курсове по масаж скептиците казват: "Сам трябва да лекуваш заболяването си!" – аз отговарям, че даже вълците, такива изглеждащи хищни животни, се облизват едно друго до уши, защото езикът на вълците не е достатъчно дълъг, за да достигне до своето ухо, поради това даже вълците, както виждате, си помагат един на друг. Аналогични ситуации се наблюдават и в човешкия живот.

Ето така, въпросите: "Какво е това душа?" и "Какво е това помощ?" – тук са много не банални въпроси и преки отговори и определения, тук видимо няма, но затова съществуват косвени, или, както се казва, контекстни определения, състоящи се в това, че тези думи се употребяват в осмислен текст и вие се догаждате по смисъла на този текст, какво може да бъде неговото значение. И ние с вас ще минем по този път, тоест на въпросите за това, какво е душата, психиката и помощта, аз в хода на лекциите ще се постарая да дам косвен отговор.

Лекции в жанра на прорицанието. Сега няколко думи по повод жанра на тези лекции. Аз дълго мислих какъв е, собствено казано, този жанр и в края на краищата стигнах до извода, че може да бъде обозначен с думата "пророчество", или, по-точно, "прорицание". Когато година назад изнасях тук, в Новосибирск лекции по психология, то получих от залата такава бележка: "Вие имате всички данни, за да станете пророк. Защо Вие не станете такъв?" След това аз се запознах с (твърде младия по възраст) автор на тази бележка. Ние с него си поговорихме добре и аз помислих: а какво, на практика, трябва да се случи, та нали имам данни. Поради това напълно сериозно ви казвам, че встъпвам в жанра на прорицанието, но не в точния смисъл на думата, тоест не в жанра на точно предричане на бъдещето. Трябва да кажа, че думата "пророчество" обикновено се разбира като прорицание, но това е неправилно. Пророкът е човек, който вестява или носи със себе си волята Божия и той не е задължително да предсказва бъдещето. А аз встъпвам в ролята на прорицател, но ще прорицавам не някакви конкретни събития, а общите направления за развитие на науката за душата.

Сега при нас завършва 1998-ма година, идва краят на века и се усилват не само мистичните настроения, но и желанието да се направи равносметка на бурното столетие, даже хилядолетие, а на когото въображението е достатъчно – две хилядолетната ера. Независимо дали искаме това или не, но числата притежават огромна магия и влияние над общественото подсъзнание и е узряла идеята за това, че трябва да се направи равносметка, трябва да се правят изводи, трябва не съвсем празни да влезем в следващото хилядолетие, а желателно е – с определен багаж. И това мнение, съществуващо в общественото подсъзнание, естествено, влияе на всяко индивидуално подсъзнание. В частност, психолозите, независимо дали искат това или не, правят равносметка на развитието на своята наука, още повече, че психологията е млада наука. Тя в съвременното разбиране се е родила както разбирам, в края на XIX век, а дотогава е била само стихийна психотерапия – преимуществено телесно ориентирана. Имало е философия, но съвсем не психологията в този вид, както сега я разбираме. За това време е направено много и още повече, за съжаление, са се открили дупки, тоест всевъзможно неразбиране, но трябва да се правят равносметки и всеки психолог прави това сам за себе си, и ето с това аз също смятам да се занимая. Разбира се, аз не претендирам за това, че правя обективна равносметка на психологията на XX век – това би било, първо, извънредно самонадеяно, а второ, методически неправилно. Аз правя равносметка на психологията на XX век в този вид, както аз лично съм я възприел, тоест вие имате пред себе си съвсем субективни забележки. Както ви е известно, ние сме на прага на епохата на Водолея: раждат се нови хора, раждат се нови деца – съвсем други, отколкото ние самите, раждат се нови идеи и социални структури, появява се нова енергетика и се заражда нова култура. И нашата задача се състои в това, културата, предназначена за хората от следващото хилядолетие, да не се строи на празно място. С други думи, нашето поколение трябва да подготви културният мост, който ще свърже хората от второто и третото хилядолетие и, както ми се струва, науката за човека ще играе централна роля в културата на бъдещето. Човекът и

неговата психика – това са най-сложните обекти в цялата известна Вселена и ако ние разберем нещо за това, как е устроена психиката и как може да се взаимодейства с нея, то ние ще разберем нещо и за Вселената, а ако не се научим, то, вероятно, ще загинем. Такова е моето впечатление. Впрочем, аз гледам оптимистично на бъдещето, макар понякога и да ме ругаят за това.

Психологическите и хуманитарните идеи, на които съм се облягал, подготвяйки този курс, е отнасят към различни течения и традиции – източни и западни, екзотерични и езотерични. Навсякъде съм търсил актуални за бъдещия човек подходи и методи, стараейки се да отделя тези идеи, които са ми се стрували перспективни, макар самите открити от мен концепции и теории на мен, може би, в някои отношения не са ми харесвали твърде много – но аз, както рибаря с риболовна мрежа, съм излизал и хващал най-голямата риба, и след това съм я разглеждал и гледал в очите. А тя недоволно удряла с опашка и ми правеше физиономии, но след това съм я пускал. Примерно така се подреждаха отношенията му с различните психологически и езотерични теории, концепции и практики. Аз се стараех да бъде некритичен и, макар с критика може да се занимавам дълго и убедително, не си поставих такава цел. Поставих си за цел да намеря новите идеи, новите архетипове, които ще бъдат нужни на бъдещето и ето с някакъв улов сега съм пред вас.

Нова парадигма на психологията. И така, сега пред нас е време за равносметки и създаване на нова парадигма в психологията. Парадигма в науката – това е основен начин на виждане, основен език или, по К. Кастанеда, положение на събирателната точка. Аз не се съмнявам в това, че скоро трябва да възникне нова парадигма на човека – разбиране на човека като единно цяло – не номинално, не формално, а съдържателно и структурно. И какво ще бъде то (както ми се струва), ние ще разгледаме с вас.

И така, сега възниква и се формира нова парадигма на човека и човешките отношения. Аз виждам това разбиране в младежта, аз виждам това разбиране сред моите читатели – и в някаква степен сред своите читатели аз, вероятно, я формирам и това сега ще бъде в центъра на моето внимание.

Психологическо консултиране. Ние ще говорим много за психологическото консултиране. Какво искам да кажа като цяло по този повод? От моя гледна точка, изкуството за психологическо консултиране е най-важна част от човешката култура. Ако ние не разбираме, че хората идват един към друг за психологическа и душевна помощ, ако ние не умеем адекватно да формулираме нашето допитване, правилно да разберем човека и да му дадем това, което му е нужно, но ние не можем да се смятаме за хора. Да помагаме, да учим, съветваме, тълкуваме в една или друга посока, да поемем върху себе си чуждия живот, неговите трудности, неговата карма – как да правим всичко това правилно? Какво тук може и какво не? Обаче ние не можем да дадем съдържателен отговор на тези въпроси – а те са винаги конкретни, винаги животрептящи, болезнени и хората идват при нас с голямо емоционално напрежение – ако ние нямаме теоретичен фундамент, в частност, разбиране на това, както е това карма, какво е това душа, какво е това свой живот и какво е чужд живот защото при мнозинството хора всичко това е преплетено в главата и объркано до невъзможност. Що се отнася до структурирането на кармата, то тази тема на Изток се е разработвала достатъчно детайлно, но при нас попада най-често във съвсем екзотеричен вид, а поради това достатъчно безсмислено.

Структура на личността и структура на кармата. На Изток има хора, които съзнателно се въплътяват от един живот в друг, предсказват къде ще се появят, помнят добре своите минали въплъщения и виждат въплъщенията на другите хора и, в някои случаи дават кармични коментари от, например, такъв род: “Сега ти завърза кармично възелче, което след две въплъщения при теб ще започне да се развързва; а ето този къс от твоя живот – това е узряваща карма, и съществени събития се случват само през определено време. А сега ситуацията е друга – узряла е старата карма и ти жънеш плодовете на старите грешки и поради това е безсмислено да се огорчаваш,, че нещо лошо е станало по твоя актуална вина, например, поради това, че си недогледал. Карал си кола, пред теб е паднало дърво и ти си блъснал с размах това дърво, колата се е потрошила, но ти, слава на Бога, си останал жив и мислиш: ако бях по-умен, по-внимателен – щях да се размина с всичко това. Не, ако кармата е узряла, аналогично дърво би паднало на друг твой път или би произтекло нещо подобно и все едно ти би се лишил от колата.” Но такъв възглед за кармата е съдържателен

при условие, че при човека, който изказва такова мнение, действително има виждане на минали въплъщения и подробности от кармата и тогава с пълно знание на делата може да дава подобни коментари. Но спекулациите на тази тема, тоест разсъжденията и предположенията без реално виждане, естествено, не дават нищо.

Ето така, моята мисъл се състои в това, че да се структурира кармата е повече или по-малко същото, като да се структурира психиката. И аз мисля, че съответното знание сега идва (макар това да е наука или изкуство, достъпно, безусловно, не на всички) и първите стъпки в това направление се правят вече сега. И за това ще ви разказвам и ще обясня, в частност, как може в такива въпроси да се използва астрологията, какво дава тя и какво не дава и по принцип не може, както смятам, да даде. Аз мисля, че настъпва време на нова парадигма на мисленето, която често наричат епоха на Водолея и тя манифестира себе си с определени черти, които смятам да ви опиша – така, както ги виждам.

Език на преход на епохите. Главната видима поличба на епохата на Водолея се състои в това, че тя изостря и разкрива много фундаментални проблеми на отиващата си епоха (епохата на Риби), които за самата отиваща си епоха са се оказали принципно неразрешими или съвсем не са били поставени, не са формулирани, не са осъзнати. Кризисът на прехода на епохите преминава достатъчно твърдо не само в цивилизацията като цяло, както може да се види от историята на XX век, но също и във всички сфери на знанието, професиите, колективите, отделните хора и техните съдби и души. За да може да се помогне на индивидуалния човек да премине през тази граница, аз и пиша своите книги, провеждам тренинги, чета лекции – особено тези. Но, разбира се, аз не претендирам за обективност: имам известно лично виждане на тези периоди и начини за преход от една епоха към друга и това виждане поставям върху тези проблеми, с които се занимавам. Друг човек може да има съвсем друго виждане, в някои неща (или в много) несъгласуващо се с моето, а така и трябва да бъде.

Както вече казах, моите лекции се провеждат в жанра на прорицанието. За какво се отнасят моите предсказания? На първо място, към парадигмата, езика и концепциите на психологията, които, от моя гледна точка, са перспективни и ще се развиват по-нататък. Езикът – това е нещото, което ни помага и едновременно ни ограничава, особено ако използваме установени, но вече не пригодни за нашите цели значения на думите и понятията. Струва ми се, че психологическия език сега се намира в състояние на пречупване, в него се внедряват качествено нови за него понятия и те са твърде много, но аз съм се старал да избирам тези, които от моя гледна точка, са най-важни и перспективни.

Парадигмата на науката е нейната идеология и философия, и това е най-важна част от всяка наука и даже ако тя не е разработена, все едно ученият по някакъв начин си я представя поне подсъзнателно и тази негова подсъзнателна представа влияе на цялата негова дейност. А на въпросите за философско осмисляне на психологическите концепции и методики ще обръщам голямо внимание. Обаче, още един път казвам, аз ви излагам лично моето виждане, което на някой може да изглежда важно, на някого интересно, на друг полезно, а на някого, обратното и, аз нямам никакви претенции за обективна истина.

И тази моя позиция – е също една от поличбите на епохата на Водолея. Какво е това истина? В рамките на курса по психология е по-уместно да се говори за индивидуална, или психологическа истина. За мен психологическа истина е явява това, което, от една страна, на мен в дадения момент ми изглежда правдоподобно, а от друга страна, ми помага реално. И ако тези две условия са спазени, то в някакво приближение смятам, че пред мен е истината. В науката в аналогичен смисъл говорят за модели. Думата модел е твърде научна, аз я употребявам рядко, но това, което ще ви разкажа сега и по-нататък, за мен се явява психологическа истина, тоест изглежда ми правдоподобна, макар да нямам пълна увереност. И аз мисля, че моите възгледи в някаква степен ще се променят. (Макар, по-скоро, незначително; например, сега върви преиздаване на книги, които съм писал в началото на осемдесетте години. Аз ги препрочитам и читателите ми дават конструктивна критика – но много малко неща ми се иска да променя в тях. Наистина, може би, цялата работа е в това, че аз, бидейки Телец, съм много упорит.)

Новата парадигма. И така: или парадигмата на епохата на Водолея. Какви са нейните основни черти? Ловувам ги вече десет и даже повече години и някои поучителни неща съм намерил.

Непрекъснатост и дискретност. Първото, което се хвърля в очи, това е превръщането на непрекъснатост в дискретност. Много понятия, които в епохата на Риби се разглеждали като принципно нямащи количествени оценки и са се оценявали само качествено – например, такива свойства на човека, като доброта, честност, порядъчност или мъдрост – в епохата на Водолея ще се разглеждат по-конкретно: тя въвежда определени скали (в езотериката те са известни отдавна и се наричат посвещения), по които ще се измерват тези принципно "неизчислими" от гледна точка на културата на епохата на Риби качества. Тези скали и оценки няма да претендират за обективност в този смисъл, както ние го разбираме, тоест на научна обективност, но те ще бъдат устойчиво съществуващи и ефективно работещи в определен кръг хора.

Въобще, понятието истина в епохата на Водолея ще се разбира малко иначе, в сравнение с епохата на Риби: понятието обективна истина ще отстъпи място на понятието групова истина. В рамките на понятието групова истина, или истина за дадения колектив, ще бъде възможно ясно разчленяване, тоест дискредитация (б.п. има се предвид научното понятие дискретност или прекъснатост) на тези качества, които в епохата на Риби са изглеждали никак не дискретизируеми, тоест не е било възможно да е разделят по никакъв начин на нива подобно на това, както се е случило във физиката. Електронът, който в модела на Бор, подобно на планета, е могъл да се върти около ядрото на всякакво разстояние от него, в квантовия модел се е оказал притежаващ само неголямо число определени орбити, в рамките на които той може да съществува, а промеждутъчните положения са се оказали невъзможни за него.

Стъпки по стъпалата вместо скок през пропастта. И така, водолейската парадигма ще ни предложи квантуване на мястото на непрекъснатостта. От друга страна, епохата на Водолея ще ни даде стълбица вместо скокове. Например, в ситуациите, когато епохата на Риби ни е предлагала две нива, епохата на Водолея ще ни предложи цяла градация от промеждутъчни степени. Чирак и майстор, малък човек и голяма началник, плебей и аристократ, мирянин и светец – ето обичайните за епохата на Риби градации, промеждутъчни степени на които културата не е предвиждала и прехода от една към друга се е извършвал чрез гигантски скок или катастрофа. Епохата на Водолея, видимо, във всички тези ситуации ще представи достатъчно добре разработена стълбица, която в своите книги не веднаж съм обозначавал като еволюционна – макар, разбира се, да са възможни и други подходи.

Астрология: подходи на Риби и Водолея. В качеството на пример мога да разкажа, какво беше за мен астрологията, когато едва започвах да се занимавам с нея, тоест в края на 70-те години. Тогава имах романтична представа за това, че има твърде малко количество особени хора (тогава те бяха действително няколко десетки в цялата страна), наричани астролози, които владеят някаква съвършено фантастична и изискваща всеки път особено озарение техника. Те, гледайки чертежа на хороскопа, правят скок от елементарни и твърде абстрактни тълкувания, приведени в учебниците по астрология, към съвършено конкретни изводи за моя живот и могат да ми кажат, каква е съдбата ми и какво ще има в живота ми. И ето този самият скок, или ако искате, озарение, позволяващо на астролога от множество малки общи обстоятелства да направят конкретен и точен извод, ми се струваше достъпно на много малко число особено посветени, в редовете на които аз даже и не съм разчитал и не съм се надявал да попадна някога. Собствено казано, правилно не съм се надявал – аз и не попаднах.

Даже днес, тоест почти двадесет години занимания с тази забележителна наука, гледайки хороскопа и нямайки допълнителна информация, аз не мога да кажа, как изглежда човекът, да опиша, какъв е неговия характер и какви са неговите жизнени обстоятелства. Разбирането на хороскопа и човекът в процеса на астрологическо консултиране при мен протича в резултат на продължителен диалог, когато ние заедно с клиента предполагаме какво би могло да означава в неговия случай един или друг аспект на картата и как би могъл да се прояви. Но самия подход в консултирането при мен съвсем не е този, който е бил приет в предишната епоха.

Парадигмата на Водолея казва, че има много стъпала, в дадения случай – постигане на астрологията и обстоятелствата от живота на клиента и че на първо ниво вие виждате някакви общи характеристики и с увереност говорите само общи неща.

На второ ниво вие умеете да зададете на клиента правилните въпроси и можете да конкретизирате някои данни от хороскопа приложено към неговия живот – астролог от това ниво, тълкувайки картата, не употребява астрологични термини. Астролог от първото ниво не може да консултира без да произнася имената на планети, аспекти, знаци на Зодиака и т.н. Астролог от второто ниво вече може да говори, без да употребява астрологични термини; той вече набелязва отделни линии, макар още да е малко конкретен.

Астролог от трето ниво вече говори съвсем конкретно, но тази конкретност се предшества от дълъг и съдържателен разговор с клиента, изясняване на много обстоятелства от неговия външен и вътрешен живот и прилагането им (от астролога) върху астрологическата карта, изясняване на акцентите и нивата на проработка на планетите, аспектите и т.н.

Тук, на трето ниво, астрологът може да даде на клиента информация на това вече ниво на точност и конкретност, което се е предполагало за адептите от астрологията на старата школа, но там тя идва във вид на особено откровение, гениална догадка, а тук – като резултат на малко необичайна по форма, но вече постижима психолого-символична работа и точно в този стил съм писал своите учебници по обща астрология.

Структуриране на хаоса. И така, водолейската парадигма въвежда дискретността там, където е била непрекъснатостта и прехвърля стълба през зейнала пропаст. Какво още? Освен това, тя структурира хаоса в много области, за които традиционно се е смятало, че това е мътна вода, в която може случайно да се улови някаква рибка: там се отделят определени елементи, описващи връзките между тях, разчленявайки някои общи структури. Това, в частност, ми се иска да направя със самото понятие “човек”.

Едно от най-големите си постижения смятам картината на човека като окултен организъм, състоящ се от седем фини тела. Мисля си, че много от присъстващите са чели моите книги “Възвръщащият се окултизъм, или Повест за фината седморка” и “Фините тела”, където тази концепция е подробно изложена. Смятам, че обикновеното делене на човека на дух, душа и тяло само условно може да се смята за структурно, защото в него, например, отсъстват връзки между тези, така да се каже, елементи на човешкия състав. Неразбираемо е, как душата е представена в тялото, неразбираемо е, как тялото е представено в душата и съответно духът тук и там (вече не говоря за мъгливостта на самите значения на тези думи, явно нуждаещи се от уточнение).

Ще ви предложа много структури, които ще засягат човека, неговата психика, неговата индивидуалност, ще разкажа, как с тези структури (като ги имам предвид, макар, може би, да не ги описвам явно) работят съвременните психолози и ще разкажа, как върху тези структури се нанася астрологията и схемите, в които възниква възможност за астрологична интерпретация. Такива схеми има много, тоест сега може вече да се говори за десетина различни астрологии, всяка от които дава съществена информация за човека и неговата душа, но, естествено, когато става дума за толкова сложни и фини обекти, тълкуването зависи съществено от тълкувателя и неговите индивидуални представи за това, какво е това човек и душата му.

Индивидуална и групова истина. Продължавам своя разказ за новата парадигма в психологията и въобще науката на бъдещето, както си я представям. Една от особеностите на тази парадигма ще бъде това, че тя ще бъде принципно субективна. Видимо, човечеството ще се премести от идеята, че истината е нещо обективно съществуващо, в частност, съществуващо независимо от хората. С други думи, истината ще е разбира като групова.

За да ви е по-лесно да разберете, какво имам предвид, мога да приведа пример. Преди четири години давах интервю на московската телевизия. Наистина, на зрителя бяха показани примерно две минути от двучасовото интервю, но аз, видимо, сам съм си изкопал гроба, защото се опитах да обясня какво е това групова истина и с какво се различава от обективната и казах пред камерата приблизително следното: “Ако вие последователно отстоявате гледната точка, че истината съществува като групова, то сте длъжни да признаете, например, че преди две хиляди години Земята е била плоска и се е опирала на

три слона, които стояли върху гигантска костенурка, плаваща в огромен океан. А след това в някакъв момент Земята изведнъж станала кръгла и космонавтите, които полетяха в космоса, действително са вид яли, че тя е кръгла. Но ако вие попаднете в някакво отделено племе, не много свързано с цивилизацията, някъде в Африка, то оказвайки се там, вие ще откриете, че Земята отново е станала плоска." Това мое разсъждение телевизионния журналист не възприе и се отнесе към него твърде наостренo, но именно в такъв стил, видимо, в бъдещето ще се разбира истината. Аз живея, строя своя картина на света, имам истини, които предполагам за такива и които работят за мен, и докато това е така, нищо повече не ми е нужно – ако не се окажа в рамките на една или друга група, където вече трябва да ме интересуват нейните представи за истина и аз съм длъжен да ги съотнеса със своите възгледи на тази тема.

Йерархия и мрежа. Ако преминем към такава представа за истината, то рязко пада ролята на архетипа на йерархията и нараства ролята на архетипа на мрежата. Какво е това мрежа? Мрежа – това е набор кутийки, които съществуват относително автономно, но са свързани помежду си с други информационни или материални връзки. При това там няма пряко подчинение, а има, ако ви е удобно, обмен на опит. Но кутийката, която изработва идеята, интересна и полезна на други кутийки, започва да се ползва от авторитет, към него нарастват изискванията и отиват при него за съвети, получава енергетична поддръжка и започва да се развива по-интензивно. Но веднага щом нейното развитие и идеите, които развива престанат да бъдат интересни за останалите кутийки от мрежата, тя престава да получава тази поддръжка и се развива по-нататък сама по себе си. С нещо това прилича на световната мрежа Интернет в този вид, както сега се развива. Аз мисля, че след известно време сделките ще тръгнат през Интернет и тогава цялата финансова система на света ще претърпи много силни изменения. Съответните изменения в сферата на индивидуалното и груповото съзнание ще се изразят в това, че ние пряко ще почувстваме егрегорите и ноосферата като цяло и Планетарният Разум ще бъде осезаем за мнозина.

Кога въобще е възможно съществуването на мрежова структура? Това е съвсем разбираемо: това е възможно, когато връзката между елементите на мрежата са достатъчно интензивни. Целият XX век е век на интензивно преодоляване на пространството. В началото на века се е появила възможност за практически мигновено предаване на информационни съобщения чрез телеграф или телефон, развивала се е мрежата на железни пътища, появили са се самолети и Земята е станала неголяма и свързана, но аз мисля, че процеса на нейна интеграция на практика едва започва и, в частност, тези изменения, които са станали в нашата страна за последните двадесет години (от началото на перестройката) – това е много малка част от тези изменения, които очакват от нас, да допуснем, през следващите двадесет години. Разбира се, има хора които смятат, че основното вече сме преживяли, но аз не споделям това мнение. Обаче, може би, започва точно най-интересното. (*Скептично оживление в залата*.) Възникват не само хоризонтални връзки, не само мрежови структури, появяват се и се проявяват връзки от вертикален порядък, връзки между финия и плътен светове. Най-известната такава вертикална връзка – това е връзката Бог – човек. Разбираемо е, че човек и Бог са явления с принципно различна природа, за равенство тук не се налага да говорим. Аналог на тези отношения на езика на езотериката това са отношенията между плътния и фин светове. Съвсем отдавна, в 90-те години направих доклад на първата Всесъюзна конференция по астрология, където твърдях, че в нашето време отношенията между финия и плътен светове се е изменило качествено, че твърдата коричка, която ги е разделяла, пращи по шевовете и в нея навсякъде възникват пукнатини, през които се промъкват информационни и енергетични потоци и отгоре надолу и отдолу нагоре. И ето тези модели, които строя, описват именно тези вертикални взаимовръзки.

Тази мисъл може да се изрази на друг език, казвайки, че настъпва времето, когато всеки човек става сам на себе си жрец. Какво е това жрец? В широк смисъл това е човек, който ръководи канала, свързващ финия свят с плътния. Ако тези канали съществуват в неголямо количество и към тях е прикрепен съответен обслужващ персонал, то той се нарича жречески институт. Тогава, ако на мен ми е нужно да общувам с Бога, аз отивам при жреца, давам му записка, а той я предава на Бога, и след това Бог чрез него (или друг) жрец ми предава Своето указание. Обаче сега връзките между финия и плътен светове стават

значително повече, така че професията на жрец-езотерик губи своето отделно значение, става общодостъпна. Финият свят открива своя структура, която по-конкретно се проявява в това, че думата “егрегор” влиза в широка употреба, макар когато го чух за пръв път през седемдесетте години, то беше абсолютна екзотика. Въобще, егрегор, по основното значение на тази дума, това е ангел, но сега този термин се употребява в разширено значение, обозначавайки същност във финия свят, съответстваща на всеки човешки колектив. Ето така, сега егрегорите се материализират, тоест стават непосредствено осезаеми от хората, намиращи се в съответния колектив и, хората започват да разбират и чувстват, че освен хоризонталните взаимодействия, които вървят в семейството, в двойките, в деловите структури, има още и вертикални, преки взаимодействия с егрегора и неговата воля да бъде отгатната, или, обратното, да му се натрапи своята воля и своята етика и да бъде възпитан по необходимия начин, то всички дела и хоризонтални взаимодействия ще вървят по значително по-управляем начин, съществено по-меко и по-осмислено.

Архетип на двойката. И още един признак или, ако искате, знак на новата парадигма това е отношението към архетип, който се символизира с числото 2. При всеки архетип има по-високи и по-ниски значения и прояви. Нисшата проява на двойката – това е антагонизъм, тоест ситуация, когато се разчленява противоположността: две понятия или явления, които категорично се изключват помежду си. Например, такива са светлина и тъмнина, добро и зло – в тяхното антагонистично разбиране.

Антагонизмът, твърдата поляризация е главен двигател на всички основни сюжети, които са били при човечеството през последните, навярно, седем хиляди години. Преди седем хилядолетия е протекла голямата катастрофа, а именно обществото, което се основаваше на религията на великата Богиня майка и, бидейки миролюбива по своя основен патос, се е занимавала с поддържане на живота и главен символ на която била свещената чаша – е била победена от варварите и диваците, при които, обратното, патос била нисшата октава на мъжкото начало, принципа на грабеж и насилие, за символ на което служил мечът или сабята. И ето преди седем хиляди години ние сме проживя ли в този неизбежно мъжки патос. Основен двигател на всеки сюжет, даже любовен сюжет, това винаги е антагонизма, това е непримиримостта, това е войната. Даже когато клиентът идва при психолога, той чака, психолога да му нарече врага – вътрешен или външен. Априорната ориентация на почти всеки клиент се състои в това, ако той има някакви проблеми, то това означава, че има враг – външен или вътрешен и психологът е длъжен да посочи този враг – с цел клиентът да го унищожи (сам или заедно с терапевта). А ако психологът не намери такъв враг, то сякаш е неразбираемо, какво да прави и въобще е трябвало да идва на консултация.

От гледна точка на епохата на Риби, антагонизма е основната енергия, основното напрежение на всеки сюжет или действие – но възгледът на идващата епоха, видимо, ще бъде по-балансирана. На нисшата октава, тоест на първото ниво на проработка на архетипа на двойката съответства антагонизма, но по-нататък, тоест на второ ниво на негова проработка, възниква понятието съперничество, когато даже непримиримите врагове чувстват нещо общо помежду си, изучават си оръжията и някак се приспособяват един към друг. Например, двама мъже, които искат ръката на една жена, все пак не са склонни да се убият помежду си: всеки от тях се самоизразява пред очите на любимата и заедно с това пред очите на съперника. Тук, от една страна, има конфликт, има противоположност на интереси, стремежи, защото трябва да се потисне, победи противника, но все пак това не е смъртен враг, който трябва да бъде потъпкан, да се заеме неговата територия, изяден заедно с месото и костите или изгорен и неговата пепел разпръсната по вятъра. На това ниво на проработка на архетипа на двойката вече се казва, например, това, че ако нямаше зло, то нямаше да има и добро, и че злото дава материал за развитие.

А на следващото, трето ниво на проработка на архетипа на двойката започват разговори за златната среда, за синтеза на тези изглеждащи противоположни начала: оказва се, че съществува трети възглед, друго, по-широко, обемно виждане, много ограничена част на която се явяват двата полюса, представящи антагонизма. Обаче този обемен възглед не се намира на някаква промеждутъчна точка и това е важно да се разбере. Това не е златна или друга “среда” в геометричното разбиране: това е възглед,

който отрича и единият полюс, и другият полюс. Това е начин на виждане, който се намира извън тези два полюса, но когато вие го намерите, то става ясно, какви негови крайности се явяват полюсите, представящи противоположностите в тяхното първично-наивно разбиране.

Например, представете си, че върви борба между кръг и квадрата. Квадратът казва, че смисълът на живота е в ъгъла и в равността, в успоредността, в съразмерността на страните и е особено хубаво, когато всички страни са еднакви; че целият интерес на живота се състои в това, че когато ти пътуваш, пътуваш равно, а след това изведнъж протича неочаквана промяна, ти рязко се обръщаш в друга страна и по нея отново пътуваш равно и удобно. А кръгът казва, че ъглите – това е дискриминация, че всички точки трябва да бъдат еднакви, че трябва да има някакво универсално единно начало, че главното в движението е отсъствие на праволинейност, плавност и постоянство на обратите.

Възможна ли е тук среда? Наивният поглед ще ви даде някакъв осмоъгълник. Той се получава, ако ние (виж рис. 1.1) срежем ъглите на квадрата и по този начин го приближим до кръга. Но на практика е разбираемо, че това не е така. Проблемът ние не сме решили. Това не е кръг и не е квадрат, а Бог знае какво. За да решим този проблем, трябва да разгледаме цилиндър. Ако вие стигнете до идеята, да си представите цилиндъра като някакво обемно тяло, то можете да намерите синтетична философия, частни случаи или аспекти, които ще бъдат нашите противоположности: ако погледнем отгоре, то цилиндъра е кръгъл, а ако погледнем отстрани, то е квадратен.

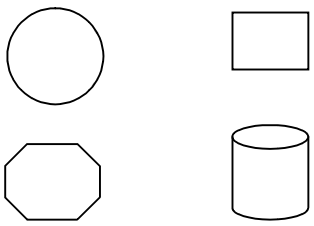

Рис.1.1 Диалектическо противоречие между кръга и квадрата и варианти на негово трансцендиране: осмоъгълник и цилиндър.

Мога да дам друг пример. Представете си велосипедист, който се учи да кара колело. При него има борба на десния наклон с левия наклон. Ако той смята, че дясната ръка и крак са във всички отношения по-добри от левите, то той ще пада на дясната страна. Ако той смята, че са по-добри лявата ръка и крак са във всички отношения по-добри от дясната, то той ще пада наляво. А като резултат той ще бута колелото към себе си. В дадения случай балансът, забележете, е много не тривиална работа. Той означава, че ти пътуваш на велосипеда така, че когато започнеш вследствие неравността на пътя да се накланяш надясно, то обръщаш кормилото наляво, а ако се накланяш наляво, то съответно, надясно. Така новаците се обучават на каране на колело. Ако вие намерите този баланс и се научите да обръщате кормилото навреме и в нужния ъгъл, то ще тръгнете на колелото, което не може да се сравни със скоростта на пешеходец и още повече със скоростта на човек, който бута колелото пред себе си. Този пример, може би, по-успешно илюстрира моята мисъл за това, какво е баланс между противоположностите.

Анатомия на душата? Нашата тема е психологията. Поради това ако ние сериозно говорим за структуризацията, то сме длъжни да постигнем и предложим на нашите потомци нещо, приличащо на анатомия на душата. Ако не се отнасяме към душата и душевния живот като към нещо аморфно и допускащо само качествено описание, то ние сме длъжни да предложим съществуването на нещо от типа на анатомия при него, подобно на това, както имаме скелет, мускулатура, вътрешни органи. Всички те в организма са достатъчно ясно отделени помежду си макар отгоре да са покрити с кожа и, ако вие сте начинаещ анатом, то на вас може да не ви бъде напълно ясно, какво имате в ръцете си: тънки черва или вече дебели? Но душата – това не е тяло: душата е по-свързана и всяка нейна част много интимно е свързана с всяка друга нейна част. Ако вие сте ранили палеца си или даже по волята на съдбата сте се лишили от някаква част от своето тяло, то вие можете да продължите да живеете, и останалото тяло ще продължи да функционира. А с душата

ситуацията е малко по-различна: тук свързаността е значително по-висока, взаимозависимостта между частите е значително повече, така че всяка травма се отразява на всички части веднага. Поради това да се говори, че ние сме разделили душата на части, като конструктор, видимо не се налага.

Душата в сравнение с физическото тяло е по-подвижна, по-течлива. Тя в значително по-голяма степен реагира на всякакво въздействие и към нея е по-добре да умеем да се приспособим, или да изработим ефективни (понякога твърде екзотични) средства за защита и, в този смисъл, да не я сравняваме с тялото. Например, тези душевни трагедии, които преживяват някои хора, поразяват внимателния наблюдател на жизнеността на човешката душа, нейната приспособяемост – значително по-голяма, отколкото наблюдаваме при човешкото тяло.

Но казаното не означава, че структурният подход към тази тема е невъзможен и към този въпрос ще се връщаме неоднократно.

Индивидуална и групова душа. Това е много важна тема. Душата е съединена с други души и с колективи от души, тоест с егрегори, при което е съединена много интимно, пряко. Това обстоятелство може да се смята за установен факт, признат от значителна част на психологическата общественост на съвременния свят. Изследванията на К. Юнг и особено на С. Гроф са установили този факт, че в дълбините на индивидуалното подсъзнание се открива общественото подсъзнание. Например, К. Юнг е изследвал сънищата на своите пациенти и там се откривали символи, които човекът сам не е знаел и не е могъл да знае, отнасящи се към други времена, към други култури и епохи. Същите тези явления е открил С. Гроф, чехски психиатър, който работил с ЛСД – психоактивно вещество, променящо състоянието на съзнанието на човека много силно. Хората под действието на ЛСД отивали не само на нивото на собственото детство и преживявания от пренатален ред, тоест съпътстващи неговото раждане, но и попадали в информационни слоеве от други култури, или попадали в такива екзотични пространства, за които подозират само езотериците или стихийните мистици.

С други думи, оказва се, че всеки човек, от гледна точка на психиката, е въвлечен не само в своята семейна реалност, в реалността на близкото обкръжение от свои приятели и колеги, но, на дълбоки нива на подсъзнанието, той е свързан и с всички останали хора, колективи и култури. Това означава, че престава да работи принципа на локализация: човекът действително се явява представител на човечеството като цяло и даже не само на човечеството, но и на целия проявен свят. Микрокосмосът открива своето тъждество с макрокосмоса, както това се е твърдяло в древните езотерични учения. Макрокосмосът – това е Вселената, микрокосмосът – това е човека, ако го вземем в езотеричното, тоест дълбочинно разбиране. Поради това да се строи анатомия на душата може, само ако се отчита този момент, че тя е във взаимовръзка и е много интимно свързана с другите хора, с групите хора и човечеството като цяло. По такъв начин, проблемът за описание на човека, индивидуалната съдба се оказва неразрешима без описание на човечеството и мировата карма като цяло.

Изисквания към езика на психологията. Какъв трябва да бъде езика за подобно описание? Разбираемо е, че това е извънредно сложна задача, защото езикът на науката, където всяко понятие има точен и определен смисъл, който още е еднакъв за всички хора, тук не подхожда много. Ако говорим за самото понятие истина, то, както вече казах, съвременната цивилизация се премества от понятието обективна истина, прехвърля мост между субективната истина (справедлива за дадения човек) и обективната истина (годна за всички въобще). Въобще, обективните, тоест верни за всички хора истини, видимо, са съвсем малко и са твърде абстрактни, така че ако ние се стремим към съдържателно знание, то ние неизбежно ще дойдем до понятието групова, а след това и индивидуални истини и при това е много важен процесът на трансформация на истината при прехода от голям колектив към по-малък и от групата към отделния човек. В този процес протича неформална конкретизация и е много важно личното творчество на човека.

Например, четейки тези лекции, аз адресирам своите думи към всички вас заедно, но всеки от вас ги интерпретира и разбира приложено към себе си, към своите познания и жизнени сюжети, и при това във всеки от вас възникват свои картини и преживявания, свои логически схеми и вериги, често твърде не приличащи една на друга. И този образ се и

явява, видимо, архетипен. Именно така в бъдещето ще се разбира истината. Не така, както мен са ме учили в университета, където преподавателя говори нещо и пише на дъската и идентични копия на това, по идея, трябва да се възпроизведат в ума на студентите и именно тях студентите представят на изпита. Аз мисля, че този възглед в епохата на Водолея ще бъде преразгледан и при това много съществено. Смятам, че езикът за описание на истината или научната теория, или просто областта от знанието, трябва да бъдат такива, за да може в нея, от една страна, да бъдат представени универсални категории и понятия, разбирани от всички хора приблизително еднакво – така, че те да могат да общуват помежду си и да се разбират – а от друга страна, този език трябва да бъде такъв, че приложено към всеки колектив и към всеки конкретен човек е възможен процесът на интерпретация и конкретизация на неговите основни понятия, удобен, полезен и подходящ за дадения човек или колектив. В този смисъл астрологията с нейните йероглифни, бих казал, понятия ни дава модел на такъв род език и е добре известно, например, че различните астролози една и съща карта разбират и тълкуват по съвсем различен начин. Това е свързано, от една страна, с това, че те гледат различни части на тази карта – на вас, струва ми се, това е разбираемо. Но от друга страна, основните йероглифи – знаците на Зодиака, планети, домове – всеки разбира малко по свой начин, макар, разбира се, да има разбиране, нека да бъде с достатъчно абстрактно свойство, което е общо за всички.

А сега дайте да поговорим за структурата на личността, вече говорих за структурата на душата. Отбележете за в бъдеще: аз не приравнявам психиката и душата към личността, тоест към това, което обикновено се подразбира когато се употребяват термините “аз” или “его”. За мен това са различни неща.

Външно “аз” и вътрешно “аз”. Да поговорим за структуризацията на личността. Въобще, нейната структура сама по себе си е съвсем неочевидна. Например, за много хора такива неща, като вътрешно или дълбочинно “аз” просто не съществува. И независимо от това, мнозинството психолози и, междувпрочем, мнозинството религиозни системи се пресичат в тази мисъл, че при човека има някакъв независим от външните условия и обстоятелства вътрешен център. И известния призив на древните: “Опознай самия себе си” се отнася, разбира се, към същия този център, който се нарича вътрешно “аз” и който се различава качествено от външния, или дневен “аз”.

Какво е това външно “аз”? Под това се подразбира как ние разбираме себе си, своята личност, когато казваме, че аз съм такъв, притежавам такива качества, завършил съм такава школа, живял съм и съм се родил в такова семейство, получил съм такова образование, имам такъв личен опит, през такъв интервал от време бях женен, - като цяло, това е цялата социално разбирана биография, а също вътрешен опит, който се преживява и осъзнава, когато човекът се намира в обикновено състояние на съзнанието. За външното “аз” е характерно повърхностно възприятие: когато казваме: аз нещо узнах, нещо постигнах, - това е което разбираме под повърхностно възприятие, зад което, въобще казано, може да не стои нищо, тоест дълбока асимилация и усвояване на възприетия материал може и да не протече: в едното ухо влязло, от другото излязло.

Какво е това вътрешно “аз”? Ще дам неговото традиционно описание. Хората, които са преживяли усещането му като такова, обикновено се съгласяват с това описание. А при тези от вас, които още не са го преживяли, то още предстои (може би, не след дълго: след десет минути ще се опитаме да го преживеем). Ето така, вътрешното “аз” обикновено се описва като вечен и неизчерпаем източник на сила, вътрешно вдъхновение и енергия на човека, което се взема, от външна гледна точка, отникъде. Например, има хора, които постоянно сякаш го фонтанират, през цялото време говорят нещо, планират, организират, действат и т.н. Ако попитаме такъв човек: откъде взимаш енергия? – той, като правило, не ще съумее да отговори. Отнякъде тя се взима, но откъде, той не знае. Вътрешното аз конкретно никак не манифестира себе си, то винаги стои *зад* наблюдаващия, тоест когато ние даваме определение на вътрешното “аз”, сме принудени да го направим апофатически. Тази дума е от науката за Бога: съществува апофатическо богословие и катафатическо богословие. Катафатическото богословие определя Бога по пряк начин – например, като Владетел на Света, Творец на Вселената и т.н. Обратното, апофатическото богословие определя Бога посредством отрицание, последователно твърдейки, че Той не е това, и не е

това, и не е това. И, последователно отричайки това, което Той не се явява, вие сте длъжни да си представите какво Той е – например, да разберете, че Бог – не е някакво явление и не е някакво качество, а това, което стои *зад* това явление или качество. И, аналогично, вътрешното "аз" се определя посредством отрицание. Това е източник на нашите вътрешни акценти, това е нещото, което стои *зад* нашите ценности. Всеки човек има своя система от ценности, а вътрешното "аз" е нещото, което формира нашите ценности отвътре. То ни дава трудности и противоречия в характера и акцентирането на световъзприятието. Например, аз приемам нещо, а друго не приемам, така че в моя вътрешен свят някакви две обстоятелства, обекта, стремежи никак не се съгласуват помежду си, а тяхното докосване се оказва взривно. Обаче защо не се получава така при други хора и, приблизително същите обекти в неговия вътрешен свят благополучно оживяват? Отговорът на този въпрос може да даде само вътрешното "аз", което формира нашите основни (и вътрешни, и външни) жизнени сюжети и ни дава сила за тяхното оцеляване. То не се осъзнава, защото винаги се намира зад границите на съзнанието. Ако при нас в нашето съзнание има нещо, то никога не е нашето вътрешно "аз". Вътрешното "аз" – това е нещото, което стои *зад* нашето съзнание, това, което възприема света и поставя своите акценти. Но то самото се явява неосезаемо, невидимо за съзнанието. Към него се отнася дълбокото възприятие и тази медитация, която скоро ще ви предложа, се явява опит да се превърне повърхностното възприятие в дълбоко. Дълбоко възприятие – това е такова възприятие, което влиза в самия център на човешката психика, тя се асимилира и започва да осветява всички психически, а също външни обстоятелства. Далеч не целия ни обкръжаващ живот се възприема от нас толкова дълбоко. Затаената мечта на всеки лектор се състои в това, всяка дума да се възприема от дълбината на душата на слушателя – ако, разбира се, това е добросъвестен лектор. А ако е недобросъвестен, то той ще се надява на обратното, тоест на това, че публиката няма да го слуша внимателно и след това няма да го замерва с гнили ябълки.

И така, описах структуризацията на личността: при човека има вътрешно и външно "аз". Ясно е, че това е вертикална структуризация, тоест външното и вътрешно "аз" са несъпоставими, не можем да ги поставим редом. Но между тях има определени връзки. Езотеричната и магическа традиции казват следното: човек влияе на своите обстоятелства не само по пътя на пряко въздействие върху тях. Сама по себе си думата "магия" предполага възможност за влияние върху плътния свят с помощта на финия, с помощта на съзнанието, концентрация на волята или въображението. По-просто казано това означава, че вие си въобразявате някаква ситуация, която е желателна за вас, концентрирате своята воля на нея и след известно време откривате, че така, както сте искали, се и получава в действителност. Това, в някакъв смисъл, е и определението на магията. И в този смисъл всички ние сме магове: всички ние планираме нашето бъдеще и в много случаи се получава така, както искаме. Може да наречем тази дума "успех", можем да наречем това с думата "случайност", но всеки делови човек знае, че ако той положи някакво количество усилия за даден проект (подчертавам, вътрешни усилия, а не само външни), то този проект, нека бъде с някакви компромиси, но ще се състои. Понякога компромисите биват големи, понякога получаваме не съвсем това, което сме имали предвид, но, независимо от това, се получава нещо приличащо. Ако вече ние пристъпваме към работата вътрешно равнодушно, ако ние не насочим своята воля към това, с което се занимаваме, то, съответно, ще се развали. И магията в този смисъл е нужна за реализацията на всяка програма.

Ето така, най-голяма магия в този смисъл притежава вътрешното "аз". Източната философия учи, че целия външен свят се обърнат към нас така, че да ни учи по оптимален начин, да ни възпитава и води по жизнения път в съответствие с тази програма, която има в нашето вътрешно "аз". Друга е работата, че нашето съзнание може това да разбира зле или може би е несъгласно с тази програма. Когато към мен идват хора с тежки карти, с тежки съдби, то аз нерядко им казвам така: особеност на вашата съдба се състои в това, че вашата душа ви се доверява много силно и възлага на вас такива напрегнати ситуации и програми, които не са по силите на обикновения човек. И вие сте длъжни да приемете това и се държите по подобаващ начин. И в много случаи подобен възглед на хората с напрегнати хороскопи помага съществено, тоест този образ намира в тях определен отклик.

Да си представим, че имаме някакъв актуален проблем. Дайте да помислим на такава тема: с какво е свързана нерешимостта на този проблем? В много случаи той се определя

от това, че нашето външно “аз” е лошо свързано с нашето вътрешно “аз”. Ние разбираме зле, какво иска от нас вътрешното “аз”, защо то ни е дало такава личност, защо то ни е дало такива външни обстоятелства и се държим в съответствие с това недоразбиране. А нерядко ние възприемаме протичащото недостатъчно дълбоко, тоест информацията за това, какво става с нас, не идва до нашето вътрешно “аз”, или идва, но в недостатъчно отчетлив вид. И сега ще ви предложа упражнение (медитация или транс, както искате), което се посвещава на един от най-големите психотерапевти на нашия век, доктор Милтън Ериксон, за когото още ще ви разказвам. Сред останалите негови разработки е имало много фина и съвършена техника за довеждане до транс.

Още ще говоря за трансовете, за хипнозата, медитацията и мисля, че това понятие в епохата на Водолей ще има съвършено друг смисъл, отколкото в епохата на Риби, когато това е било или нещо много лошо, или, обратното, необикновено ефективно, - опасно и в двата случая. Аз мисля, че в епохата на Водолея отношението към трансовете и променените състояния на съзнанието ще се промени силно. Но сега не искам да говоря за това, а ви предлагам да помислите върху такава тема: какъв проблем във вашия живот съществува не по-малко от година? Това трябва да бъде сериозен проблем, не твърде болезнен, но достатъчно актуален за вас, достатъчно дълговременен. И ние ще опитаме да поработим с него, привличайки своето вътрешно “аз”. Помислете, ще ви дам минута за размисъл. Това може да бъде вътрешен проблем, то може да бъде външен проблем. Постарайте се да го формулирате по-конкретно, например, във вид на фраза. Това може да бъде проблем на разбирането, или проблем на действието или съвършено външен проблем, когато не можете да намерите за себе си нещо адекватно във външния свят, или вътрешен проблем, например, вие не можете да се избавите от някакви свои вътрешни врагове. Става всеки проблем, само той трябва да ви вълнува, да е актуален днес и ви занимава не по-малко от година. Моля ви, помислете и го формулирайте с една фраза или няколко думи.

Пътешествие към вътрешното “аз”. Формулирахте ли го? А сега да си представим лист хартия, на която сте написали тези думи, да го запечатаме мислено в плик и да го отправим към вътрешното “аз”. Ще произнеса текст, в хода на който ще се осъществи това пускане. В момента, когато пликът с проблема попада до вътрешното “аз”, вие вече няма да осъзнавате този проблем и не трябва. То само ще разгледа този проблем във вида, както ще го получи и ще даде реакция на вашето външно “аз или на външния свят. Каква може да бъде тази реакция? Абсолютно всякаква: хайде да не я определяме предварително. Може би, ще се променят външните обстоятелства, може би ще се промени вашата вътрешна реакция на нещо. Може би, това ще стане днес, а може би след седмица. Може би, ще се променят някои акценти, може би, ще се промени само същността на проблема. Единственото, за което молим нашето вътрешно “аз”, това е тези изменения да бъдат съвършено отчетливи, за да се набележи реална стъпка към решаването на този проблем. Може би, той няма да се реши изцяло, то нека тази първа стъпка бъде съществена.

Трансът се нарича “Път към себе си”. Хайде, на когото това е удобно, да затворим очи и започнем пътешествието към самия себе си. Аз ще чета текста, ще правя паузи, задачата сме си я формулирали, пликът сме представили и сега си представяме, че той бавно се спуска надолу.

Път към себе си
транс

Пътищата към самия себе си са непостижими,
но са разнообразни.

Вие можете да приемете произтичащото
или да не го приемете.

За вас това може да бъде дълбок духовен урок -

или откровена насмешка.

Вие можете да слушате моите думи
или паузите между тях,

да възприемате прекия смисъл
или да го търсите между редовете.

Вие можете да слушате само интонацията
или съвсем да мислите за свои неща.

Възможно е, вие да влезете дълбоко вътре в себе си
или да се окажете пределно внимателни към обкръжаващото,

усетете люлеенето на вътрешните вълни
или стола, на който седите.

Може би, вие ще наклоните своята глава малко напред
или немного назад,

да я обърнете надясно
или наляво,

или съвсем да не я мърдате
ни физически, ни във въображението.

Може би, на вас да ви се прииска д натиснете своите рамене към шията
или напълно да ги отпуснете.

Възможное, вие да си представите своите ръце
или крака,

и да почувствуете, как те се вкочанясват от студ
или се загряват.

Може би, вие ще помислите за вашия гръб
или корем,

и по вашите ребра
ще потече топлина

от гръдта до гръбначния стълб
или от гръбначния стълб към гръдта.

Вие можете да отидете към себе си,
разсипвайки своето тяло

на най-малки късчета
или събирайки го в единно цяло,

отделяйки в своето тяло всяка част
или насочвайки се другаде от нея,

съсредоточавайки се на своите слаби места
или на силните,

откривайки в напрежението скрита енергия,
а в отпускането – явна.

Възможно е, вашият път към себе си да се окаже спускане в дълбините
или изкачване към висотите,

и вие ще тръгнете по стъпалата
или ще е качите на ескалатор,

бавно да е движите по извита пътека
или да полетите на гърба на могъща птица.

Може би, вие ще си спомните познат на вас начин на придвижване
Или ще измислите нещо свое.

* * *

И след това без да бързате върнете се във външния свят
по същия начин, както сте пътували вътре.

(Текстът на транса се чете бавно, с паузи между отделните редове и голяма пауза преди последните два реда.)

И тихичко се връщаме.

Цели на лекциите. А сега ще ви разкажа накратко за целите на своите лекции. При нас ще има теми, така да се каже, групови, тоест информация, пресметната за всички вас заедно. Преди всичко, това е запознанство с основните, от моя гледна точка, понятия в източната езотерика в тяхната психологическа интерпретация, а също със западните психологически теории на XX век, при което познанство не само на чисто ментално ниво, но и включвайки различни демонстрации. Например това, което днес ви прочетох, трансът "Пътят към себе си" – това е вариация на темата на ериксоновата хипноза, тъй като голяма част от формулите (стиховете), от които тя се състои, е написана в точно съответствие с разработките на доктор Милтън Ериксон.

Друга моя цел се състои в това, както вече казах, да направя субективна равносметка, тоест да отделя най-съществено и перспективното в тези теории, това, което (както ми се струва) ще се развива интензивно, да определя най-важните формиращи се днес понятия от психологията на XXI век и по възможност да им дам обемно запълване. Защо е нужно това? Ключовите понятия, например, на психоанализата са известни на мнозина, тоест влезли са в хуманитарната култура, но това съвсем не означава, че психоанализата като теория и практика е разбрана от обществото. В действителност зад нея стои, може би, нещо по-дълбоко, отколкото е имал предвид самият доктор Зигмунд Фройд и това ни предстои да почувстваме и разберем, без да се ограничаваме от нивото ширпотреба.

И още една моя цел – това е да направя структуриране и астрологическо запълване на идеите и концепциите на съвременната западна психология, тоест да направя това, за което техните автори, може би даже не са си помисляли (и, възможно е, биха започнали активно да възразяват против това) и да покажа, доколко астрологията прави по-практични и по-определени всички тези концепции, за които ще стане дума. Ако се вземе най-простата психологическа теория, то в случая, когато ни се отдаде да я преведем на астрологически език, ние моментално получаваме мощни индивидуални ключове за нейното използване. Например, често психологическата теория говори за това, че въобще хората биват такива, такива и такива, но кой и кога попада в дадена графа от класификациите, не е разбираемо, тъй като диагностичните критерии са разработени в малка степен. Астрологията вече не само дава описания на психотиповете (например, зодиакални), но и точно ги поставя в жизнените сфери. Например, ако погледнем хороскопа, то ще видим, че даденият човек в една област от своя живот (да кажем, в ролята на началник) ще се държи като Скорпион, а в

друга (да кажем, собственик на дом) – като Телец. И тази много добре диференцирана диагностика, свойствена на астрологията, поразява въображението именно със своята точност. Когато аз работих с психолози, които едва започваха да учат астрология, те на първо място се удивляваха именно от точността на определенията и характеристиките.

Сега за моите цели в индивидуален план, тоест за всеки от вас поотделно. На мен ми се иска да помогна на всеки от вас в самопознанието, разбирането на себе си и в определянето на своите роли както във външен план, така и във взаимодействието с другите хора. Обаче това ще става косвено и някак само по себе си. И днес ние направихме първият опит от такъв род.

Следваща моя цел: да ви дам техники за работа със себе си и с другите хора. По повод на техниките е важно да се разбере следното. Както в системата на търговия има пазарни цени, а има и цени на едро и на разликата между тези цени е и основана търговията, така и в психологията има техники, които психологът предлага на своите клиенти, и има техники (и концепции), които психологът ползва сам и не се стреми да разказва за тях на своите клиенти, това е неговата база, на която той стои. Това е неговото преимущество, тази планина, от която той гледа към равнината, където бродят неговите клиенти. Ето така, техниките, които ще ви дам, са основно професионални, тоест не са предназначени за непосредствена работа с клиенти. Те са за вас. Но ако вие ги усвоите много добре, то след известно време тези техники в адаптиран вид ще можете да предложите на своите клиенти.

Още една моя цел – да ви дам ключове за четенето на някои (надявам се, много) книги по психология, източна и западна езотерика, да назовем техните автори и аз се надявам, че след моите обяснения тези автори (ако ви заинтересуват) ще ви бъдат по-разбираеми. И вие ще можете самостоятелно да постигнете и развивате техните идеи, използвайки астрологичните знания и умения, които имате.

Следваща моя цел – да ви помогна в психологическата и фактическа адаптация към новото време, към епохата на Водолея; надявам се, че моите лекции ще ви помогнат да преодолеете бариерата, която ги разделя.

И, накрая, последна за това изброяване цел, но, може би, за мен лично най-важната – това е активиране на вашето лично творческо начало. И аз искам да кажа, че това не е безопасна работа, защото принципът на тъждество на вътрешното “аз” и външното съдържание на вашия живот, ако вие активирате по-интензивно вашият източник на творчество, енергия и ентусиазъм, то той, естествено, ще ви даде повече възможности за неговата проява във външния свят. Какво значи това? На първо място това, че вие губите устойчивост, вие губите почва под краката си, защото творчеството – това винаги е неувереност в себе си, това е проправяне на нови пътища. И това е лишаване от безопасност. Не зная, доколко сериозно възприемате тези думи и доколко въобще сте се замисляли за това, че животът на творческият човек е значително по-малко безопасен, отколкото животът на човека, склонен към рутина, но, поне аз имам предвид това активиране и, ако вие започнете да се жалвате, че, ето, докато не сте отишли на моите лекции, при вас всичко е било наред, а щом сте дошли, всичко започнало да се разваля, то аз, разбира се, ще ви посъчувствам, но ще си мисля, че вашето вътрешно “аз”, видимо, се е оживило и решило да се развлече по материала на вашата психика и вашия живот.

Психология, психотерапия и стихийни терапевти. Русия, както вие сами разбирате, е особена страна и колкото по-добре постигате другите страни и култури, толкова по-добре разбирате това. Що се отнася до психотерапията, то нашата страна просто е гъчкана със стихийни психотерапевти. Практически всеки човек или се подлага на психотерапия от страна на своите обкръжаващи, или сам се занимава с тази психотерапия. У нас е прието да се плаче на рамото, у нас е прието своите същностни, дълбочинни проблеми да се формулират с думи, понякога много фини, понякога излизащи на нивото на световната философия и да се предлагат на разглеждане от роднини и познати, във влакове за далечно пътуване и в електрички, в автомобили, в метро и при себе си вкъщи. Помня, когато един път към мен в групата по гимнастика дойде един такъв стихиен психотерапевт, при което той и работеше като такъв, отнякъде от неголям град в Сибир. И аз го попитах: “В какъв стил работите, какво сте изучавали?” Той ме погледна с някакви неразбиращи очи и ми каза така: “Но нали психотерапията не може да се научи. Или ти владееш това, или не.”

С което аз съм съгласен по принцип, а от неговите по-нататъшни думи разбрах, че никакви книги по психология той въобще не е чел. На мен ми беше интересно, как работи, поради това го попитах: “Как протича при вас терапевтичният сеанс?”

-Е как... Ето, идва жена при мен, има проблем с мъжа... Тя нервничи, плаче, аз давам на нея чаша кафе, казвам: “Изпийте кафето, успокойте се!” Тя ми казва: “Не, не искам, не обичам, няма да пия кафе!” А аз отговарям спокойно: “А къде ще ходиш?” И тя пие кафе при мен, успокоява се.

Тогава аз се интересувам от този психотерапевт: “Е, а как водите семейна терапия?” Той ми казва: “Точно така. Аз викам мъжа!”

И от това, което той ми разказа по-нататък, излезе не само, че има мощно пряко влияние върху своите пациенти, още имаше и не лошо ясновидство. Той е казал на някаква друга своя клиентка: “Утре ти недей да караш кола (а тя се канеше да ходи някъде), не разрешавам.” Тя не го послушала, тръгнала и попаднала в катастрофа. Междувпрочем, след това жената започнала силно да го уважава и повече такива неща (тоест непослушание) не си позволявала.

Какво искам да кажа по този повод? Може да не знам нито психология, нито астрология, може въобще нищо да не знам, но ако при вас има такава стихийна сила, стихийна магия, дълбоко виждане на другия човек, способност инстинктивно да се пригодиш към него, нещо да сметнеш, да отгатнеш и мощно, когато трябва, да натиснеш – то вие можете да не знаете нищо и, независимо от това, ефективно да водите своята психотерапия. При което вашият стихиен канал още ще се погрижи и затова, “не вашите” клиенти да не попадат при вас, тоест ще дойдат само онези, с които вие реално можете да проведете терапията, а всички останали няма да стигнат до вас. Но затова е нужен много силен канал. Обикновено той е налице при хора с големи психологически заработки от минали въплъщения. Те цялата своя психотерапия правят като с левия крак, но задачите за това въплъщение са съвсем други. Те имат подсъзнателен професионален навик за общуване с хората и, нерядко възникват впечатляващи ефекти. Но все пак поради някаква причина съществуват психологически теории и принципно различни типове клиенти.

По повод на успешни излекувания на своите масажни семинари аз обикновено казвам така. Какво е това лечител от висша класа? Това е човек, чийто лечителски канал пропуска към него само клиентите, намиращи се на прага на самоизцелението. И тогава, независимо какво прави този лечител, ефектът е гарантиран. Но до това ниво трябва да се израсне, а как да го направим? Отговорът е прост: изоравайки полето на собствено невежество и засявайки го със семената на мъдростта и, по-конкретно, различните теории. Ако вие сте настроени съвършено ясно към определена програма, която някога е вече била отработена до пълно съвършенство, то към вас ще дойдат хора, които ще ви бъдат ясни и ще бъде напълно разбираемо, какво да правите с тях, а други няма да дойдат. Но това е по-скоро занаятчийски, отколкото творчески подход. Ако вече вие сте творчески човек, то към вас задължително ще дойдат хора с най-различни проблеми. И в това число ще дойдат хора, които трябва да се диагностицират и лекуват в съответствие с една или друга психологическа теория, а без знаенето на тази теория, тоест чисто интуитивно, да се разберат тези хора и да им се помогне да се справят с проблемите може да се окаже във висша степен затрудняващо.

Защо това е така? Работата е в това, че психологическите теории, поне популярните, не се появяват отникъде и не се размножават просто така. Ако някаква психологическа теория започва да се ползва с разпространение, ако нейния автор става популярен, ако той провежда ефективни семинари (независимо каква, от ваша гледна точка, ерес и глупости да звучат в неговите концепции), - това означава, че в ноосферата (менталното тяло на Земята) има някаква тенденция, има някакво знание, има някаква енергия, която е намерила в тази теория своето въплъщение (може би, не най-успешното) и на нея е подчинено голямо количество хора, чиято психика функционира в съответствие с дадената психологическа теория, макар повтарям, тя може да бъде и некултурна, и недобра, и въобще да не ви харесва. Но, независимо от това, се налага да се съобразявате с нея. Ако има психологическа теория, то има и клиенти за нея. Поради това уважаващия себе си културен психотерапевт, както смятам, е длъжен да познава основните, най-модерни, популярни психологически теории на своето време, независимо от тяхната задълбоченост и да

разбира, че към него понякога идват клиенти, съответстващи на тази теория. По този повод има забавно място в книгата “Психологически типове” на знаменития швейцарски психолог на XX век Карл Юнг.

Един от водещите ученици на Фройд, Адлер, измислил своя собствена версия на психоанализата. (Фройд е бил човек, видимо, много творчески и, поради това всички най-близки ученици от него са се отделяли и разработвали свои собствени клонове на психоанализата, което много го е огорчавало. Аз на негово място бих се радвал.) Ето така Фройд (пише Юнг) разработвал достатъчно интровертна концепция на психиката, извеждайки нейната динамика и проблеми от детския травматичен опит и основен двигател на психиката смятал либидото (сексуалното влечение), тоест нещо вътрешно за човека. А при Адлер, обратното, основен двигател на психиката – това е стремежът към властта и управлението на хората. По този повод Юнг разказва: “Аз се оказах в затруднено положение. При мен дойде клиент. Когато ми разказа за себе си, то аз разбрах, че неговия комплекс, тоест неговия проблем, от една страна, може да бъде интерпретиран и по някакъв начин коригиран от позицията на психоанализата на Фройд. Но, от друга страна, всичко, което ми разказа, могло да бъде възприето и интерпретирано с очите на психологическата теория на Адлер. Не може да се предположи, че към Фройд отиват едни невротици, а към Адлер – други.”

Ето така, аз стоя точно на противоположната на Юнг гледна точка. А именно, аз вярвам в това, че каквито теории, каквито методики владее терапевта, как той осмисля своя пациент, такъв пациент и идва при него – като цяло.

Наистина, понякога идва, така да се каже, черен пациент – както има черен учител. Той идва, когато вътрешното “аз” на психолога решава да прояви своята творческа активност и иска, той да разшири своята вътрешна представа за психологията. Тогава се явява клиент, от когото не можеш да се отвържеш и който не подхожда на нито една от наличните при дадения психолог концепции и е съвършено неразбираемо как да бъде лекуван. И това означава, че за психолога е дошло време да разширява своите представи за психологическата теория и практика.

Така че ако вие искате да бъдете повече или по-малко защитени и влезете в егрегора на психотерапията не на основата на дилетант или любител (макар, може би, и твърде способен и успешен в някои частни случаи), а за правата на устойчиво стоящите на крака членове на съобществото (егрегора) на практическите психолози, то вие, разбира се, трябва да знаете основните известни във вашето време психологически теории и практики, поне просто да ги разбирате като факт от живота на ноосферата, тоест сфери на знания за Земята и като факт от подсъзнанието на всеки човек, защото ноосферата се отразява изцяло във всяко индивидуално подсъзнание. С други думи, при всеки човек има част от психиката, която функционира по тези закони, които се описват от съответната психологическа теория, ако тя е общоприета и поне широко разпространена.

Психология и психотерапия. Сега дайте са поговорим малко за психологията и нейния предмет. Предметът на психологията това е човекът и хуманитарните отношения, тоест отношенията между хората. Всяка психологическа концепция предполага (явно или неявно) определено виждане за човека и света, система от представи за това, какво представлява човекът, какви части има и как те взаимодействат. Може да се изучат твърде много психологически концепции, но в резултат ще се получи голяма еклектика, защото всяка от тях подразбира свое светоразбиране и световъзприятие.

Какво е важно тук? Мирогледът на психотерапевта, тоест неговите възгледи за света като цяло, за законите на кармата, неговата жизнена философия, неговите жизнени позиции, неговите ценности, неговите възгледи за човека, за процеса на психотерапия, неговите представи за това, какви биват клиентите, как трябва да се напасват отношенията с тях, етиката на негови отношения, неговия възглед за другите психолози – всичко това, естествено, не се проговаря във взаимодействието с клиента или се обсъжда с него в минимална степен, но оказва голямо влияние върху него. Ако вие (разбира се, не дай Боже) получите физическа травма и със счупен крак ви преместят в хирургическа клиника, то на вас въобще не ви интересува какъв е мирогледа на вашия хирург. Вас ви интересува, той технично да направи това, което е длъжен да направи: да обработи раната, правилно постави костите, сложи гипс, направи превръзка и т.н. Психиката на хирурга ви вълнува в

тази степен, за да може по необходимия начин да се съсредоточи върху вашия повреден крайник.

Обаче ситуацията, когато клиентът отива при психотерапевта, е съвсем друга. Разговорът между тях така или иначе върви на нивото на мирогледа, на нивото на световъзприятие – даже ако по своето непосредствено съдържание е съвсем конкретен, при което за клиента е винаги априорно важно, как психотерапевтът гледа на процеса на терапия като такъв. Какво въобще е длъжен да прави психотерапевтът, каква е неговата задача? Тук са възможни съвсем различни отношения, различни позиции и възгледи – както на клиента, така и на психотерапевта. За всичко това ще ви разкажа, а сега само обозначавам темите, които ще обсъждаме с вас. Аз още един подчертавам, че не е задължително мирогледа на психотерапевта, неговото отношение към процеса на терапия, към клиента да се обозначи в думи. Обаче то оказва въздействие на клиента веднага: ето той влиза в кабинета и това е всичко, веднага започва да произтича нещо, веднага започва интимен контакт. И ето винаги на първо място контактът на два мирогледа – даже ако на психотерапевта му е съвсем безинтересно да разбере мирогледа на клиента. Може би, клиента няма никакъв мироглед. В една от книгите Вл. Леви, например, описва такава твърде конкретна дама. (Владимир Леви – това е писател, по книгите на когото се е учило моето поколение стихийни психотерапевти и аз не съм изключение.)

В една от книгите има такъв сюжет. Идва при автора жена, разказва му своя проблем (неразбирателство с мъжа) и в заключение заявява: “Но вие, докторе, имайте предвид: аз нямам никакво подсъзнание. (Макар, пише авторът, той не я е питал за това.) И никакво съзнание също няма. А при мен има здрав смисъл. И този смисъл ми казва, че още едно напиване – и аз ще си отида от него”.

Клиента може да смята, че при него няма нито подсъзнание, нито съзнание, нито мироглед, но в действителност (по-точно казано, от гледна точка на психотерапевтичния егрегор от края на XX век) при него има всичко това – но не е осъзнато от него. И този неосъзнат мироглед влиза в контакт мирогледа на терапевта – който мироглед може да не бъде осъзнат и от самия терапевт, междувпрочем. Защото съвсем не е факт, че той се занимава с него, формира го. Напълно може да се случи неговия мироглед в голямата си част да не бъде осъзнат, не формулиран в ясни термини, да съществува като в мъгла. И в резултат се получава неприятен неясен конфликт между два неосъзнати мирогледа, макар и на клиента, и на терапевта съвсем не им е неразбираемо, собствено, в какво се състои работата.

Или обратното, протича прилепване. Ако при клиента и терапевта възникне общност на мирогледите, те могат да почувстват невероятна симпатия и сила на привличане помежду им. При тях възниква усещане на общност на душите, в резултат на което всички проблеми на клиента (и терапевта) отиват настрани, а остава емоционално сливане в психологически екстаз. Обаче, това съвсем не означава, че психотерапията е тръгнала ефективно. Това означава, че се е активирала интензивна двойкова медитация, а как те ще я утилизират, тоест какво ще направят от това, това още е въпрос и въпрос.

Ето така. Клиентите биват различни и психотерапевта е длъжен по съвсем различен начин да възприема различните типове клиенти и се учи да вижда тези игри, които те играят. Защото, като правило, човек съзнателно предлага едно, а подсъзнателно – нещо съвсем друго. Например, има три основни теми (по-точно – модалности), които носят клиентите: това е тотална катастрофа, частна трудност и необходимост от обучение. Всеки човек, идващ при психотерапевта, носи една от тези три теми. При това той, може би, не изразява пряко това, но една от тези теми стои сякаш зад кадър на неговите проблеми. И психотерапевтът и длъжен тези три типа теми (и, съответно, клиенти) да различава ясно.

Тотална катастрофа. Човек, носещ със себе си тази тема, идва и казва: “Докторе, умирам, трябва да ме спасите, вие сте моята последна надежда”. Въобще това е много лошо начало. Нерядко клиентът още добавя, че няма и стотинка пари. По такъв начин, в своята катастрофа клиентът се опитва да въвлече и терапевта, защото всеки час от работното време на последния също струва нещо и ако не му заплатят, то неговите деца ще гладуват. Прилагано за такъв род клиенти психотерапевта трябва да е изработил определено разбиране, техника и философия, защото да се помага на човек, намиращ се в състояние на катастрофа, това е двуостро занимание. Тук терапевтът моментално попада в

ситуация, която в психотерапията се нарича двойно свързване. Това значи, че във всички посоки има задънена улица. Ако вие не му помогнете, то той ще умре. Лошо. И вие няма да се окажете професионалист, което е по-лошо: вашата задача е да помагате на хората, а не сте му помогнали. Получава се съществен удар по самооценката на терапевта и въобще по неговия професионален канал. Лошо. От друга страна, представете си, че вие сте му помогнали, избавили сте го от тази катастрофа. Каква мисъл тогава възниква в подсъзнанието на човека (а може би и в съзнанието)? Вие сте утвърдили това, че той не е способен на нищо, че неговите проблеми и катастрофи може да смекчи или отстрани само друг човек. Това също е много и много опасна ситуация. Човекът, може би, известно време ще просъществува, а след това ще дойде при вас със значително по-голяма катастрофа, от която вече вие няма да го извадите – а ако я вземете сериозно, то падате в пропастта заедно с него.

Поради това, по принцип, аз смятам, че ситуацията с психотерапевтична помощ в пряк смисъл е принципно порочна. И истинският психотерапевт, по мое лично мнение, е длъжен всячески да я избягва. Той е длъжен някак да помогне на своя клиент, но от друга страна, е длъжен да му създаде впечатление, че никаква особено роля не е изиграл в неговия живот, не е оказал никакво съществено въздействие. Като идеал след известно време клиентът е длъжен да каже на терапевта: “А защо, собствено казано, идвам при вас?” Той е длъжен да открие, че проблема, който го е вълнувал, повече не го вълнува и въобще никакъв проблем не е имало.

Може ли да се построи процеса на психотерапия така? Аз мисля, че да. Това, разбира се, е достатъчно сложно, на първо място поради това, че при такъв подход няма привичните за класическите школи по психотерапия представи за това, че психотерапевтът – това е професионалист, това е човек, който умее някои неща, някои неща може и тези свои знания и умения прилага към проблемите на пациента. Тази схема се пречупва. Но може да бъде заменена с друга и за това малко по-късно.

Частен проблем. Ако човек идва на прием с някакъв частен проблем, то това все пак е по-леко. Тогава психотерапевтът и клиентът могат да се договорят за това, че те заедно, двамата ще решат този проблем, някак си на паритетни начала. Те делят между себе си отговорността и се получава нещо от типа на групова работа, в хода на която част от натоварването ляга върху терапевта, а част – на клиента.

Обучение. И накрая, третият вид терапия, който, от моя гледна точка, се явява най-добър по своя дух – това е психотерапия на материала на конкретно обучение. При това психотерапевтът встъпва в ролята на учител, който предава определена техника или технология, свързана с външния (или вътрешен) свят на човека и в хода на това обучение проблемът трябва да си отиде сам по себе си. Това е винаги малко околен път. Веднъж при мен дойде човек, чиято ръка се движеше много зле, някога е имал травма на черепа. Обаче той не ми каза: “Излекувайте ръката ми”. Той каза така: “Вие сте длъжен да ми кажете какво трябва да направя, за да мога да се излекувам напълно от това заболяване.” Ето това е, от моя гледна точка, идеалната позиция.

Защо все пак е нужна теорията, нужна психологията? Съществува универсална схема на взаимодействието между терапевта и клиента, която аз сега ще ви представя (рис. 1.2). Клиентът има конкретен проблем и той го предявява пряко и манифестира косвено със своето поведение, външен вид, начини на взаимодействие с терапевта и т.н. Този проблем влиза в рамките на негово разбиране от страна на психолога. По-нататък в тези рамки върви диагностиката. След това протича избор на инструмента и методите на лечение. И накрая, протича самото терапевтично въздействие. Ние, по такъв начин, получаваме (рис. 1.2) пет етапа на терапията, от които средните три се осъществяват сякаш в рамките на психологическата теория (в нейното разбиране от страна на терапевта), а крайните два (първи и пети) излизат зад тези граници.

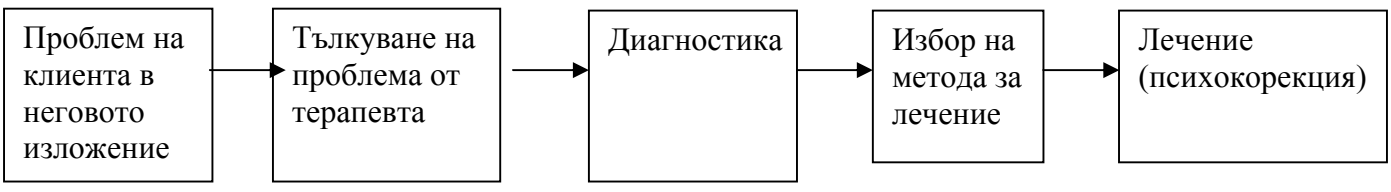

Рис. 1.2 Пет етапа на психотерапията.

Вина и агресия: варианти на терапията. Дайте сега, за да не бъда твърде абстрактен в своето изложение да приведа пример. Представете си, че към терапевта идва клиент и казва, че той е поробен от проблем: има чувство за вина, което достатъчно често и твърде енергично го посещава и е твърде неприятно за него; а освен това, при него регулярно възникват притъпи на неадекватна агресия и тези две емоции при него са свързани помежду им: той постоянно изпитва чувство за вина по отношение на един от членовете на своето семейство, но към него от време на време е необикновено агресивен. И това не го устройва. Той е агресивен, а поради това е виновен; той е виновен, а поради това и да разкъса тази връзка не става.

Дайте да видим тази ситуация с очите на психотерапевта, който прилага, например, такава твърде структурирана теория, като трансактния анализ на Ерик Берн. Аз мисля, че голяма част от присъстващите е запозната с нея, но за тези, които не я познават, ще кажа, че в основата на трансактния анализ лежи представата за това, че при всеки човек има три основни ипостаса (лица, б.п.) на личността: Дете, Родител и Възрастен. Детето – това е творческа, спонтанна ипостас на личността, когато вие правите това, което искате, без много да се замисляте върху това, как ще бъде възприето. Възрастен – това е това лице на “аза”, което е насочено към взаимодействие с външния свят, тоест това е социално адекватно поведение, когато вие самостоятелно оценявате ситуацията и действате в съответствие със своята оценка. И накрая, Родител – това е вашето отношение към света, което се подчинява на твърдо устоялите норми, които най-често са унаследени от собствените родители. Това е нещото, което не се подлага на съмнение, обсъждане, това е нещото, което е и не се променя.

А сега дайте да видим емоциите на човека от гледна точка на трансактния анализ.

Вина. За нас е важно да разберем, какви лица на личността фигурират в патологичен или травматичен сюжет. Ако това е Детето, то каква е неговата вина? Тя, по-скоро, ще бъде спонтанна, тоест възникващ изведнъж и отникъде, неочакван, остра, не много свързана с предишното поведение на човека. В този момент, когато Детето в човека чувства вина, той не разбира, защо тя е дошла. Сега тя е дошла и той е прегърбен от нея, и нищо не може да се направи с това. Неговата вина най-често ще бъде неуправляема, неочаквана и непредсказуема.

Каква вина е свойствена за лицето на Възрастния? Ясно е, че тя ще бъде съвсем друга. Тук е характерна рационална вина, тоест на човека ще бъде разбираемо, с какво конкретно е свързана тя. Вината на Детето често е неразбираемо с какво е свързана, неясно е, защо е така остра, защо е възникнала именно сега. В лицето вече на Възрастния вината ще бъде на първо място логическа, тоест поддържана от разума (може би, тази поддръжка да се окаже фалшификация, но все едно възниква някаква рационализация). На човека ще бъде разбираемо, защо е виновен и защо чувството за вина е дошло именно в това време.

По-нататък, вината на Възрастния, като правило, ще бъде възможно да се изкупи, тоест на човека ще му бъде ясно, какво трябва да направи, за да изкупи тази вина. Може би, той по някакви причини не може или не иска да изкупи тази вина, но, поне, възможността за изкупване при него остава. И обикновено вината на Възрастния бива предсказуема, тоест той ще знае, кога и при какви обстоятелства ще я изпитва и във връзка с какво.

И, накрая, вината на Родителя. Какви характеристики са типични за нея? Това ще бъде вина, например, ритуална, която няма да бъде свързана с никакви конкретни външни обстоятелства и често тя няма да бъде свързана с волята на този човек. Някак си така са се подредили обстоятелствата – например, такава е вината, която е унаследена от предците или от минали животи. (Например, всички ние сме деца на Адам, който в своето време е извършил първородния грях.) Тук е възможна трансцендентална вина и вече във всеки случай с нея нищо не може да се направи, тоест тя е неуправляема - но не така, както при Детето. Тук тя е принципно неуправляема и най-често неподлежаща на изкупване.

Знаейки всичко това, терапевтът може да предложи на клиента да попълни анкета, предлагайки му да запълни този списък с качества, с цел, той да постави отметки на тези качества, които притежава неговата вина. Гледайки тези отметки, терапевтът леко ще съобрази, в какво лице (ипостас) на "аза" клиентът изпитва чувства за вина.

Агресия. Аналогично стоят нещата с агресията. Каква агресия има при Детето? Спонтанна, внезапна, неуправляема, при което неуправляема в този смисъл, че той не иска да я управлява. При него няма нито желание, нито възможност да я управлява, тоест тя е неконтролируема. Тя носи творчески характер, тоест тя всеки път е малко по-различна. Вариращa. И още във времето на тази агресия протича лично самоизразяване на човека, тоест някъде в душата той е малко радостен за тази агресия, защото в момента, в който тя идва, той се самоизразява именно в това, как именно я проявява – може да се каже, че за него тази агресия е творческа. Възможно е, тя да се окаже груба или вече точно – *не* планирана отрано.

Сега Възрастният – каква ще бъде неговата агресия? Тук всичко е друго. Преди всичко, тя е управляема: от волята, разума; тя е осмислена. Както казват англичаните, отмъщението – това е ястие, което е най-добре в студен вид. И тук агресията, вероятно, ще бъде в студен вид. Тя може да бъде осъществена с чужди ръце, опосредствано, например, когато човек специално формира ситуацията или строи обстоятелствата по такъв начин, че да реализира своята агресия. Например, жена, желаеща да прояви своята неприязън към мъжа, може да подреди обстоятелствата от семейния живот така, че в този момент, когато той влиза в жилището, след тежък трудов ден, някак случайни всички деца крещят, цукалото не е изнесено, в кухнята гори риба, навсякъде боклук, мръсни съдове и т.н. – това може да бъде неосъзната, но съвсем Възрастна агресия.

И, накрая, агресия по типа на Родителя. Каква ще бъде тя? Тя може да бъде ритуална; нейните рамки вече са закостенели и не завият от човека, той не може да ги придвижи, така че винаги ще се държи по еднотипен начин. Аз знам семейни двойки, където стереотипните абсолютно идентични агресивни взаимни обмени с колосално емоционално нажежаване вървят от ден на ден в течение на десетилетия. Тук агресията е напълно ритуализирана и обикновено с допълнителен фин смисъл. Но спирам за това, а вие можете сами да продължите списъка на качествата на тези три вида агресии.

И какво вече прави трансактния терапевт? Той ще обърне внимание на това, че изпитваното чувство за вина се отнася, да кажем, към Родителското лице на неговата личност. Нека вината му да бъде ирационална и нищо той няма да може да направи с нея, та нали тя идва от предците, от минали въплъщения – споделете тази вина с него. То е виновен целия ваш род като цяло. Това не е ваша лична вина, а вина на вашия род, вашето семейство. И вашата задача е да я изкупите постепенно. Така например, в Индия има каменен храм в скалата, който се строи от едно семейство 150 години, тоест строят го три поколения от това семейство. Представете си своята вина, намерете място на себе си в процеса на нейно изкупление (например, отнесете себе си към второто поколение), разберете и почувствайте, че този процес ще завършат вашите деца. Влезте в родовия егрегор, разположете се там по-комфортно, бъдете адекватни.

Ако изпитваната от клиента вина се преживява от нето в лицето на Възрастния, може да се пробвате да промените ипостаса на личността. "Вие сте твърде рационални, вие твърде конкретно осмисляте своята вина – ще каже психотерапевтът – пробвайте да усетите вашата вина като творческо състояние, влезте заедно с нея в ипостаса Детето".

Освен това, терапевта може да забележи несъответствие между ипостасите на личностите, които преживяват вина и агресия. Например, може напълно да се окаже, че вината на клиента има Родителски характер, а агресията идва в ипостаса на Детето. Терапевтът може да каже: извинете, къде отиваме? Ако вашата вина е ритуална, то нека агресията да бъде също ритуална. Дайте да изработим ритуал, дайте да въведем вашата агресия в догматични рамки.

Разбира се, в реалната терапия не всичко е така просто, както сега го излагам, но като моделен пример това описание става напълно. Значи, в нашата универсална схема първичната диагностика – това е определение на характера на ипостаса на личността по емоции. По-нататък следва теоретичен анализ – в дадения случай теорията (тоест трансактния анализ) казва, че ако има някакво качество, което притежава една ипостас на

личността, тоест определени начини за превеждане на това качество към други ипостаси и има, освен това, начини за съгласуване на различните ипостаси в различни сюжети. Това ни предлага теорията. Имайки предвид теорията (и гледайки пациента), терапевтът съставя план за въздействие, след което провежда психокорекцията. Например, той предлага на клиента такава игра: представете си, че ето аз (терапевтът) – съм този човек, пред когото вие изпитвате вина, а вие сменете обичайната ипостас на личността.

Те сядат редом и изпълняват съответната ситуация. А след това клиента влиза в ролята на жертва на агресията и т.н.

А сега имам въпрос към аудиторията. Ясен ли ви е този пример? Интересно ми е мнението на залата, възникнали ли са у вас някакви лични асоциации? При всеки човек има чувство за вина, което не го тревожи много, а има и проблемно. Има агресия, която не го засяга много, а има недопустима и, поради това, проблемна. Ето помислете, към каква ипостас на личността се отнася вашето проблемно чувство за вина и към каква – вашата проблемна агресия.

Благодаря за вниманието. Довиждане.

Лекция 2

ПСИХОЛОГИЯ И ПСИХОТЕРАПИЯ

Здравейте, дами и господа!

Радвам се да ви приветствам! И днес, както и миналия път, съм ви донесъл едно кратко трансче. Психологията, както и изкуството за водене на кораби, е наука практическа и някакви практики ние с вас ще усвояваме право на лекциите.

Отначало, тъй като всички ние сме донесли със себе си тежестта на преживяния ден и мислите още скачат от едно място на друго, искам да ви предложа още един транс в духа на ериксоновата хипноза, която е специално предназначена за това, в течение на пет минути да дойдете в спокойно състояние. Обаче моето дълбоко убеждение се състои в това, че културното самопотапяне задължително трябва да се съпровожда с някаква определена задача. Хайде да си представим, че цялата тази енергия, която е у нас - положителна, отрицателна, хаотична, целенасочена - искаме сега да подредим и насочим в нужната на нас посока за близките три часа. Нека всеки си представи тези събития, които са станали днес.

Спомнете си най-ярките ситуации на деня или него изцяло и ние ще пробваме да го насочим навътре за среща с вътрешния "аз", за да може то да възприеме, че нашият днешен ден не е бил преживян просто така, а преживян същностно. Това така или иначе става винаги, но ние ще пробваме да се концентрираме върху това.

И така, представихте си днешния ден. Сгънахте го в свитъче или, можете да си представите, че вие го преразказвате и го слагате в специално ковчеже, след това го закривате и вашата цел е: да го насочите към вътрешното "аз" Разположете се, моля, по-удобно, доколкото това тук е възможно. Ако ви е удобно, можете да държите очите отворени, а ако не - можете да ги затворите.

На среща с вътрешната природа
транс

За да влезете в транс,
не трябва да се прави нищо специално.

Не е задължително да се отпуснете напълно.

Не е задължително да мислите за нещо определено.
Не е задължително да мислите за нещо определено.

Вие нямате необходимост да искате нещо

или да не искате.

Вие можете да се подчините на моя глас
Или да го игнорирате.

Вие можете да запазите положението на своето тяло
или от време на време да го променяте.

Вие можете да реагирате на моите думи външно
или вътрешно, или както това е по-удобно за вас.

И според това, как затихва
дневната част на вашето съзнание,

Незабележимо се увеличава
вашата чувствителност и откритост.

към мислите и образите,
повдигащи се от вътрешното "аз".

А сега аз ще помълча,
а вие ще се приближите с още една стъпка

към своето вътрешно "аз"
и с цялото внимание ще възприемете посланието му,

широко разтваряйки своя взор,
поставяйки на темето своите вътрешни уши,

изостряйки своята вътрешна чувствителност,
в мълчаливо приветствено очакване.

* * *

И със спокойно и радостно настроение
вие без да бързате излизате от транса,

изразявайки вътрешната благодарност,
на своето дълбинно "аз",
на своята вътрешна природа.

Психика и личност. Днес ще говорим за психологията. Какъв е предмета на психологията? Ще говорим за психиката на човека. Какво е това психика? Психиката - това е този обект, тази инстанция в човека, която преживява, осъзнава, оценява, програмира, кае се, прощава и прави още много, много от всичко друго. При това, от самото начало, аз искам да кажа, че е неправилно да се отъждествява психиката с личността. Може би, сред психолозите няма съгласие по тази тема, но аз смятам, че психиката е по-широка от личността. Личност е това, което в човека се нарича с думата "аз", това, което се подразбира, когато казва: "аз съм такъв, аз правя това и това". А психиката е значително по-широк, по-обемен обект, част от който се явява личността, но това не е едно и също. Ние с вас още ще строим модели на психиката и модели на личността и, по хода на лекциите ми, надявам се, това ще ви стане ясно. А засега само обръщам вниманието ви върху това, че за мен, в моите лекции, това са различни понятия.

Видимо, тук трябва да се приведе пример. При всеки човек има състояния, когато той прави нещо, а след това казва: не, това аз не съм направил, или при него неочаквано възниква реакция, чувство, постъпка, по повод на които после казва: не, това не съм аз,

нещо ми се случи. Оказва се, че вътре в него се е притаил някакъв субект, който изведнаж е излязъл на свобода и си е дал вид, че този "аз" - е той, а на практика това не е така. Ето, по този начин психиката е съвкупност от всички процеси, които стават във вътрешния свят и подсъзнанието на човека и, целия набор от тези субекти, които понякога заявяват своето право да казват "аз", или се канят да правят това, а също цялата среда, която тя обитава. На друг език това може да се нарече съвкупност от всички програми на подсъзнанието.

Фокуси на психологията. Сега ние ще разгледаме основните фокуси на психологията, тоест моментите, на които психологията обръща особено внимание. На първо място това е вътрешния свят на човека, а също външния свят в неговото вътрешно възприятие. Съществува външен свят на човека, видян със социални очи, тоест "обективно", а има образ на външния свят, възприеман от индивидуалното съзнание и подсъзнание на човека, и психологията се занимава именно с този субективен образ. Аз подчертавам това, вие можете да изградите своето отношение към целите и задачите на психологията и психологическо консултиране. Представете си, че човек идва при психотерапевта и му казва, че при него в работата не се подреждат отношенията в това и това. Нерядко човек съзнателно или подсъзнателно има предвид, че терапевтът е длъжен конкретно да му каже, как може да подреди отношенията в работата. И неопитният, начинаещ психотерапевт нерядко се занимава пряко с това, не притежавайки необходимата квалификация и без да разбира това, че задачата на терапията е друга. А тя се състои в това да помогне на човека да разбере вътрешната картина на неговия външен живот. Ако след това външния живот се подреди, много хубаво, но, може би, тя след това ще се преподреди и замени след време със съвсем друга. Но във всеки случай, психотерапевтът се занимава именно с вътрешното пречупване на външния живот.

Следващите фокуси на вниманието на психологията това са самосъзнанието на човека, тоест това, как човек осъзнава и неговата личност, тоест този смисъл, който има предвид човек, когато употребява думата "аз". Тази тема също са каня да разгледам подробно.

Воля и енергия. Тук аз имам предвид не физическата енергия, както разбирате, а психическата. Макар че какво е това, на практика до сега е съвършено неразбираемо. Впрочем, какво е това воля, е също неразбираемо. Когато на начинаещите астролози им казват, че Слънцето - това е волята, то в действителност протича известно шмекеруване, защото обикновено преподавателят по астрология все пак не определя, какво е това воля. Тази дума е твърде и твърде абстрактна и, всеки човек я разбира по свой начин, например, като способността да държи ръка над огъня и, макар той да я изгаря, да не дърпате оттам. Но мнозина разбират волята съвършено иначе и, всеки човек, отчасти по своему. И поради това, ако говорим за астрологически интерпретации, то е нелошо да се разбере, какво е това воля въобще, и какво е това воля на дадения човек. Същото се отнася и към психическата енергия. Има хора - вродени организатори и при тях самата тази психическа енергия, очевидно за света, е много. Те имат способността със свои думи и някакви още допълнителни средства, не напълно ясно какви - изражение на лицето, тропане с крак или още нещо - да насочат другите хора по своите програми. Например, в Америка, управляващия от високо ниво се цени по това, в каква степен може да организира своите сътрудници, доколко да ги вдъхнови за трудов порив.

Психическата енергия човек може да насочи не само във външния свят, но и във вътрешния. Защото във вътрешния свят може да се извършат не по-малки подвизи, отколкото във външния. И защото това е един от първите уроци, който дава астрологията: понякога гледам наталната карта и казвам, че ако този човек никого не е убил в живота си, то това вече е подвиг от негова страна. Той сам е укротил своя буен, а може би и антисоциален темперамент - и това вече е твърде много, задачата в даденото въплъщение е като цяло изпълнена.

И еволюционната задача се състои в това, да може психическата енергия, която се дава на всеки човек, но най-често в див, зле управляем вид, някак да се култивира. В този смисъл са интересни думите на Александър Вертински, казани от него в края на годините му. Той е бил необикновено ярък и талантлив актьор. В своята автобиография той пише, че в младостта си делил хората на бездарни и талантливи, в средна възраст - на умни и глупави, а в старостта за него основното делене е - това са хора диви и окултурени. Там

той не разшифрова това понятие, но явно има предвид самата тази психическа енергия, за която говорят много психолози, езотерици и просто практици на човешките взаимодействия.

По такъв начин, една от задачите, стоящи пред психотерапевта, се състои в това, да помогне на човека да осъзнае своята воля и своята енергия, както външна, така и вътрешна, и да им даде културно изражение, при което не само социално, но и, на първо място, вътрешно.

Медитативни изходи, тоест необичайни състояния на съзнанието и пикови преживявания. Това са състояния на психиката, които са свързани с клинична смърт, заплаха за смърт на човека или с мистични преживявания, които извеждат съзнанието много далеч от обичайното състояние. Съществува клон на психологията, която се занимава с тези въпроси. Традиционно това е обект на изучаване на религиозната психология, защото всички сподвижници, светци, хора, които се занимават с интензивни духовни практики, така или иначе излизат зад социалното ниво на възприятие, тяхното съзнание се променя силно. И съвременната психология се интересува много от тези състояния. Защо? На първо място, навярно, защото те са интересни сами по себе си и проливат светлина върху това, какво е човек въобще, а на второ място поради това, че те стават за човека своего рода пътеводни звезди и формообразуващи моменти за целия негов последващ живот.

Памет. Трябва много добре да се разбира, че паметта на човека - това е такова вече живо същество, както и той самият, което има голяма власт над него, понякога отрицателна, понякога положителна, с която могат да се построяват отношения добре или зле, която може да се обижда или да служи предано. И има много малко хора, които действително културно и грамотно взаимодействат с нея. Има хора, които я развиват с различни методи, но хората които не я възприемат като механизъм, а като живо същество, са много малко. И потискащото мнозинство от психологически проблеми, от които се мъчат хората - независимо от това, дали се обръщат към някого за помощ, или не - е свързано с неправилното функциониране на паметта.

Как възникват неврозите? При човека протича голяма (или средна) неприятност, която поради някаква причина се запомня, става, както казват психолозите, котва, тоест момент, към който паметта постоянно се обръща и, макар в живота на човека да има моменти, може би и значително по-лоши, поради някаква причина паметта се обръща именно към този и, той никак не се забравя, не се забулва, не зараства, а остава актуална кръвотечаща рана. Или, което понякога е по-лошо, неприятността се изтласква в подсъзнанието, което прави неправомерно широко обобщение и тогава през човека, който някога е паднал, да предположим, от дъската, положена между две табуретки, постепенно се изработва фобия към преминаването през всякакъв мост. Той забравя изходния пункт, и паметта му устройва ето такива фокуси. И работата с паметта, с личната история, така, както тя се запечатва в съзнанието и подсъзнанието на човека - е също едно от централните направления на психологията и психотерапията.

Подсъзнанието, или както както казват някои психолози, несъзнаваното. В тези думи има отчасти различни оттенъци, но общият смисъл се състои в това, че психиката на човека е устроена двупланово и даже многопланово, и съществуват някакви енергии и сили, които ни водят, неосъзнавани от нас. Има неща, които се намират във фокуса на нашето внимание (централно съзнание) и има неща, които могат във всеки момент да застанат във фокуса на нашето внимание, ако това ни е нужно. Например, вие разговаряте с човек, обсъждате предмета на беседата и вас ви занимава това, за което си говорите, но във всеки момент вие може да отправите поглед към събеседника и да погледнете, какъв е цветът на очите му, от каква материя е костюма му, да обърнете внимание на особеностите на гласа му, какъв е той - скърцащ или писклив, висок или нисък. Това са все неща, които се намират извън вашето съзнание, но те са близки на него, те или са полусъзнателни, или несъзнателни, но във всеки момент вие можете да ги осъзнаете. Но, освен това, има още слой, който вие никога няма да осъзнаете. Това е дълбокото подсъзнание, или дълбокото несъзнавано и, в него трябва да потънем със специални методи, и това е достатъчно трудно. И творчеството в тесен смисъл на думата, между-впрочем, се разполага там. Такова е мнението на Стивън Хелер, съвременен американски психолог-практик, който е написал много талантлива, според мен, книга "Чудовища и вълшебни пръчици". Той пише и

аз съм съгласен с него, че съзнанието по своята природа няма творчески потенциал. То слепва различни програми, тоест то носи характерът на управление, а творчеството по своята природа е несъзнавано.

Подсъзнанието прави с нас всякакви различни фокуси, при което не само с паметта, но с много други неща. И да се научи човек да напасва взаимодействие с него, да го направи поне частично послушно - това също е задача на практическата психология.

Управление на вниманието. Това също е важен момент. Вниманието на човека е необикновено в две отношения. То може да бъде уподобено на вектор. Вектор - това е насочена отсечка, съединяваща две точки. Едната точка е откъдето гледам, тоест началото на отсечката, а другата точка е където гледам, тоест края на отсечката. Ето така, вниманието е необикновено подвижно: както по отношение на началото на отрязъка, така и по отношение на неговия край. Мнозинството хора, говорейки за вниманието, подразбират обектът на наблюдение, към който човекът гледа. Но не по-малко значение, а от психологическа гледна точка, може би даже повече, има точката на наблюдение, тоест там, откъдето ние гледаме, или от какви позиции възприемаме. Например, една и съща социална ситуация мога да възприема като частно лице, наблюдаващо я отстрани, като непосредствен участник, заинтересуван от нейното развитие, като философ, като гражданин на своята страна - накратко казано, винаги има много начини за възприятие и това, откъде гледаме - това е точка на наблюдението, която при Кастанеда се нарича събирателна точка, а аналогичен термин в психологията, за съжаление няма. Събирателната точка, по Кастанеда, това е особено ярко светеща точка в яйцевидната аура на човека, която (точка) определя начинът на възприемане на външния свят от страна на човека.

Смятам, че основният инструмент на психологията - това е управление на вниманието. Човекът има власт, от една страна, над това, към което гледа: той може да обръща внимание на едни или други аспекти, на едни или други ситуации, той може да гледа вътре в себе си, а може да гледа навън и т.н. Но не в по-малка степен той има власт над това, откъде гледа, от каква позиция, намирайки се в някакво състояние. Това, което се нарича състояние на съзнанието, видимо, на първо място се определя от позицията на събирателната точка, тоест по този начин, по който ние възприемаме протичащото. Например, има такива поразяващи въображението фокуси в цирка, когато човек държи ръката право над факела. С едната ръка той жонглира, а другата държи над факела и при него не възниква изгаряне. И, което е най-поразително, малките косъмчета, които всички имаме на ръцете си, под мишниците - те не изгарят, не мирише на изгоряло. Или, например, ходенето по въглени.

Има сега едно такова разпространено развлечение. При това температурата на въглените е такава, че те светят и ако човек влезе в тях без подготовка, той много силно си изгаря краката (което, при неопитни водещи и става с отделни участници). Вече какво става с човек, който държи ръката в пламък, ходи по горещи въглени, или, например, се къпе в ледена дупка без да изпитва чувство на студ? Протизча едно нещо: променя се състоянието на съзнанието, тоест, с други думи, променя се начинът на възприятие на протичащото около човека.

И следващия момент, който е много важен за психологията, това е темата за единство на личността, единството на "аза". Съществува даже такава болест, която се нарича "раздвояване на личността". Въпросът за това, какво е "аз" възниква често, когато човек произнася невинната фраза "Аз се боря със себе си", "Аз не се харесвам в много отношения" - тогава възниква въпросът кое е това "аз", което взема върху себе си функцията на етична оценка и с какво то се различава от всички останали "аз"? Например, ето на мен ми харесва моя апетит към сладкото. Това означава, че нещо в мен даже много приветства сладкото, а нещо отрича този стремеж. Но защо този "аз", който отрича този стремеж има приоритет над другото, което се стреми към него? А понякога при тях възникват и обратни отношения. Внимателното изучаване на този въпрос, както се оказва, води, първо, към интересни резултати, а второ, към големи трудности, в това число от концептуален и философски план. И това също са моменти, с които психологията се занимава, и ние ще ги разгледаме. И с тези въпроси е свързано понятието интеграция на личността, или, по Юнг, процесът на индивидуация, тоест търсенето на човека на единно

разбиране на своето "аз", единно разбиране на своя жизнен сюжет и интеграция на ценностната система.

Какво е това интеграция на ценностните системи и жизнени сюжети? До известно време човек живее, без много да се замисля над това, какви са неговите ценности, или те му изглеждат очевидни и той не се замисля над тях, че в различ-ни моменти от живота при него вървят различни жизнени сюжети, съгласувани лошо помежду си. Но в някакъв момент това започва да го тревожи силно. И ето един от най-разпространените случаи, когато човек се обръща към религията или се насочва към психолога, опитвайки се да разбере сюжета, който в нашата култура практически не е разработен, но пък е остро актуален за човека, а именно в осъзнаването на себе си като единно, цялостно същество, интегрирана личност.

Методи на психотерапията. В няколко думи ви обрисувах предмета на психологията. Навярно, методите повече се отнасят към психотерапията, тоест към практиката на взаимодействие на терапевта и клиента, но независимо от това сами по себе си те се разработват, естествено, от психологията. Какъв е основният психологически метод? Навярно, това все пак са разговорите. За това, онова. В тези разговори се вгражда и диагностиката, и психокорекцията, и помощ от други видове. Взаимодействието в процеса на психотерапия бива двойково, например, в кабинета на терапевта, когато той се намира насаме с клиента и, групово, при което съществуват различни видове терапевтични групи.

Към практиката на терапия се отнасят и домашните задачи, които условно могат да бъдат разделени на две групи. Аз бих ги нарекъл медитативни и битийни. Медитативните домашни задачи се състоят в това, че терапевтът моли клиента да направи нещо в своето въображение: да си представи нещо, мислено да реагира на нещо, като цяло, да превърти един или друг сюжет в своето въображение и при това да следи себе си. А битийната задача се състои в това, че психотераптът избира сюжет, който непосредствено е включен в живота на самия човек и човекът прави едни или други действия, оставайки в рамките на своя живот, но с някакви допълнителни, може би, ограничения, при което също наблюдавайки по определен начин себе си. Към съвременните методи на психотерапия се отнасят употребяването на психотропни средства, с което много се е занимавал Ст. Гроф, който експеримен-тирал с ЛСД; в шаманските традиции (описани ярко, например, при Кастанеда и Харнер) се среща употреба на мухоморки, пейот, дурман и прочие природни халюциногени. В психотераптичните практики често се използват различни родове хипноза, от меко внушение и управляем транс, който вече ви демонстрирах, до въвеждане на клиента в безсъзнателно състояние и подчинение на волята му на хипнотизатора, което аз по принцип смятам за некоректно и предполагам, че такива неща могат да се правят само в изключителни случаи, както се казва, по жизнени показания.

И още една от модерните, но по същество вечни и извънредно ефективни практики - това е работа с тялото, телесна терапия или телесно-ориентирана терапия, както казват сега. Тук се отнасят определени движения, които се пред-лагат на клиента да направи, някак да ги осмисли и осъзнае своето състояние, повече или по-малко дълбоки форми на масаж и различни упражнения, свързани с дишането.

В качеството на пример от битийната психотерапия, вплитаща се в живота на човека, ще ви разкажа случай от практиката на доктор Ериксон. При него дошъл младеж, който имал фобия: съвсем не могъл да се вози на автомобил в града. Можел да пътува, но само по междуселски път, но веднага щом приближавал града, нещо започвало неудържимо да му се повдига и да го дърпа. Ериксон му предложил следния вариант на поведение. Клиентът кара кола и веднага щом се появи минимална степен на усещането за повдигане, той оставя колата, отваря вратата, ляга в канавката и лежи в нея десет минути. След това сяда в колата и кара нататък. В началото на следващия пристъп на повдигане той отново незабавно оставя колата, отваря вратата, ляга в канавката (независимо от това дали там е мръсно или не) и т.н. Което е най-интересното, неговия клиент наистина е започнал да прави всичко това. Изкуството на терапевта се състои не само в това, да предложиш на клиента такъв род терапия, но още и в това, клиентът да не го изругае, а да изпълни инструкциите.

Обръщам ви внимание: вие можете, разбира се, да четете книги за Ериксон, за други велики психотерапевти, но правейки това, отчитайте силата на тяхната личност. В този

сюжет, който ви разказах, е интересно не само самото изцеление, което естествено станало. Когато клиентът за пети път легнал в канавката, в него се издигнало съвсем диво раздразнение от самия себе си (забележете, от самия себе си), което той преживял, след това седнал в автомобила и спокойно продължил по-нататък и проблеми с повдигане повече не възникнали. Обаче ако терапевтът е по-слаб, при клиента би се вдигнало диво раздразнение на терапевта, и той повече нито веднъж не би отишъл при него, а симптомът би останал. Значи, изкуството на терапевта в дадения случай се състояло в това, раздразнението на клиента да се обърне против самия него и, това в хода на предварителния разговор вероятно било вградено в достатъчна степен в неговото подсъзнание, тноест Ериксон отрано настроил клиента към това, когато всичко което прави не му се харесва, то той е длъжен да мисли за това, колко е несъвършен, а не какъв глупак е психотерапевтът.

Още един вариант на битийна терапия това е шоковата терапия, когато клиентът се въвежда в състояние на психологически шок и, това е особено разпространен вариант, когато терапията се предполага да бъде краткосрочна. Пак така, мога да ви разкажа случай от практиката на Ериксон. При него дошла дебела девойка жалвайки се за това, че никак не успявала да се омъжи. По отношение на своята външност тя била съвсем нормална, но било забележимо, че не гледа себе си. Тя му казала, че след две седмици се отправя в друг град и на нея е нужно в течение на този срок да реши проблемът за омъжването. Въобще, забележете, че това е постановка на въпроса, който ще приеме не всеки психотерапет, при което по описание аз подозирам, че тя имала достатъчно лош характер. Ериксон и казал: елате при мен след два дни, но имайте предвид, че това ще бъде шокова терапия и се пригответе за това, че което аз ще правя с вас, никой никога не ви е правил, и това може да бъде даже доста неприятно. Девойката се колебала два дена, но все пак дошла. И първото, което Ериксон казал било: "Хайде да погледнем, тези траурни ивици под вашите нокти. Ето седнете по-близо до мен". И той взел нейната ръка и по най-грижлив начин разгледал всички пръсти подред, започвайки с кутрето на дясната ръка и завършвайки с кутрето на лявата ръка, той загубил час време за това, подробно обсъждайки още някои подробности на нейната външност и назначили среща след два дни. Естествено, следващия път тя се е измила и ноктите си привела в ред, и даже направила неща, за които той съвсем не е говорил.

Ето това се нарича шокова терапия. Но това бил управляем шок. Психотерапевтът е длъжен да разбере нивото на шокираност на своя клиент и да си представи, какво ще бъде след това, когато излезе от този шок, и, оказвайки се у дома, да разкаже на своите роднини и познати, какво терапетът е правил с него. Поради това не е изключено, тази девойка да е имала брат, който могъл по непредсказуем начин да реагира на подобен разказ на сестрата за това общуване, на което я подложил "този ужасен човек" - ако вкъщи тя осъзнавала своят опит на общуване с него в негативна посока.

Цели на психотерапията. Най-честата ситуация днес - това е пряка заповед, когато клиентът моли терапевта да го избави от един или друг неприятен симптом. И това нерядко е психосоматично заболяване, тоест физическа болест, която носи психогенен (тоест коренящ се в психологически проблеми) характер. Тук може да се работи по различен начин, тоест могат да се търсят дълбочинни психологически корени на заболяването, а може и да не се търсят, а да се работи с техните симптоми. Съществуват различни терапевтични школи. Но най-често, все пак, симптомът не е повече от лампичка, която гори, символизирайки за нарушенията в съвсем друго място, подобно на това както светещата лампичка на таблото на автомобила казва за това, че свършва бензина в резервоара. И чисто симптоматич-ното лечение - това, в някакъв смисъл, е опит за прерязване на бензинопровода, съединяващ тази лампичка с резервоара. Вие можете да прережете този бензинопровод, но колко далеч ще отидете, е разбираемо за всеки. Поради това може да се занимавате със симптоматично лечение, но при условие, че вие вътрешно виждате човека като единно цяло и си представяте симптома като нишка, от която ще изтеглите цялото кълбо. И той по определен начин се търкаля и, в някакъв момент пред вас възниква цялостната картина на човека, в която изходния симптом заема подобаващото му се място.

Нерядко при психотерапевта идват хора, които казват, че зле владеят себе си, че имат вътрешни проблеми, които не могат сами да решат. И тук при терапевта възниква голяма

съблазън да решава техните собствени проблеми - което не се явява, от моя гледна точка, негова пряка задача. Какво тук е важно да се разбере? Съществува закон на хомеостазата. От гледна точка на подсъзнанието, ако има някаква устойчива ситуация, то в крайна сметка, като цяло, тя е удовлетворителна. В съзнанието на човека влиза някаква неголяма част от всички налични в психиката ситуации. Тя може да не удовлетворява съзнателно човека, но ако тази ситуация е достатъчно дълга, то задължително съществуват някакви други, по-скоро, неосъзнати, вътрешни ценности, програми, които ползват актуалното положение на нещата и съвсем не са заинтересувани от това, то да се прекрати или измени съществено. Поради това абсолютно всякаква промяна в човека, дори даже положителна, например, обучение за по-добро владеене на себе си, може да доведе до нарушаването на установеното равновесие, а понякога и катастрофа.

Глобално и локално въздействие. Помислете, можете ли да си представите ситуация, когато човек получава силна, голяма жизнена поддръжка от това, че владее слабо себе си? Въпрос към залата: разбирате ли това, че научавайки човека по-добре да владее себе си, вие можете да разрушите неговото семейство? Неразбираемо е, нали? А всичко е много просто. Представете си разпалено и експанзивно същество, което веднага щом възникне някакво напрежение, моментално се взривява от вихър на заплахи и жалби. Що за човек е това? На първо място, това е човек, който се явява енергетичен донор на своето семейство. И бива държан в това семейство именно заради неговата емоционална несдържаност. Той забавлява всички и никой не възприема сериозно неговите ругатни. Всички са привикнали към тях, едни и същи, и нищо не стои зад тях. Държат го заради това, че той напълва семейството със своята енергия, своето обаяние, искреност, дори и в "ругателна" форма. И още поради това, че той никога не се замисля за това, че въобще неговият живот е непоносим, че на него му е зле вътре в себе си. А вие сте му казали: тук ти реагираш емоционално, а вземи и помедитирай. Спомням си: отдавна бях на частни (затворени по причина на официална забрана за такива неща) лекции в дома, където един популярен в съответните кръгове психолог четеше лекции по астрология. В частност, ставаше дума за възврат на Луната. И той на жените, които вземаха от него с отворена уста и записваха на диктофон всяка негова дума, обясняваше изкуството за правилен семеен живот. За него астроло-гията беше инструмент за решаване на насъщните проблеми на социалистическата жена, с поставен от режима, работата и собствения мъж намордник. Идва си мъжът вкъщи. Той е зъл, той е недоволен, започва да ви ругае. Какво ще направите? Вие следите възврата на Луната, тоест гледате часът, отбелязвате колко е времето, след това взимате тефтерче и там записвате конспективно основните тезиси: как именно мъжът ви ругае и в какво ви обвинява. А след това гледате къде е била Луната и след месец, когато Луната се върне точно в същата позиция, вие гледате как в този момент се държи мъжът ви. Много добър съвет, можете даже да го изпробвате! Но тези препоръки, независимо от тяхната астрологическа коректност, са психологически грамотни, защото насочват вниманието на човека и съществено разширяват неговото съзнание. И тази същата наежена от живота си жена, излизайки от лекцията, получава не само енергетичен заряд: забележете, тя гледа вече същия този свой живот на същия този недоволен от нея мъж, от съвсем друга позиция, а именно, от позицията на възврат на Луната. И от това се променя всичко. Мъжът става говорещо опитно зайче.

Но на мен ми беше много странно, че никоя от слушателките не се разсмя. Аз се удържах с голям труд да не се разсмея, когато слушах тези препоръки, защото на мен всичко ми беше съвсем понятно, че всяка жена, която се държи по такъв начин, или ще разруши своя брак, или след голямо пречупване ще го промени по съвсем кардинален начин, защото е очевидно, че мъж няма да преживее и няма да остави незабелязано такова нейно поведение: или, следвайки руската традиция, основателно ще я набие, или с ужас ще си отиде завинаги към по-разбираема и по-малко плашеща го женска особа. Ето ви пример за това как, като научите човек да владее себе си, вие разрушавате неговия живот или, поне, започвате процес на глобална качествена негова промяна. Защото ако човек започне да владее себе си, той започва да обмисля тези ситуации, които по-рано въобще са минавали покрай неговото съзнание. Обикновено, както винаги се е получавало, той е реагирал моментално на всеки импулс от външната среда и, тя е свикнала с това и се настроила към това. А сега какво се получава? Дошъл е импулсът, а той не реагира на него,

той го товари навътре - може би, не във вътрешното "аз", но някъде достатъчно дълбоко. А след това в какъв вид ще се върне? Той може да се върне не във вид на емоционално избухване (както очаква средата), а във вид на ненавист,
която ще се отлага, натрупва, грам след грам, а след това, в края на краищата, когато се събере достатъчно количество - човекът ще направи нещо голямо, например, просто ще си отиде от брачния партньор. Или ще го изгони от дома, или ще направи нещо, което би направил никога, ако беше реагирал веднага. Поради това аз подчертавам, че всяко сериозно обстоятелство в живота на човека (а кое обстоятелство е сериозно, може да се съди по това, доколко то е емоционално поддържано), се явява постоянно действащ фактор в течение на дълго време, свързано с психиката като цяло, участвайки в нейния устойчив баланс и, ако вие се втурнете там грубо, то нарушавате този глобален баланс, променяте жизнената ситуация на човека като цяло - може би с най-добри намерения, но с непредска-зуеми за повърхностния възглед последствия.

Ценностни кризиси и проблеми. Понякога при терапевта идват хора, поставящи проблема не на нивото битов живот, а на нивото на ценности и глобални светогледни ориентири. "Аз не знам как трябва да се живее; ценностите, които имах, не ме устройват повече, а какви са другите възможни, къде да ги търся, не знам". Това е също професионален хляб на психолога, особено астролога. Но тук трябва да се разбира, че под ценностния пласт на обсъждане действително лежи целия реален живот на човека и, даже малките промени водят до колосални изменения в нея като цяло.

Проблеми на смисъла, личностното ориентиране, самопознанието. Проблемът на смисъла е много интересно нещо. Човек може да възприеме голяма част от своя живот, без да се замисля за това, че в нея въобще има някакъв смисъл. Живее и живее. А след това открива, че за него тази част от живота е станала безсмислена. Но и по-рано е била безсмислена, някак си, но изведнаж тази безсмисленост поради някаква причина се акцентира. И човекът търси помощ от психотерапевт, и моли: обяснете ми, какъв е смисъла на моя живот? И тук е много важен езикът, който избира терапевта. Защото този език може да помогне, а може и обратното, да попречи.

Ето един от най-тежките случаи от моето психологическо консултиране. Дойде жена, която скоро след брака е загубила мъжа (загинал в автомобилна катастрофа), след това се е родило дете, момиче, което е живяла осем години и починала от тумор в мозъка и, жената останала съвсем сама. Имахме примерно двучасова консултация и тя плака със сълзи всичките тези два часа подред. И ние разглеждахме с нея отношенията с мъжа и дъщерята. От смъртта на детето са били минали десет години, но травмата лежала върху майката, като че ли случката е станала вчера, макар за това време тя е лежала за известен период в психиатрична болница и продължително време е провела в пълна самота.

Какво ме порази? Това, че при мен на прием дойде фактически съвсем омъжена жена. Аз цял живот съм консултирал за семейството и брака, може да се каже, стихиен специалист съм по този въпрос и мога, гледайки жената да кажа, омъжена ли е тя или не фактически, тоест има ли над нея мъжка защита или не (независимо от това, какъв е нейния брачен статус). Ето така, тя правеше впечатление на жена, която е дълбоко омъжена. Над нея се усещаше фигурата на мъжа, който я обича, грижи се за нея, наглежда я. Такава жена има съвсем определено поведение, определени реакции на света и социалното обкръжение, всеки практик ги познава и при нея те бяха именно такива. И при най-близко разглеждане се изясни, че именно така си и беше. Нейният мъж, който загинал скоро след сватбата, когато тя още не беше успяла да се разочарова от него, останала в нейното съзнание с нея и е бил постоянно, винаги. Тя през цялото време е разговаряла с него, той и давал съвети, някак се е грижил за нея. И на мен ми дойде, не знам дали съм постъпил правилно или не, но аз я заставих напълно да пусне мъжа, казах на нея, че тя е нужна на другите, живите хора и, поглеждайки хороскопа на дъщерята, също намерих някакви думи, за да приеме това, което беше станало. Тук действително имаше
проблем за смисъла: за нея беше неразбираемо, защо мъжът и е загинал, защо дъщеря и е починала. Проблемът не е в това, да се каже на нея този смисъл. Всеки религиозен човек, всеки стихиен философ може абстрактно да намери този смисъл в две изречения. Не това е проблемът. Проблемът се състоеше в това, да се намери в произтеклото с нейните близки такъв смисъл, който да стане смисъл за нея. За да разбере, че нейната трагична

съдба е била напълнена със смисъл за нея. И, види-мо, успях да направя това, защото след година разбрах, че тя е забременяла и в други отношения в нейния живот нещо явно е станало. Тя се е придвижила от позицията, където по-рано се е намирала устойчиво.

Лично ориентиране. Следващият момент, близък до темата за смисъла, това е личното ориентиране. Това е нещото, което не достига на много хора, те нерядко живеят дълго време, без да осъзнават това и, едва значително по-късно разбират, че до тях стига трудно протичащото с тях и около тях. Нещо се случва, но те не успяват да реагират правилно, да застанат на нужната позиция, така да се каже, правилно да разположат началото на вектора на своето внимание. И ето тук при психотерапевта възниква много силно изкушение, от моя гледна точка лъжливо - това е да се натрапи (или поне да се предложи в качеството на един от възможните варианти) на клиента своето виждане на ситуацията, да се натрапи свой начин за ориентиране в средата, тоест да встъпи в ролята на съветник. (Въобще в какви роли встъпва терапевта, ние още ще говорим с вас). По принцип, лозунга на психотерапевта, от моя гледна точка, трябва да звучи така: "Ще ви науча да живеете с вашия ум."

Самопознание. И това се отнася към самопознанието. Самопознанието на другия човек - това е много интимен процес, който воже само косвено да се насочва, но да не предписва неговата насока или определен краен пункт.

Следващата възможна цел на терапията е осъзнаване на елементите на подсъзнанието и по-добро саморазбиране на човека. Понякога човекът разбира, че в живота му го водят някакви програми, които на него много не му харесват, например, това са сюжетите на неудачник, сюжет на жертва на другия пол - има маса такива разрушителни сюжети, в които човек попада и, независимо от всички усилия, не е способен да излезе от тях. И той разбира, че, вероятно, при него в подсъзнанието има някакви негативни тенденции, може би, отрицателни ценности, които му се иска да осъзнае и да направи нещо с тях.

Макар, забележете, това съвсем не е едно и също. Много често човек осъзна-ва, че вътре в него има, но от това се променят малко неща. В съвременната психология има вяра в магическата сила на осъзнаването, която в голяма степен е привнесена с трудовете на съвременните интерпретатори на източната мистика, но последната е малко по-фина, отколкото това може да се смята, четейки съвременните приложения. Действително, осъзнаването в някои случаи е грамадна сила. Но съвсем не винаги проблемът, бидейки осъзнат, се решава от това. Ще приведа пример. Човек може да осъзнае, че е много ленив. Но от това осъзнаване до преодоляването на своята ленивост като такава, до изработването в себе си на такава добродетел, като умението да се труди, е много далеч. И аз не смятам, че с чисто терапевтични методи може, например, да се изработи трудолюбие в себе си. Тук е необходима и още някаква конкретна работа. Точно така, подозирам, занимавайки се само с едни медитации, не може да се научим да свирим на пиано. Тук още е нужно да се проведе достатъчно количество часове от времето зад инструмента. И макар медитациите, може би, ще съкратят това количество часове, но все пак не до нула.

Комуникация. Още една важна цел на терапията - това е усъвършенстване на комуникацията на човека със себе си и с другите. И това, навярно, е най-разпространеното, с което идват при психотерапевта. Тоест при него могат да идват с различни неща, но той бързо вижда, че клиентът не умее да общува. Не умее коректно да се държи с хората, които го обкръжават. Той ги разбира съвсем превратно, първо и, второ, съвсем превратно подава себе си.

Много пъти в моя живот ми се е налагало да правя следната забележка (и на мъже, и на жени). На жените казвам така: "Разбирате ли, че всеки мъж гледате така, като че ли вие сте безумно влюбени в него?" (При което обкръжаващите са напълно съгласни с тази оценка.) А жената наивно притваря очи и казва: "Нима правя такова впечатление? Да, никога не бих помислила това. А защо те така ме възприемат? Аз просто:" По-нататък върви вътрешна интерпретация на това, което жената прави: "Аз само му показвам, че го виждам". Или: "Аз показвам, че съм леко заинтересувана". Нищо подобно. И точно така вече неадекватно се държат много мъже, особено от числото на имащите успех при прекрасния пол. Разбира се, мъжете използват други прийоми, те не толкова хвърлят разпалени погледи (макар и това да се случва), колкото започват целеустремено да се държат по отношение на дадена

особа от женски пол. Дотолкова целеустремено, че при жената не възниква съмнения за това, какво именно става и, доколко той е безумно влюбен. А напразно, междувпрочем, тя няма съмнения. Защото той нищо няма предвид освен това, което прави непосредствено, а за своите чувства още не е успял да помисли и поне някак да обозначи.

С други думи, умението да се разбере другия човек - това още е и умение да му се припишат тези намерения, които той има, умението (понякога) да бъде разбран буквално. А умението за комуникация това още е и умение да се разбере, какви оттенъци хората виждат във вашето собствено поведение. Лично аз, бидейки Телец, може би твърде често разчитам на това, че хората възприемат моето поведение буквално. При това винаги греша. Никога нито моето, нито кое да е друго поведение не се разбира буквално. На него винаги се наслагват различни допълнителни смисли - че човекът евентуално има предвид, че на практика стои зад външната фасада и т.н. Не съм склонен да смятам, че това е лошо, но винаги става така и е нужно това да се види и да се старае да се осъзнае.

Оттенъци и обертонове. Изучаването на обертонове - това е основната задача на психологията. Изучаване не това, което става, а на това, как то става, тоест умение да се види и ефективно да се изразят тези качества, тези модалности, които се явяват допълнителни към непосредственото поведение. В човешкото взаимодействие винаги има пряк смисъл на поведението, а има още и това, с какво и как човек го изразява. И най-често хората изразяват своето поведение и възприемат чуждото изразяване много и много несъвършено и го виждат с фоново зрение. Задачата на психолога е да направи това зрение пряко.

Проблемът за манипулацията. Да се каже на човека, че той е манипулатор - това значи да не се каже нищо. Всички ние влияем на обкръжаващите хора и се подлагаме на това влияние.

Има пряка манипулация, има косвена. Има груба, има фина. Има осъзната и неосъзната. И когато човек идва и говори, че обкръжаващите го чуват лошо, то нашата задача е да намерим неговата неосъзната, груба пряка манипулация като основен начин за въздействие над обкръжаващите и да я заменим. Да я заменим с какво? Например, осъзната манипулация, фина и пряка - но в този вариант нея обикновено я обозначават с друга дума, например, говорят за управление, молба, пожелание и т.н. Един от най-простите начини за описание за описание на манипулациите - това е описание на техните модалности. Ние манипулираме не само с преки действия. Когато началникът извиква подчинения и му дава определена задача, това е пряка манипулация. Или, намирайки се в състояние на зависимост от другия човек, вие получавате от него пожелание, еквивалентно на заповед - това също е пряка манипулация или вас ви управляват. Но най-често манипулацията върви по по-фин начин, например, с интонацията.

Мъжът моли жената, тя да направи нещо за него. Тя му отговаря: "не". Обаче самото това "не" при нея съществува в три различни модалности на интонационно звучене. Нейното "не" може да означава: първо - "не, никога"; второто - "може би, ако ти се потрудиш и компенсираш някак"; и третото - "да, но помоли по-вежливо". Всички тези варианти се обозначават със съответни интонации: твърда, мека и едва протяжна. И мъжът, по принцип познава тези три интонации и реагира адекватно. Получавайки първото "не", той отстъпва, получавайки второто "не" той мисли дали му предстоят трудности или не, а получавайки третото той моли по-вежливо. Но ако е невнимателен, ако е увлечен в нещо, той може да се объркa. И тогава, съответно, възникват конфликти и неприятности.

Какъв е тук съветът на терапевта? Ако тези конфликтни ситуации възникват една след друга, той ще посъветва дадената семейна двойка да променят начина на комуникация, тоест ще посъветва жената или да изразява модалността на отрицанието явно (което в битовото общуване може да бъде много неудобно), или да даде някаква друга, не интонационно и по-отчетливо за мъжа акцентиране на модалността на своя отказ. А мъжът ще посъветва да бъде по-внимателен към своята жена, а също да помисли върху темата за това, доколко го устройва получилата се ситуация. Тогава начинът на манипулация ще мине в някаква друга, която, по-скоро, ще устройва двойката повече. Но това съвсем не означава, че конфликтите между двамата ще завършат. Затова, както ви казах по-рано, ако има някакъв устойчив статус на психологическото битие на семейството като цяло и, в него са включени някакви конфликти, скандали и т.н., то от такъв род манипулации вътрешните

проблеми не изчезват никъде, те само малко се придвижват. А за да си отидат, или човек да премине на по-високо ниво на развитие, е нужно тотално преработване на целия образ на живот, включително мирогледа. В нашето време това, междувпрочем, не е рядкост.

Архетип на човека и Универсалния Лечител. Какво се явява защита на психотерапевта? Аз мисля, че на първо място това е неговия мироглед като цяло и вярата в особеното жизнено предназначение, състоящо се в помощ на другите хора (може би, не на всички).

Сега ще ви нарисувам схемата, която давам на моите лечителски лекции и семинари и, която се явява съвсем универсална при всеки начин на взаимодействие с човека. И ако вие искате по-добре да осъзнаете, по-добре да разбирате себе си, вие трябва по някакъв начин да се идентифицирате с една или друга стрелка в тази схема. Всичко, което се твори по образ и подобие на нещо, винаги преминава през три фази на проява: синтетичен образ, качествен образ и конкретен обект. В качеството на пример да разгледаме процесът на изготвяне на глинено гърне. (Това е традиционен суфитски образ: грънчарят - това е Бог, а гърнето - това е човекът.) И така, да си представим, че поръчващия идва при грънчаря и казва: "На мен ми е нужно гърне". И започва диалог. Грънчарят пита: "Какво гърне ти е нужно? Какво се каниш да вариш в него? Каква трябва да бъде формата, какъв трябва да бъде обемът, трябва ли да бъде покрита с глазура, колко дръжки трябва да има или е по-добре да се мине без тях" - така върви качественото уточнение на първоначалната идея за поръчката. Архетип в дадения случай се явява идеята за гърнето, тоест някакъв идеален образ, който включва в себе си общите черти на всички мислими бивши някога, съществуващи сега и възможни в бъдещето гърнета.

На основата на този архетип (тоест Гърнето като абстрактна идея) се създава индивидуален прототип, характеризиращ се с набор качества, които трябва да притежава готовото изделие. Грънчарят формира за себе си поръчката на качествено ниво: "Аз съм длъжен да направя гърне със сферична форма, с широко гърло, обем за семейство от пет човека, с една дръжка и частично покрита с глазура във вид на орнамент в широката част на гърнето"; последното описание е и описание на индивидуалният прототип на бъдещия съд. След това протича непосредственото сътворяване, тоест грънчарят избира сорт глина, формира я, нагрява, покрива с глазура - и ето обектът, тоест готовото гърне, стои и чака одобрението на поръчителя.

По такъв начин, между синтетичния обект (архетипа) и конкретния обект има още промеждутъчен обект, явяващ се качествен първообраз на конкретния обект, тоест неговия индивидуален прототип.

А сега помислете за човека. Какво тук се явява архетип? Това е общия синтетичен образ, по който са създадени всички конкретни хора на Земята - в кабаластичната традиция това се нарича Първосъздаден Адам, или Адам Кадмон. Него ние можем да си представим като символ на цялото човечество, при което взето в динамика, в развитие, от зараждането на човешкия род до неговото изчезване или превръщане в друго качество. Като конкретен обект в дадения случай се явява отделния човек, състоящ се от плът и кръв, а за индивидуален прототип служи същия този човек, но възприеман не като състоящ се от конкретни кости и мишци, а на качествено ниво на възприятие.

Какво значи това? Това е приблизително нещото, което ние разказваме един на друг за своите познати. Ние винаги разказваме именно за индивидуалния прототип, тоест за качествата, които притежава дадения конкретен човек и, които го отличават от останалите хора (например: висок, синеок, широкоплещест, къдрав, добър, ленив). И така, ние разгледахме три нива на проявата на идеята за човека: на синтетично (архетипно) ниво това е Адам Кадмон, на качествено - индивидуал-ният прототип, а на предметно - конкретният човек от плът и кръв. Обаче човекът, както и всеки обект, се намира в обкръжаваща среда и от време на време се нуждае от ремонт. Поради това, проектирайки го, Бог е предприел специални усилия и е създал (също на три нива) система за жизнена поддръжка и лечение на толкова сложното и любимо негово създание.

На синтетично (архетипно) ниво на Адам Кадмон съответства идеята на Универсален Лечител. Това е абстрактна идея, развитието и конкретизацията на която се явяват всички известни и още неизвестни медицински методи, всички видове и начини за лечение на човека, от психотерапията до хирургията, от масажа до билколечението включително. При древните римляни като символ на Универсален Лечител е встъпвал богът-покровител на

цялото лечителско изкуство Асклепий (при гърците - Ескулап). В кабалистичната традиция го символизира лечителския змей Уроборос, който се е изобразявал във вид на змия, която хапе опашката си (междувпрочем, това е един от символите на Великата Богиня-майка).

На идеята за лечителство на качествено ниво съответства идеята за индиви-дуален подход, тоест разработката на начина за лечебно въздействие, специфично за дадения индивид и отчитащ всички негови индивидуални особености - това е начин на лечение, който винаги се декларира в медицината и психологията и който се осъществява залеч не винаги, защото в много отношения е по-леко да се разработват и усвояват универсални методи, тоест приложими за всички хора веднага, отколкото да се търсят частни лечителски прийоми, оптимални за дадения конкретен човек. Обаче, те до съвършенство познават качествения аналог на Универсалния Лечител, настроен за дадения човек; нарекъл съм го индивидуален ангел-лечител. А на предметно ниво ние имаме конкретно материална лечителска среда, например, въздухът, който диша човека, храната, която приема, пластири, хапчета, очистителни мероприятия и, не на последно място, живия човек в бял халат, който се наема да ви лекува (рис. 2.1).

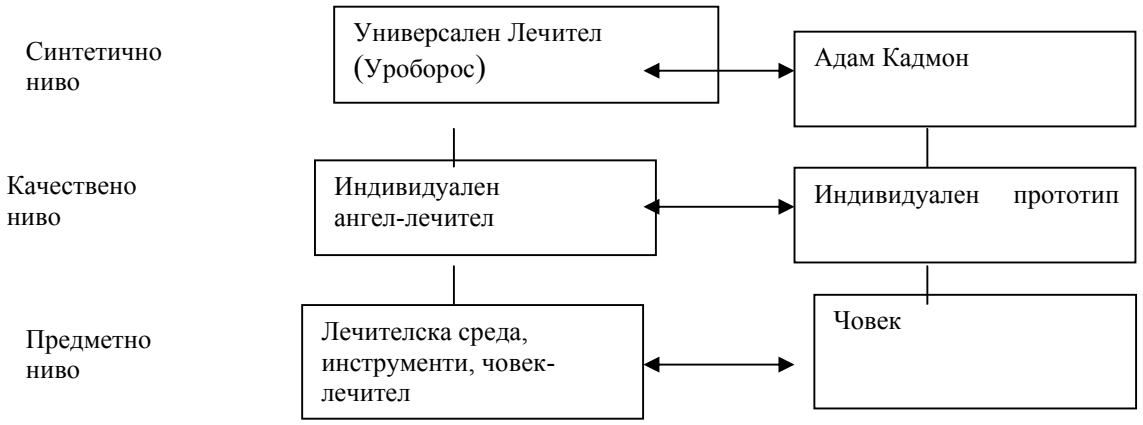

Рис. 2.1 Обща схема на лечителните взаимодействия на три нива: синтетично, качествено и предметно.

Ето така, какво е това лечител, психотерапевт в частност? Това е човек, който усеща себе си много интимно свързан с лявата половина на тази картина. Разбираемо е, че при всеки човек има лечителска среда, която е благотворна за него, той има ангел-лечител и някъде нависоко стои Уроборос, тоест човека бива покровителстван от абстрактна лечителска идея. Но при лечителите всичко това действа по-силно, отколкото при останалите хора. Те могат да наслагват своя собствен лечителски канал на другите хора (тоест да им изпращат на помощ своя ангел-лечител), на тях това им се иска много и при тях (понякога) това се получава добре. При родения лечител има вътрешно усещане на родство не само със своя индивидуален прототип, но и с Адам Кадмон както с човешкия род като цяло; освен тов0а, от време на време той усеща пряка връзка с Уроборос.

Призванието на психотерапевта. С какво започва психологът-прак-тик? Най-често с това, че човек се запалва с необикновен интерес към другите хора, при което те го интересуват не като еднакви марионетки, които могат да направят нещо за него; него го интересува не сходството между тях и другите хора (което за обикновените хора се явява критерий за възможност за взаимодействие), а обратното, различията между хората. Казано на наш език, него го интересуват индивидуалните прототипи, той рязко вижда границата между тях и тя го привлича необичайно. И тези от обкръжаващите, които той възприема като нещастни и нуждаещи се от помощ (а такива се оказват мнозинството), той се стреми да помогне. Видимо с това започва стихийния психотерапевт. И обкръжаващите хора чувстват неговия интерес към тях, отиват при него и му се доверяват.

Важен признак, по който вие можете да определите има ли при вас дар за психотерапевт или не - това е доколко ви е трудно да ви лъжат другите хора, когато вие ги гледате внимателно. Ако другите с лекота ви мамят, то това, по-скоро означава, че вие не можете да бъдете психотерапет: нито стихиен, нито професионален. Разбира се, в живота се случва всичко, но човекът, когото вие гледате съсредоточено и слушате внимателно,

вътрешно не трябва да ви се иска да го излъжете. При него, обратното, трябва да възникне желание да се съблече пред вас и, колкото и да е безобразен и ужасен, да ви се представи в натурален вид. Понякога това, което хората изливат върху психотерапевта, се възприема като помийна яма, но в същото време е знак на доверие, знак за нежелание да лъже.

Жизнената мисия на психотерапевта открива за себе си достатъчно рано, независимо от неговата конкретна професия. И заедно с нея идва усещането за общност на съдбата. Още З. Фройд е открил явлението пренос (когато клиентът без съществени основания адресира своите чувства към другите хора към психо-терапевта) и контрапренос, когато, обратното, протича проекция на вътрешните преживявавания на терапевта към пациента. Ето така, тези явления, които в психоанализата традиционно се възприемат като негативни, стават за истинския психотерапевт почти норма. Той забелязва, че по време на терапията клиентът така или иначе влиза в неговия живот и, между тях възникват твърде и твърде психологически отношения. Дотолкова интимни, че, например, в САЩ съществува закон, че психоаналитикът няма право да осъществява сексуални контакти със своите пациенти не само по време на психоанализата, но и в течение на две години след това. А иначе могат да го вкарат в затвора. Сам по себе си този факт ви показва, доколко съответната съблазън е силна, тоест доколко е силна взаимовръзката между терапевт и клиент.

И в това се различава психотерапевтът от лекаря. Разбира се, добрият лекар също приема близо до сърцето работата и съдбата на своите пациенти, но все пак такава интимност на взаимодействието на психиката, мирогледа и етичните системи, която възниква в процеса на психотерапия, не се наблюдава в обичайната медицина. И тук трябва да се умее, така да се каже, да се удържа равновесието.

Етика на психотерапевта. С други думи, терапевтът трябва да има развито чувство за етика, което всеки път ще му каже, какво е допустимото ниво на намеса в психиката и живота на клиента и има ли разрешение за такава намеса. Защото опитният психотерапевт може да направи много неща. Той може да внуши на клиента такива неща, които после години не могат да се оправят.

В качеството на пример мога да ви разкажа още един случай от практиката на Милтън Ериксон. Той е имал най-силен хипнотичен дар. Струва ми се, всички тук присъстващи имат нелош хипнотичен дар, просто не винаги забелязвате, кога той се активира, а Ериксон е забелязвал и в това е разликата.

Веднаж при него довели възрастна дама, болна от рак, вече в последния стадий на болестта. Мъчили ли са я страшни болки, които никак не успявала да снеме с таблетки. Виждейки Ериксон (а той през това време бил на около петдесет години), тя му казала: "Младежо! Какво можете да ми направите? Вече съм възрастна, познавам този свят. Нима може на тази болка, която ме мъчи, да се противостои с думи?" Ериксон излязъл от креслото си, приближил се до нея и казал: "Е, аз не знам, как да започна, но мисля, че ако сега се открие тази врата и там се покаже огромен космат тигър, заплашително ръмжащ и страшно гладен, то поне за секунда ще забравите за болката си". Той я вкарал в халюцинация, тя видяла този тигър и забравила за болката си. След това той казал още нещо такова и в резултат нейните болки се прекратили, тя вече спокойно лежала в своята болница и на въпросите на лекарите, дали я боли нещо, отговаряла: "Не, не боли! Но само понякога ме безпокои, че под моя креват се чува заплашително ръмжене".

Мисля разбирате, че човек, който притежава такава сила на внушението, може да направи много неща със своите пациенти. Особено, ако той се накани и се подготви по-отрано. И поради това за него е необикновено важно чувството за етика, което ще му подскаже във всеки конкретен случай, какво е необходимо да се направи за пациента, а от какво, обратното, е по-добре да се въздържа, какво е в дадения случай желателното ниво на намеса и какво именно трябва да се направи. По принцип, това са въпроси, актуални за всеки лечител. Но ако вие нямате усещане за Универсалния Лечител и, не умеете да взаимодействате непосредствено с ангела-лечител на вашия пациент, то етично чувство при вас няма да се появи и вие така или иначе започвате да си играете с хората, като че ли те са оловни войници.

Разбира се, обществото се защитава от черни магове, от лоши лечители и недобросъвестни психотерапевти, и да манипулирате хората не е така просто, както може да изглежда при първо запознанство с тази тема; при частните лица и обществото като

цяло съществуват най-често неосъзнати, но разнообразни и твърде ефективни защити от влиянието на другите хора. Струва ми се, че в идващата епоха пряката манипулация, осъзната или не, въобще ще излезе от мода.

Взаимни задължения. Какво иска кллиента и какво му гарантира психоте-рапевтът? Този въпрос в епохата на Риби може да изглежда понякога съвършено нетактичен и неуместен. Например, в практиката на психоанализата, разпространено психологическо течение, за което сме задължени на доктор Фройд, се е смятало за нормално, че пациента отива при своя психоаналитик, докато му харесва това, което става с него. Почти никого не е смущавало това, че "анализата" е протичала в сесии по няколко пъти в седмицата в течение на няколко години. Мнозина психоаналитици са анализирали своите клиенти по десет години, някои даже по двадесет въобще това е достатъчно странно положение. Но те са казвали, че терапията завършва тогава, когато клиентът свърши парите. Възглед, на практика, не твърде практичен. Свършват на клиента парите, а след това с какво морално усещане ще се разотидат клиентът и аналитикът? - това първо. А второ, ако парите не свършат, ако те са достатъчно, то какво ще правим? Решението за край на терапията в епохата на Риби, тоест възгледът за нея като процес, който тече и тече, и знае по-добре от нас кога трябва да завърши, а ние се приспособяваме към него, но не го регулираме активно, в епохата на Водолей, струва ми се, ще бъде заменен с противоположния: терапевтът и клиентът от самото начало ясно ще определят взаимната отговорност, взаимните задължения и ще установяват обозрими грани-ци на своето взаимодействие.

Личността на психотерапевта като инструмент. Терапевтът така или иначе встъпва като инструмент. Ако при хирурга инструмента - това е неговия скалпел, но инструмента на психотерапвта - това е той самия: неговия собствен мироглед, неговото светоусещане, неговата етика, неговата енер- гетика, неговото изкуство да води разговор, умението на поддържа интереса на клиента, да установява доверителни отношения с него и, впоследствие да оправдае това доверие. Поради това за психотерапевта е извънредно важна, значително по-важна, може би, отколкото за другите професии, работата над себе си, работата над собствената личност, нейното осъзнаване, осъзнаването на своите комплекси, своите дълбочинни проблеми, формиране на себе си като особен представител на човешкия род. (При това помнейки, че особен не означава идеален).

Психологическо здраве на психотерапевта. Въпросът за това, доколко лечителят е длъжен да бъде здрав се решава в моите лечителски групи по следния начин. Аз казвам, че лечителят не трябва да бъде идеално здрав, но той не трябва да предизвиква в клиента чувство за остра жалост към себе си. На нивото на психологическа консултация, струва ми се, изискванията са подобни. Психотерапевтът, поне, не е длъжен със своя вид да предизвиква остро чувство за безпокойство за неговото (на терапевта) психическо състояние. В частност, той не трябва да предизвиква в клиента желание да го успокои, да го приглади, да каже: "Да вие не се вълнувайте, аз не съм така болен, както вие мислите." И още е длъжен да носи със себе си запас от жизнени сили и оптимизъм. Разбира се, ако е необходимо, той е длъжен да умее да поеме върху себе си всяка роля, в това число и ролята на Дълбок И Последователен Песимист, ако това му се стори ефективен инструмент в борбата, да предположим, с песимизма на неговия клиент. Но все пак неговото основно състояние, както ми се струва, трябва да бъде позитивно и открито. А психотерапията от времената на началото (и средата) на XX век - това е кушетка със завеса, на която лежи клиентът, а психотерапевтът за него е невидим, нищо не чувстващ, нищо не усещащ човек, някаква божествена инстанция, която възприема потокът от свободни асоциации, идващ от клиента, записва ги, но самият той никак не реагира личностно. Видимо, това сега не е съвременно. Сега терапевтът е жив човек, който има своите живи реакции, но всичките те са подчинени на процеса на терапия и, това е много важно. Съвременната и бъдеща психотерапия, както аз я разбирам, - това е някаква мистерия, това е интензивен двойков или групов сюжет, в който явно се усеща присъствието на всички елементи, които са изобразени на рис. 2.1. Тук се чувства Адам Кадмон и Универсалния Лечител, остро се усеща индивидуалността и на терапевта, и на клиента, и върви тяхното взаимодействие на плътно, предметно ниво. И лечителската среда, и самият лечител също се вписват тук, а по какъв именно начин - това вече е въпрос на школа. И тъй като епохата на Водолей е епоха на социалност, епоха на адекватни отношения на човек с обществото, то, разбира се,

психотерапевтът трябва да бъде повече или по-малко нормално социализиран и социално адекватен. Това също е мое дълбоко убеждение. Поне, той е длъжен да имитира непринудено тази адекватност. Какво му е там дълбоко вътре - това е друг въпрос, но, поне, той е длъжен свободно да владее елементарни социални навици: да има това, което по-рано се е наричало добро възпитание и маниери.

Преодоляване на стереотипите. Много важен инструмент на психотерапевта - това е умението да стане значимо събитие в живота на своя клиент, при което това умение не трябва да се опира на неговия априорен авторитет. Когато той има име, статус на "психолог, популярен в града", естествено той има авторитет; когато има слава и, към него отива нов човек, това вече в живота на последния е събитие. Но това е малко. Трябва да стане събитие в конкретния живот на човека, да съумее да влезе в неговия живот, да моделира за него късче живот пряко в терапевтичния кабинет или в групата, да го заинтересува дотолкова, че клиентът да излезе от стереотипите на вниманието, мислене, емоции и поведение.

Ето защо, ако вие не искате да работите на нивото локални кръпки, а постигате устойчиви промени, вие сте длъжни да се повдигнете на нивото на индивидуалния прототип, тоест качественото битие на човека. А какво е това? Това е и наборът от тези стереотипи, които са свойствени на дадения човек, стереотипите на живота, тоест неговото битие на качествено ниво. Ако вие искате нещо да промените наистина, то вие трябва да работите именно тук. А какво означава да работите? Това преди всичко значи да го отведете от неговите стереотипи, на които той се намира. А това означава, че подсъзнателното впечатление на клиента трябва да бъде силно, магическо, хипнотично - макар той съзнателно може да не забележи нищо такова и, даже в някои отношения по-добре, ако той не забележи това.

Авторитет на терапевта и доверие на клиента. Авторитетът бива априорен (например, основан на славата на дадения психотерапевт, разказите за неговите чудеса на изцеление, стигнали до ушите на клиента) и локален, който терапевтът заработва в хода на взаимодействие с дадения клиент, помагайки му на него самия да се справи с неговите трудности. Доверието на клиента, което се заработва в процеса на взаимодействие, тоест според на получаване на локален авторитет, е значително по-дълбок и по-искрен от доверието, предизвикано от априорния авторитет - последният, като правило е вне дълбок и фрагментарен. Даже ако при психотерапевта има априорен авторитет, свързан с неговата слава, устни препоръки и т.н., за него е по-добре да не се обляга на този авторитет, а да разговаря с клиента така, като че ли той е дошъл неизвестно при кого и да направи така, че в процеса на взаимодействие клиентът да забрави неговия априорен авторитет и да бъде изтласкан от заработения локален авторитет. Тогава клиентът изведнаж забравя, че пред него седи човек с авторитет, опит, голямо количество успешно излекувани болни. Изведнаж той забравя за всичко това и просто вижда пред себе си интересен събеседник, в разговор с който пропада чувството за време. И вътре в клиента започват да протичат промени, които той сам не може да направи. И клиентът започва да уважава своя терапевт за това, да му се доверява и, върху това уважение и доверии може да се строят терапевтични отношения.

И това, видимо, е този единствен вид аавторитет и този единствен вид доверие, което професионалният психотерапевт може да ползва.

Кой кого? Сега още един важен момент. Така или иначе всички ние сме хора, всички ние сме склонни да се съревноваваме, съперничим, изясняваме, кой е главен, кой е по-силен, кой на кого ще нанесе поражение. Представете си, че (вече не при първи свой терапевт) идва клиент, за когото неговия симптом е негова гордост. "Мен никой не може да ме хипнотизира. Имам свое заболяване, което нося като тежък кръст и никой не може да го излекува". Терапевтът от такава постановка на въпроса може "да се подведе" Той може да каже (или поне помисли): "Ето аз ще ти реша проблема". Обаче такъв тип отношения, по принцип, както смятам е неправилен.

Преди всичко такъв клиент идва като пират, само че на неговия флаг вместо череп с кости е изобразен неговия проблем. И задачата на терапевта е незабележимо да го лиши от този флаг. Но именно незабележимо. Защото ако човекът идва с проблем и вие успешно решавате проблема му и той вижда това, то фактически го убеждавате в неспособността му

за нищо. И скоро при него ще се появи следващ, по-тежък проблем, и той отново ще дойде до вас, и вие ще се пречупите под нейната вече двойна тежест. Поради това винаги трябва да се създава в клиента впечатление, че той се е справил сам. Според мен това е правилния подход.

А как именно трябва да маскира терапевтът своите конкретни техники, това вече е отделна тема. По принцип, при всяка терапевтична техника трябва да има своя маскировъчна схема, за да не би клиентът, не дай си Боже, да забележи нещо. А той да реши, че ето, действително вие сте човек, на който може да се облегне. И ляга (или сяда) на хълбока ви и физически, и с всички останали свои тела, и вие даже не забелязвате, как става това. А ще стане именно в този момент, когато вие решавате неговите проблеми, а той види това.

Симптомът като скрита сила. Въобще по принцип, аз смятам, че симптомите - това винаги е скрита сила. Преди всичко, това е известна индивидуална особеност на дадения човек, в който особено отчетливо е отразен неговия индивидуален прототип. За човека това може да бъде твърде неприятен симптом, но все пак той го отличава от останалите хора. Той го отвежда от усреднената норма. И тази сила, която отвежда човека от нормата и го държи в това отстранено състояние е много голяма и се явява негова лична особеност и нерядко лична високоценена собственост. Фриц Пърлс, един от най-знаменитите западни психотерапевти на XX век е казвал, че не трябва да се смята, че невротикът е беззащитен. Той е много силен. Организирал е семейна и даже по-широка социална реалност около своята невроза по такъв начин, че цялата тази реалност работи за тази невроза. Но това вече е голяма сила! Помислете, колко сложно е това!

Значи, ако ние вземем и насила излекуваме този човек от неговата болест, то ние го лишаваме, първо, от индивидуалност и, второ, от силите на този симптом. Мога да приведа пример от собствената практика. Занимавам се с лечителство, в частност, с масаж вече много години и много сили съм хвърлил за неговата разработка и отработването на различни масажни методики и представете си колко обидно ми става, когато по време на сеанс по масаж викам на помощ всички свои умения, използвам своите вълшебни и физически инструменти и ми се струва, че много добре изпълнявам работата си, а клиентката в заключение, прощавайки се с мен, ми каже: "Скъпи докторе, благодаря много, вие направихте всичко по забележителен начин, сега ми е много добре, а сега ми кажете, аз мога ли така сама?" И дълго време моята първа реакция на подобен въпрос е била силна обида. Как така? А моята квалификация, моите разработки? Възприемах този въпрос като удар по самолюбието, самооценката - докато не разбрах, че зад него стои желанието на човека сам да излекува себе си от своя симптом и да не загуби тази сила, която стои зад него.

Например, ето рак. Ужасно заболяване. Но може да се погледне на него и от друга страна. Човешкият организъм е необикновено устойчив. А всички тези ракови клетки са много нежни: онколозите казват, че те въобще са почти нежизнеспособни. И е неразбираемо, защо отначало това малко, незначително туморче расте, защо не загива под действието на защитните сили на организма? Защо той се разраства и не просто прави това, а преустройва целия обмен на веществата в организма като че ли за своя полза? Ясно е, че зад него стои огромна сила, противостояща на естествените защитни сили на организма. Естествено, тази сила принадлежи на болния и той може да се опита да я укроти, култивира, подчини на своята воля, да я насочи за съзидание, а не за разрушение. Ето това е, от моя гледна точка съвременната, водолейска постановка на въпроса. И тук ролята на лекаря или психотерапевта вече се разбира иначе. Той встъпва в ролята на съдържател на инструменти, който е длъжен да даде в ръката на клиента съответния инструмент, да го научи да работи с този инструмент и след това незабележимо да си отиде настрани.

И така, според мен, симптомът винаги е скрита в човека сила. Тази тема е значително по-дълбока, отколкото можем да разкрием сега в лекцията. Бих искал всеки от вас да помисли за това, да оцени доколко вашият личен опит се съгласува с тези мои думи. Помислете за симптома като за сила, която прави човека самобитен, необикновен, която по определен начин организира неговия живот и за това, какво ще прави той без тази сила. Ако ние застанем на тази позиция, то ще кажем, че всеки пряко излекуван от терапевта

симптом - това е поредния череп в огърлицата, която терапевтът носи на своята шия и клиент, който е подведен под средните общосоциални норми. На някого това е нужно и даже е много благотворно (например, ако вие се заемете с рязко антисоциален елемент), а за друг това е лишаване от най-главното, което съществува в живота му: индивидуална неповторимост, личностна окраска.

Какво е това лечител? На времето дадох определение на истинския лечи-тел: това е човек, който организира прием на болни при себе си така, че всеки конкретен пациент идва при него на прага на естественото самоизцеле-ние. Тогава нищо не е нужно да се прави, и с кармата вие сте в положителни отношения. Но когато възникне въпросът: ако изцелението - това е съзряла карма, то трябва да се насочи самия клиент да работи за нея и къде тук е мястото на лечителя? При клиента възникав примерно такова усещане: защо тук е терапевта, аз всичко направих сам, да и заболяване никакво нямаше, така че нещо се е попреместило. Ето това, от моя гледна точка, е идеалния вариант на работа на психотерапевта.

Фини защити. Да поговорим сега за защитите. Защити естествено са необходими на всеки лечител, в това число и на психотерапевта. Главната защита върви заедно с призванието, от Универсалния Лечител и от собствения ангел-лечител на терапевта, който следи за неговото здраве (и физическо, и психическо). Всеки лечител в някаква степен заболява от болестта на клиента и върху себе си я лекува. И ако неговия ангел-хранител е добър, то твърде тежко болен няма да допусне към него. А с останалите работи с пот на лицето, маха с всички свои крила две или даже шест, понякога силно изморявайки се и заболявайки след това той самия. Поради това ще пазим своите ангели-хранители, няма да поемаме повече работа, отколкото те имат предвид. На мен много често ми се налага да произнасям тези думи. Помня някога една жена - слаба шофьорка ми каза, че има ангел хранител, който винаги я спасява. Аз я посъветвах да му дава почивка от време на време, защото той е преуморен. И смятам, че тя малко се позамисли.

Има защита инска и янска. Най-главната инска защита се състои във вътрешното приемане от страна на лечителя на това, което става, тоест в приемането на света такъв, какъвто е. Имануел Кант в своята магистърска дисертация е доказал, (и съветът утвърдил дисертацията), че този свят се явява най-съвършен от всички възможни светове. (И за психотерапевта е добре да помни това.) И, в частност, никакви наши вмешателства светът съвсем не прави. А ако тези вмешателства ги няма, то той също няма да загине и по-малко съвършен няма да стане. Разликата е чисто вкусова. Има една естетика на света, а има друга и аз обръщам света в страна на тази естетика, която ми е по-близка.

Този чистоински възглед се явява много добра защита за психотера-певта, в частност затова, защото ако гледаме към клиента и неговия външен и вътрешен живот от позицията на зло, несъвършенство и т.н., но там може да се открие колкото искаш, и ако започнем да се сражаваме според материала на психиката и живота на клиента, то доброто с това обикновено не свършва. Поради това априорното приемане на клиента и отношенията, които с него се подреждат, е също много важен момент в темата за защита на психотерапевта. Той, терапевта, е винаги несъвършен, задължително ще извърши грешки, някъде ще се държи грубо, нещо няма да види, понякога ще се насади право сред локвата, но все пак това също се явява важно, съществено звено в процеса на лечение на клиента. При такъв подход и самият терапевт, и неговите отношения с терапевта се подреждат под главната цел на терапията и престават да бъдат антагонистични на нея. И тогава няма да възникнат твърде много неврози и преумори, които са свойствени на много терапевти.

А янската защита - това е меч, с който вие промушвате клиента навсякъ-де, или ръчен чук, който движите по главата му, а след това лекувате останалото. Тогава той няма да ви се хвърли веднага. Начинът не е най-оптимален, но, за съжаление е твърде разпространен. И даже има някои типове терапия, които имат това предвид. Например, може веднага да натоварите пациента с термини, които са му съвсем непонятни, или за него имат зловещ скрит смисъл - това бързо го поставя в тежко положение. Психологията - това винаги е по-скоро "как", отколкото "какво". И към това е много трудно да се привикне. Всички ние съзнателно гледаме това, което става. А опитния психотерапевт винаги гледа това, как то става и вижда твърде много обертонове и оттенъци там, където обикновения човек не ги забелязва. И това е преимуществото на психотерапевта и основния инструмент за неговата

работа. Един от проблемите на психотерапията се състои в това, че клиентът, като правило, се нуждае от кардинални промени, но сам не вижда това и го няма предвид. Освен това, обикновено клиентът въобще не знае какво му е нужно. Той идва, защото го безпокои симптом. А на какви жертви е готов да отиде заради това, да се излекува от този симптом, той не знае. И ето всичко това трябва да се разбира, при което най-често се получава многоетапна последова-телност на взаимодействието в двойката терапевт-клиент. И терапевтът е длъжен да има предвид, че на всеки етап терапевтичните сеанси могат да се прекратят. И клиентът може да се откаже от продължение и терапевтът има право да му каже: "Вие знаете това каквото искате с тези ресурси, които отпускате, лечението е невъзможно. Аз с вас няма да работя по-нататък по вашите условия." Аз мисля, че това е правилен подход. Чувайки тези думи, клиентът, без да се обижда, си отива от дадения терапевт и търси друг или се опитва да реши сам своя проблем. Така ми изглежда съвременния възглед за етиката на отношения терапевт и клиент.

Цели на терапията. Въпросът за това, какви са целите на терапията, е принципно важен и за терапевта и за клиента. Например, З. Фройд е казвал така: "Аз превръщам невротиците в просто нещастни хора." Много ли е това или малко? Всеки път е различно. Понякога е твърде много, понякога е съвсем недостатъчно. Пак така, този въпрос се решава във всеки конкретен случай и в него трябва да има ясно обозначено време за лечение, граници на взаимодействие и много други неща.

Светоусещане на терапевта. Да поговорим малко за светоусещането и световъзприятието на терапевта. Това са хора, при които са съвсем определени акцентите във възприемането на света и аз бих искал да кажа няколко думи на тази тема.

Законите на психиката са устроени по принципа: от частното към общото. Психиката е извънредно синтетична, тя е необикновено единна. Всеки симптом, всяка частна проява (болезнена или положителна) има зад себе си огромна програма на подсъзнанието, която я е предизвикала към живот. С други думи, всеки конкретен симптом - това е свидетелство на някакъв общ стремеж, потребност, инстинкт. При З. Фройд има даже цяла книга, тя се нарича "Психоанализа на обикновения живот", където той, не знам, дали винаги добросъвестно, но поне достатъчно ефективно показва как не само уговорките и сънищата, но и цялото конкретно поведение в обикновения живот не е случайно, а по най-силен начин психически мотивирано. Поради това пътят в психиката - това е път в света на постоянно действащи програми, емоционално заредени символи. Това е много важно. В обикновената реч има представа за символа като някакъв малък знак, буквичка. Обаче за психолозите символът е нещо необикновено заредено емоционално, това е нещото, което веднага привежда човека в определено емоционално състояние, заставя към себе си да се стреми или, обратното, да избяга бързо. Това е нещо такова, което заставя човекът да се разгърне по определен начин, да се прояви. И един от признаците, по който може да се определи психотерапевта - това е човек, който в детството много се е вълнувал от приказки, митове, легенди. Той е виждал зад тези сюжети някакъв не напълно разбираем, но много дълбок, съкровен смисъл, който се разкрива много по-късно. И един от най-ефективните психотерапевтични диагностични прийоми - това е просто да се попита клиента: "Коя приказка в детството вие сте обичали повече от всичко?" Много често човек назовава приказката в която той досега живее метафорично, тоест тя символично представлява основния сюжет от неговия живот, да излезе от който му е много трудно. Наистина, този сюжет може да варира. Той може да го преживява на по-високо или по-ниско ниво. Той може даже да избира за себе си една роля вместо друга, например, не осиновената дъщеря, а мащехата. Но като цяло този сюжет има, като правило, глобална власт.

Какво още може да се каже по повод на активните символи на индиви-дуалната психика? Те винаги са пълзящи. Не се поддават на точно логическо описание и познание. Ако вие даже по най-фин начин познавате мита или приказката, ако, както смятате, вие точно сте уловили и схванали със своя ум нейния сюжет, - вие още сте разбрали малко неща. Вътрешната емоционална зареденост е свързана с нещо много фино, което винаги бяга от рационалното внимание, но вътре в човека изпълва съответния сюжет с пълнокръвен живот.

Когато започнах да се занимавам с астрология имах усещане, че човек - това е твърде много. Той има много планети, много аспекти, много проблеми - всички тези квадрати,

опозиции, заточения, падения и т.н. Обаче когато започнах да се занимавам с практика открих, че в живота на човека има един единствен проблемен аспект. Някакъв квадрат, някаква опозиция, които имат атманическо звучене, тоест тук при него има слабо място, непроработка, за която се удря в главата цял живот. При него, с други думи, има един единствен сюжет, който той преживява на ниско ниво на всички възможни материали, във всички сфери на неговия живот, безуспешно опитвайки се или съвсем не опитвайки се да го проработи. Ако психологът на този сюжет погледне с астрологически очи, той може да каже: "А ето тук при тебе към твоята опозиция тригонче ляга откъм тази страна. Навярно тук може да се търси някаква помощ - или външна, или вътрешна. Но обикновения човек праволинейно се бие в един и същ съвършено определен архетипен сюжет, който по нивото на своя абстракция превъзхожда всички негови (на човека) възможности за разбиране.

Пробвайте да си представите архетип, сюжет, символ, които биха били толкова абстрактни, че биха могли да бъдат приложени към абсолютно всяка ситуация така, че да дават на нея определена окраска. Независимо какво става с вас. Да си представим и опишем такова нещо е много трудно. Това е задача, достойна за философ. Аз смятам себе си за философ и търся такива архетипи и ги описвам, и мога да ви уверя, че това съвсем не е просто. И независимо от това, психиката на всеки човек всеки ден прави именно това. Дълбочинните структури на психиката са необикновено абстрактни, там фигурират архетипи от много високо ниво, които символично се отразяват в любимите на човека митове и приказки.

По такъв начин, в дълбините на нашето подсъзнание се намират много абстрактни символи, при това необикновено силно емоционално заредени. И психологът - това е човек, който умее да ги чувства и работи с тях.

Чувствителност и устойчивост. Например, ето клиент, при когото под сърцето лежи непроработен ин-ски архетип. И на него му се струва, че цял живот го обиждат. Той именно поставя себе си в непроработена инска позиция и казва: "Мен цял живот ме обиждат". И каквото и да стане, човек възприема именно така. Опитай се да промениш убеждението му! Логиката тук съвсем не върши работа. Силата, с който той преживява, това, съществено превишава всички възможности за логическо управление на себе си. А психотерапевтът - това е човек, който има способност и остро желание да види човешкото разнообразие, при когото има интерес към дълбочинни индивидуални особености, способност, от една страна, емпатично да възприеме другия човек, а от друга, обратното, да се защити от него. Поради това ако вие възприемете другия човек и това възприятие ви смачква, а вие след това седмица ходите и боледувате. То вие не можете да работите професионално. Обаче как да стане така, че терапевтът едновременно да бъде и чувствителен, и неуязвим? Този въпрос дълго е тревожил моето въображение, докато при мен не дойде отговор във вид на устройството на дивана. Вие знаете, че диваните са устроени така, че на тях да се седи меко. И малко хора се замислят върху това, че на дивана седят меко и малкото дете, и дебелия стокилограмов чичо. За сметка на какво става това? Който е видял раздрани дивани, може би, е обръщал внимание на това, колко сложни са пружините в него. Работата е в това, че пружината трябва да издържа голям натиск, тя трябва да бъде малка в диаметър, но тогава на нея твърдо ще седи лек човек. Ако вече пружината е с голям диаметър, то на нея добре седи човек с ниско тегло, но ако седне голям, то той ще се провали до пода. Диванната пружина е устроена ето по такъв начин (рис. 2.2): тя се състои от няколко широки витки, които постепенно се стесняват и стават тесни, а след това отново се разширяват. Спомняте ли си? Ако на такава пружина седне малко детенце, то той малко ще притисне широките витки и, ще му бъде добре да седи, меко и устойчиво. А ако седне дебел чичо, той леко ще натисне широките витки, но затова пък неговото тегло спира в средата на пружините, там, където витките са тесни.

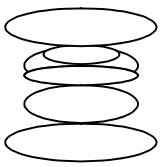

Рис. 2.2 Диванна пружина (схематично).

И приблизително така трябва да бъде устроена защитата на терапевта. От една страна, на повърхностно ниво на своята психика той е длъжен да реагира на всяко, най-фино въздействие на обкръжаващата среда. А от друга страна, в по-дълбоките части на своята психика той е длъжен да бъде, обратното, твърде и твърде устойчив.

Друг образ – това е океан, на повърхността на който бушуват големи вълни и понякога се разразяват страшни бури, а в дълбочина винаги е тихо и спокойно.

И, в частност, за усъвършенстване на вашата психологическа пружина аз съм ви дал и онези трансове, опити за взаимодействие с идеално спокойния вътрешен "аз". Психотерапевтът, от една страна, може да има твърде подвижна емоционалност на вашето ниво, но тя трябва да бъде поддържана с голяма устойчивост на вътрешно ниво. Ако това го няма, то е практически невъзможно да се работи със сериозни клиенти.

Свещена рана. Има още един момент, който също, като правило, е свойствен на психотерапевтите – това е нещото, което Джийн Хюстън, една от най-популярните съвременни американски психолози, нарича свещена рана. Това е много силно, ранява-що душата на човека преживяване, което той дълго не може да затвори със своите собствени вътрешни сили. И тогава в качеството на единствен изход на човека му се налага да се занимава не с проблемите на своята лична ранена душа, а ранената душа на човечеството като цяло. Такава нерядко е първата стъпка на човека по пътя на психотерапията.

С времето тази свещена рана някак си се компенсира, но спомена за нея, за своята абсолютна уязвимост, своята пълна безпомощност и сила явно от Божествен произход, която е дошла да помага в този момент, когато, изглежда, че няма откъде да дойде, - тези спомени на човека за своя пряк изход на нивото Адам Кадмон и универсалния Лечител, който погледнал пряко в душата на човека и нещо направил с нея. Подобен опит обикновено има в анамнезата на психотерапевта и, той се обляга на него – подчертавам, вътре в себе си. При някои психотерапевти има и други дълбоки мистични преживявания, много различни, но с пълна убедителност показващи доминиращото положение на финия свят над плътния.

Ински иИнски мироглед: пример. Искам да приведа един пример на тема разликите между мирогледите и пластичното взаимодействие на опитен психотерапевт клиента. Представете си терапевт, който вижда света като съвършен. Той смята, че човек е длъжен повече да гледа и наблюдава, отколкото да реагира и действа, тоест да има ярко изразено инско светоусещане и мироглед. А към него идва голям такъв клиент и каза: "Научете ме да манипулирам хората. Аз ги манипулирам зле, те много лошо ме слушат", - а той към всичко това още не е и малък началник, неголям завод му е подчинен. Терапевтът прекрасно вижда, че пред него стои завършен манипулатор и, въобще терапевтът може да се научи от него, как да управлява хората. Но клиентът, независимо от това, е недоволен от себе си: хората не го слушат.

Какво може да направи в случая психотерапевтът? Той може да се откаже. Да каже: извинете, ние имаме различен мироглед и, няма за какво да говоря с вас. Това е вариант. Това е вариант. Но може да постъпи и по-фино. Той може да каже: "Добре. Ето сега ние ще се заемем с манипулации. Ще се учим да манипулираме, но ще се учим да манипулираме фино. За да можеш да манипулираш човека добре, трябва да разговаряш с него на неговия език, трябва той да те разбира добре, трябва да се приспособим към него." И ето той дава на своя клиент указание: "Когато разговаряте с човека, то оглеждайте се в него, старайте се да приличате на него, употребявайте същите модалности, както и вашият партньор или подчинен. Той размахва ръце – и вие започвате да размахвате ръце. Той говори силно – вие също говорите силно. Той понижава глас – вие също понижавате глас. Погледнете, как ще тръгне вашата манипулация." След седмица те се срещат и клиента казва: "Вие знаете ли, какви ценни работи ми разказахте. Оказва се, че с човека, който говори тихо, е значително по-добре да се разговаря също с тих глас. От това той чува по-добре." И след известно време този самият манипулиращ клиент, намирайки се в

собствената парадигма, разбира, че най-добре е да се манипулира света, приспособявайки се към него и правейки всички промени вътре в себе си. И само след това те леко и енергично влизат във външния свят. Пита се, променил ли се е мирогледа в клиента? Не се е променил нито грам. Излязъл ли е от своите позиции терапевтът? Също не. Но е намерил буфер, намерил е взаимно удовлетворителен начин на терапия. И именно за това съществува техника: точно за това, за да служи за буфер между терапевта и клиента, за да може терапевта, като не натрапва на клиента своя мироглед, да може независимо от това да му предложи вариант на терапия – без при това да променя собствения мироглед и по този начин да не губи защита. Ето това е техническа работа.

Типове психотерапия. Психотерапията бива многогодишна, бива кратка, бива даже най-кратка: минутно взаимодействие - и клиентът е излекуван. Казват, че става; не знам, възможно е. Случва се епизодична терапия, случва се сесионна. Тук са възможни варианти и аз мисля, че епохата на Водолея ще ни предложи, видимо, голямо тяхно количество. Не виждам нищо лошо, ако семейството има свой семеен психотерапевт, който там от време на време се появява и прави нещо. Обаче не е добре, когато семейството увисне на него.

Ролите в психотерапията. Тъй като има различни типове психотерапия, то съответно има и различни роли при терапевта. При което трябва ясно да се различава: има социална роля на терапевта, има и негова психологическа роля. И едното, и другото е твърде подвижно. И същото се отнася и за клиента. Той също има социална роля, а също има и психологическа. И това е достатъчно динамично.

Какви роли са типични за психотерапевтите? Това е, например, *Жилетка*, или *Съчувстващ Приятел*, *или Кофа За Душевни Отпадъци*. Тоест това е човек, който се намира в инска позиция, той се настройва емпатично, изслушва това, което отива към него, съчувства и казва: да, да. За такъв род терапевт от съчувстващ тип има виц. Влиза пациент при терапевта и казва: “Животът е ужасен, той е непоносим.” Терапевтът съчувствено отговаря: “Да, животът е ужасен”. Клиентът: Той е непоносим и аз даже не знам какво да правя, намирам се в ужасна безизходица.” Терапевтът: “Вие не знаете, какво да правите в такава ужасна безизходица.” Клиентът: “Аз не знам, може би си струва да се самоубия? Терапевтът: “Аз не знам, може би си струва да се самоубиете?” Клиентът приближава прозореца, отваря го: “Аз право сега се хвърлям от този прозорец!” Терапевтът: ”Вие сега ще се хвърлите от този прозорец!” Клиентът излиза от прозореца, лети надолу. Терапевтът: “Бам!”

Противоположен вариант – това е *Провокатор*. Например, това е терапевт, който казва на клиента така: “Ти мислиш, че на теб ти е лошо, но още не знаеш какво е лошо! Вземи у дома коза и заживей с нея!” По такъв начин може добре да натовариш клиента, така че той или веднага ще се излекува от своя проблем, или на следващ сеанс гарантирано няма да дойде. Или терапевтът предлага на клиента: “Искаш ли това, което е в твоето подсъзнание, да изведем сега в съзнанието, за да разбереш, какъв си ти на практика?!” И за това има ефективни провокативни методи, но доколко те са приемливи за дадения клиент, това е въпрос до известна степен етичен, а в някаква степен е и въпрос на договор.

Още една роля на психотерапевта това е *Администратор на вътрешните проблеми на клиента*. Той не прави нищо, освен това, че разписва всички вътрешни ситуации на човека, обозначава имената на програмите на подсъзнанието и казва на клиента: “Сега ти живееш по тази програма, а сега по тази” – тоест обръща вниманието на човека на резервите, които той има – понякога това е много ефективен начин на работа. На астрологически език, той може да говори, например, така: Ето сега ти ще активираш своя Юпитер, имаш маса ценни идеи по всеки въпрос, спомни си твоето вътрешно състояние и помисли… А в дадения случай на теб не ти достига дисциплина, стегни се в течение на три дни нищо не правиш, но мислиш напрегнато над ето тази твоя ситуация – и по този начин активираш Сатурн.”

Още една роля на психотерапевта това е *Консултант по психологически теории*. Той взима дадения клиент и го прекарва през всички познати на него психологически теории. “От гледна точка на психоанализата, вие имате едипов комплекс, от гледна точка на Юнг, вие имате неразвита Сянка, от гледна точка на Адлер, вие имате комплекс за

власт, който не сте рализирали на своя пост” и т.н. Сама по себе си тази роля може да изглежда абсолютно безсмислена, но някакъв клиент идва именно за това. Има хора, които старшно обичат, когато тяхната индивидуалност, особеност се утвърждава със затваряне в клетката на една или друга психологическа класификация. Ето, вие сте типичен интроверт, ако ви бе видял доктор Юнг. А ако ви бе видял, например, доктор Берн, то той би казал, че вие сте типичен Родител. И така може да се продължава дълго. Това също е вариант на психотерапията. Ако в нея има смисъл – това е според случая. Понякога помага, понякога – обратното.

Още една роля – *Доброволен помощник*. “Имате много тежък живот, аз ще ви утешавам и поддържам морално, ще смекчавам острите ъгли.”

Много опасна за клиента роля на психотерапевта това е *Съветник*, особено *Безотговорен Съветник*. Терапевт, намиращ се в тази роля, се занимава с това, че дава съвети, а когато неговите съвети не оказват особено въздействие, или водят до нежелателни за клиента резултати, той казва: “Е, аз само исках да ви помогна”, - сваляйки по този начин всякаква отговорност от себе си (сюжет, описан от Ерик Берн, известния американски психолог, за когото още ще ви разказвам).

И в заключение на тази лекция ще ви разкажа източна история от книгата на Н. Пъжишкян “Търговец и папагал”, твърде многозначителна от най-различни гледни точки, а след това да дам малък психологически коментар към нея.

Моллата имал подрастваща дъщеря. Тя била необикновено хубава сама по себе си и, той старшо се безпокоил за това, тя да не стане жертва на посегателство на особа от мъжки пол. И той казал на нея: “Ти знаеш, как става това. Към теб на улицата ще дойде младеж, ще бъде много красив само по себе си, ще бъде много хубав. Той ще те заинтересува, ще ти хареса. Ще започне да разговаря за нещо интересно с теб. Ще те разведе из града, ще те заведе в кафене. Ще пиете кафе, ще ядете сладки баклави. След това ще тръгнете да се разхождате по града и някак случайно ще се окажете в дома му. И той ще ти каже: извини ме, трябва да вляза да си взема своя плащ. И вие заедно ще се качите при него. И вместо да вземе своя плащ, той ще те покани у дома, при себе си. Ще ти направи вкусен чай, ще те нагости с бонбони. Ще ти стане хубаво и, когато ти съвсем се изпълниш с доверие към него, той изведнъж ще се хвърли към теб и ще опозори и тебе, и твоите родители, и цялото наше добро име!”

И ето веднъж при моллата дошла дъщерята със сияещи очи и казала: “Татенце! Оказва се, че ти си пророк! Аз даже не знам какво бих правила без твоети ценни съве-ти!” Бащата страшно се обезпокоил: “А какво се е случило? “Представяш ли си, всичко започнало точно така, както ми каза! Вървях по улицата, срещнах младеж. Той беше забележителен, красив и толкова много ми хареса. И ние тръгнахме да се разхождаме, влязохме в кафене и, той ме почерпи с банички. А след това тръгнахме по-нататък и, около неговия дом, където ние се оказахме съвсем случайно, той ми каза”Е, дай да се качим до горе, на мен ми трябва плаща ми.” И ние се качихме. Но там у дома му беше толкова интересно и, той ме почерпи с толкова вкусен чай. И когато почувствах, че ето сега, току току ще стане това, за което ми говори, аз сама се хвърлих на него и опозорих и него, и неговите родители, и цялото му честно име!”

Какво се наблюдава в тази история с очите на психолог. Смяна на модалностите: ин на ян. Девойката решила този проблем. Но аз искам да кажа, че такъв род съвети, каквите давал бащата, съвсем не са безобидни. Вие всичките разбирате прекрасно, че той натрапил на нея определен сюжет. И ако тя била послушна дъщеря, тя подсъзнател-но би възприела този сюжет и, всичко би се случило точно така, както той го е натра-пил. Защо той е направил така, също е разбираемо. Вероятно, тя била достатъчно привлекателна за него. Обаче той не би могъл да приеме тази ситуация, така да се каже, социално и, поставил вместо себе си въображаем прекрасен юноша. (Забележете, че неговото описание на ухажването вървяло изключително в мажорни тонове.)

Обаче зад този сюжет може да се види и по-дълбок пласт: бащата реално натрапил на дъщеря си определена жизнена програма, която така или иначе трябвало да произтече с нея, в някакъв момент пречупвайки нейната воля. И как вие във връзка с това ще

интерпретирате постъпката на девойката? Към какви жизнени последствия тя ще я приведе? Ще се впише ли в жизнения сюжет, който ще предложи на нея семейството?

Моят личен коментар тук е такъв. Постъпката на девойката означава, че тя се е оказала по-силна от жизнената програма, която натрапвала на нея семейството. Тя, съхранявайки общата канава, в нужния момент обърнала ситуацията на 180 градуса и символично се освободила от тази програма. И сега може да се очаква, че когато събитията в нейния живот тръгнат по-нататък, тя ще излезе зад границитена това семейство (при което, възможно е, със силна катастрофа) и, ще тръгне в живота със свой собствен сюжет. Може би, това ще бъде тази програма, която предлага на нея семейния егрегор, но със замяна на архетипа ин към ян. А какво означава това, всеки от вас може да помисли самостоятелно.

И последната (в моя списък, но не в живота) роля на терапевта – това е ролята на *Йерофант*. Тази дума означава "посветител", или "върховен жрец". Вълшебната пръчка – тази, която е в приказките – това е жезъла на йерофанта, символ на управлението на енергетичния поток. Йерофантът е необходим, когато, както се казва, кармата е съзряла и човекът е готов за съществените промени, но доброволно, тоест сами по себе си, те все пак не стават. И в този случай психотерапевтът поема ролята на йерофант, посвети- тел, провеждащ клиента през определени изпитания, след които клиентът се оказва в нова за себе си реалност, към която той в процеса на посвещение вече е получил всички необходими ключове и може да ги ползва и живее по-нататък. Ето тази роля, струва ми се, ще бъде най-популярна в психотерапията на бъдещето. Може би, тя няма да се казва така пищно, най-често това ще бъде *Мини-йерофант*, но все пак смисъла на терапията ще бъде в това, че психиката на клиента ще се променя изцяло, тоест в резултат той ще се окаже в друга магическа реалност, друга социална реалност, в друга духовна реалност.

Типове клиенти. А сега ще ви опиша няколко типа клиенти и, вие помислете сами кои от тях се отнасят към епохата на Риби, а които – към епохата на Водолей.

Клиентът от типа "*Остра травма*" идва с думите: "Докторе, без вас ето сега умирам, вече съм на път". Много разпространен тип.

Още по-натрапчив се явява типът "*Хронична остра травма*", с такива заявки: "Неотдавна идвах при вас, беше ми много лошо, а след вашата помощ имаше кратко подобрение, но сега отновоми е много лошо. И без вас скоро ще загина". Когато върви такава хроника, тя струва скъпо, в буквален смисъл: с такъв клиент трябва да се поеме много.

Когато преподавам масаж, аз инструктирам своите ученици, че заплащането от клиентите за масаж става според живото тегло. Не разбирам, защо в самолетите пускат всички с равни права, но че от клиентите за масаж трябва да се взима според живото тегло, това е мое дълбоко убеждение. И в психотерапията е същото. Тук също има живо тегло, но както на психологически план и, колкото е по-остра ситуацията на клиента, толкова по-скъпи трябва да бъдат услугите на терапевта. Хронично острите състояния струват много скъпо. Ако клиентът може да си позволи това, моля, можете да взаимодействате с него. Но аз подчертано не съветвам да се прави това в порядък на благотворителност. Той ще потъне сам и ще потопи и вас заедно със себе си, защото зад неговата позиция стои следното: "Аз нищо не искам да правя". Какво, всъщност, означават думите: "на мен ми е *много* зле"? Много просто: "аз много искам да прехвърля своите проблеми на ваш гръб. Думата "много" означава точно това.

Клиент от типа "*Неоценен Герой*". Най-често в хода на беседата с него се изяснява, че той няма никакви проблеми. Той идва, но темата или проблема, която го води, не е повече от мъчение. А реалния негов проблем – това е самоизразяването. Той идва да раскаже, какъв е бил тук, какъв е бил там, как се е проявил в тази ситуация, как в онази – и ето вие го слушате, и е съвсем неразбираемо какво с него, собствено, не е наред. А с него всичко е наред, освен едно – на него му е нужен зрител, слушател. Как се държите вие? Ако разбирате този сюжет, то вие можете да намерите адекватно поведение, например, можете да му поръкопляскате.

Аз постоянно имам срещи с читатели, където отначало нещо разказвам, а след това отговарям на въпроси от залата и, всеки трети въпрос е толкова продължителен, че фактически това не е въпрос, това е някакъв акт на самоизразяване. Тоест човек стои пет

минути, задава въпрос, накрая сяда съвсем удовлетворен, а залата вече е в някакъв бяс. При това обикновено няма на какво да отговарям, аз казвам, например: “Напълно съм съгласен с вас” – и чувам следващия въпрос. Защото въпрос, собствено казано няма. Ако попитам : “Вие все пак можете ли да формулирате вашият въпрос? – то обикновено въпрос не се формулира или няма отношение към това, което се е говорило по-рано, защото целна на човека в дадения случай е самоизразяване. Мисля си, че всеки психо- терапевт с такъв Неоценен Герой се сблъсква постоянно. И тогава, ако вие виждате това, вие ще можете да отреагирате адекватно. А ако започнете да го лекувате, ще попаднете в някакъв негов сюжет, при което на съвсем периферна роля. Получава се така, че той възприема вашите терапевтични усилия като косвено изражение на вашето възхищение от неговата необикновена персона. Такива хора, като правило, не обичат да плащат пари. И за какво да платят, вие сте длъжни да им се възхищавате! Защо той да трябва да ви плаща за това?

Следващият, достатъчно неприятен тип клиент, това е *Професионален Манипулатор*, който идва с цел да приложе на вас своето психологическо майсторство, да ви изчисли, разобличи, обвие около пръстите и т.н. Обаче при такива хора, като правило, има много определени маниери и, ако вие познавате такива типове, обикновено се разпознават лесно; за начините на борба за оцеляване при срещи с такъв клиент аз сега няма да говоря.

Проектор. Също много разпространен тип. Аз го наричам “*Разтревожен Таралеж*”.*И*два човекът и казва: “Ето, имам такова ужасно агресивно семейство, те ме хапят, вече са ме изяли до голяма степен и вие сте длъжни да ми помогнете”. При това в хода на обясненията се оказва, че той самият е сташно агресивен, всички се му виновни, той винаги е прав, той вечно всички “полива”. На такъв човек обикновено ми се иска да предложа: “Вие сте разказали за своите роднини и колеги много лоши неща; а сега, за баланс, също толкова лоши неща разкажете за себе си.” Обаче няма да разкаже, езикът му няма да се обърне.

Преносвач. Позицията на този клиент се нарича: “борба със съчки вместо с дръвник”. Тоест човекът идва и казва: “Ето имам такъв проблем.” И започвада излага този проблем, който от ваша гледна точка не струва и изядено яйце. И в същото време вие виждате в него деуствително голям и актуален проблем, например, елементарен егоцентризъм. Той казва, че разбира зле жена си в такива ситуации, а вие виждате, че той съвсем не разбира жена си и, въобще никого и нищо не разбира. Той е съсредоточен напълно върху себе си и нищо, освен собствената персона, не го интересува. Тук преходът към неговие истински проблем е много остър момент.

Тип “Светъл поклонник”. Неговият девиз е: “Докторе! На мен ми е така хубаво с вас! Моля ви, потерапевтирайте ме още!” Това е разпространен тип, който отива на групови тренинги, ходи на консултации при любимия терапевт просто заради тази светла ситуация, която възниква, където всички се прегръщат помежду си, обичат се и се грижат един за друг. За такива хора, видимо, е нужно да се правят специални тренинги. Разказвали са ми, че сега в Америка най-популярният вид психотерапия е груповата психотерапия от типа на мъжкути клубове, където въобще няма никакъв водещ, събират се заедно мъже от различни професии, сядат в кръг и се поддържат морално един друг: всички по реда си стават и казват: “Ето аз съм такъв, наричат ме така, работя там”. И всички в хор му отговарят: “Ние те уважаваме Джо, ние те ценим, Джо, ние те поддържаме всестранно!” Джо сяда, редом до него става Джон и така нататък по кръга. Оказва се, че това е най-мощна групова психотерапия. Примерно по тази схема работят групите на анонимни алкохолици, но искате ли да влезете в ролята на водещ на такава група – това вече е друг въпрос. Ако вие само едва едва поддържате клиента не там, където трябва, то вие моментално попадате в подобен сюжет.

Клиент от типа “*Аз съм девойка, съгласна съм на всичко*” заявява на терапевта тотално доверие, напълно връчвайки себе си и собствения живот в ръцете му: “Правете, докторе, каквото искате, вие знаете по-добре, какво е нужно на мен.” Това, като правило, е неистина. Но неопитния терапевт може да попадне на него, дамата или господинът могат да се окажат напълно и изцяло хипнабелни, да мимикрира под всяка техника, но вътре в него задължително се оказва твърда, непрегъваема сърцевина. Не всеки човек ще си

позволи такава позиция: трябва да имаш много голяма и не показна увереност в себе си, за да не изплашиш хищния вълк в облика на терапевт и, да му се довериш напълно.

Клиентът от следващия тип идва, обратното, под лозунга: "*Терапевт, знай мястото си*!" и признава само твърде ограничено вмешателство на терапевта в своя живот, с което нерядко предизвиква в последния голямо раздразнение. Такъв клиент заявява на терапевта: "Аз ви предоставям такава част от своята психика и такава част ос своето място и зад тези граници, моля, не отивайте и работете с мен по такъв метод". Реално зад такава позиция стои голяма неувереност на човека в себе си, неразбиране на това, какво му е нужно и, като правило, необходимост от същото такова тотално вмешателство, против което той активно възразява.

Въпрос: Задължително ли клиента има такава роля и задължително ли тя е една от посочените?

Отговор: Аз мисля, че винаги има роля при клиента, но не е задължително едно от тях и, тя може да се променя в хода на терапията.

Въпрос: Какво все пак, смятате ли, че човек винаги идва при психотерапевта от липса на друг избор?

Отговор: Има три вида хора – това са победители, непобедители (средняци) и неудачници (класификацията принадлежи на Е. Берн). И всеки човек, когато идва при психотерапевта, с първата своя фраза обозначава, към каква категория се отнася. В голямата им част идват неудачници и, към тях се отнасят моите класификации, но това не означава, че на такъв човек не трябва да се помага. Това значи, че вие сте длъжни да отчетете в каква роля той встъпва. Ако идва средняк, той никога няма да каже: "Спасеге ме". Той ще каже: "На мен ми е нужна частна помощ по такъв въпрос". Ако дойде победител, той никога няма да каже: "На мен ми е нужна помощ, спасете ме, помогнете ми!" Той ще каже: "Научете ме. Аз не умея това, вие можете ли да ме научите?" И той задължително ще вземе върху себе си значителна част от отговорността за това, което става по време на терапията.

Благодаря на всички. Довиждане.

Лекция 3
ЧОВЕК: ИНДИВИДУАЛНОСТ И ЦЕННОСТИ

Здравейте, дами и господа!

Радвам се да ви приветствам! Дайте, както е обичайно, ние с вас да опитаме отначало едва едва да се подготвим за лекцията, за възприемането на материала. Ще започнем с това, да изпълним едно физическо упражнение. Аз препоръчвам това упражнение, когато вие почувствате умора. Трябва да се наклониш главата надясно и сгънатите лакти колкото може по-назад. Вие накланяте главата надясно и дясната ръка едновременно повдигате нагоре. А сега, обратното, повдигате лявата ръка нагоре, а главата накланяте вляво. Не бързайте. Точката на максимално напрежение във нашите рамене трябва плавно да се мести отдясно наляво, а след това обратно. Още по-силно отведете лактите и главата назад. Достатъчно. А сега сложете ръцете зад тила, леко го натиснете, отпуснете главата надолу, отпуснахме шията и обръщаме носа надясно наляво. Без да бързаме, бавно, почувствайте всички свръзки, които се протягат, още по-силно натиснете... и достатъчно.

А сега за минута да се съсредоточим, да си спомним съдържанието на деня, цялата тази енергия, информация, която в течение на деня сте събрали в себе си, но още не сте усвоили, акуратно я положете в кутийката, затворете я с капака отгоре и сега тя се спуска надолу. И ние се спускаме надолу заедно с нея, подобно на това, както рибата се спуска в дълбокия океан.

Повърхностните впечатления и вълни остават назад, нашето вътрешно "аз" ни затваря в своята прегръдка, ние се спускаме по-надолу, по-надолу, докато този процес не стане неуправляем за нас и ние чувстваме, че вътрешното "аз" вече е само е взело контрола и вече само ни кани да се спуснем все по-надолу и по-надолу, всички дневни

впечатления остават далеч назад, мислите се спират, образите бледнеят, външните впечатления стават все по-размити и, вие за минута напълно пускате контрола над това, което става... А сега започваме изкачване нагоре, вашето вътрешно “аз” ви облича костюма на вниманието, дава ви енергия за това, през следващите три часа точно и адекватно да възприемате всичко произтичащо.

Архетип, прототип и обект. Сега ще се върнем на темата, която аз малко докоснах миналия път. Бих искал днес, за да бъде по-практичен материала, а само чисто теоретичен – и особено за присъстващите тук астролози, които, разбира се, искат да разширят и задълбочат своите астрологически познания – да нарисуват схема, винаги появяваща се заедно със ситуацията на три нива, която описах миналия път, включващ архетипа, индивидуалния прототип и обекта. Всеки път, когато при нас в естествени условия възникне такава схема, може да се строи астрологичен модел и той винаги дава съществени и често неочаквани резултати.

По принцип, както е това архетип? Може да си го представим като някаква абстрактна идея, която иска да се реализира и твори много-много различни обекти, приличащи си по нещо помежду си. Но за да се сътвори обекта, трябва отначало да се сътвори отначало на качествено ниво, тоест да се създаде негов индивидуален прототип. Сътворените обекти са много, всички те са различни, всеки притежава някакви свои особености, те живеят, съществуват в средата, взаимодействат помежду си и със средата и, всеки има свой жизнен път, и цялата тази ситуация е и реализация на програмата, която е изходно затворена в самия архетип. Ако ние преминем на астрологичен език, то, както добре знаете, в основата на астрологията лежи дванадесеткратната система от знаци на Зодиака и тази система е построена на факта, че има четири елемента – Огън, Земя, Въздух и Вода – и във всеки от четирите елемента има три знака, съответстващи на трите фази (модалности) на времето, а именно: Творене, Осъществяване и Разтваряне.

Какво са това архетипи на Творене, Осъществяване и Разтваряне, аз сега няма да разказвам, това ще бъде тема на следващите лекции, а днес ние с вас ще говорим за елементите.

И така, ние имаме архетип, индивидуален прототип и обект. Обаче те не съществуват изолирано, между тях постоянно вървят информационно-енергетични обмени, изобразени на рис. 3.1 със стрелки: от архетипа към индивидуалния прототип, от индивидуалния прототип към обекта, от обекта към индивидуалния прототип и от индивидуалния прототип към архетипа. На тези четири стрелки съответстват четирите елемента. А именно: Огънят това е транслация от архетипа към индивидуалния прототип, Вода – обратната транслация, тоест преход от индивидуалния прототип към архетипа. Транслациите от индивидуалния прототип към обекта съответстват на елемента Земя, а транслациите от обекта към индивидуалния прототип – елемента Въздух. Доколко е правомерно такова делене на елементи, нека всеки астролог отсъди сам. Но лично мен съвършено ме порази, доколко добре традиционните астрологически представи лягат на тази схема, така че може да се предположи, че тя се явява техен първичен източник.

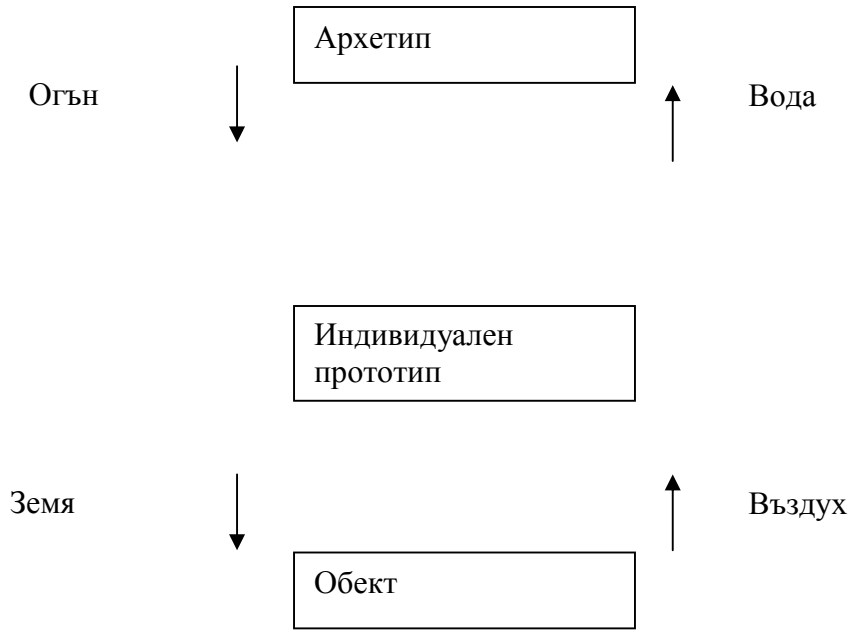

Рис. 3.1 Схема на елементите в архетипната астрология

За да може тази схема да стане разбираема, трябва да се вземе някакъв конкретен архетип и вече да разбираме него. Точно с това ще се заемем. В качеството на архетип при нас ще встъпи Адам Кадмон – наивно казано, първия създаден от Бога човек, по образ и подобие на който са създадени всички останали хора.

Трансперсонална астрология

Какво е това Адам Кадмон от езотерична гледна точка? Под него може да се разбира единна кармична програма, която е възложена на човечеството като цяло. Тоест на горното ниво на схемата (рис. 3.2) аз мога да напиша: “Човечеството като единна идея”. Тази идея се въплъщава вече в конкретни хора, колективи, отношения между хората и т.н. На второто ниво на схемата при нас се разполага индивидуалния прототип на човека – какво е това, днес в течение на лекцията, надявам се, ще ви стане по-разбираемо. А на долното, трето ниво при нас се намира конкретния индивид, тоест човек. И сега дайте да помислим, какво е затворено в тази схема, как може да я разбираме.

Рис. 3.2 Схема на елементите в трансперсоналната астрология

Елементът Огън. Какво е това стихия на Огъня, тоест транслация от Адам Кадмон, от човечеството като цяло, към индивидуалния прототип? За средния човек “човечеството” това е, може би, твърде обща, твърде абстрактна идея, така че ние можем да вземем по-малки, така да се каже, социални егрегори. Например, на синтетичното ниво Адам Кадмон, ние можем да напишем “семейство”, “голямо семейство” или “род”, “фирма” (където човекът работи), “етнос” (член на който се явява) – ако говорим за външен план в живота на човека. Ако вече говорим за вътрешния свят, за психиката, то на синтетично ниво са

разполагат съответните егрегори, тоест егрегора на семейството, в което той живее, егрегора на голямото семейство, егрегора на рода, егрегора на фирмата. И, разбира се, на неговата психика влияят не само егрегорите, но и въобще всички тези общочовешки или групови идеи, които идват сякаш отгоре, от ноосферата, или от цялото човешко съобщество.

Например, такива са етичните ценности. Често се смята, че те са вродени. Но реално те не са вродени, а наложени точно оттук, от синтетичното ниво. Какво е това транслация на Огъня? Това е възникване в човека в индивидуалния прототип, тоест на качествено ниво, на определени влияния от трансперсонален произход. При мен в тази връзка дойде такъв образ: ако смятаме, че човекът – това е арфа, то огненото влияние се проявява в това, че някой докосва с ръка струните на тази арфа и, тя звучи.

Какво може да бъде влияние от този род? Например, това е учител. Учителят, като представител на тази област от знания, като представител на духовния план, като представител на определен егрегор. За огнената транслация е характерен следният ефект: явява се някой или протича събитие, чието външно или вътрешно действие върху човека е съвсем несъпоставимо с това, каквото трябва да бъде. Например, идва човек, произнася някакви думи и вие разбирате, че това слово е главното съдържание на вашия живот. Той не ви е хипнотизирал, нищо такова особено не е правил, но това протича. Или друг вариант: протича някакво травматично събитие, като че ли неголямо. При вас няма стрес, в болница не сте попаднали, но то ви засяга в сърцето, като заяждане. И ето то стои, стои и вие разбирате, че това не е просто болна тема: това е тема, която става болна тема във вашия живот. Такава е транслацията на Огъня.

Основното нейно значение може да се нарече така: “Обозначение или проява на индивидуалността в човека”. Стихията на Огъня разчленява определени качества, понякога ги акцентира, понякога ги диференцира, но основно тя просто ги обозначава и заставя да звучат и звучат, и звучат. Това е такъв акцент, почти не мотивиран нито от външния свят, нито от конкретни обстоятелства от живота на човека и който по принцип го отличава от другите хора – може би, не дадения конкретен акцент само по себе си, а неповторимото съчетание на всички тях, взети заедно.

Вместо непохватното съчетания “индивидуален прототип”, бих могъл да употребя думата “личност”. Тоест, аз бих могъл да напиша на второто ниво на схема 3.2 думата “личност”, или “индивидуалност”, или “дълбочинни структури на личността”. Но работата е в това, че първо темата за личността ние още ще обсъждаме подробно отделно, а второ, самата тази дума е малко захабена и в речта, и в професионалната психологическа литература, и зад нея не стои някакво определено значение. И поради това, за да нямате лични асоциации, свързани с вашите собствени представи за личността, докато ние не сме се договорили за значението на тази дума, аз специално съм взел ето такова словосъчетание, което отначало не ви говори нищо, но постепенно ще се материализира за вас и става разбираемо – във всеки случай, си поставям такава цел.

И така, за начало ние разбираме индивидуалния прототип като набор от индивидуални качества, който е свойствен на дадения човек и който е стабилен в достатъчна степен, поне, за някакъв промеждутък от време. Това са устойчиви програми на подсъзнанието, които го водят в живота, например, устойчиво съществуващи в дадения момент потребности, ценности, за които днес ще имаме дълъг разговор и неговите основни психологически сюжети.

Ето така, елемента Огън формира индивидуалния прототип: създава, поддържа или частично унищожава. Той го снабдява с енергия, тя поддържа същите тези качества, съвкупността на които образува дадената личност.

Кога се акцентира стихията Огън? Преди всичко, в ситуациите, когато човек задава такива въпроси: “Какъв съм аз? и “Какъв е света, когато той е обърнат към мен?” Въобще, има два начина за разглеждане на света – обективен, така да се каже, научен начин и субективен, или личен. И чисто субективните въпроси: “Какъв е света, такъв, какъвто е обърнат към мен?”, “Какъв съм аз” – могат да се разбират и в смисъла на вътрешно съдържание, и в смисъла на външно съдържание. Какви са моите таланти, моите способности, какви са свойствените за мен качества, особености, пътища за развитие на моята личност, пътищата на моята реализация в обществото, в семейния живот? Ето така

Огъня дава първото позвъняване, той дава първия акцент, той някак си дава намек и устойчиво звучене на личностната струна, която казва: “Ето какъв си”. Понякога човек получава тази информация отвътре, а понякога я получава отвън и тогава Огъня разгръща външния свят така, че човек да чуе звученето на тази струна отвън. Например, имало е велики музиканти, които не са обичали много музиката в детството си, но които родителите са заставили с пръчката да се занимават с музика, а тя е влязла във вкуса им значително по-късно. В този случай стихията на Огъня се е активирала отвън и е разгръщала света по такъв начин, че те са получавали музикално образование в семейството.

По такъв начин, Огъня това е нещото, което съвсем не са мотивирани от самия човек, това е велика, а понякога не много велика, но достатъчно ясна сила, която акцентира човешките качества, акцентира качествата на света, в който той е попаднал. Например, това може да бъде твърд свят или мек свят. Срещат се такива индивиди, които, ако ги попитаме: “С какви хора ти се налага да се сблъскваш повече – с добри или зли?” – той ще вдигне рамене и ще каже, че зли хора вижда само по телевизора в криминални филми, а така въобще хората около него все са добри. Или друг остър въпрос: може ли да се доверява на хората, или не. Например, Ал. Солженицин пише, че когато скитал по лагерите, пишейки своите бележки, готвил бъдещите книги, то много пъти е доверявал своите записки на най-различни хора (а вие разбирате, доколко остра е била тази ситуация) – и не са го подвели нито веднаж, нито веднаж не са донесли, нито веднаж не се е случило, да не ги върнат. И такова разгръщане на външния свят към човека също дава елемента Огън.

Елементът Вода. Хайде сега да поговорим, какво е това елемента Вода. Адам Кадмон, или човечеството, или родът творят дадения индивидуален прототип, дадената личност не просто така. Или, с други думи, семейството, държавата, родът влияят на индивидуалността по неслучаен начин. Те имат предвид нещо. От тяхна гледна точка, човек живее, за да реализира техните програми. И стихията на Водата – това е, ако говорим на външно ниво енергията на интеграцията на индивидуалността обратно в егрегора. При което, забележете, това е интеграция именно на нивото на индивидуалния прототип, тоест човека, взет изцяло. Това не е тази ситуация, когато човекът е направил нещо и го е отнесъл към Адам Кадмон: “На тебе, Боже, което не ми трябва”. Не, стихията на Водата поема човека изцяло, с всички негови качества, с всички програми на подсъзнанието, с всички навици и той изцяло се интегрира в семейството, рода, етноса, човечеството, тоест става негова неразривна съставна част, надарена със своя функция, която той се кани да изпълнява. На високопарен език това се нарича : “да намери своето място в света” – ето какво е проработката на елемента Вода. А на обикновен език това се нарича социализация. Човек се влива в обозримото за него общество, става едно с него, а чрез това общество придобива единство с цялото човечество. В каква степен това му се отдава – вече е друг въпрос. Както разбирате, всички тези елементи могат да бъдат проработени и непроработени, хармонични и ранени и т.н. Но идеалната схема е такава.

Кога е видимо, че при човека е активиран елемента Вода? Когато той размишлява, както “интелигентния” персонаж от романа на Илф и Петров “Златния Телец”. Помните ли? Той се е предавал на размишления на тема: “Васисуалий Лоханкин и неговата роля в руската революция”. Това е постановка на въпроса, типична за стихията на Водата. В по-частен вариант, в съпружеска двойка, акцентирането на елемента Вода може да изглежда така. Идва жената към мъжа и му говори: “Аз не разбирам, каква роля играя в живота ти? Ти се държиш така, че на мен ми се струва, че въобще не съм ти нужна!” Разпространена ситуация, нали така? Сама по себе си постановката на въпроса – в чист вид е водна. Това означава, че човек, жената в дадения случай, се вписва зле в двойковия или семейния егрегор. Този процес не произтича, за което тя и съобщава на мъжа.

Друг пример за водна постановка на въпроса: моята роля някъде. По идея на архетипа, човек не просто притежава определени индивидуални качества, той още трябва да се вписва в определена социална структура. А това означава, че той е длъжен да получи определена роля в нея и човекът мъчително размишлява над тази роля. И ако я намери, то той се вписва в обществото, в егрегора, а ако не я намери, то социалната адаптация става
проблем за него.

На високо ниво този проблем, тоест търсенето от човека на своята роля в обществото, безусловно се преживява като вътрешен, а не само като външен. Но даже и на средно ниво човек често задава въпросът: “Защо съм дошъл в този свят? Кой съм в него? Аз, такъв какъвто съм, неповторим и уникален? Аз не като винтче, а един такъв, не приличащ на нищо. Как се вписвам в света?”

Във вътрешния свят за стихията на Вода е характерно обозначаване на основни ценности, продължителни програми, както външни, така и вътрешни. (Всички тези думи – програми на подсъзнанието, ценности – аз още ще обяснявам.) А какво означава обозначаване? Това е в известна степен тяхната локализация и значи, противопоставяне на психиката или света. Така се получава защото тези програми и ценности, обозначавайки се като категории, като същностно преживявани факти, незабавно започват да взаимодействат помежду си. Ето типичен пример.

Човек за първи път в живота се запознава с категориите добро и зло. По-рано всичко е било добре, а след това веднаж са го обидили. И той тогава разбира, че има зло. А има и добро: когато всичко е добре, когато се радва. И при него веднага вече възниква личностен конфликт. Веднага щом в психиката се обозначат различни елементи, да кажем, програми или ценности, веднага възниква конфликт между тях, например: не искам зло, искам добро; не искам да се уча, искам да се женя и т.н. И този вътрешен конфликт се решава само по пътя на интеграцията, тоест активиране на елемента Вода. Личността, индивидуалния прототип – това е винаги нещо противоречиво, нещо несъгласувано, раздирано в разни страни – днес ние ще обсъдим различни качества, които раздират човека в различни страни – как да ги съединим заедно? Как да намерим чувството за мярка? Как да намерим чувството за време? Това, което дава на човека (нека да е в редки минути) усещането за вътрешна цялостност, също е резултат от активирането на елемента Вода, тоест вътрешната и външна интеграция.

Къде човекът при това отива във вътрешния свят – това е въпрос, който на практика е много сложен. На човека, по принцип, му е малко това, да намери адекватно служене в рамките на човечеството, защото човекът – това е повече, от човечеството. Затова и аз казвам, че темата за личността се различава от темата за индивидуалността. Днес ние разглеждаме човека в рамките на човешкия егрегор, но мистичната традиция казва, че човека – това е нещо, излизащо зад границите на човечеството като егрегор, че на някакво най-високо ниво човекът е единосъщен на Бога, който е сътворил целия свят, а не само планетата Земя и човечеството. Н. Бердяев е писал в книгата “Самопознание”, че цялата история на човечеството е не повече от миг от неговата собствена лична история. Обаче днес ние се намираме в рамките на Адам Кадмон и, поради това пълната интеграция на личността излиза зад границите на темата, която разглеждаме. Обаче тези теми са свързани пряко, тъй като интеграцията в рамките на служене на човечеството и битието в човечеството – това е, ако искате, първи етап на интеграция на личността и не може да се заобиколи.

Нивото, на което се намират елементите Огън и Вода, тоест взаимодействието между Адам Кадмон и индивидуалния прототип, могат да бъдат наречени “Трансперсонална психология”. Тук човек се свързва и във външни, и във вътрешни програми с другите хора, с колективите и, в краен случай, с цялото човечество. А обикновената психология се занимава основно с личността в тесен смисъл на думата, тоест обикновената психология на нашата схема се разполага в нейната по-долна част, на нивата на елементите Земя и Въздух и хайде да видим, какво тук протича при нас.

Елементът Земя. При мен се е появило някакво качество. При мен се е появил талант. При мен се е появила потребност. Засега те съществуват абстрактно, но само са обозначени. Кога и как мога добре да ги почувствам? Когато ги преживея конкретно. Третото, ниско ниво на нашата схема, нивото на индивидуален човек – това е конкретна постъпка, конкретен жест, конкретна физическа проява, тоест това, което съществува в очите на вулгарния материалист. Всичко останало, от негова гледна точка, не съществува само по себе си, а реално съществува само човекът в неговото конкретно съдържание, конкретно вътрешно преживяване, конкретно външно взаимодействие – и това е и предметното ниво.

Какво е това транслация на елемента Земя? На първо място, това е проява (материализация) на индивидуалността на човека. Например, аз смятам, че притежавам такива качества, като доброта. Има ли я в мен или не? Ако я има наистина в мен, то тя трябва да се прояви в конкретни добри постъпки. Да кажем, имам програма на подсъзнанието, която преживявам като любов. Ако тя е реална, не може да съществува само на качествено ниво, тя задължително така или иначе трябва да се материализира в конкретни отношения, да се прояви във вид на постъпки.

Ако имам желание, то може до известно време да съществува абстрактно, тоест като програма на подсъзнанието, но в някакъв момент се обозначава съвсем ясно, така да се каже, опредметявайки се във вид на конкретно желание. Например, аз като биологично същество имам нужда от храна. Тя съществува абстрактно в моето подсъзнание, но в някакви моменти се трансформира в конкретно желание да се изяде едно или друго блюдо. И този процес на формиране на конкретно желание от общите потребности се управлява точно от елемента Земя.

С други думи, може да се каже, че земната транслация съответства на конкретна манифестация на определени качества на човека, програми на неговия живот, цели и ценности. Това е момент на реализация на заложения в него потенциал. Тоест въпросът на елемента Земя – това е въпрос на проява. Когато вие предявявате някакви свои качества, например, вие казвате: “Аз съм умен, трудолюбив, усърден”, - то увисва някакъв знак на въпроса, тоест вашите думи не тежат много – докато не докажете, както се казва, всичко това. А ето докажи, че ти си умен, докажи, че си усърден, покажи, че си трудолюбив. И тук се активира елемента Земя, който ви дава възможност да докажете и демонстрирате това.

Елементът Въздух. И сега, накрая, елемента Въздух. Това е, както се казва в хегеловата диалектика, преход от количество към качество. Или, с други думи, това е поддръжка на качества, поддръжка на потенциала. Ако човек постоянно участва в някакви конкретни програми, то при него става създаване, оформяне и поддръжка (или обратното, отравяне или разрушение) на определени качества на неговата личност, негови определени личностни особености, особености на индивидуалния прототип – по Ив. Павлов това се нарича условен рефлекс. Опитът, който човек получава от външния свят или от някакви вътрешни преживявания, постепенно се интегрира от него, сумира се и става определен навик или друга програма на подсъзнанието; на наш език може да се каже, че при човека се формира (или се разрушава) определено качество.

Представете си, например, човек, който никога не мисли за красота, за естетика, изкуството не го вълнува въобще, Венера в неговия хороскоп сякаш отсъства или мълчи. Но веднаж той се жени, а жена му е художник, високо естетична особа и всичко, което става в дома и в нейния живот, се обсъжда пред очите му с изразен естетически оттенък. Отначало той не обръща внимание на това, но постепенно, както се казва, влиза във вкуса му и започва да гледа на света с естетически очи. И макар никакво отчетливо венерино огнено звучене няма при него, но формирането на индивидуалния прототип протича някак тихомълком, от конкретния опит. Това е работа на елемента Въздух. Това е поддържане (или разрушаване) на всеки потенциал, в частност, жизнени позиции. А това е едно от най-важните неща, които има при човека на нивото на индивидуалния прототип. Има жизнени позиции, които идват чрез огнените транслации, например, дълбочинни убеждения, които има при човека от детството. Такова явление за някои хора е принципа на ненасилие. За тях органичния стремеж да не настъпи другия по мазола и за това не им е нужна никаква аргументация. А има хора, които пристъпват към принципа на ненасилие от съвсем други съображения, на основата на собствен личен опит. Такъв човек живее себе си и живее, съвсем без да се замисли за другите хора, но след известно време законът на живота, състоящ се в това, че всяко насилие, всяко твърдо въздействие върху обкръжаващия свят е свързано с аналогично възвратно въздействие от света върху самия човек, става ясно от усещанията му и когато той за пореден път получи възвратен удар, при него нещо в главата се обръща, и убеждението в ценността на ненасилие започва да украсява неговия индивидуален прототип.

Забележете, доколко се различават ценностите и убежденията, идващи чрез огнените и въздушните транслации. Това, което идва по канала на Огън, като правило, се

възприема некритично от човека. То някак си му е органично присъщо, това той въобще не обсъжда. Например, ако Юпитер стои в огнен знак, особено в Стрелец, който управлява, то при човека има априорно чувство за величие. Той със своето поведение, интонации като че ли казва: “Вижте колко съм велик. Аз съм един единствен такъв на света. Аз съм един такъв забележителен”, - и хората, които не разбират това, той не ги смята за такива. Неговото собствено величие за него е обективен факт. Ако Юпитер е хармоничен, човекът, може би, няма да ви го натрапва това, тоест ще се държи сравнително коректно. Но ако Юпитер е ранен, то завишеното самомнение ще се хвърля в очи, или човекът, обратното, ще утвърждава своята нищожност, имайки предвид, че вие сте го опровергали, но, поне, това ще става не по логично обоснована подбуда, на логично ниво, а на базата на априорно знание. Това, което идва по Огън, не се аргументира никак. Това е – харизматичен поток.

А Въздухът – това е, обратното, резултат от сумиране (не задължително логично), което обобщава конкретния жизнен опит, макар човекът може и да не осъзнава, как при него се променят убеждения, ценности или маниери. По мои наблюдения, започвайки от З. Фройд, голяма част от психологическите школи, с изключение, може би, на школата на доктор М. Ериксон, смятат, че главен инструмент на психологията – това е осъзнаването. Аз съвсем не смятам така. Осъзнаването – това е понякога много мощен инструмент, но голяма част от промените и най-съществени, стават въпреки съзнанието на човека. И Въздухът, в частност, това далеч не е само мислене, както това традиционно се смята в астрологията. Мисленето е най-важен инструмент на елемента Въздух, но далеч не е единствения негов инструмент. Въздухът това е реакция на психиката на нашето собствено конкретно, предметно битие, това е формиране на прототипа, но някак отдолу. Това е нещото, за което човекът казва: “Аз знам това, но не от книгите. Тази истина за съм я изстрадал”. Тези думи, ако искате, са лозунг на елемента Въздух. Това, което човекът е изстрадал, постигнал на свой реален опит, тези изводи, към които той е достигнал самостоятелно по материала от своя живот, тези изменения, които са станали с него, този опит, който той е получил, този потенциал, който той е заработил върху конкретен материал, - всичко това е работа на стихията Въздух.

Следващият пример се отнася към темата за изучаване на чужди езици, а на практика за всяко обучение. Има два начина за изучаване на език. Първият от тях – това е огнения, когато вие чакате ситуация, когато при вас възниква остра и бърза необходимост да се научи този език, например, вие пътувате в друга страна и знаете, че преводач няма да има. Тогава при вас има много силна мотивация и вие започвате да горите от желание да научите този език, отивате в група за потапяне, където в много интензивен порядък ви въвеждат в този език. Тук трябва преподавателят да гори и вие самите да горите, и да имате много силна мотивация.

А втория вариант на изучаване на език се състои в това, че вие веднага отивате в съответната страна, където го учите самостоятелно, отначало лошо (или никак) разбирайки другите, но разговаряте и разговаряте, и разговаряте, отначало зле, а след това постепенно по-добре и по-добре. И ето това, щом езикът влезе във вашето подсъзнание, когато вие се оказвате в реална езикова среда - това е работа на Въздуха. Това са навици, които възникват при вас в хода на живота ви.

Аз успях да разговарям със синхронна преводачка от високо ниво, която работеше с френски език. Синхронния превод, междувпрочем, е особено изкуство, което е сродно на телепатията. Ето така, тя казваше, че за нея винаги е по-просто да превежда от руски на френски, отколкото обратно. Попитах я защо? Тя отговори: “Как защо? Руската фраза не мога да не я разбера. А френската понякога не я разбирам. Руският език е бил роден за нея и тя го е изучавала продължително с дълбоко потапяне в средата и елементът Въздух е формирал значително по-силна програма на подсъзнанието, отколкото всяко ускорено външно обучение на акорд, чрез учител. Като идеал, разбира се, трябва да бъде и едното, и другото. Учителят дава огнена инициация, някаква настройка, той за първи път докосва струната, а след това вече върви поддръжка отдолу, от елемента Въздух.

И следващият момент, практически е много важен. Веднаж щом сме нарисували тази схема на три нива, то дайте да помислим за това, колко често игнорираме различията между тези три нива и, при това се държим буквално като деца. Детето се обижда, защото

мама го е наказала, то плаче и казва: “Ти си зла!” Към какво ниво се отнася тази фраза? Ясно е, че е към качественото, към нивото на индивидуалния прототип: то казва, че при нея има качество, а именно, злост, която се явява неотменима част от нейната природа. То е много обидено, то е в афективно състояние, то в дадения момент я вижда така. То може да бъде разбрано, но не може да прости на възрастния човек, който реагира по същия този принцип. Жената нещо говори, мъжът я разбира лошо и отговаря: “Ти си глупачка!” Вместо това, да каже конкретно: “Ти изтърси глупост!” И жената се обижда. Изглежда, че разликата не е голяма. Почти синонимни реплики. Но на психологическо ниво разликата между тях отлично се проследява: фразата: “Ти изтърси глупост” е констатация за грешка на предметно ниво, а репликата “Ти си глупачка” се отнася към нивото на индивидуалния прототип, тя показва качество, неотменно присъстващо в личността. По мои наблюдения, с такъв род обобщения грешат абсолютно всички. Ако на вас ви е необходимо да кажете нещо конкретно, да направите изказване по същността на предметно ниво и на вас ви се иска да го усилите, то вие задължително ще преминете на качествено ниво, правейки го некоректно и несправедливо обобщение, приписвайки на даденото конкретно обстоятелство качествено значение. И колкото е по-силна при вас стихията Въздух, колкото повече планети има в нея, толкова по-силна ще бъде тази съблазън.

Сега хайде да помислим за това, какво може да ни даде астрологията, ако използваме тази схема. Аз мисля, че ако тук в залата седят опитни астролози, то вече по принцип повече от мен не им е нужно. Ако аз, по необходимия начин, с необходимия огън, ви говорих в първия час от тази лекция, то на вас вече ви е ясно, какви са елементите, а три времена вече също познавате. Значи, при вас, по принцип, трябва да възникне илюзия, или първо впечатление, че вие вече можете да интерпретирате всяка планета във всеки знак, хармонична ранена, силна, слаба и свободно, така да се каже, владеете материала. Това впечатление възниква, ако вас ви е хипнотизирал елемента Огън, под който в голяма степен върви моята днешна лекция – и по-сетнешните лекции също. Аз ви излагам някои първични идеи – с надеждата, че те ще пробудят спящи или дремещи струни във вашата астрологическа и психологическа душа. Но за това, реално тази астрология (нарекъл съм я трансперсонална) започне да работи за вас, за да станете експерти в нея, на вас ви трябва още да поработите над елемента Въздух, тоест да вземете няколко десетки карти и да ги разберете, да ги изтълкувате, отначало сами, а след това със собствениците на картите и да разберете, доколко точни са тези интерпретации. Сега разбирате ли, с какво се отличава Огън от Въздуха?

За да можете да дадете по-дълбоко психологическо напълване на елементите, ще направя някои забележки.

Елементът Вода: тънкости. Какво е това интеграция? Това, по-конкретно, е преодоляване на ценностните и качествени антагонизми. Например, човек смята, че той е умел. Има такова качество. Той е умел, той умее много неща, той е независим. И стои върху това. Той има и вътрешно усещане, идващо по канала на Огъня, отгоре, без особени доказателства, че да, той действително е такъв. И в течението на живота Въздухът му потвърждава, че той действително почти с всичко се справя сам, на никого особено не е длъжен за нищо. А сега аз ви питам, има ли при него шансове за интеграция във вътрешното пространство? Отговарям - никакви. Ако вие сте умен човек, то шансове за интеграция има само в този случай, когато вие проявите в себе си качеството безпомощност. Ако вие сте самостоятелен човек, то за успешна интеграция вие сте длъжни да проявите в себе си качеството на дълбока зависимост от другите хора, от обкръжаващата среда. И след това да съедините тези две качества в своето единно битие.

Как може да се направи това? Например, следва действително да се открие, какво е това качество, като безпомощност, на вас ви е нужно, действително да строите нормални отношения с близките. И че ако вие умеете всичко това, то в някакъв момент нивото на вашия натиск над всичко това ще прехвърли всички мислими граници. И нивото на натоварване, което поемате върху себе си във връзка с такова заявление, също надвишава всички мислими за вас граници и вие започвате да боледувате. Ставате безпомощен. Вие лежите на болничното легло и ви наливат в устата рициново масло или още нещо. Ако отричате това свое състояние, ако вие го изтласквате, ако вие започвате

всякак да се борите него, казвате, че е временно, това е само сега, след това ще скочите и по-нататък да правите всичко сами – съвършено е разбираемо, колко шансове имате за проработка на елемента Вода. Няма ги. А проработката на елемента се състои в това, че вие в поляризацията "умел – безпомощен", първо, вътре в себе си приемате, а второ, балансирате тези свои качества във вътрешния и във външния свят. И тогава (във вашето възприятие) се балансират съответните качества на външния свят, защото светът по отношение на вас също е умел в нещо, а някъде е безпомощен и, в първия случай вие сте длъжни да му дадете възможност някак да ви помогне, а във втория – сами да му помогнете. И само когато вие намерите този баланс, когато намерите чувството за мярка и при вас възникне чувството за време, кога и какво трябва да се направи – едва след това при вас става възможна интеграцията на личността.

Аз мога да ви дам още няколко подобни поляризации. Обаче обърнете внимание на това, доколко е фино. На обикновения човек и в главата му няма да му няма да дойде, че да бъде умел е лошо. Че да бъде ефективен – това също е лошо. А елемента Вода задължително си отива от всякакви антагонизми и твърди противопоставяния, тя ги съединява заедно. И ако човек не направи това, то той така и ще бъде разбъркан, даже ако то му се стори лечебно. И той няма да се впише в обществото, няма да се впише в семейството си и в своята родова програма.

Още примери на поляризация: надежден – *нуждаещ се от поддръжка; добър* - ? – какъв е тук антагонизмът? Противоположното качество зависи от това, как разбирате думата "добър". Обикновено се казва "зъл", но тук са важни оттенъците. *Внимателен – равнодушен*. *Умен* – добре ли е да бъдеш умен? Въпросът е в това, как вие разбирате думата "умен". Намерете противоположното качество и разберете, че то е толкова нужно във вашия живот, както и умът. *Аналитичен – интуитивен*. Животът балансира такива неща, тоест животът се грижи за нас. Ако психотерапевтът, например, бъде твърде умен, твърде аналитичен, то към него ще дойде съвсем трансцендентен субект, който въобще нито дума няма да разбере от това, което терапевтът ще се опита да му обясни. По такъв начин животът ще се погрижи за неговия (на терапевта) вътрешен баланс.

Какви биват недобрите качества? Невнимателност, ленивост, бавност. Помислете какви са техните противоположности и как те са представени във вашия живот.

По повод на бавността мога да ви разкажа една притча от Махабхарата (индийския епос). Имало един кшатрий, войн, който имал необикновено бавен син. Всичко, което правил, той правил необикновено дълго. И веднаж се случила такава история. Този кшатрий бил необичайно ядосан от жена си: тя извършила, от негова гледна точка, ужасна простъпка, цената на която била единствена – смърт. И той казал: "Аз отивам за седмица в планината, а ти, сине мой, си длъжен да я убиеш!" И ето този бавен син започнал да мрънка и да се жалва за съдбата си и при това мрънкал достатъчно дълго, пет страници, в такъв тил: "Колко е ужасно, че аз съм длъжен да убия майка си, която ме е отгледала, която се е грижила за мен като новороден, която ме е възпитавала, когато съм бил дете, която ме е сложила в сърцето си. А от друга страна, колко е ужасно, слушайки своя баща, та нали главната заповед към сина – е винаги и във всичко да слушаш баща си и колко ще бъде лошо, ако посмея да не го послушам..." Ето така този бавен син ходил и нареждал, и след седмица, когато дошъл баща му, той бил страшно щастлив, че неговият син още нищо не е направил, защото през тази седмица бащата премислил, изстинал, разбрал, че жена му още ще му трябва. И съчинил специална ода за слава на бавността на своя син.

Вървим по-нататък. *Избухливост*. Какво е съществуващото положително качество, съответстващо на избухливостта? Каква може да бъде същата тази черта на характера, ако я обърнем така, че тя да бъде положителна? Отговорът може да бъде например, такъв: *бързо реагиращ* и *отзивчив*. А сега помислете за противоположните качества.

Самоотверженост – каква е тук полярната черта на характера и как да бъде балансирана?

Подчинение и *повеляване* – тук също има, над какво да се помисли.

Към какво водя този разговор? Една работа е да се формулира на абстрактен език идеята за синтез. Съвсем друга работа – тя да се проработва на нивото на всички основни черти на човешката психика. Аз ви споменах някои ценностни поляризации. Обаче те, като

правило, са не очевидни. Не е очевидно, как да бъдат балансирани, не е очевидно, какво да се каже по този повод на конкретния човек в неговата конкретна ситуация.

Патосът на елемента Вода е служене на света, в смисъла на уникална интеграция в обществото и въобще в света. Ние имаме уникален индивид, уникален индивидуален прототип, който изцяло по уникален начин се потапя в социалното пространство, намира място на себе си в него и нататък функционира някак (как именно функционира, това не засяга нашата астрология). И, съответно, елемента Вода управлява уникалния синтез на вътрешния свят на човека. При всеки човек има някакви ценностни акценти, свои предпочитания, свой начин за виждане и ето, всички те се балансират по определен начин, събират се заедно и се получава уникално цялостно същество. Аз скоро ще ви разкажа за субличностите, а дотогава ще отбележа като цяло, че окончателният резултат от действието на елемента Вода се състои в интеграцията на всички субличности, които съществуват в дадения човек. По принцип, това е много високо ниво на интеграция на човека. Човек с проработен елемент Вода се отличава с това, че в своята дълбина се чувства много спокойно: при него няма вътрешни антагонизми. Помните ли, разказвах ви за устройството на дивана: на повърхностно ниво такъв човек дава адекватна емоционална, ментална и ситуативна реакция (например, може да изглежда развълнуван, озадачен, неловък и т.н.), но вътре в него има абсолютно спокойствие и усещане на своята уникална вписаност в света и уникалността на своето битие като такова.

Какво още е характерно за стихията на Водата? Търсене на вътрешна позиция и точка на наблюдение. Разрешаване на вътрешните конфликти на ценностно ниво. Изясняване на отношенията с архетипи, егрегори, финия свят като цяло и всички фини същности, които взаимодействат с човека. И ако на външно ниво ние казваме, че човекът се интегрира в света, то на вътрешно ниво протича обратното: човекът търси такава позиция, за да може светът да се интегрира вътре в него, тоест той търси позиция за приемане на света. Светът въобще е ръбест, твърдичък, понякога достатъчно неприятен, но човекът търси такава позиция, за да може да го приеме изцяло вътре в себе си.

Може да се каже, че ако Огънят ни дава аванс за служене, негово акцентиране, енергия и вдъхновение, то Водата – това е реализация на това служене, а по-точно – началото на това служене, при което служене, подчертавам, не локално, а тотално и цялостно, служене на самата същност на човека.

Водата – това е вграждане. Вграждане на своята роля, своята индивидуалност в социалната реалност и вграждане в своята психика на трансперсонални явления и влияния и последващата им интеграция. Въздухът – това е вграждане на в психиката на конкретни произтичащи събития и преживяванията, свързани с това. А Водата – това е вграждане на такива влияния и явления, които, въобще казано, могат никак да не са свързани с непосредствения живот на човека. Например, ето някой е дошъл и се е заселил в моя вътрешен свят и имам раздвоение на личността. И това трябва да се интегрира. Пробил е там някакъв извънземен разум, а може, той да бъде и земен, трудно е да се каже точно, но ето той ми нашепва нещо такова. И отначало това ми харесва, а след това чувствам, че се побърквам – и значи е време да се интегрира психиката, и елементът Вода се занимава точно с това.

Елементът Огън: тънкости. За Огъня е характерна немотивирана промяна на акцентите на ценностите и устойчивите програми на подсъзнанието. Например, ето при родителите расте детето: противно, несговорчиво, капризно, раздразнително – а след това изведнъж нещо е станало, цялата противност сякаш ръка е премахнала, буквално като че ли са подменили детето – станало послушно, разбиращо, спокойно. И сякаш родителите нищо специално не са направили. Все пак какво е станало? По-скоро, активирал се е елемента Огън в своя хармоничен вариант – и е произтекла мигновена промяна на характера. Доколко е дълбоко – не знае никой. Трябва да мина време. За да бъдем уверени в устойчивостта на огнените промени, те задължително трябва да преминат проверката на елемента Въздух, тоест конкретна проверка на предметно ниво. Но самите огнени промени могат да бъдат мигновени.

За огнените транслации са характерни действия и ситуации, ефектът от които не съответства на тяхното пряко значение, но го превъзхожда много. Например, човекът е попаднал в някаква ситуация, чул е някакви думи – и изведнъж това му е харесало

безумно и като че ли се е активирал нов сюжет от живота му. Не елемента Въздух е променило това качество, не: тук се е активирал Огъня.

Какво още е характерно за Огъня? Той формира индивидуалността. Той формира етиката и морала, той обозначава стратегическите ориентации и приоритети. Той не ги формулира напълно, но инициира процесите на тяхно сформиране (и разформиране). А формирането само по себе си тече в рамките на индивидуалния прототип и неговото взаимодействие с предметното ниво.

Огънят инициира действието на социалните и кармични програми. Той настройва индивида и го зарежда с някакво фино вдъхновение, което е съвършено необходимо на всеки човек, за да работи своята работа, както се казва, от душа. Огънят дава акцентиране на лицата (ипостасите) на личността и жизнените позиции, тоест казва на човека: “Тези жизнени позиции са твои, а тези не са”. И нерядко човек в този момент още не знае, какво ще произтече от всичко това. Ако помните, в самото начало на знаменития роман на Ал. Дюма, Д`Артанян, отправяйки се от родния град на оранжев кон, е получил от баща си балсам за рани и указания, как следва да се държи на жизнения път. Тези указания са били от такъв тип: всеки поглед, хвърлен на него, синът е длъжен да възприема като призив и оскърбление на достойнството му. По този повод автора пише, че не е изненадващо, че при раздялата старият гасконец е връчил на сина си този балсам: отчитайки характера на получените от бащата инструкции, е било ясно, че това ще му бъде съвършено необходимо. И това (вече ще отбележа от себе си) е било типично огнено напътствие: инициация за идващите ценности и програми на подсъзнанието.

Подчертавам, че работата вътре в индивидуалния прототип, както и самата работа на човека на предметно ниво, тоест “животът” в обичайния смисъл на тази дума, не се отнася към елементите. Те, според нашата астрологическа интерпретация – това са връзка между нивата. И това всеки път е малко чудо, изразяващо се в това, че енергията на едно ниво се превръща в енергия на друго ниво. Например, елемента Земя не се занимава с енергията на физическия труд като такъв. Това е тази енергия, с която човек се вдъхновява преди да започне да се труди непосредствено, тоест да съществува на предметно ниво.

Елементът Земя: тънкости. Към областта на елемента Земя се отнася реализацията на ценностите и явната манифестация на програмите на подсъзнанието. Например, ако при мен има такова качество, като трудолюбие, то активирането на елемента Земя означава, че възниква някаква ситуация, когато аз с ентусиазъм запретвам ръкави. Но когато вече непосредствено започвам да работя, то това вече не е Земя, това въобще не е астрологическа ситуация (в даденото тълкуване на елементите) и, ако енергията на моето вдъхновение е достатъчна за осветяване на целия мой труд, то това означава, че елемента Земя е поработил добре.

Елементът Въздух: тънкости. Принципът на Въздуха е служене на себе си, своята уникалност, своите ценности. Това, което правя непосредствено, това, как преживявам живота си, не трябва да преминава покрай мен и, за това следи елемента Въздух. Всичко, което става с мен, се събира и става черти на моята индивидуалност, слоят от определена лична енергия и информация, от която се формира моята личност.

Ако вие не се състоите от нищо, то въпросът (на елемента Огън) за това, какви сте вие, е безсмислен. И Въздухът дава отговор на въпроса: “От какво се състоя?” Знаете ли, има такава песничка: “От какво са направени нашите момченца, от какво са направени нашите момиченца? – аз, за съжаление, не помня точно думите – от капризи и косичка, от топчици и фуклявене” – като цяло, от нашите най-най-конкретни жизнени прояви. И Въздухът ги превръща в почва, на която расте уникалната неповторима индивидуалност на човека.

И още един важен момент, за който отговаря Въздухът – това е поддръжката на конкретните събития с ценности, жизнени позиции и външните и вътрешни сюжети на човешкия живот.

Елементът Въздух управлява получаването на смисъл за човека на неговите конкретни лични преживявания. Ето ние живеем с вас и на нас не винаги ни е нужен смисъла на произтичащото: в голямата му част ние живеем просто така. А хората със силен Въздух през цялото време се опитват да интерпретират, те се опитват всичко, което

протича с тях, да дарят с особен вътрешен смисъл. Станислав Йежи Лец, знаменитият полски сатирик, казва съвсем ясно по този повод: “Не бъде подозрителен, не търси смисъл навсякъде!” Тази забележка се отнася за злоупотреба със силен елемент Въздух.

Примери за съотношения на елементите. Ако човекът има силен Въздух, но слаба Земя, той ще предизвиква раздразнението на обкръжаващите с това, че е склонен да хвърля малко усилия, за да функционират, но затова ще търси и ще намира твърде много смисъл в произтичащото за себе си лично. И той, от астрологична гледна точка има право, ако при него пет или повече планети стоят във въздушни знаци, от мъничко жизнено преживяване да направи огромни изводи и създаде тучна почва за своята индивидуалност. Но не си струва да натрапва аналогично битие на другите хора, при които, обратното, е силна Земята и слаб Въздуха. За това и съществува астрологията, за да обясни разликата между отделните хора. Ние най-често не мислим за това, тоест при нас има силна подсъзнателна представа: какъвто съм аз, такива са и всички останали. И са нужни грамадни усилия (и благодарност към астрологията за това, че тя ни учи в тази посока), за да разберем, че другите хора са устроени и акцентирани по съвсем друг начин.

Например, ако говорим за щастие, то на нас ни го носи Огънят. Той ни носи голямо щастие, вулканичен екстаз. А океаническия екстаз ни носи Водата. Това е щастие на битието в този колектив, в този живот, който точно ни съответства. Щастие ни носи Земята: това е щастието на конкретната реализация на своята индивидуалност. И щастие ни носи Въздухът: това е щастието, носено от конкретната работа, конкретния живот. Ако вие сте проработили елемента Въздух, то с каквото и да се захванете, вие чувствате щастие от това, което правите.

Пример за астрологическа интерпретация. Да поговорим за работата. Въобще работата се управлява от Марс. Хайде да помислим, с какво се отличава Марс в огнен знак от Марс в земен знак. Разликата тук е съвсем принципна. Марс в огнен знак дава на човека “специалност” на йерофант, вдъхновител, педагог, пророк във висше изражение, тоест това е човек, който, от гледна точка на Карл Маркс, не работи въобще, тоест не създава материални ценности – например, такъв е поета. Обратното, Марс в елемента Земя дава човек, на когото не му е скучно да се труди в обичайния смисъл, той има вдъхновение за производство на материални ценности, тоест трудолюбие в смисъла на Маркс. А ако вие нямате Марс в земен знак, откъде ще вземете трудолюбие? Съвсем непонятно.

Земята – това е проява на индивидуалността. Когато човек с Марс в земен знак работи, той не просто работи, това трябва да се разбере добре. Той в този момент проявява своята индивидуалност. Той я разходва. Има определени душевни качество, има свойствени на него черти на характера, кодирани в неговия индивидуален прототип. И Марс организира неговата енергия по такъв начин, че неговата индивидуалност се проявява в работата му. Например, скулпторът вае статуя на любимата девойка. Обаче ако вие се вгледате, то ще видите, че на практика това е негово изображение. Както се казва, художникът винаги рисува себе си. Наистина, аз лично смятам, че само лошият художник рисува винаги сам себе си, а добрият художник все пак рисува обекта. Но, може би, аз смятам така, защото при мен лично Марс стои във въздушен знак...

Въобще, в непроработен вид Марс в елемента въздух може да даде човек, който прави неприятно повърхностно впечатление: например, правейки нещо съвсем незначително, той може да разказва за това, като че ли десет години се е трудил на съответното ниво. Това е дар за журналист или писател, който идва в командировка в завод и, пристъпвайки към него, да поговори два пъти с работниците и поглеждайки отдалеч на директора, се отделя към своята вила, където пише голям производствен роман.

Марс във Воден знак дава човек, чиято работа се състои в това, да вгражда себе си и другите в някаква социална среда. Огънят и Водата – това въобще е трансперсонална работа, в частност, администриране. Съществуват администратори от два вида, така да се каже, огнени и водни. Администраторите, работещи под архетипа на Огъня, прекарват през себе си енергията на егрегора и подбират под нея индивидуалните прототипи – иначе казано, събират хора под идеите. А има администратори, които организират процеса на труда в ситуации, когато хората вече са се събрали и трябва да бъдат съчетани по някакъв начин, или, с други думи, да организират процеса на производство. А това, както знаят

всички, е много тежък труд. Идват не ангели и те трябва по някакъв начин да бъдат напаснати, да се построят действени структури, за да може цялата система да заработи – и ето с това се занимава Марс в елемента Вода.

Същото се отнася и към вътрешния живот. Марс във воден знак дава човек, който хвърля голяма енергия за преодоляване на различни антагонизми и противоречия, опитвайки се да дострои отношенията между своите вътрешни роли, обединявайки своите субличности в единно цяло, при което при него те могат да бъдат много. Аз мисля, присъстващите са чели моята книга "Възвръщащият се окултизъм, или Повест за фината седморка", където е описано множество такива вътрешни фигури (или роли, или субличности), свойствени на всеки човек.

Обаче не трябва да се абсолютизира положението на планетите в знаци и, това е също много важен за астролога момент. При интерпретация на картата е важно да се разбира, че всички подробности ни дава акцентирането, а не структурната разлика. Да си представим човек, при когото Марс стои в земен знак. Какво се получава? Ако Марс стои в елемента Земя, то в Огъня го няма съвсем и при него няма вдъхновение за конкретен труд? Или, например, Слънце – принципът на отговорен избор. Какво ще стане, ако при мен Слънцето стои в земен знак, то аз във всички останали три елемента (а ситуациите в живота биват различни!) напълно не съм способен на избор, за отговорно решение? Разбира се, това не е така. Тук принципът на планетата работи някак не в модалностите, а в субмодалностите.

Да си представим, например, че при човек със Слънце в елемента Земя възниква ситуация на отговорен избор, която в същността си се отнася към ситуацията на Огъня. Например, девойка трябва да избере един от двама кандидати, а при нея Слънцето е в Дева. Как трябва да се разбира тази ситуация? Не следва да се мисли, че тя ще бъде напълно пасивна и ще се окаже неспособна да направи принципен избор и приеме участие във формирането на своя индивидуален прототип. Не, разбира се, тя ще прави избора така, като че ли при нея Слънцето стои в огнен знак, но субмодалността на избора при нея ще бъде земна. С други думи, в нейния живот дадената ситуация на избор възниква или така или иначе ще прозвучи на съвсем материален план. Например, тя ще устрои материален тест за своите кандидати и в това ще се изрази нейната индивидуалност. Тя ще измисли някакво изпитание за тях и ще гледа, как ще преминат през това изпитание. Например, предполагаемият жених е длъжен да скочи яздейки на кон до прозореца на седмия етаж, където тя живее и да хвърли в него цветче от роза. И ако той успее да достигне това цвете, то тя ще се омъжи за него, а ако не достигне, то ще си счупи крака или ще му извие врата, и тогава тя няма да се омъжи за него.

Индивидуални ценности

Ние се връщаме към темата на психологията и на мен ми се иска в течение на тези лекции да се материализират за вас тези думи, които в обичайното съзнание имат понякога твърде бледо значение, но за психолога те трябва да бъдат ярки, изпъкнали, обемни, тежки, остро миришещи, звучащи на различни ладове и тоналности. Едно от тези понятия, може би, най-важното, своего рода фундамент на психологията – това е понятието *ценности*. И ето тук, разказвайки за ценностите, ще ви дам известен материал за лични размишления, така че тези от вас, които искат да получат практическа полза от нашите лекции, ще могат да се заемат със самопознание, отговаряйки на тази анкета, която ще ви дам в хода на днешния разказ.

И така, какво е това ценности? Казано съвсем накратко, ценностите – това е нещото, на което се облягам в моя живот. От друга страна, ценности – това е нещото, за което работя, хвърлям време и сили. Ценности – това е нещото, към което аз се стремя, тоест това са мои далечни цели, което изисква моите съсредоточени усилия в течение на продължителен срок – няколко години и даже десетилетия. Ценности – това е нещото, което ми помага, което ми дава вдъхновение. Това е нещото, от което получавам радост, удовлетворение, чувство за своята значимост и усещане за осмисленост на своя живот.

Понятието ценности е много неоднозначно и зад тази дума стои голям набор от разнообразни понятия. И в течение на днешната лекция ще се опитам да ви дам представа за това, какво стои зад тази дума за психолога-практик. Надявам се, че понятието

ценности, след като ви дам достатъчно количество примери, някак ще се материализира за вас. А засега ви давам първична настройка. Встъпвам в стила на елемента Огън, тоест обозначавам някакво звучене на струните. Как ще се отрази на вас – слушайте сами. Но не се старайте да ме хващате в противоречия веднага, направете го после.

Типология. Ще ви дам шест класификации на ценностите, които е много важно да имате предвид, когато говорите за тях.

Класификация 1. Ценностите биват *подсъзнателни* (те са *фактически*), *осъзнавани, съзнателно-социални, идеални и идеално-социални*.

Подсъзнателните ценности управляват психиката, емоциите, поведението и живота на човека като цяло. Това са ценности, които в крайна сметка определят жизнените сюжети.

Осъзнавани ценности са тези, които както предполагате, се явяват за вас такива, тоест тези ценности, които фигурират във вашето съзнание: вие смятате, че се облягате на тях, над тях работите, те ви помагат и т.н.

Съзнателно-социални ценности това са тези ценности, по повод на които казвате, че вие се облягате на тях, стремите се към тях и т.н.

Идеални ценности са тези, по повод на които вие смятате, че като идеал трябва да бъдат ваши ценности, тоест това, на което като идеал би следвало да се облягате, към което би следвало да се стремите и т.н.

Идеално-социални ценности това са тези ценности, за които вие казвате в обществото, че се стремите към тях, на тях трябва да се облягате като идеал, тоест тези ценности, които вие в обществото обозначавате като идеални.

Една от основните задачи за духовното развитие на човека – това е привеждане в съответствие на подсъзнателните (тоест фактически) и осъзнавани ценности. Когато ме питат с какво започва духовното развитие, обикновено отговарям: “С това, че вие осъзнавате вашите подсъзнателни (фактически) ценности които ви водят в живота и ги привеждате ако не с идеалните, то поне с осъзнаваните, тоест престават да лицемерите пред самия себе си по повод на това, какви са на практика вашите ценности”.

Ценностите, от гледна точка на психологията – това е основния компас, който води човека през живота, който формира неговата психика, определя поведението му и определя неговата уникална индивидуалност.

Класификация 2. Ценностите биват *положителни* и *отрицателни*.

Положителни ценности, или, така да се каже, добри ценности – това е нещото, на което вие се облягате с удоволствие, това, което за вас се явява надеждно, това, към което се стремите, това, което вие постигате.

Отрицателни ценности, това е, така да се каже, вашите ограничители, тоест това, което избягвате. Например, етиката в съществена своя част се състои във формиране на отрицателни ценности, тоест правила, отнасящи се към това, какво не трябва да се прави, какво следва да се избягва в своето поведение.

Класификация 3. Ценностите биват *реални* и *фалшиви*.

Това трябва да се разбере добре. Фалшивите ценности обикновено не са добри за човека. Те нерядко биват паразитни или вампирически и по принцип разрушават човека.

Как да се различат реалните ценности от фалшивите? Реалните ценности обикновено дават на човека определен баланс: те, от една страна, изискват служене на себе си, работа над себе си, но в същото време дават и възврат, тоест дават енергия за това служене. Например, ако човек е действително добър и, добротата се явява негова ценност, то той не се уморява от своите добри постъпки. Неговите доброта, сили и желание безкористно да помага на другите хора постоянно се възобновяват. Ако детето се явява ценност за своята майка, то тя никога няма да му говори за това, че го гледа заради това, когато е стара да и подаде чаша с вода и, няма да мисли така сама за себе си. За нея процесът на възпитание на детето е голям източник на вдъхновение, при това ако тя, ако гледаме с чисто външни очи, постоянно влага себе си в тази ценност, като че ли никога не получава отговор, особено докато детето е съвсем малко. Обаче тя вижда, какви са неговите ръчички, какви са му крачетата, как е тръгнал, как се е усмихнал и се радва от

всичко това, и именно тази радост се явява за нея ежеминутен, но постоянен баланс в нейните отношения с любимото чедо. Така изглеждат тези ситуации, когато детето е реална ценност за майката. А сега помислете, какви външни и вътрешни ефекти ще възникнат, когато детето израсне и престане да бъде реална ценност за него (сюжет, значително по-разпространен, отколкото ни се иска и отколкото е прието да се мисли).

Фалшивите ценности, обратното, дават отчетлив дисбаланс на човека: те изискват голяма работа над себе си, но нищо (или почти нищо) не му дават в замяна. Такова, в частност, е лъжливото чувство за дълг, неоправданото служене, често с елементи на жертвеност, която не е нужна на никого.

Отрицателните ценности също биват реални и фалшиви. Реална отрицателна ценност – това е, например, такова морално ограничение, което аз реално ползвам, да допуснем, не лъжа, не нарушавам своите задължения, не ограбвам своя ближен – но в същото време получавам възврат, тоест отчитането на отрицателната ценност води до това, че аз действително не попадам в различни ями. Реалната отрицателна ценност може да се сравни с праг, който ограждa ямата, в която е по-добре да не попадам.

Обаче има и фалшиви отрицателни ценности , например, такива ориентации или принципни ограничения, които казват на човека: “Това за теб е опасно, по-добре е да не правиш това”, - а на практика това не е така, тоест за него, в неговата реалност това е на практика несъществено, но той го избягва и го избягва напразно, макар да хвърля на лъжливите ограничения, може би, по-големи сили, защитавайки се от несъществуваща опасност.

Класификация 4. Ценностите биват *изключващи се* и *съвместими*.

Изключваща се ценност – това е такава, която със самия факт на своето битие автоматично изключва алтернативни варианти. Това е ценност, която изтласква другите. Съвместимите ценности, обратното, са пластични, те могат да се положат върху почти всяка реалност на друга ценност, или да застанат спрямо нея в позиция на субмодалност, своего рода обертон. Примери за изключващи се ценности: твърдост, самостоятелност, независимост. Съвместими ценности – мекота, търпимост, доброта.

Помислете сами какви още биват изключващите се и съвместимите ценности, какви са свойствени лично на вас и вашите познати.

Класификация 5. Ценностите биват *централни* и *фонови* и, това е също много важна разлика.

Централни ценности са тези, които се намират във фокуса на възприятието на човека. Например, има ценности на културния живот, които се разбират от човека като участие в така наричаните културни събития: ето аз отивам на представление в театъра, гледам интересен филм, посещавам изложба. Това са централни ценности, те субективно се възприемат като източници на светлина. За мен е важно какви са те, и те са важни сами по себе си, тоест аз се ориентирам по тяхното наличие в своя живот.

Фоновите ценности, обратното, се възприемат от човека не като източник на осветяване, а като ниво на осветеност, така че те нерядко отбелязват наличието на фонова ценност, а нейното отсъствие. Ето типичен пример. Представете си, че вие вървите нощем по път, осветен с фенери. Някъде светлината е достатъчна за това, вие да виждате пътя и тогава за вас е важно, с каква сила свети фенера над вас, на вас ви е достатъчно това, че нивото на осветеност не е по-ниско от известна минимална степен за вас. А там, където фенерите са много далеч, при вас се получава участък от пътя, където не виждате какво има под краката ви. И тогава за вас става важно, че няма фенери. И даже много силен фенер съвсем няма да ви компенсира участък от тъмен път, който е на известно разстояние от него.

Примери от психологията: ценността на дружелюбната среда и ценността на почивката. Представете си човек, който живее в дружелюбна среда и му е хубаво в нея. Обаче средата не може да бъде твърде дружелюбна, на него не му е нужно да го засипват с цветя, постоянно да го прегръщат и лъчезарно да му се усмихват от всички страни. На него му е нужно да има известно ниво на комфорт, на него му е нужно определено ниво на фоново положително отношение, когато на него, да кажем, за рождения ден му подарят грандиозен подарък, за него не са така съществени.

Същото се отнася и за отдиха, за отпускането. На човека му е нужно да почива от време на време, за да може нивото на натоварване на неговата психика и на неговото тяло да не е твърде високо. Обаче интензивността на отдиха не може да бъде твърде висока. Например, той не може да отдъхва много интензивно един месец, с цел след това да работи десет години непрекъснато – на него му е нужно определено фоново ниво на отдиха – всеки ден, всяка седмица, всяка година и ако това го няма, то човекът страда.

Класификация 6. Ценностите биват *локални* и *глобални*.

Тази класификация корелира с предишната, но в същността си се отличава от нея.

Локални ценности – това са тези, които съществуват тук и сега. Например, в дадения конкретен момент протича нещо хубаво и аз го възприемам и някак слагам в купчината, където стоят други конкретни хубави неща.

Глобални ценности – това са тези, които се явяват постоянно съдържание на моя живот. Те обикновено не са свързани с конкретни събития. Типичен пример на глобална ценност – това е принадлежността към определен социален кръг, или животът в определен град или в местността, която човекът обича.

Ценностни сфери. Ценности от висш порядък – е на първо място това, което обикновено наричат висши идеали: вяра в Бога, в идеалите на любовта, истината, разума. Други, така да се каже, индивидуално-ориентирани висши ценности, това е вярата в себе си, своята съдба, вярата в своя ангел-хранител; най-често това са интегрални вярвания на човека, които вървят по-скоро не по типа на Въздуха, а по типа на Огъня, тоест това, което идва при него някак априорно, но устойчиво съществува в него и го поддържа.

По-нататък вървят ценностите, свързани с етиката, тоест с представите на човека за това, какво е хубаво, какво е лошо, какво е правилно и какво е неправилно. С тях пряко се съотнасят ценностите, свързани с личната философия на човека, с неговата концепция за личността, със самопознанието, самоизразяването, самореализацията. Тук се отнася и неговата жизнена мисия, личностни особености, таланти, източници на вдъхновение, професия, въобще глобалните обстоятелства на негови жизнени сюжети.

Жизнени позиции. Сега дайте да поговорим за жизнените позиции. Философските и мирогледните ценности, а също ценностите, подвеждащи резултатите от жизнения опит, най-често се изразяват във вид на жизнени позиции. Какво е това жизнени позиции? Това са утвърждения, които, от една страна, на човека е нужно постоянно да илюстрира по материала на своя живот (те като че ли се нуждаят от това, те буквално употребяват енергията на живота на човека), но от друга страна, дават на човека морална поддръжка, устойчивост в различни жизнени ситуации, морално тегло и влияние върху другите хора. Жизнените позиции могат да бъдат свързани със света като цяло или негова част и обикновено се изразяват с такива фрази, лозунги, афоризми, които са дълбоко износени, изстрадани от човека, потвърдени с богат собствен опит. Фалшивите ценности съответстват на някак вечно гладни жизнени позиции, които се налага постоянно да се подхранват от събития на собствения живот, а те жадно искат все нови и нови потвърждения.

Например, такава е разпространената позиция: “Аз не претендирам за нищо” или “Аз не съм пълно нищожество във всички отношения.” И ето върви човек по живота и постоянно доказва това сам на себе си. Това не се много добри позиции, защото те задължително са фалшиви – ако не изцяло, то в значителна своя част и, независимо от това те са достатъчно разпространени.

Твърде са разпространени също позициите: “Аз не съм по-лош от другите”, “Аз съм по-лош от другите”, “На мен не ми е нужна чужда любов”, “Аз ще преживея без който да и да било”, “Всичко, за което се хващам, го правя добре (вариант: правя го докрай)”. Помислете за тях в термините на приведените по-горе класификации, спомнете си вашите познати, от които вие постоянно чувате подобни фрази.

Жизнените позиции – това са тезиси, които не оставят човека равнодушен: или той се обляга на тях, или ги храни. И в двата случая те са твърде заредени емоционално за него, макар далеч не винаги пряко изплуват в съзнанието му. И още за тях е характерна двузначност на позицията: от една страна, те трябва да бъдат потвърждавани, а от друга

те помагат на човека, той се обляга на тях и получава от тях определена устойчивост и авторитет.

Поради това, общувайки с човека е много важно, първо, да се уловят неговите жизнени позиции, той някак ги обозначава, като не ги обърква с преходни фрази и оценки, а второ, помни за описаните по-горе класификации. И когато човекът нещо излага на вас, вие сте длъжни да разберете, че това, което говори – това не е просто неговото мнение, а именно неговата жизнена позиция, тоест негова ценност от философски порядък и, освен това, да съумеете да сортирате нея по всяка от шестте приведени по-горе класификации. Едва тогава вие действително ще започнете да го разбирате.

Още примери за жизнени позиции. “Главното в живота – това е енергията”, “Главното – това е волята”, “Главното – това е смирение пред неизбежното”. Въпросът на какви позиции стои човек – това е много остър момент, който често е потънал дълбоко в подсъзнанието, но, независимо от това, това е принципно важно нещо за разбиране на неговата психика. Той настоява на това. Например, съществува такъв проблем: “Какво е по-важно – доверието или бдителността?” Има хора, които казват, че най-главното – това е бдителността и не можем да се доверим на никого. Обикновено тази позиция се отнася към числото на съзнателно-социалните, тоест това е нещото, което човекът казва на другите. Какво мисли той самият по този повод е неизвестно на никого. По-скоро, той не мисли нищо и, вероятно, при него в подсъзнанието има пряко противоположно мнение, а именно, че трябва да се доверяваме на хората. Срещал съм много хора, които са казвали, че не могат да се доверят на никого, но не съм срещал никой в живота си, който не би се доверил на някого. Например, когато вие плащате пари в касата, вие отначало ги давате, а след това перфорира касовата бележка и елемента на доверие тук задължително трябва да го има. Може касиерката да каже, че сте дали на нея не петдесет рубли, а пет! Значи, давайки своята банкнота, вие се доверявате на нея. Освен това, хора, които казват, че не могат да се доверят на никого, се доверяват твърде много, при което в много съществени за себе си моменти. Но при тях в подсъзнанието няма необходимия баланс, няма чувство за мярка, няма тази самата интеграция, която дава проработеният елемент Вода. Поради това недоверието при него изплава като социален протест, или като подсъзнателен протест за постоянната самоизмама, с която той се занимава.

Защо аз говоря така подробно за ценностите, в частност, за жизнените позиции? Ако вие искате да се научите да разбирате дълбоко различни и, в това число силно различаващи се от вас хора, то вие трябва да имате нещо от типа на голям алманах за представи за това, какви въобще биват ценностите на хората. Тогава ще съумеете да съставите подробна анкета, при запълването на която ще успеете да определите ценностната система на вашия клиент или просто познат. Как може да се разбере, какви са неговите ценности, в частност, жизнените позиции на дадения човек? Един от вариантите се състои в това, че вие го молите да запълни следната анкета. Знаете, в учебниците по руски език има упражнения от типа: завършете изречението.

Анкета: моите ценности и жизнени позиции. И така, предлагам ви да отговорите на въпросите и да завършите изреченията, заменяйки многоточията с адекватни за вас думи.

Главното в живота това е ...

Моят жизнен принцип: ...

Моята главна позитивна черта: ...

Какво ми дава живост?

Какво мое качество ми дава оцеляване в този живот?

В какво виждам източника на своите жизнени сили?

Сега отрицателните ценности:

Без кое свое качество аз бих бил непобедим?

Без кое свое качество аз бих направил всичко, което съм провалил в живота си?

Положителни ценности:

Какво ми помага да избягвам големи неприятности и провали?

Какви мои качества, ориентации ми помагат да преживея кризите? Моите черни дни?

Какво ценя повече от всичко?

От какво се страхувам? Презирам? Отхвърлям? В себе си, в другите, в близките?

Какво аз безрезултатно, но постоянно доказвам на себе си и другите?

Коя истина не се помрачава от повторения?

Каква е моята любима мъдрост?

Какво най-често казвам на приятелите си, но защо те не разбират това или се смеят?

Още един много важен момент се състои в това, че най-често на човека не му е напълно разбираемо, какви са неговите подсъзнателни, или фактически, ценности. Критериите тук са такива: фактически ценности са тези, за които хвърляте душевни сили, време и пари. Човек може колкото иска да размишлява на тази тема защото за него това е важно, но съвсем не е задължително че това действително е важно за неговото подсъзнание. Ако той се занимава реално с това, той губи своето време, харчи своите пари – тогава може да се каже, че това е действително нещото, което се явява подсъзнателна, или фактическа ценност.

Мога да приведа пример. Да си представим жена, която има дете и тя смята, че неговото образование е голяма ценност за нея. И ето, тя реализира тази ценност, водейки го, както сега се казва, в английско или музикално училище. Как да се разбере, явява ли се обучението за нея фактическа ценност или не? Много просто: ако тя го устройва в училището и се успокоява с това, то това означава, че неговото образование се явява за нея осъзнавана или съзнателно-социална ценност, но не фактическа ценност. Ако неговото образование за нея е фактическа ценност, то тя съвсем няма да се ограничи с това, да оформи необходимите документи – за нея това ще бъде самото начало на дейността. Тя ще следи за неговата успеваемост в това училище, тя сяда и сама ще учи самия този английски език, особено ако по-рано не го е знаела. Ако това е музикално училище, тя ще изучи нотите, тя постоянно ще ходи при учителката и ще обсъжда успеваемостта на своето дете. И такива са всички наши фактически ценности. Поради това когато човек ви казва: “Аз обичам жената, аз обичам мъжа, аз обичам детето” – имам предвид, че те се явяват ценности за него, то в тактична форма проведете допитване и се постарайте да получите отговор на такъв въпрос: колко часа в седмицата този човек хвърля за любимото същество, персонално за него. Това е много съществен показател.

И така, продължаваме нашето пътешествие в света на ценностите. Следващите видове ценности това са *вътрешните ориентации* и всякакви *продължителни жизнени програми*, които човек реализира в своя живот, а също определени *черти на характера*, които човек в себе си усеща или изработва – по-конкретно, това е нещото, което по-рано се е наричало *добродетели* или *пороци*. Тук, както и по-горе, винаги следва да се различават подсъзнателни и осъзнавани ценности, положителни и отрицателни и т.н., в съответствие с приведените по-горе класификации.

По-нататък, важен вид ценност е свързан с *непосредствения живот* на човека. Тук, пак така, има ценности локални и глобални. Към числото на глобалните ценности се отнася това, което наричаме “качество на живота”. Нивото на живот, качеството на живот е сума от тези основни фактори, които характеризират живота като занимание и състояние. Към числото на тези фактори се отнасят, в частност, нивото на хранете, качеството на дрехи и жилище, възможност за пътуване в близки и далечни области, творчеството в живота, общуването с природата и въобще всичко това, което в нашия живот протича всеки ден или се повтаря постоянно. Това, което устройва човека от този списък и се явява положителна ценност за него, нещо (съзнателно) не го устройва и на осъзнавано ниво се явява отрицателна ценност. Обаче напълно е възможно, на подсъзнателно ниво това да не се възприема като отрицателна ценност или по някакъв начин се компенсира. Съществува психологически закон за ценностната хомеостаза, който се състои в това, че ако човек се намира в постоянно повече или по-малко стабилно съществуване в течение на продължително време, то при него, независимо какво казва и мисли, има общ баланс на положителни или отрицателни ценности, тоест всяко отрицателно обстоятелство се компенсира с някакво положително. Това също е закон на психологията и винаги трябва това индивидуално, свойствено на дадения човек равновесие да се постарае да предяви, в

частност, да разбере, с какво на практика се компенсира в неговото подсъзнание дадената отрицателна ценност.

Ето най-прост пример: бедността. При човека бедността (своя и чужда) най-често се асоциира с лишения, грижи, неудобства, но той може да разбира прекрасно, че ако той, например, купи автомобил и го постави под прозорците си, то той ще загуби нощния сън, защото през цялото време ще скача и проверява, дали са откраднали неговия автомобил или още не. А нощния сън за него е голяма положителна ценност. Ето той, съответно, не предприема никакви усилия да спечели за замисления автомобил. Въобще при богатите хора животът в някои отношения е неспокоен. Например, на тях им се налага да мислят за курса на долара, а за бедния човек това не е задължително.

Голям и много важен пласт от ценности са свързани с *личността*, при което тези *личностни* ценности биват както положителни, така и отрицателни. При известния поет И. Губерман има такова четиристишие:

Моят разум не пронизва небосвода,
Аз не го изпарявам, а се трудя
но аз съм значително по-малък идиот,
Отколкото изглеждам и ми се струва.

И така, както при популярния поет, при мнозинството хора има съмнения на тема: “Явявам ли се аз на практика идиот или не? Изглеждам ли такъв или не?” И голямо количество усилия по самоутвърждаването на практика е свързано именно и точно с тази тема, а не с някоя друга. Но да се изкара от дълбините на подсъзнанието не е така леко и да се компенсира също. (Практическият опит показва, че е по-добре това да се прави по косвен начин.)

Ценностите, свързани с качеството на живота и конкретните събития в живота могат да бъдат най-различни. Към глобалното качество на живота се отнася възможността да не лъже нито себе си, нито другите, нито държавата, способността да живее без сривове, стабилно, да не попада в лъжливи положения, да не се занимава със систематична измама – и не е нужно да се смята, че това е така лесно да се постигне.

Например, идва на психологическа консултация човек и казва: “При мен става такава ситуация, че имам жена, която ме разбира зле, а освен това имам повече или по-малко интимни отношения с друга жена, а аз не мога да разкажа на нея за това, налага се да я крия от нея или пряко да мамя. Какво ще ме посъветвате?” В такива случаи нерядко казвам, че въобще сам по себе си този факт, че вие сте организирали своя живот така, че не се налага да лъжете никого, е грамадно постижение на човека, това само по себе си е много голяма ценност, към която трябва да се стремите дълго и да приложите маса усилия, за да я постигнете и, ако вие не се занимавате специално с това, то това няма и да стане. Първо, за това трябва да се започне с това, да спрете да лъжете самия себе си, а това е много сложно. А второ, даже ако вие вече сте извършили някаква работа в тази насока, разбрали сте се и сте престанали да се мамите грубо, то това още съвсем не означава, че всичко навън ще се изглади от само себе си. Напълно може да бъде реално на вас да ви се наложи да проведете още голяма работа и ценностна, и междуличностна, и възпитателна, и да принесете някакви, може би, големи жертви заради това, накрая да организирате своя живот така, че да няма необходимост да лъжете. И това по принцип е знак за много високо ниво на организация, както вътрешна, така и във външния живот на човека.

Следваща разновидност на ценностите – *ментални*. Например, това е яснота на мисленето, владеене на език, с помощта на който човек може да разбере обкръжаващия го живот и повече или по-малко удовлетворително да го интерпретира. Козма Прутков казва, че много неща за нас са неразбираеми не защото тези вещи са сложни, а защото те не влизат в кръга на нашите понятия. Поради това важна ценност е своевременното и адекватно разширение на своите понятия, а също умението да се изрази своята мисъл в ясни думи. Обаче е важно да се разбере, че гореописаните ценности се явяват такива не за всички: при много хора биха предизвикали само повдигане на рамене. За да станат ценности, трябва да се израсне.

Емоционални ценности. Например, това е общия емоционален фон, емоционалната наситеност в живота, умението тя да бъде регулирана. Какво е това емоционален фон? Вие живеете в семейство, където през цялото време звучат ругатни, грубости. До известно време човек буквално не забелязва това, но веднаж неговото търпение свършва и, емоционалния фон на неговото семейство става за него осъзната негативна ценност. А след това се изяснява, че през целия живот този фон е бил неосъзната негативна ценност, но той не е разбирал това. Глобална ценност от емоционалната сфера е общата емоционална гама. Емоциите, които вие преживявате – доколко те съответстват на вашия психотип? Например, вие бихте искали да живеете в една емоционална гама, а живеете в друга. Има религиозни, философски емоции, свързани с преживяването на Бога, единството на света, вътрешното "аз", естетическите емоции, емоциите, свързани с любовта, властта, реда, изобилието, оцеляването – и много други – кои от тях са свойствени на вас, желани, заради кои от тях вие сте способни да се трудите дълго и да принасяте съществени жертви? Към числото на ценностите от емоционалната сфера се отнася умението да регулирате емоциите, да управлявате своя и чуждия емоционален фон, умението да се работи с емоциите. Но това са пак така ценности, които не всеки човек осъзнава като свои. Той ще формулира своята отрицателна ценност по друг начин, например, в този смисъл, че той е твърде дебел. А това, че неговата мазнина е, по принцип, начин за емоционално балансиране, че чуждите негативни емоции, които летят към него, се залостват и преработват в неговата мазнина, а ако нея я няма, то той бързо би станал неврастеник или съвсем би попаднал в психиатрична болница, - това не идва в главата му. С други думи, нерядко този факт, че човекът не живее в тази емоционална среда, която му е необходима, не се явява за него осъзната отрицателна ценност, даже ако той усеща последствията от това във вид, например, на нервни или физически болести.

Следващият вид ценности това са *телесните усещания* на човека. Ние живеем в култура, където телесните усещания в извънредно малка степен се осъзнават и се явяват ценности, макар много хора са извънмерно телесно ориентирани, тоест за тях телесните усещания – това е въобще номер едно факт от живота. От телесните усещания при нас, основно се признава радостта от храната – и то, подчертавам, в момента на нейното поглъщане, а това съвсем не е единствения момент, когато ние я чувстваме. Ние я поглъщаме, а по-нататък върви сложен и фин процес на асимилиране и усвояване на храната, и всеки фрагмент от този процес може да бъде осъзнат и изживян. На тази тема мога да разкажа епизод от своя живот.

Бях участник в планински поход, където сред останалите туристи имаше една мила, но много мълчалива девойка. Тя почти постоянно беше потопена в себе си. Аз някак си я попитах, какво по-точно, става с нея, за какво тя мисли постоянно? Каза ми: "Как какво? Аз асимилирам." Аз казвам: "Това как става!" "Е, разбирате ли, когато хапна, при мен започва процес на храносмилане и аз слушам, какво при там в тялото, вътре в мен протича. То ще протича още два-три часа и, това е много интересно да се слуша. А след това идва следващото хранене."

Но, като цяло, нашите телесни усещания – това са негативни ценности. Например, има такова социално развлечение: обсъждане, как съм се чувствал сутринта, когато съм имал махмурлук и, как съм се борил с него. А какво чувства човек, когато върви през гората, брезова или борова, как той по различен начин преживява това, въобще как може да взаимодейства с природата и както усеща телесно при това – но за това няма какъвто и да било понятен език за описание. Плаж, баня – това са, разбира се, свещени места, но там съвременния човек е в състояние да опише какво чувства и съответните ценности, дори и да съществуват в индивидуалното съзнание, то само в най-общ вид.

В своите гимнастически групи аз развивам културата на етерното тяло на човека, тоест уча участниците по-добре да осъзнават тези усещания, които идват от собственото тяло. И когато човек се научи на това, той получава голяма защита, в това число емоционална и ментална, тъй като тялото при него започва да работи като чувствителен прибор и като мощна подкрепа на всички негови програми.

Традиционните ценности, свързани с *физическото тяло*, това са красота, елегантност, пластичност, съразмерност, красиви дрехи, умение да се носят. Културата на танца, която при нас, за съжаление, е твърде и твърде ниска.

И аз ще причисля още няколко видове ценности, които задължително трябва да имате предвид, за да имате достатъчно пълен набор.

Това е устойчивост на битието, която може да се обезпечи с пари, тоест постоянен доход или от професия, или по други начини. Ценността на приятелския кръг или отношенията с приятелите, личните връзки, тоест конкретните хора, които могат да бъдат много големи ценности в живота на дадения човек. Ценностите на малките радости в живота, удобния бит, локалното общуване с природата и т.н. Ценности, свързани с развитието на човека, с обучението, пътешествието, творчеството, здравето и много-много други. Продължете изброяването сами.

Семейни ценности. Тук също има различни варианти на това, кое ние ценим в семейния живот, например, наличие на семейния живот като такъв (когато подробностите не така са важни). Устойчивост, качество на междуличностното общуване в семейството, с децата. Тук също е голям спектъра на ценностите, помислете сами, какви могат да бъдат ценностите, свързани с възпитанието на децата. Отношенията с партньора, в това число сексуални. Общия климат в семейството.

Професионални ценности, свързани с работа по специалността и това, как човек печели пари за живота. И още един друг кръг ценности това са *социалните ценности*, тоест тези, които са свързани със социализацията на човека и неговото положение в обществото. Например, това е способността за адаптация, умение да се управляват другите хора, умение да се постигат своите цели с помощта на другите хора, независимост, власт и много, много други.

Аз ви изброих голям, но, както разбирате, далеч не пълен асортимент от разнообразни ценности – поне за това, да има на какво да се облегнете, започвайки взаимодействие с всеки човек. А в заключение ви предлагам такава домашна задача.

Опитайте да отделите своите лични, свойствени на вас ценности, на първо място от този спектър, който ви изброих. Намерете вашите жизнени позиции, други ценности, свойствени лично на вас. След това ги разположете по нивото на значимост за себе си (най-леко е, видимо, с осъзнатите ценности): най-главната моя ценност е тази, след това – тази и т.н. После аналогична работа проведете със съзнателно социалните ценности, тоест тези, за които вие обикновено казвате на другите хора за себе си, какви са вашите ценности – главни, кои са второстепенни и т.н. След това разположете по нивото на значимост своите идеални и идеално-социални ценности. А след това се опитайте да разберете, какви са вашите фактически ценности. Най-простият показател тук е колко часове в седмицата вие посвещавате на постигането, поддръжката или избягването на една или друга ценност. И в заключение сравнете получените списъци със свои ценности на всички тези типове. Аз мисля, че разликата между тези списъци ще бъде много голяма: при огромното мнозинство от хората е така.

Освен това, помислете върху темата за това, какви ваши ценности се явяват реални, а какви – откровено фалшиви или паразитни, тоест намерете своите ценности, за които отделяте твърде много време и душевни сили, но никакво възвръщане от тях няма и в обозримо бъдеще не се предвижда.

Благодаря на всички. Довиждане.

Лекция 4
МОДАЛНОСТИ В ПСИХОЛОГИЯТА

Здравейте, дами и господа!

Днес за начало няколко минути лицева гимнастика, която в някои случаи много добре помага да се свали напрежението. Хайде да си представим нашето лице, на което лежи морално натоварване, тежестта на преживяния ден. За да я изгоним, трябва да се поработи с лицевата мускулатура и, освен това, да си представим някои неща.

Първото упражнение, което ще направим, се нарича “хобот”. Ние ще изтеглим цялото лице напред, тоест ще си представим, че от нашето лице напред се издължава хобот: ще придвижим веждите заедно, ще ги отпуснем надолу, ще протегнем устните напред като тръба и ще си представим, че цялото лице отива далеч напред. Можете да си помогнете с ръце. А сега, обратното, лицето се превръща в палачинка. За това ние протягаме ъгълчетата на устните настрани, а веждите повдигаме нагоре и си представяме, че лицето става плоско-плоско. И сега редуваме тези две позиции: “хобот” – “палачинка” – “хобот” – “палачинка”. Още един път. И в заключение вземете косите си и ги дръпнете нагоре, нагоре и ги удържете на границата на болката. Сега ги отпуснете и се вслушайте в усещанията. Не се вълнувайте, при вас ще паднат само тези косми, чиято карма е дошла към края си. Сега да си спомним за осанката: наведете раменете напред, след това ги наведете максимално назад и намерете своето оптимално промеждутъчно положение. И с главата постъпваме аналогично: накланяме я напред, след това максимално назад и намираме оптималното и положение някъде в промеждутъка на тези крайни позиции.

Днес ние с вас влизаме в самата плът на психологията. Тези лекции са един вид въведение, тоест аз се старая да ви дам възможност да почувствате вкуса на психологията като особена наука, или особено изкуство. Трябва да се каже, че психотерапевтите, поне добрите, се отличават с това, че казват на клиентите същите тези думи, които употребява клиентът в самия живот, тоест не му казват нищо неразбираемо, но в резултат стават съществени психологически промени. Анна Ахматова в своето време е казала, че работата на поета е много трудна, защото стиховете се налага да се пишат със същите тези думи, които употребяваме в кухнята. В психотерапията проблемът е примерно същия. Поради това психотерапевтът, работейки с най-обикновени думи, в действителност обръща внимание на това, което обикновения човек, като правило, не забелязва – и в някаква степен учи на това същия този клиент. Обаче неговите инструкции обикновено се отнасят не към същността на това, което клиента прави, защото терапевтът, който призовава другия да промени конкретно съдбата си, конкретните обстоятелства от живота, се нарича с други думи – например, духовен наставник. А задачата на психолога, както аз я разбирам, е малко по-друга.

Ето така, самата плът на психологията – това са тези тонове или даже полутонове на общуване и самоизразяване, на които обикновения човек почти не обръща внимание, но които все пак е способен да възприеме. Това са и *модалностите*, или особените качества на поведение, самоизразяване и възприятие, които днес ние с вас ще обсъждаме.

Модалности на висшите архетипове

Локален – глобален. Най-важните за психиката модалности са свързани с висшите архетипове. Например, това е модалността *локален – глобален*, или *частен-общ*. Например, когато разговаряме, ние често за усилване на своето съобщение, своята реплика правим обобщение. Ако разгневения мъж казва на жена си: “Ти днес отвратително си опекла пър-жолите!” – то това може да му изглежда слабо, тъй като неговото негодува-ние е твърде силно. Тогава той прави обобщение: “Ти въобще не умееш да печеш пържоли!” Мисля че разбирате, че това са съвсем различни неща и на провинилата се жена тези две реплики ще подействат по съвсем различен начин!

Понякога подобно общуване става по интонационен начин. Например, мъжът казва: “Това, което днес си приготвила, не мога да го ям!” Обаче жената не чува думата “днес”. Тя възприема това послание, което мъжът изпраща фактически на нея, а именно: Ти не умееш да готвиш”. И се обижда, и казва: “Е, ето, аз така си и знаех, ти смяташ, че аз не умея да готвя, че аз не съм способна съвсем на нищо.” Той сякаш я навежда към такава мисъл. Ако те възпроизведат този разговор в присъствието на психолог, той ще каже на жената: “Вие имате дефект на възприятието, казано е било съвсем конкретно, локално, ето именно за сега, защо вие приемате това въобще?” Обаче за тази жена има достатъчно тежки причини. Всяко обобщение е двупланово. Има пряк (социален, обективен) смисъл на това, което се казва, а има психологически смисъл. И хора, намиращи се в близко общуване, винаги се вслушват в психологическия смисъл. Бедата е в това, че хората, излагащи своите мисли,

често не обръщат внимание на това, какви думи използват. И тази модалност, която имат предвид – е една, а тази, в която звучи речта – е съвсем друга. Обаче те съвсем не забелязват това нито в своето самоизразяване, нито в чуждото. И задачата на психотерапевта се състои в това, да обърне внимание на човека на тези неща и да го научи да изразява себе си в правилната модалност и адекватно да чува модалността при възприятието на другите хора.

Модалности ин и ян. Следващата много важна двойка модалности съответстват на архетипите *ян* и *ин*, или принципите на въздействие и възприятие. Например, ето такава невинна на пръв поглед фраза: “Аз не ви разбирам”. В зависимост от интонацията тя може да прозвучи по съвсем различен начин. “Аз не ви разбирам, глупавичък съм, извинете”, - тук аз описвам своето състояние и в такова произнасяне това е типично инска фраза. Обаче най-често фразата 7 “Аз не ви разбирам,” – се произнася по съвсем друг начин, а именно, с оттенък на осъждане и в съвсем очевидна янска модалност, тоест като действие на осъждане. В този случай психологически тази фраза звучи и се възприема като: “Аз ви осъждам!” или “Аз изисквам, вие да кажете това, което току-що казахте, по друг начин!”, или още по-лошо: “Аз изисквам да промените своите жизнени позиции”.

По такъв начин, човек казва фраза, която външно като че ли засяга неговото състояние, тоест по своето социално съдържание тя е инска, но фактически при нейното произнасяне върви пряк емоционален и ментален удар по другия човек, при което самият произнасящ тази фраза, може би и не забелязва тази разлика, тоест не вижда разминаване между прекия смисъл на фразата и нейното фактическо въздействие върху партньора. А обкръжаващите ще му забележат: “Ти какво се нахвърли така на човека?” – той отговаря: “И какво такова съм казал? Аз само казах, че не го разбирам…” но *тази* фраза ще бъде казана вече в съвсем друга интонация.

Модалност на времето. Както знаем от астрологията, има три основни фази или модалности на времето: фаза на Творението, когато нещо се създава, фаза на Осъществяването, тоест време за работа в устойчиви програми, и фаза на Разтварянето, когато определеният цикъл на съществуването отива към края си.

Тези модалности са също много важни при общуване между хората. Мога да приведа такъв пример. Мъж, разгневен от поведението на жена си, казва: “Това е всичко, вече си ми достатъчна, отивам си!” Тази фраза може да се възприеме в три модалности на времето. Казана в модалността на творенето, тази фраза означава, че идеята за отиването е дошла току-що и той някак си я изпитва – за себе си я изпитва, изпитва я на жената. В този случай тя може да се отдели с кратко извинение, което, кажи де, извини ме, скъпи, аз, навярно, направих нещо без да помисля – и това по принцип ще бъде достатъчно, конфликтът с това е изчерпан. Същата тази фраза може да бъде казана в модалност на осъществяване и тогава тя ще означава, че програмата за тръгване вече е премислена, и той вече си е приготвил някакво място за живеене някъде настрани, където се кани да отиде, че той вече по определен начин е разгледал своите ценности, с някои неща в душата си се е простил, и че при него в течение на едномесечен срок вече е набелязано преместване в новата квартира. И в този случай, ако жената не иска, той да си отиде, нейната реакция трябва да бъде значително по-сериозна, отколкото описаната по-горе. Например, тя е длъжна да извика мъжа на сериозен ценностен разговор: “Кажи ми, какво не те устройва, може би не всичко е загубено, може би, ние още нещо можем да се спогодим заедно”, - и да демонстрира своята готовност да направи съществени качествени отстъпки, преустройване на своята ценност и т.н. И, накрая, тази фраза може да прозвучи в модалността на разтварянето, когато собствено казано, мъжът съобщава, че ситуацията, която се е получила с жената, вече е разрушена и той има предвид, че куфарите вече са събрани, и той вече е сложил костюмчето, събрал си е вещите и вече се готви за последен път да влезе в жилището и да даде ключа на жената. И в този случай, за да предотврати излизането на мъжа, жената трябва да предприеме някакви екстрени мерки – да падне в несвяст, да направи истерия, или да се втурне към прозореца с очевидното намерение да се хвърли от него.

При това, забележете: ако мъжът каже своите думи в модалността на творенето, а жената ги възприеме в модалността на разтварянето и реагира по съответен начин започне да скубе косите си и да вика, че сега е прав нейния път към капана), то той ще възприеме

нейното поведение като абсолютно неадекватно. Ще каже: “Какво позираш? Аз се пошегувах!” Ако вече той е произнесъл тази фраза в модалността на осъществяването, а жената ми е дала такава реакция, като че ли я е чула в модалността на творенето, тоест реагирала е с кратко извинение, то той, може би, ще замълчи, но неговата решимост ще нарасне. Ето ви пример за това, какво модалностите правят с хората, ако на тях не се обръща внимание. Проследете сами за себе си вашето обкръжение.

Хуманитарни модалности

Егрегориална модалност. Следващата модалност е *егрегориална*. Та не се отнася към числото на базисните, то в човешките взаимодействия е много важна. Когато човек нещо казва или прави, той може да има предвид, чеправи това някак от себе си лично, а може да подразбира, че прави това, например, в интерес на своето семейство или в интерес на двойката, тоест да стои на позицията: “Аз правя това за нас двамата”. И това е съвсем друго, отколкото ако го прави за себе си. Може нещо да прави в интерес на семейството си, може нещо да прави в интерес на истината, за интересите на Вселената, ако искате, или, по-скромно, в интерес на своята фирма, своя род, своя град, своя народ, човечеството. Ето учения, той се труди, открива законите на природата, след това внедрява своето откритие – за чии интереси се труди той? Тук трябва да се гледа. Ако има предвид внедряване на своето откритие в рамките на своята страна, с цел повишаване на нейната конкурентноспособност, то значи, че се труди за егрегора на своята държава. Ако той няма предвид да вземе патент, а открива истината за всички – както, например, Нютон е открил закона за гравитацията – той се труди за егрегора на човечеството като цяло. Ето така, тези модалности на служене, като правило, се подразбират от човека, осъзнават се от него само наполовина или съвсем не се осъзнават, то винаги много изразително оцветяват това, което става с него. В най-прост вариант може да се различават две основни егрегориални модалности, които могат да се нарекат *лична* и *общосоциална,* или *субективна* и *обективна*.

Обективната модалност особено с претенции за истина, понякога е страшно обидна. Представете си, че вие казвате на свой познат: “Не ми харесва как изглеждаш днес!” Това е *субективна* модалност. Но вие можете да го кажете и по друг начин: “Колко зле изглеждаш днес!” Изглежда, че думите са почти същите, а модалностите са противоположни. Когато казвате: Колко зле изглеждаш днес” – то това означава, че човекът обективно изглежда зле и с това ще се съгласи всеки, който погледне към него, - с други думи, вашата фраза е построена така, като че ли през вашите очи и уста гледа и говори цялото човечество. И вие самите по този начин нанася-те мощен удар на човека. По мои наблюдения, много междуличностни конфликти се свързани с това, че хората съвсем не обичат да употребяват субективната модалност вместо обективната, когато всъщност, си струва да направят това. Особено е разпространено това във въпросите на етиката, когато другия човек ви казва, че не му харесва вашата постъпка, но изразява това не лично, а някак с очите на широката общественост, човечеството като цяло или даже Бога, сътворил Вселената. Иска ни се на такъв човек да му зададем въпроса: “А какво, ти имаш претенции за това, че знаеш всичко, всичко виждаш добре, в това число всички хитри преплитания на мировата карма и моята лична съдба, ако се наемаш да съдиш за това, че пред очите на Божествената етика аз се държа не както трябва?” Може да се каже на другия човек: “Ти постъпи лошо”, - ако вие дълбоко сте влезли в обстоятелствата на живота на този човек, виждате го добре, виждате всички особености на неговата карма и можете да встъпвате в ролята на практически духовен учител на нивото на Будда. Обаче, ако казва всички тези думи, човек има предвид нещо значително по-малко, а именно, че *на него* не му харесва това, което вие сте направили. Но, като правило, той изразява това неадекватно и говори така, като че ли през него се транслира мировата мъдрост. Това е само малко обръщане на фразата, но вие подсъзнателно разбирате този акцент много ясно, обиждате се и, главното, престават да го възприемате като адекватно лице. На практика кой е той, че да ви говори такива гадости от името на цялото човечество или даже Бога?

Още две хуманитарни модалности – това са *пряка* и *косвена*. Типичен пример е извинението. Има хора и те да достатъчно много, които органично не умеят да се извиняват.

По-точно, те ще ви кажат, че не умеят, а на практика въобще не обичат това и не искат да го правят. И в каквато и да е неприятна ситуация за себе си ситуация човек да попадне, независимо колко изисква извинения, от него думите “Извинете, не бях прав!” не могат да се извадят с никакви сили. Междувпрочем, американските социолози са провели изследване, каква фраза мъжът и жената произнасят с най-голям труд, с най-големи морални задръжки. И за мъжете това се е оказала имен-но фразата: “Извинете, не бях прав”. И тогава вървят косвени извинения, които понякога биват ужасно забавни. Човекът съвсем променя тона, започва да говори с раболепен глас и по някакъв начин косвено се опитва да изглади вината си. Типичен ход – започва да говори с вас за обстоятелствата от вашия личен живот: “Как преживява жена ти?” – или нещо от този род. Пряко той не може да се извини, но затова пък променя своето поведение като цяло, давайки ви ясно да разберете, че дава заден ход.

Всички ние в социалното общуване в един или друг вид встъпваме във всевъзможни роли, но тези роли, които за нас са най-малко приемливи, играем по косвен начин. И това за професионалния психолог е много важен момент. Гледайки това, което човекът прави подчертано косвено в ситуациите, когато трябва да се действа пряко, психологът може много неща да каже за това, какво протича в подсъзнанието.

Свободно – принудено. Всеки човек, намирайки се в една или друга ситуация подсъзнателно или полусъзнателно усеща: той прави принудителни ходове (принудено отговаря, реагира, действа), тъй като ситуацията го поставя в безизходно положение и по този начин се оправдава неговото поведение. И тази принуденост някак си го разкрепостява морално, тоест той си позволява такива неща, които обикновено не си позволява. От друга страна, при всеки човек има състояния, когато той субективно, психологически усеща себе си свободно и, това състояние във всички отношения се отличава от принудителното. Ето типичен пример от сферата на междуличностните отношения.

Жена налита на мъжа, изисква от него нещо такова, което той чувства, че никак не може. Тя казва: “Е, вземи еднодневна отпуска или компенсация утре!” Той обяснява (или не обяснява, знаейки, че е безнадеждно), че утре в работата има отговорна среща, от която зависят много неща и никак не може да вземе отпуска. А тя натиска, има някакви свои причини, някакви роднински обстоятелства, едно или друго. Възниква някакво напрежение, обаче тя продължава да го натиска, не обръщайки внимание на финитe сигнали, които той дава на нея и които обозначават, че тя няма да получи съгласие. Междувпрочем, обикновено в такива ситуации грубостта не се пуска веднага. Обикновено отначало вървят фини сигнали, особено от физическото тяло, на лицето се появява определена мимика, в движенията се открива твърдост, променя се наклона на шията, тя се застопорява и т.н. Обаче жената не обръща внимание на тези фини сигна-ли, идващи от мъжа, тя е в своя поток. И в края на краищата, изведен окончателно от търпение от нейната настървеност, той в някакъв момент казва: “Знаеш ли какво ще ти кажа? Ти си глупачка!”

Такива сцени могат да се повтарят. Могат да се повтарят веднъж седмично, могат – два пъти седмично. След това тя отива при терапевта или просто се жалва на приятелката си, че нейният мъж въобще не я цени, смята я глупачка. А на практика, смята ли я той за глупачка? Въобще не. Особеността на ситуацията се състои в това, че думите “Ти – глупачка” – това е принудителна защита. Тя знае, че когато той каже това, тя все пак ще го пусне. Тоест той казва това намирайки се в принудителна модалност, като че ли в отговор на нейните думи, в отговор на нейното поведение. Той съвсем няма предвид, че тя е глупачка въобще, но е практически невъзможно да се обясни това на нея и, ако той започне да и обяснява, то тя няма да разбере. Това може да обясни човек от страни, професионален психотерапевт и ще се налага да загуби твърде много сили, защото думите се повтарят, образът се създава и е много трудно да се пробие през този образ.

Следващите важни психологически модалности това са модалности-те на *молба, изискване* и *заповед*. При мнозинството хора, които са по-прости, такава модалност като молба въобще не съществува, тоест пряката проява на тяхната воля обикновено изглежда като изискване или заповед. Но фактически този човек понякога има предвид (вътрешно), че той моли, обаче неговата молба външно изглежда като изискване – например, думата “моля” в някои кръгове не се употребява. Когато такъв човек действително изисква – това е заповед, а ако това е заповед, то той още ще похока, или ще удари с юмрук по масата. Но това не означава, че вътре в него няма правил-на йерархия за тези модалности. Тя

съществува при всеки човек, всеки човек в някакви моменти от своя живот моли или моли даже унижено – а как това се изразява външно, си струва да се наблюдава.

Обида – благодарност. При различните хора съществуват твърде разнообразни средства за изразяване на едното и другото, и тук объркването е много голямо. Помислете за това сами.

Жалба – самохвалство. Разказват такава история. Една млада жена, омъжвайки се, казала: "Мен никой, освен мъжа ми, не ме е целувал!" На което нейна по-възрастна приятелка попитала: "А ти какво – жалваш се или се хвалиш?" И, действително, независимо от това, че жалването или самохваленето по своя смисъл изглеждат противоположни неща, независимо от това в живота, в битови ситуации често човек на вид се жали, а на практика (психологически) се хвали. И за психолога объркването на човека в тези модалности е също признак на голямо неблагополучие и това, че в неговото подсъзнание недалеч се крие съществен проблем.

Модалности на финитe планове

И, накрая, да разгледаме модалностите на финитe планове. Това е действително твърде актуална тема и, не на последно място поради това, че към терапевта често идват езотерично, окултно придвижени хора. И те виждат такива неща, които терапевтът сам не вижда и даже не подозира, че те съществуват. Аз помня, при мен учеше астрология една дама – професионален психотерапевт, при което тя работеше с побъркани. Попътно с астрологията аз разказваш някои неща за езотериката. Примерно тя учеше година, а след това каза, че започнала значително по-добре да разбира свои-те пациенти, когато, например, те идват при нея, гледат със загрижени очи и казват: "Знаете ли, скъпа, днес при вас менталът е силно скосен". Но освен това, освен чисто практическото, така да се каже, приложение, отдавна (и не само от мен) е забелязано, че езотеричната премъдрост, тайното знание, бидейки приложено на психологически език, му дава твърде много. И ето аз днес ще се опитам да разкрия за вас една от тези теми.

Ще ви разкажа за модалностите на финитe планове. Тези, които са чели книгата ми "Възвръщащият се окултизъм, или Повест за фината седморка" или "Финитe тела" от серията "Кабалистична астрология", навярно те ще разберат по-добре това, което ще ви разкажа. Но ще говоря така, сякаш вие не сте чели тези книги.

В езотериката съществува делене на човека като единно същество, окултния организъм, на седем фини тела. Съответно, в света (проявената Вселена) се разглеждат седем фини плана. Отгоре надолу, тоест от по-финитe към по-плътните, те се наричат така:

атманическо тяло (Атман – това е индивидуалния дух);
будхиално тяло (понякога казват будично; будхи – това е висшия разум на санскрит;
каузално тяло (още го наричат причинно);
ментално тяло;
астрално тяло;
етерно тяло;
физическо тяло.

По такъв начин, всеки човек има седем фини тела, а в света има съответни планове. И във всеки момент от времето събирателната точка на човека, тоест центъра на неговите възприятия, се намира на един от тези седем плана. В зависимост от това, в какво състояние се намира човек, той по съвсем различен начин възприема света и се изразява. И е съвсем невъзможно да се разбере правилно човека, без да се разбира коя от модал-ностите на финитe планове е активна при него.

Сега ще се опитам да опиша тези модалности, а след това ние с асис-тентката ми ще разиграем малка сценка и, вашата задача ще бъде да опре- делите кой от участниците в каква модалност се намира. Поради това слушайте внимателно.

Атманическо тяло. Ако кажем съвсем кратко, то атманическото тяло е вместилище на индивидуалния дух. Във вътрешния живот – това е главния и единствен идеал на човека, който пронизва всичките му цен-ности и, като идеал, всички негови жизнени събития и процеси. Във външния живот това е нещото, което се нарича "жизнена мисия" или, на руски,

съдба, тоест общата идея, която обхваща всички страни на живота на човека, всички събития, всички негови ценности и всички жизнени програми и ги съединява в едно.

Будхиално тяло – в него се намира това, което ние наричаме с думата "идеали" или "ценности". Тук се отнасят добродетелите и пороците, тоест положителните и отрицателните душевни качества, а също жизнените позиции на човека – това е в план на вътрешния живот. Във външен план на будхиалното тяло съответстват всички продължителни жизнени програ-ми, които човекът изпълнява.

Например, това е програма за обучение, усвояване на професията, когато на него му трябват пет-десет години, за да я усвои добре. Или, друг пример, жена ражда дете и заедно с него възниква програма за негово отглеждане и възпитание. Някои будхиални програми имат отчетлив срок, който не се ограничава от тях, но всички те са дълги и важни за човека.

Каузално тяло – на първо място в него са отразени конкретните събития от живота на човека, неговите действия, постъпки, непродължи-телни (локални) преживявания, продължаващи ден, два, три. Каузално тяло е това, което напълва нашия обикновен живот; на външно ниво – това са, преди всичко, постъпки, конкретни действия.

Ментално тяло – това е тялото на мисълта. Обаче то съдържа не само тези мисли, които се осъзнават от човека. И въобще, какво е това мисъл е въпрос, още неоткрит в нашата култура. Към проявите на ментал-ното тяло се отнасят нашите мислителни процеси, нашите модели, нашите представи, нашето символично мислене. Но освен това, към менталното тяло се отнасят, например, регулирането на живота на физическото тяло, тоест управление на цялата физиология. Да кажем, вие всичате нещо в устата и започвате да го дъвчете. При това отначало в устата ви се отделя определен сорт слюнка, след това чувствате, колко пъти трябва да се сдъвче тази храна, която е в устата ви, в зависимост от това, какво сте изяли – всичко това изисква голяма ментална работа, макар и неосъзнавана, но, независимо от това, е нужна.

Друг пример: скиор кара по склона. В някакъв смисъл неговият ум е зает: той регулира спускането. Учените са пресметнали, че ако моделират дейността на мозъка, то изборът на оптимален път по трасето по сложност съществено превъзхожда възможностите на съвременните компютри. С други думи, да се направи робот, който с такава ловкост кара ски, е практи- чески невъзможно.

И така, менталното тяло регулира мисленето, *астралното* тяло е свързано на първо място с емоциите на човека, а *етерното* – с неговите усещания, които понякога наричат "физически", но това не е напълно точно.

Във всеки момент от времето събирателната точка на човека, тоест центъра на неговите възприятия, се намира в едно от неговите фини тела. И възприемайки някакъв обект, някакъв фрагмент от света, човек подсъзна-телно се настройва към един от седемте фини плана. И тези два момента, тоест където се намира възприятието на човека и където той насочва вниманието си, задължително трябва да се отчита от психотерапевта.

А сега хайде да разгледаме модалността на финитe планове по-подробно.

Атманическа модалност. Кога можем да кажем, че човек се намира под преимущественото въздействие на атманическото тяло? Това сякаш е харизматично състояние, изразяващо се в това, че човекът бива овладян от някаква единична идея с достатъчно абстрактно свойство, от която той е напълно погълнат, тоест всичко останало не съществува за него. И тази идея, от негова гледна точка заменя всичко при него, затваря в себе си целия негов свят и целия негов живот. През тази призма той възприема всичко останало. Има хора, при които тази единична идея е достатъчно ясно изразена и, когато те започнат да се въвличат в тази идея, очите им започват да горят с ярка светлина, която се възприема от обкръжаващите като определена неадекватност. Всички основни световни ценности, които в сегашния момент предлага човечеството, намират своите изразени адепти. Любов, секс, власт, пари, страдания, жертвеност, работа, помощ за другите, нихилизъм, катастрофи, смърт – всички тези идеи при някои хора са дотолкова акцентирани, че буквално подхранват целият им живот. Например има хора, за които в света няма нищо освен катастрофи и те катастрофират абсолютно винаги.

За първи път в живота си чух тази дума – "катастрофират" – не така отдавна, но тя влезе в лексикона ми. При мен дойде ръководител на психоло- гически семинар, разказва,

какво правят там първия ден, втория, третия – “а след това, на петия ден, - ми каза той, - ние катастрофираме”. Ето така, има хора, които катастрофират не само в психологическа група на петия ден, а постоянно, винаги.

Има хора, които винаги страдат и, забележете, че това далеч не е едно и също. Има хора, които се намират в постоянно състояние на катастрофа, но при това на практика няма страдания при тях, това е нормално състоя-ние за тях. Има хора, които винаги мислят за пари. Или има хора – един вид професионални революционери. На тях трябва всичко да им се строши и, независимо какво гледат, те чакат, то да се счупи или го чупят сами.

Каква е при това целта им? Когато човек се намира в атманическата модалност, то целта, която го владее, никога не е конкретна. Това е висша цел, малко абстрактна. Това е светлината на някакъв идеал. Както казват идейните женкари: с всички жени не може да се преспи, но трябва да се стреми към това. И когато той говори за това, очите му се запалват, бук- вално като прожектор, с характерна атманическа светлина – понякога я наричат харизматична.

Обикновено, когато човек се намира в атманическа модалност, то става дума за тотална организация на неговия живот или за човечеството като цяло – на нищо по-малко човек не разчита. Например, идва при мен непознат читател, езотерик и разказва за себе си: в нашата група сме пет човека. Занимаваме се с програма за галактическо единство”. Ето това е атманически план, атманическа модалност.

За атманическата цел е характерно, че тя, като правило, обезценява всичко, което не е пряко свързано с нея, всичко, което е озарено от нея. Например, има хора, които смятат, че главното в живота – това е любовта. Ако този възглед се повдигне на атманически план, то ситуация, в която няма любов, човекът не възприема. Тази ситуация за него не съществува. Или, ако той е конструктивно настроен, той в тази ситуация влиза, но мисли само за това, че в нея любовта е недостатъчно, че трябва да се добави любов. А какво ще стане ако не се прегърнем всичките, братя и сестри и не кажем един на друг подред, как се обичаме един друг. Това работи. Някои терапевтични групи даже изключително се занимават с това. Въпросът е само за нивото на тази работа. Тук работи именно атманическия план. Твърде много хуманитарни идеи, например, лечителството “рейки”, също върви на първо място по атманическия план. Тук действа абстракт- ната идея за изцелението, никак не конкретизираща нито болестта, нито лечителските потоци, а действаща по най-проста схема: положили сте ръце на болния и, по-нататък изцелението върви само по себе си. Ето това е атманическо ниво на абстракцията.

Реч. Каква реч е характерна за човека, който се намира в атманическа модалност? За него е характерна харизматична емоционална наситеност, заменяща смисъла, защото обикновен, тоест ментален смисъл тук, като правило, няма. Тук има някаква абстрактна идея, която в никакъв случай не може да се конкретизира, а иначе човекът ще ви се обиди или ще ви отхвърли настрана. За атманическата модалност в речта са характерни лозунги с определена ключова дума и, на тази ключова дума се слага ударението. “Ние носим *любов* на цялото човечество”. И точка.

Сега малко за харизмата, или благодатта, свойствена на атманическата модалност. Тя бива едновременно и от потискащ, и от вдъхновяващ тип. Погледнете внимателно: тя вдъхновява човека за нещо, но в същото време го потиска за всичко останало. И тези, които тази хариз-ма потиска, естествено, някак си отиват настрана и вече не съществуват за този човек. А тези, които подхождат – те, съответно, се вдъхновяват от неговата харизма и известно време живеят от нейната енергия.

Още една особеност на атманическата модалност – това е неопределе- ността. Тя, като стрелка на компас, показва: отиваме там. Къде “там” – е неразбираемо, какво ще бъде там – е още по-малко разбираемо, но отиваме. Характерен е жестът: ръка напред – настрани – нагоре.

Други особености на атманическата модалност: всеобхватност и универсалност. Тук – по идея – не се изпуска нищо и, макар фактически да се отстранява твърде много, по принцип всички са длъжни да дойдат при мен, всички са длъжни да изповядват моята идея, тя е приложима за всичко без каквито и да било ограничения. Универсалността означава, че този, който не е с мен, той за мен някак не съществува, но аз винаги мога да

му оставя запасен вариант, така че когато той поиска да бъде с мен, то аз ще му намеря място и, когато той дойде при мен то получава продължително щастие и смисъл на битието.

Каква е адекватната реакция на този човек? Това е много важно. Това е темата за *комплементарността*. Тази дума произлиза не от думата “комплимент”, а се пише с буквата “е” и произлиза от английската дума complementary, което означава "допълнителен”. Това е психологически термин, който означава на първо място адекватност в общуването. Ако вие сте некомплементарен – това означава, че вие се държите на както има предвид човека, който взаимодейства с вас, при което “не така” именно по стил: не в смисъл на това, което правите, а по стил, по качество, по модалност. Вие се държите комплементарно – това означава, че по стил съответствате на неговите очаквания и, невидимите колелца на вашето общуване се зацепват.

И така, каква е комплементарната реакция на атманическото поведение? На първо място съгласие в общото. Задължително. Тук е невъзможна никаква критика, никакво алтернативно мнение, да кажем, че съществува нещо друго, също добро. Не, то не съществува. Или, то съществува, но сега не говорим за това. Вие сте длъжни да се съгласите в общото и, ако сте го направили, то можете някак да конкретизирате нещо за себе си в рамките на тази обща идея, тоест да я разработите конкретно – на това, по-скоро, човек ще погледне снизходително

За атманическата модалност са характерни невъзприемчивост към критика и неприемане на равно съучастие, тоест човек поема върху себе си априорно висша роля и, ако по повод на неговите идеи, не дай Боже, започ-нете да правите някакви асоциации, метафори, тоест наравно с него излиза атманическо ниво на абстракции, то вие, по-скоро, няма да бъдете поздравен. Ще ви кажат: “Съди, приятелю, не по-високо от ботушите”.

Следващ признак на атманическа модалност – изискване на тотална жертва. Ако вие искате да бъдете приети от този човек, то вие сте длъжни напълно да се промените, да принесете в жертва и вашето семейство, и вашата работа, и вашия мироглед като цяло, да сложите раницата и тръгнете по този път, който ви е предписан. Всичко по-малко предизвиква само раздразнение. Неговата позиция по отношение на вас обикновено изглежда така: “Ти си дошъл – значи, ти отговаряш за това, че си дошъл. Дошъл си изцяло.”

Тук няма и не може да има неудачни моменти. Малко по-нататък ще говорим за по-ниски планове – будхиален, каузален и, намирайки се на тях, човек има предвид, че са възможни някакви неуспешни моменти за проповедите, провъзгласяването на неговите идеи. Обаче на атманически план такива неудачни моменти няма – и не може да има, защото абсолютно всичко, което става, върви в полза на неговата идея. Тук няма неуспехи, а само върви обучение. Няма сривове, тъй като в крайна сметка всичко върви към тържеството на основната идея. Намирайки се в атманическа модалност, човек не разбира други позиции от атманическия план и не разбира идеята за частично сътрудничество. Ако вие сътрудничите с него – вие напълно, изцяло трябва да бъдете под него.

Интонации. Тук има два основни варианта: страстна потискаща или омайваща, влечаща интонация, но двете се стремят да ви обхванат изцяло, да ви заставят да забравите за всичко останало.

Физически план. Оценявайки модалностите, в които съществува човек, винаги е полезно да се обърне внимание на неговото разположение в пространството и относно вас лично. Намирайки се в атманическа модалност, човек се старае да отиде по-високо, на трибуната, да вземе в ръце микрофона, а още по-добре е, когато към него са насочени телевизионни камери. Той е излязъл на такова ниво, над което няма нищо, а всичко останало се намира по-долу и сте длъжни да му обръщате внимание.

Будхиална модалност. Аз съм длъжен да кажа, че разликата между два съседни плана винаги е принципна. Поради това обърнете особено внимание на това, което се нарича “диференциална диагностика”. На пръв поглед изглежда, че идеали и ценности – това е почти едно и също. В действителност те се различават като небето и земята, ако говорим за модалности и, по същество, разбира се, също.

Какви са особеностите на будхиалната модалност? Тя обозначава нещо като особена ценност. Като нещо глобално значимо, продължително, сериозно, но, в същото

време, частно. Будхиалната модалност е значително по-конкретна, от атманическата. Тук има определена цел и, тази цел не е тотална и не е универсална. Тя в нещо задължително е ограничена: това е дълбока проработка на определен сюжет. Това е дълбоко продължително въздействие, може би, качествена трансформация на ценностен план или на плана на дълги външни програми, които води човека.

За будхиалната модалност са характерни цитати от авторитети и търсенето във връзка с нещо голямо, значимо. Когато човек започва да говори на будхиален план, при него, като правило, ще има някакъв преамбюл, встъпление. Той ще започне да говори сякаш отдалеч, той ще се съотнесе, в зависимост от нивото на своя култура, или на класик от античността, или на лозунгите, които звучат в пресата или по телевизора; поне, той ще даде да се разбере, че ситуацията, която се обсъжда, не е злободневна, тя заема в неговия живот и съзнание съществено място. Това акцентиране обикновено става с човека несъзнателно.

За будхиалната модалност е характерен бавен ритъм. Ако вие искате да направите впечатление на друг човек, да му покажете, че вие обсъждате нещо сериозно, важно, значимо за вас, че вие предлагате нещо, което се явя-ва голямо – никога не казвате това на скоропоговорка. Скоропоговорката – това е каузален ритъм. Вие сте длъжни да правите паузи, да цедите думите, даже ако това за вас съвсем не е свойствено. Намирате свой собствен начин за изразяване на будхиалния ритъм, той по принцип е бавен. Тук са типични замисленост, паузи, потапяне вътре в себе си.

Ако вие искате да покажете на своя партньор, че този въпрос, който той е задал, сте приели сериозно, като нещо глобално значимо, тоест в буд- хиална модалност, вие задължително не трябва да отговаряте веднага. Вие сте длъжни да кимнете с глава, да насочите очите горе (тоест към върха), да потопите ситуацията дълбоко в себе си, да изпратите на своето вътрешно "аз", то нещо е направило, - вие, без да бързате, казвате своето мнение или съждение.

И така, пауза в речта. Какво още е характерно за будхиалната модалност? Такива думи като "въобще", "по принцип", такива изрази като "полека-лека", "ситуацията трябва да узрее", "тук не трябва да се бърза" или "на какво основание". Въпросът "На какво основание?" се явява мек манипулативен прийом, позволяващ коректно да заставиш човека да мине на будхиална модалност. Такива манипулации – това е отделна тема за психологическо изследване. По принцип, всички ние правим това подсъзнателно или полусъзнателно, но обикновено много грубо, а можем да го правим и по-фино. Например, ако човек се намира на твърде ежеминутно ниво, бърбори нещо бързо, нещо твърде леко ви предлага, вие можете да го попитате: "А на какво основание?" Всичко. Ако вие кажете тази фраза бавно и някак го вкарате в будхиално състояние, той ще спре. Друг вариант на такова превключване – това е въпросът: "Докога?" Така локалната ситуация се вмъква в глобален жизнен сюжет. "От какви обстоятелства е обусловено?" Задавайки този въпрос, вие разглеждате сюжета не тясно локално, а в някакво обкръжение.

Друг вариант на въпроса, навеждащ към будхиална модалност, това е: "Във връзка с какво възникна вашият интерес?" Идва човек, задава ви въпрос, който не ви харесва. Вие му казвате: "А във връзка с какво ми задавате този въпрос?" Тук той по неволя е длъжен да излезе от каузалното си любопитство и да се качи на будхиален план. Разбира се, не е изключено, че той да стои здраво на своите позиции и, тогава ще игнорира вашият въпрос, - но в такъв случай вие ще можете (на глас или мислено) да упрекнете в неуважение към вашата персона или въобще да престанете да реагирате на неговите думи.

Имайте предвид, че когато вие по определен начин насочвате човека към някакъв план, който в дадения момент ви изглежда оптимален, а човекът не възприема вашето управление, тоест държи се некомплементар-но, това означава, че подсъзнателно (а може би и съзнателно) той воюва с вас. Той иска да ви манипулира твърдо. И тази информация вие възприемате веднага и правите своите изводи.

Още един вариант на реплика, настройващ на будхиална модалност: "Такова решение не може да не се обмисли". Например, от вас нещо искат спешно, заставят ви да направите избор право на място. Вие в отговор спокойно казвате : "Такова решение не може да не се обмисли". Забележете, че това е много вежлив отговор. И в същото време

показвате, че сте се повдигнали на будхиален план и правите определена пауза, за да помислите, изберете удачния момент.

С това будхиалната модалност се отличава от атманическата: в нея има понятие удачен момент. Вие съвършено спокойно можете да кажете на дошлия при вас човек, даже без да се позовавате на транзитното положение на планетите: “Вие знаете, вие сте дошли към мен с това предложение в неудачен момент”. Това не означава, че искате да обидите човека, това означава, че вие се намирате на будхиален план и възприемате него и предложението му сериозно. Вие сте длъжни да отделите за неговото предложение във вътрешното психологическо пространство съответната кутийка, на вас ви е нужно са подготвите самия и вътрешно, и външно.

Още един начин да акцентиране на будхиалната модалност – това е отделяне на това, което се обсъжда като отделна тема. Например, вие можете да кажете: “Е, това е особен разговор” или: “Това е предмет за отделно обсъждане”. Подобна фраза отчетливо издава будхиална модалност: тук не трябва да има никаква суета. Тук трябва отделно да се отдели време, да се подбере удачен момент, правилен аспект на разглеждане и, едва тогава нещо започва да протича.

За будхиалната модалност е характерно по-точно обозначение на гледната точка, на която вие се намирате, отколкото на атманическата. Атманическият план е абсолютно абстрактен, там никаква конкретизация не е възможна. А на будхиален все пак можете да отделите програмата като цяло, за която става дума. И това не означава, че вие отсичате всички останали програми.

За будхиалната модалност са типични внимателност, косвеност, липса на прямота. Когато вие обозначавате основна тема, вие можете да я обозначите пряко, но никак да не я конкретизирате. Вие можете да кажете, обсъждайки, да допуснем, своето социално положение: “Аз се отнасям към средната класа. Имам не лошо ниво на доходите”. Ако на вас ви задават конкретни въпроси от каузалния план, например: “А колко сте спечелили през последния месец?” – то, желаейки да останете в будхиална модалност, вие можете да обозначите в общи черти средното ниво на вашите доходи за последните, да предположим, десет години – и пак така да не казвате точна цифра, а посочвайки само порядък на величината. Например: “Аз печеля не десетки хиляди, както вие си мислите, а стотици”. И това ще бъде обтекаем будхиален отговор, но все пак някаква информация, нека да бъде от общ порядък, ще се съдържа в нея.

Уязвимост. Тази внимателност, тази липса на прямота е свързана с уязвимост. В будхиалната модалност става дума за ценно, значимо. Вашата ръка, насочваща се към сърцето, бавно, замислено, душевно обсъждане – всичко това трябва да даде на вашия партньор (зрител, слушател) да разбере, че става дума за вашите ценности, за това, което във вашия живот съставлява един от главните моменти. При всеки от нас, струва ми се, има такава интонация, която вие използвате, разговаряйки с човека, на когото имате доверие, за нещата, които са важни са вас. Това е и вашата будхиална модалност. Помислете в свободното време за това, доколко сте внимателни и предпазливи към проявите на будхиална модалност на вашите обкръжа-ващи, когато тя се активира спонтанно, доколко вие я цените? Доколко я отчитате? Или сте склонни да я профанирате, спускайки я на каузален, а още по-зле – на ментален план. Тази внимателност към будхиалната модалност на обкръжаващите е качество, което не може да се сравни с нищо. Човек, който цени будхиалната модалност на обкръжаващите и познатите, получава висша категория по скалата на хуманитарните взаимодействия, независимо от многочислените, може би, каузални грешки: може би, той някъде не е задължителен, може би, някъде той ще подведе, Но все едно негов приятел, негов партньор ще каже за него: “Това е душевен човек, доверявам му се, той ме разбира”. И този отзив е отличен за поддържане на будхиална модалност. “Той по принцип ме разбира!”

Интонация. Учете се от майсторите. Гледайте театрално постановки – но само не от средно ниво – не ви разрушават. Гледайте актьори от висше ниво. И ходете не на кино, а на театър – там ще разберете, какво е това висш клас на будхиален план. Будхиалната интонация е интимна, дълбока, проникновена, доверителна, предразполагаща към това, да се открием, да поговорим действително, както се казва, полагайки ръка на сърцето, за това, което лежи на сърцето, под сърцето.

Физически жестове. Разстоянието до партньора тук е малко, за разлика от максималното отдалечаване в случая на атманическа модал-ност. При това разстоянието се намалява според това, как събирателната точка се вкоренява на будхиален план. Но физическите контакти тук са много ограничени и повърхностни. Може да се сложи ръка на рамото или на коляното на партньора, но позата е достатъчно статична – или много, много бавно, почти незабележимо движение. Ръка към сърцето, очи нагоре, жестовете са плавни, бавни, често закръглени. Никаква рязка жестикула-ция.

Временна пауза в случая на използване на будхиална модалност е необходима, тук трябва да има отлагане, възможно, нееднократно. “Не сега, за това ще поговорим по-късно”. Наистина, има особена твърда интонация, когато вие дадете на човека отчетлив каузален отказ на тази фраза. Но интонацията на будхиалното отлагане е съвсем различна, много мека и спокойна: “Хайде да не говорим за това сега!” – това означава, че на вас ви е нужен определен потенциал, някакво време за това, да се подготвите за този разговор, а засега вие не сте готови за него.

За Махатма Ганди разказват такава история. Дошла при него жена с дете, което ядяло твърде много сладки неща и помолила, Ганди да го отучи от това. Ганди казал: “Елате при мен след седмица!”. След седмица те дошли отново и, Ганди казал на детето: “Знаеш ли, аз мисля, че ти можеш да се откажеш от сладкото. Можеш прекрасно да живееш и без него!” Поразената жена попитала: “А какво, вие седмица преди това не можахте ли да ни го кажете?” Ганди отговорил: “Да, аз не можех да кажа това седмица по-рано, защото цялата седмица не съм ял сладко!” Обаче той не е направи това заради сладкото. Той цяла седмица трупал будхиален потенциал и, натрупаният будхиален квант вложил в обичащото сладко дете. И, тъй като Ганди бил голям човек, аз мисля, че неговото внушение е заработило. Но ако той беше казал своите думи веднага, без своя съответстващ опит, без пауза – такъв ефект нямаше да има.

Пробни топки. За будхиалната модалност е много характерна предварителната подготовка. Човек, който се кани да поговори с вас на сериозна, важна за него тема, е длъжен сам да се подготви за това, а също да види, може ли да ви допусне до такова обсъждане. И в качеството на проверка той изтъкава пробно кълбо. Той, като че ли между нещата, небрежно казва: “А вчера ме срещна девойка, тя с такива влюбени очи ме погледна и си отиде”, - и по-нататък гледа как ще отреагирате. Да предположим, че този клиент се кани да говори за своя нещастна любов, която го терзае вече много години. Той не може пряко веднага да вземе всичко най-наболяло от душата си и да ви го нахвърли. И необходимото доверие между вас още го няма, и ситуацията не е подготвена. Ето той я подготвя. И ако вие почувствате, че това не е просто фраза, а специална значка и уловите, че не просто той е казал това за тази девойка и отреагирате на будхиален план, например, да кажете: “Да, това е интересно, това е значимо, навярно, това означава нещо,” – или по някакъв друг начин поддържате тази тема, то вие ще направите съществена стъпка в завоюва-нето на неговото будхиално доверие.

Постепенност на подхода. Когато две кучета, а особено мъжки искат да се запознаят, то при тях съществува ритуал на познанството. А именно по-старшото куче стои на място, правейки вид, че не забелязва второто. А второто, по-младшото куче описва кръг около по-старшето и, едва в края на този кръг подхожда към второто. При което, колкото е по-голяма разликата във възрастта, толкова по-голям е кръгът, който трябва да направи второто куче. Този пример е добър символ за будхиален подход: колкото по-дълбоко човек се кани да се открие, колкото по-сериозна е темата за него, която се кани да обсъжда, толкова повече трябва да подхождате към тази тема. И независимо от времето, което вие сте хвърлили - то после ще се откупи; а ако искате да обсъдите темата веднага, без подготовка, джаста-праста: давай, разказвай, какво имаш там при тебе? - човек, даже искрено желаещ да се разкрие, все едно няма да съумее да направи това: неговата вътрешна цензура затваря съществените за него теми.

За будхиалната модалност са характерни големи трудности с търсенето на точни думи. На човека са му много необходими точни думи и, едновременно той силно се затруднява в това, да ги намери и изкаже. Някаква сила буквално го спира така, че той не може да каже две думи. Това е добре известен на писателите ефект: думите неочаквано получават грамадно емоционално натоварване и, ако думата поне малко не съответства, тя буквално

не излиза от устата и не се произнася на глас. Човекът започва да говори заплетено, неясно, бавно и несвързано: той произнася някакви ключови думи, но те не се връзват помежду си. И в тази ситуация в никакъв случай не може да му бъде поставена подходящата дума в устата, макар именно това да бъде изкушението за терапевта. По-добре е, той сам да си каже всичко съществено за себе си, без странична помощ. Или, в краен случай, вие сами влизате в лек транс, повдигате се на будхиален план и от този план с пълно почитание му предлагате намерената от вас дума и някак с трепет очаквате, дали тя ще стане или не. Той мисли дълго, а след това казва: "Да, това е то! Вие точно назовахте моя проблем!" Вие сте могли да го назовете точно преди час, но тогава той е бил на каузален план и това не би дало нищо. А когато той се повдигне на будхиален, ето тук вече започва психотерапията.

Ние се спускаме по-надолу, по стълбата на финитe планове. И аз ви предлагам следващата задача: да проследите при себе си, в обкръжаващите и да намерите особености на преходите от план на план. Погледнете, кой от вашите познати и роднини се отнася грижливо към вашите модалности, а кой ги разрушава.

Каузална модалност. Тук ключовите думи са *действие* и *събитие*. Съвсем конкретно действие и конкретно събитие. В руския език влезе такъв англицизъм като "хепънинг", тоест ситуация, когато се случва събитие.
Ето това е и каузалния квант. Събитието това е нещото, за което след това може да се разказва на другите хора. Друга ключова дума за каузалната модалност това е *интерес*, при което неустойчив интерес, интерес от локален порядък, който се насища бързо и по-нататък трябва да се търси друго събитие.

Символ на каузалния хепънинг - това е концерт. Концерт, където има различни номера, всеки от които е интересен, привлича вниманието, както и ви насища с енергия, но всеки отделен запис бързо се отмества и е
длъжен да бъде заменен с друг; при това вие можете да встъпвате както в ролята на зрител, така и в ролята на изпълнител.

Типична ситуация, изпълнена с поток събития - това е стълкновение на две будхиални програми. Тогава летят каузални плисъци, които може да се наблюдават с очите си. Типичен пример - това е война. Отначало върви продължителна подготовка, а след това сражение. Друг пример - това е любовен триъгълник. Отначало върви устойчива съпружеска двойка, но при жената се появява поклонник, който има несъвместими с програмата на мъжа цели. И ето възникват най-различни ситуации, където програмите на мъжа, състоящи се в охраня на своето семейство, се сблъскват с програмите на любовника, изразяващи се във внедряване в семейството - но, наистина, с черен ход. Той, бедничкият не разбира, в каква степен взима върху себе си кармата на семейството. Обаче на него много му се иска да се внедри. И тези две програми - на мъжа и любовника - влизат във взаимодействие, и започват да протичат събития, които могат да напълнят дебел роман.

Събитието - това е конкретна проява на нашите ценностни ориентации или нашите жизнени програми. Например, аз имам определена ценност: аз смятам, че трябва да бъда добър, трябва да помагам на хората. Аз това качество (добротата) възпитавам в себе си, лелея то, то гори вътре в мен. Но настъпва момент, където аз своята доброта или идея за помощ реализирам конкретно - ето това е събитие.

Но какво още е характерно за каузалния план? *Импровизация. Непредсказуемост*. Ето защо хората, които точно предсказват събитията, са много редки и се ползват в обществото с голямо уважение, смесено със свръхестествен ужас. Обаче даже при най-добрите от тях няма стопроцентови попадения. По принцип, самата природа на каузалния план е много динамична, ние никога на знаем, какво конкретно ще бъде с нас утре. Тъй като тук постоянно вървя някак импровизация - както от самия човек, така и от богините на съдбата - парки.

За каузалната модалност са характерни ежеминутност, актуалност, спонтанност, състояние "тук и сега". Осъзнаването идва по-късно. Вие седите зад кормилото на автомобила, някой ви отрязва, вие натискате клаксона или удряте спирачки, или шофирате - в този момент не мислите за това, какво означава протичащото с вас, вие не се

занимавате с ментално моделиране. Вие действате. Ето това е събитие. За силното каузално активиране са характерни искреност и въвлеченост, тоест осмисляне в абстрактни категории на това, което става. С други думи, тук няма интерпретации, а има пряка реакция на непосредственото въздействие на обкръжаващия свят.

Ето защо аз не обичам (разбира се, с извинения) да чета лекции, аз обичам да пиша книги. Тук пред вас, от мен се изисква значително по-високо ниво на спонтанност, неочакваност, каузалност, отколкото на мен, видимо, ми е свойствено по природа. По принцип добрата лекция не е това, което се готви отрано, а след това се чете от хартията - в нейния ход през цялото време трябва да има импровизации. Има хора, на които това им се отдава твърде лесно, а има хора, които са по-систематични, те имат по-голям акцент на будхиалното тяло, при тях импровизациите стават по по-тежък начин.

Какво е това каузална модалност? Това е смях, радост, сияещи очи, живот в най-добрия смисъл на тази дума. Както казала една домакиня: "В Чикаго не живеят, в Чикаго само съществуват!" Плътния каузален поток - това е живот в най-добрия смисъл на думата. Магия на сцената, обаянието на текущия момент. Вие гледате телевизора, какво става сега по света, как е там президентът, кого на чие място е назначил, кой днес се стреми към властта - ето всичко това е каузален поток. Човек, който постоянно живее в плътния каузален поток - това е журналист: във всеки момент от времето той трябва да тича в нужното място, да вземе от нужния човек актуално интервю, бързо да го печата във вестника, за да могат читателите да прочетат жадно това съобщение, а след седмица забравят. И това е символ на каузалния поток.

Има хора, които са въвлечени в него в необичайна степен. На Изток съществува понятието "златната нишка на дао". Това е нишка, която се протяга от въплъщение във въплъщение според това, как човек го преживява и, живия неин край се намира тук и сега. И ако вие се държите нестандартно, по творчески начин, ако сте въвлечени в текущата ситуация изцяло и пълноценно я отработване по лично на вас свойствен начин, то
тя на това място става златна. А ако вие следвате рутинен начин, ако вие отсъствате от ситуацията, оставяте я на шаблонните програми, нишката на дао на това място става ръждива. И ето зад вас се протяга тази нишка: на някои места е ръждива, при което в някои области на големи парчета, някъде е непрекъснато златна, а някъде вървят златни проблясъци на общ ръждив фон. Помислете за този образ.

Силният каузален поток дотолкова обхваща човека, увлича го в себе си, че няма време за осмисляне на произтичащото. Така става, когато гледате увлекателен приключенски филм - вие напълно се оказвате на екрана. След това ще мислите, какво означава този филм, кой на кого какво е казал, ще си спомняте събития от филма, ще осмисляте своите емоции.

Но всичко това е после, а сега, по време на прожекцията, вие сте въвлечени напълно. Към тази модалност призовават духовните учители, на които не достига вниманието на своите духовни ученици, или на техните ученици им е твърде скучно. И учителят казва на своите ученици: "Вие сте длъжни да живеете тук и сега, да слушате всяка моя дума!" Разбира се, това е добре. Но след това, когато лекцията завърши и, ученикът се отдели при себе си в килията, на него съвсем даже не му е лошо да живее в модалността "там и тогава", да си спомни лекцията, да помисли за нея, да включи менталния план, в частност, някак да осмисли казаното от учителя. Така че реално винаги да се живее тук и сега, да бъдем постоянно напълно спонтанни - не се получава, поне при средния човек, не постигнал още пълно просветление. А ако вие се опитате да направите това, вие започвате да живеете за сметка на други, да разваляте чуждите планове, своите собствени обещания и т.н. С други думи, всяка модалност е добра в своето време.

Когато при вас се активизира каузалната модалност, вие сте напълно включени в това, което протича - а след това вие чувствате, че ситуацията се е променила, събирателната точка е отишла някъде, може би, на вас ви е нужно да обмислите случилото се, може би, ви е нужно да разберете от гледна точка на вашите ценности и т.н. Каузалната модалност предполага динамичност, бърза ефективност, незабавна реакция на човека. Тук няма паузи, тук всичко протича веднага. Тук в някакъв смисъл сме много уязвими и, да позволи на себе си непосредствено спонтанно творческо поведение може само уверен в себе си човек.

Има обратен тип човешко поведение, което аз наричам "Театър при микрофона". Веднъж се сблъсках с него в необикновено ярка негова проява. Разговарях с една от своите ученички и казах на нея нещо, според мен много остроумно и смешно. Тя никак не отреагира. След това ми позвъни на следващия ден и, аз някак разочаровано казах: "Знаеш ли, на мен ми се стори, че вчера ти казах много удачно нещо." Тя ми отговори: "Да, това беше забележително, аз вечерта, като се прибрах, се смях много!" Аз казвам: "Но как така? Аз толкова емоционални и душевни сили хвърлих, за да създам ситуацията, а ти се смя у дома? Това е някакъв подъл театър при микрофона! Аз се остря тук, а ти се смееш вкъщи?! Тя отговаря: "Е, ти какво! Аз не можах там, редом до теб да се разсмея! Това е да се разкрия, да поставя себе си по-долу! Ето вкъщи, когато бях в безопасност, тук вече можах да си го позволя!"

Ние често говорим на други свои познати: "Какво те смущава? Защо се комплексираш?" Нищо подобно - той не се смущава и не се комплексира. При него има подсъзнателна наостреност, която му казва, че сега не може да се отпусне, той не може да се държи спонтанно, иначе просто ще пречупи външната ситуация или, още по-лошо, ще постави сам себе си отдолу. И поради това той се държи сковано, експлоатирайки менталния контрол и, избягвайки каузалната модалност. И ако вие искате, той да се държи живо, непосредствено, като че ли не мисли за нищо и не се безпокои, вие сте длъжни да му създадете адекватна (от гледна точка на неговото подсъзнание) защита, а иначе вашите призиви или подкани ще останат напразни. Защитите биват различни: има будхиална защита, има ментална защита, има астрална защита и има специални психологически методи за тяхно създаване и укрепване, но те не възникват просто така, и ако вие искате във вашия живот и живота на вашите клиенти да има повече непосредствено живо общуване, спонтанност, хумор и непринуденост, то над това трябва да се работи. Каузалната модалност струва скъпо и се цени високо.

За нея е характерна ситуация от типа: сега или никога. По-рано вие сте се канили, приготвяли, планирали нещо, а сега протича събитие – и вие сте в него. Тук върви актуализация на вашите резерви, ресурси, способности. Например, пет години сте учили английски език, а сега е дошъл чужденец, трябва да се разговаря с него и сега се изяснява, какво реално сте научили за тези години: ще го разбере ли или не, дали ще съумеете да изразите своите мисли или ще потънете в недоучена лексика и граматика.

За каузалната модалност е характерна не загриженост за последствията. Истинската спонтанност някак се разпространява в две страни: и в миналото, и в бъдещето. вие някак сте приготвяли ситуацията, а след това трябва да я сърбате, но когато сте в нея, мислите само за нея, стараете се да бъдете максимално ефективни в нея. Типичен пример е правилния масажен сеанс, лечителски сеанс. Ето тук вече каузалността (като идеал) е пълна. Вие сте длъжни съвсем точно да направите всички ваши движения и да ги съпроводите с необходимите мислообрази. Ако вие в този момент започнете да мислите за странични фактори, например: "Каква досада, че той дойде при мен днес, а не вчера и колко интересно, той се кани да идва при мен, и колко ще заплати за труда ми", - то вие ще излетите от каузалния поток. Вие в своите мисли сте длъжни да бъдете точно там, където се намират вашите ръце, вие сте длъжни да мислите непосредствено за това, с което се занимавате.

Речта в каузалната модалност често звучи с натиск, нерядко прозрачен. Но този натиск не е от принципен (тоест будхиален) порядък, а бърза манипулация, от типа удар на чук по главата: "хлоп" - и това е всичко. Без особена логика. Когато човек употребява такива изрази, като "в дадения случай", "хайде сега конкретно да решим", "приложено към нашето положение", "всичко, за което говорихме - това са общи теории, а хайде сега да видим как това ще бъде на практика", - той някак ви кани да се спуснете от будхиален план на каузален.

Идеята без проработка е типична черта на каузалната модалност. Вие давате идеята, а партньорът е длъжен веднага да отреагира. Незабавно. Тя е длъжна мигновено да се внедри в него и, той веднага трябва да я оцени по достойнство и незабавно да се включи в нейната реализация.

"А какво ще кажете, господа, да вземем камшик,
да удряме преминаващите по моста!"

- при Козма Прутков във "Военни афоризми" има много такива конкретни идеи.

Какво още е типично за каузалната модалност? Използвайки нея, ние развличаме своите познати. Разказваме забавен случай без морал – и всички дружно се смеят. Всевъзможни кратки вицове, това, което се нарича "за веселие на публиката". Кратките сменящи се сюжети от типа на телевизионните клипове. Телевизията въобще е каузална по своята природа и там има правило: никаква сцена не трябва да върви повече, от изглежда, тридесет секунди. По-нататък възприятието на зрителя се притъпява, трябва нещо да се смени. Казвате: "А междувпрочем..." - а нататък говорите за съвсем друго. Това също е типична каузална маневра. Какво е това майстор на каузалния поток? Това е човек, който може локално да подреди поведението на хората така, както му е нужно. Той може да заплете човека, да омотае главата му, това е майстор илюзионист, хипнотизатор, майстор на краткия разказ, професионален хуморист.

Целта тук е манипулация на конкретната ситуация или конкретния човек и неговото поведение, или, обратното, точно вписване в ситуацията.

Последното еински вариант на каузалното поведение: точно да се намери мястото в дадената ситуация. Вие можете цяла вечер да кажете две думи, но тези две думи напълно да обърнат ситуацията така, както вие искате. Или вие въобще нищо няма да кажете, просто ще се разположите в пространството по определен начин, ще направите определен жест - и това е всичко. На физически план за каузалната модалност са характерни бързи, изразителни жестове, енергична мимика - спомнете си вашите любими комици.

А сега ние с моята асистентка Марина ще изобразим пред вас сценка. Представете си кафене. Посетителят седи на стола, в ръцете си държи меню. Идва келнерка.

К е л н е р к а: Здравейте, какво ще поръчваме?

П о с е т и т е л: Храна - това е, което ме вълнува... Храна!

К.: Закуска ще си вземем ли? Има салата от домати, сельодка във винен сос?

П.: Е, не може така веднага... бика за рогата... А той упорства!.. Не става... Отначало трябва да се разбере главното... основното... *Защо* съм дошъл тук?.. *Защо* дойдох?.. Да ви открия ли тайна? Елате по-наблизо, наведете се. (тихо) Работата е в това, че от най-ранното детство... аз много *обичам да хапвам*! Цялата си младост проведох... в мечти за сладко.

К.: Има сладолед: плодов, сметанов, с шоколад, ликьор, ванилия.

П.: За това трябва да се помисли... Нужно е всичко щателно да се претегли...

К.: Порциите са от 100 грама, големите - 150.

П.: Е и след това да се вземе решение... в контекста на живота като цяло.

К.: От печените: пиле с печени картофи и бяла риба с полски сос.

П.: Аз виждам, вие ме разбирате... И това е главното!.. А сега помислете, как да се направи така... че моята потребност от храна да се вплете органично... в моята съдба, в моите мечти... и фантазии?

К.: За десерт: кафе и торта "Приказка" (приема поръчката и си отива).

А сега, в порядък на обсъждане, няколко въпроса към вас. Имахме двама герои: посетител и келнерка. В каква модалност е встъпил посетителя? В будхиална с изходи на атманическа. А келнерката? В каузална. Правилно. При което, забележете, тук е могла да протече пълна некомплементарност. Реално, аз мисля, нейната глава е малко завъртяна от протичащото, но тя, използвайки своята каузална дресировка, правилно се е настроила към клиента и точно е определила какво му трябва, че той в края на краищата е признал, макар на него да не му се е искало много да се спуска към прозата на каузалния план. Но ако тя е била едва малко по-малко дресирана, тя би изпаднала в съвсем невменяемо състояние и би се опитала да го изгони, или би извикала директора. Разбира се, по принцип, неадекватно и некомплементарно се държи посетителя, макар и разкрепостено по свой начин. Но все пак не може дотолкова будхиално да се държи в кафене. Правилно ли казвам!

И работата не е само в будхиалната модалност. Посетителят употребявал изключително и само глобална модалност. Поради това на сервитьорката се наложило така или иначе да

я преведе в локална, за свой страх и риск, забележете. Че именно тя е длъжна да преведе, на келнерката не е съвсем ясно. Но посетителят е вече настроен по необходимия начин. Той е казал: "Вие ме разбирате". И това е главното.

Как смятате, дали ни се отдаде да илюстрираме каузалната модалност? Изглежда, на вас ви е било интересно, тоест сюжетът, който ние възпроизведохме, ви увлече. Вие гледахте и слушахте внимателно, бидейки въвлечени в този сюжет, и не мислехте, например, за своите текущи проблеми. Или мислехте? Не мислехте. И това е верен признак на това, че каузалният поток е активиран. В каузалния поток времето някак спира. Вие сте въвлечени в действието и времето престава да съществува. Вие влизате в един вид хипнотично състояние. Часовете летят като минути. Любовта, особено острата влюбеност - това също е рязко усилване на будхиалния и каузален планове.

Ментална модалност. Тук активно е това, което наричаме с думата "ум". Това е на първо място логиката: "Ако - това", "или - или", "алтернатива", "следователно", "доколкото", "по причина на" - всички тези изрази веднага дават отчетливо акцентиране на менталния план. Всяка логика, даже ако вие фактически не сте логични, а просто употребявате тези логически връзки, - веднага подразбират ментална модалност и фиксират ситуацията на ментален план. Същото прави всяко обсъждане на закони, причини и следствия. Когато вие казвате, че даденото обстоятелство се явява следствие от еди кой си закон - вие вече сте в менталната модалност. Всяко осмисляне, всяка интерпретация, всеки превод на стандартен символичен език - всичко това са ясни признаци, показващи активност на менталния план.

Ако човекът казва: "Развълнуван съм!" - на какъв план се намира? На астрален или ментален? Вие казвате, че на астрален? Неправилно. Това е характеристика на състоянието на човека, тоест ние можем да кажем, че това е инска модалност, но това е на първо място *оценка*. В самата дума "вълнуване" няма никакво вълнение. Това е ментално описания от човека на своето състояние. Ако човекът е развълнуван, той ще каже: "Аааааах!" А ако каже: "Развълнуван съм!" - можете да не се съмнявате, че в този момент събирателната му точка се намира в менталния план.

Аналогично, ако човекът казва: "Аз съм много увлечен!" - това не означава, че той е в каузалния поток. Това означава, че той - за секунда, поне - от него е излязъл и осмисля своето състояние. Когато човекът е реално увлечен, той е съвсем неконтактен и в някакъв смисъл невменяем. Всички родители се сблъскват с такава ситуация. Детски празник. Детето се е разгърнало, вече не държи енергетиката на общия шум и вихъра на веселието, вече крещи недобре, вече току да започне истерията и родителите, чувствайки това, го викат и му казват: "Не прави това и това!" Обаче на каузален план не съществува логическо отрицание. За да се възприеме частицата "не" е нужно в своето състояние на съзнанието предварително да се премина на ментален план, защото отричането е ментална процедура. На каузален план вие можете да хванете детето, да го извадите от тълпата на другите деца, да го обърнете с лице към вас и да кажете: "Послушай!" Ето тогава вие него, може би, ще го спуснете от каузален план на ментален. Но всеки опитен родител прекрасно знае, че когато събирателната точка на детето е в каузалното тяло, когато то е увлечено от нещо, например, прави нещо много съсредоточено, от това състояние с чисто ментални призиви не е така лесно да бъде изкарано. Това вече може да бъде добре дресирано дете, с добре проработен канал на Козирог, водещ от менталното тяло в каузалното. Обаче Козирог се проработва при мнозинството хора не в детството, а значително по-късно.

Как може да се използва този момент съзнателно? Например, вие започвате неприятен за вас разговор. Към вас пристъпва ваш познат и, вълнувайки се силно, казва такава фраза: "Ти - си самовлюбен пуяк!" Неприятно, нали? И едновременно той ви дава силно астрално послание, тоест той ви транслира образ със силна емоционална окраска Това е някаква бомба, тя сега ще се взриви вътре във вас и, ако вие не направите нещо по бърз начин, действително ще се почувствате пуяк, и ще ви стане нехубаво. Какво може да направите сега? Вие можете да направите кратка пауза и да попитате: "Ти сега говориш за моя жизнена позиция, конкретно поведение или външен облик?" Това е ментален удар от упор. И ако партньорът се намира в емоционално състояние, той няма да може да отговори на този въпрос. За да може просто да разбере вашите думи, трябва дълбоко да се спусне на ментален план. По-скоро, той задълго ще изпадне в транс, по време на който вие можете

да преразгледате вашите отношения с него в течение на последно време - а когато той излезе от транса, то, силно намалявайки тона, може би ще каже: "Аз имам предвид всичко!" - но той вече е излязъл от ситуацията, на която е разчитал: искал е да ви спусне на астрален план, а вие сте се удържали на ментален. А ако вашата събирателна точка се е спуснала на астрален план - ето тук вие бихте получили самия този пуяк по пълна програма и след това месец бихте идвали на себе си. Но вие сте удържали менталния план, тоест не сте се озлобили, не сте изругали в отговор, а вместо това спокойно сте уточнили така. И това уточнение, невинно по форма е абсолютна гибел за всяка емоционална атака. При това вие не сте обидили човека, вие съвсем спокойно и някак по същество сте му отговорили, но на практика сте му отговорили съвсем некомплементарно. Когато върви мощен астрален удар, то по логиката на човешките взаимодействия, вие сте длъжни да отговорите на същия астрален план - или да слезете надолу на етерен (например, да потреперите с цялото тяло). А ако вие отговаряте в ментална модалност, то това е съвсем некомплементарен отговор и вашият антагонизъм с партньора е длъжен да се прекрати или да получи качествено нова форма. Вие се сражавате с него с мечовете на модалностите, а не на нивото на обичайния, така да се каже, хоризонтален бой.

Преходът на метаниво винаги обозначава ментална модалност, също както и използването на специални термини. Особено много грешат с това хората на науката и много психолози-теоретици, използващи специална терминология на място и не на място. Ето типичен пример. Имам познат, талантлив астролог. Той веднъж дойде при мен и започна да говори: "Ти знаеш ли, жена ми има големи неприятности." Питам: "Какво се е случило?" "Разбираш, транзитния Плутон прави квадрат с нейния Марс и едновременно Юпитер застана в опозиция на нейната Луна и..." Аз казвам: "Е, а какво се случи?" Той ми отговаря: "Е, как не разбираш ли, транзитния Плутон..." Той беше решил, че аз го възприемам бавно, че съм забравил нейната карта. Казвам: "Не, а по същество какво се случва?" "Е, тя отиде в болница, от работа я уволняват - това не е така важно, но ти разбираш ли, Плутон!.." Ето това е ментален план: преход на символичен език и апелиране към абстрактни понятия, както в известния виц. Лети програмист в самолета, командира обявява: "Нашият самолет търпи катастрофа, пристегнете коланите, пригответе се за кацане в бушуващ океан". Програмиста казва на преминаваща покрай него стюардеса: "А не е ли по-просто да се рестартира програмата?" Менталната модалност това са рационализации, обяснения, интерпретации. Това може да бъде извънмерно ефективно, това може да бъде необикновено успокояващо, а може да бъде много жестоко - в зависимост от обстоятелствата.

Менталният план - това не са само формалните езици, това още са и образите. Най-разнообразни образи, които ни идват в главата - това е също, така да се каже, продукция на менталното тяло. "Това ми напомня..." - по-нататък вие казвате, какво ви напомня. "Имам асоциация на тази тема", - това също е продукт на ментална работа. Ако вие чувате логически термини, то това също са признаци на активиране на менталния план. "А аз за това ще ви кажа..." - израза "за това" - ясно дава да се разбере, че вашата събирателна точка се намира на менталния план. Човек в емоционално състояние говори по друг начин: "Какво ще ми възразите на това"? - "На това аз ще ти възразя: *ти си мерзавец*!" Събирателната точка във втората част на репликата (дадени с главни букви) се е спуснала на астрален план и по-нататък взаимодействието върви по съвсем друг начин.

Устойчиво задържаната от човека ментална модалност прави впечатление на силна хипноза и самохипноза. Има известна истина в това, че разсъдливите хора са по-спокойни: за да могат успешно да оперират със сложни ментални конструкции, трябва да се намират в относително спокойно състояние. И хора със силно ментално тяло успешно успокояват себе си с рационализации. Обаче те са съвсем беззащитни против ментална невроза, която възниква при тях, когато мислите им започват да се въртят в определена последователност, образувайки затворен кръг, от който не могат да излязат, а да преминат на метаниво също не се получава, защото абстракциите от следващия порядък вече съвсем нищо не говорят за същността на нещата и се получава опустошително за вътрешното пространство повторение на един и същи незавършван сюжет. Вследствие на хипертрофията на менталното тяло нерядко се получава невроза, тоест в менталното тяло се завъжда паразит. Как да се борим с него? Във всеки случай, по-добре е да не е с чисто

ментални методи. Ако срещнете на пътя си човек с мощна логика, която прерязва наполовина вашата собствена, то той ще пререже и вашето ментално тяло. А това, ще ви кажа, е удоволствие от не първите.

Към менталната модалност се отнася употребата на думите като символи, не задължително логически, може би, просто абстрактни, например: "инцидент", "преамбюл" - това са такива абстрактни понятия, зад които само по себе си, тоест без съществено уточнение, не стои нищо. Така се пишат научни статии, където всяка дума има точно този ментален смисъл, който се употребява в съответната наука. С какво се отличава от науката художествената проза? Там има не само смисъл, но още и каузална енергетика, тоест събития. Вие четете - и текстът ви завладява. Когато ме питат какво е основното ми занимание и на мен не ми се иска да говоря, че съм писател аз казвам, че провеждам сеанси на масова хипноза. Защото всяка книга, която читателят чете така, че тя да го увлече, така, че тя да стане събитие за него поне по време на четенето - такава книга се явява за него хипнотичен инструмент, а не просто събрани думи и идеи, които чисто ментално означават нещо.

За менталната модалност обикновено е характерна еднозначност на разбирането, точно диференциране на значенията. "В какъв смисъл вие употребихте думата? При тази дума има три основни значения: такова, такова и такова." Това не е просто реплика, обърнете внимание, тя мощно притегля събирателната точка на менталния план. Ако човек дотогава се е намирал на каузален план, бил е в своя поток, той по-скоро не е мислел за значенията на тази дума и не е помнил, че при нея има още две значения, и, напомняйки му за това, вие го превеждате в ментална модалност и силно нарушавате екзистенциалният му поток (просто казано - грубо го изваждате от състоянието му).

Чести жалби на мъже и жени в неуспешни двойкови съюзи се състоят в това, че на партньора всичко трябва да му се обяснява с думи. И не просто с думи - на него трябва да му се обясни в какъв смисъл сте употребили дадената дума. Това е всичко, това е край на отношенията. В семейството, в личните отношения трябва веднага да се улови точното значение на употребените от партньора думи, уточнявайки ги в най-крайни случаи. Наистина, при това вие рискувате да разберете неправилно партньора и, тогава се налага да се спуснете от каузален на ментален план и дълго да се разбирате. Понякога последното е конструктивно, но ако то дълго време е постоянно, значи при вас или при партньора ви има вътрешна съпротива към нормално междуличностно общуване, вследствие на което и става (най-често непреднамерено) взаимно въвеждане в заблуда.

И още няколко думи по повод на логиката. Логиката бива лична и безлична. Аз мога да кажа: "Аз разбирам така, по моята логика се получава така". В това няма нищо лошо, защото по формалната логика, която се явява фундамент на математика-та, не разсъждава никой. Мисленето така или иначе е тенденциозно. Тенденциозни са интерпретациите, образите, асоциациите, логиката - всички те не са безупречни, всички те не са обективни. Поради това ако вие казвате: "Обективно ти не си прав, поради това, това и това", - то вие давате аргументация, която в същността си, разбира се, е тенденциозна и лична, но прави впечатление на обективна, тоест вие подразбирате, че партньорът не е прав от гледна точка на Мировия Разум. Не повече и не по-малко.

За твърде много хора това е разпространен начин да говорят и, макар човекът да не мисли за това, подсъзнанието на партньора възприема думите на партньора именно така: дошъл е Мировия Разум, вселил се е в моя приятел и сега ме бие с чук по главата. Борбата против това обикновено е много емоционална. Например, жена казва на своя мъж: "С теб е невъзможно да си имам работа, ти винаги си прав. Аз когато те слушам, ми се иска едно - да се удавя". Да се преведе тази фраза в логическа конструкция означава примерно следното: да се позвъни на кмета на града и да се помоли той да затвори всички дрогерии (където се продава сапун и въже). Поради това когато човек от ментален план се сблъсква с откровено астрална реакция, на него не му е добре. Той задължително вътре в себе си я променя, непохватно превеждайки я на ментален език. Как именно я трансформира, как именно той прави рационализации на емоционално подадената ситуация, това е въпрос на личен избор, всеки прави това по свой начин. Но постоянната фиксира-ност на събирателната точка към менталния план фактически означава много голяма

неадекватност на човека, игнориране от него както на по-ниските, така и на по-високите тела.

Астрална модалност. Ние преминаваме към обсъждане на астралната модалност. Тя е противоположна, доколкото това е възможно, на менталната модалност. Мога да приведа пример от личната практика. Към мен на среща с читатели пристъпи млада жена и ми каза такива думи: "Сега чета вашата книга "Финитe тела". Така ми харесва! Там при вас има такава логика - ух!" Как мислите, в каква модалност се намираше читателката? В астрална, съвсем вярно. Макар семантично това, което е било произнесено, изглежда, е чисто ментално, оценъчно и, става дума за логика. Но тук трябва да се следи за състоянието на човека. "Аз преживявам", - се намира в емоционално състояние, човек ще каже така. Това е видимо. Видимо е, че той преживява. Емоцията като такава в момента на нейно преживяване практически не се осъзнава от човека. Това е, ако искате, предмисъл, тоест нещо, което предшества мисълта. Или, това е мономисъл, с нещо напомнящо моноидеята на атманическия план. Мономисъл, това е някаква абстрактна мисъл, която се държи на емоционална възглавница и едва едва я насочва. Ние казваме: емоция на гнева, емоция на радостта, на раздразнението, на умилението, на ненавистта, на любовта, на ревността, на удивлението, на скуката. Обаче тези думи, когато става дума за емоционалния план, обикновено не се разшифроват. Астрална модалност означава, че те вървят като общо обозначение на насоката на емоционалната вълна. Астралното състояние на човека е преживяване на емоциите, а не тяхно осмисляне, не тяхно оформяне в повече или по-малко удачни думи или действия.

Приемане - неприемане. Това са две принципно различни емоционални състояния. Подчертавам, не менталните състояния, а емоционалните - макар менталната отвореност или затвореност също съществено влияят на процеса на общуване, но за човешките отношения е значително по-важно емоционалното приемане или емоционалната отвореност към другия човек. Емоционалното приемане обикновено се съпътства с емоции на състрадание, съчувствие, съпреживяване. А емоционалното неприемане се съпътства с равнодушие, безразличие, състояние, когато човек поставя стена пред партньора.

Какво е характерно за емоциите? Те потискат мисълта. Когато човек е обхванат от емоции, в неговото съзнание остава само една, в най-добрия случай, мономисъл или въобще нищо. Когато той се намира в силна ярост, той даже не съобразява, че е ядосан. Това състояние го препълва и той го преживява. Емоциите потискат мислите, но в същото време те ги поддържат в някакъв смисъл. Това е един вид първичен огън, който служи като основа за всяко разсъждение и, ако мисълта на човека няма емоционална поддръжка, то те се възприемат от обкръжаващите като плоски, скопени, неинтересни, те никого няма да запалят.

И така, от една страна, емоцията дава някакво, бих казал, оглупяване. От щастие хората оглупяват. От ревност обикновено също. Когато човек ревнува, той абсолютно не възприема логиката, на него просто му е зле - и това е всичко. Имал е нещо интимно свое, а му го вземат. Каква ти тук логика по дяволите! От друга страна, над емоциите се образува някаква интегрална мономисъл, която някак я насочва. Обичам! Ликувам! Държа се агресивно! Например, ето виц. Разговарят два украинеца.

- Грицко, ти чул ли си как руснаците казват на бирата?
- Как?
- Пиво!
- Как, как?
- Пиво!
- Бих ги изпотрепал. Ето това "бих ги изпотрепал" е символ на емоцията на агресията. Героят на вица съвсем няма предвид, че реално би почнал да ги избива "руснаците" на физически план. Съвсем не. Неговите думи не са повече от емоционално състояние.

Какво е характерно за емоциите? Невербално преживяване, когато е видимо, че става нещо с човека, плюс възклицанието - реплика с две-три думи плюс енергична мимика. Репликата е кратка, при което не е много осмислена, но ето носеща определена мономисъл. Примери: Ух! Ах! Ой! Уф! Ура! Ох, не мога повече!

Ако вие чуете другия човек, слушате, а след това ви препълва емоция на отрицание, вие блокирате всякакво взаимодействие и казвате: "Ох! повече не мога!" Тази реплика звучи в

отчетлива астрална модалност. Вие не мотивирате, не обяснявате, че не можете поради това, това и това. Вие просто не можете и това е всичко.

Емоцията често встъпва като индикатор на качеството на общуването. Имало в диалога емоционално напълване и изведнъж, раз - и като че ли целия въздух си е отишъл. Няма запитване. Продължавам да разговарям с човека, но емоционалното напрежение, което е било в разговора (астрална поддръжка), някъде е изчезнала - или аз нещо съм изтърсил, без да забележа това, или е станало още нещо, но интерес в събеседника вече няма. Значи, нещо трябва да се промени, нещо трябва да се направи. Ако сте обърнали внимание на този емоционален момент, вие можете своевременно да направите изводи. Ако вече вие сте погълнати, например, от менталния план: разсъждавате за нещо, нещо обяснявате и не чувствате, че астрално напълване, емпатично взаиморазбиране вече няма, - значи, вие сте загубили партньора. А той е загубил вас.

Разочарование, неудобство, неудовлетвореност, общо усещане за некомплементарност: нещо не пасва, нещо не е така, - цялото чисто емоционално преживяване, също така, както и усещането, че се е получило некрасиво, неуютно, некомфортно. Всичко това не са мисли, а емоционално усещане, което по същество се явява фин индикатор, даващ възможност да се ориентираме в много сложни междуличностни отношения и да реагираме навреме в тях.

Често първото усещане, че нещо става става не както трябва, идва не от каузалния план, а именно от астралния. Обаче някога събирателната точка внезапно се спусне там, то много хора не фиксират това обстоятелство и се опитват да го игнорират, даже ако това е много остро и отчетливо усещане за тях. Например, вие сте разговаряли за нещо, били сте увлечени, звучали са свои и чужди интересни мисли и изведнъж нещо е станало. Неразбираемо какво, в думи това не може да се изрази веднага това, но вие чувствате някакъв провал. На вас ви е зле. При вас някъде е отишъл астралния въздух и на вас ви е неуютно. На вас, може да се каже, ви е некомплементарно. Различните хора реагират по различен начин на такива обстоятелства, но единственото, което не трябва да се прави - не може да се игнорира. Трябва да се направи нещо, трябва да се разбере трябва да се реагира Това е много остър сигнал.

Всяко действие, тоест каузално поведение, а още повече будхиална програма, задължително носи в своята основа емоция. В обикновения живот финитe планове мигат като на светофар: ту една лампичка се запалва, ту друга. И в този момент, когато вие водите своята програма, а вашето състояние се спуска на астралния план, обърнете внимание, каква е емоцията. Когато хората питат, как да познаят себе си, как да разберат себе си, то отговорът е един. Единственият честен индикатор - това е вашето емоционално състояние. Разбира се, човек може да се заблуждава на всички планове, може да лъже себе си и на емоционален план, но това е най-трудно от всичко, това е най-ясния индикатор.

Обикновено емоцията се описва с една дума, но тя е подчертана с много мощна енергетична (астрална) вълна. Да вземеш себе си, да се изтръгнеш от корена, да се разнесеш на парченца, да разрушиш, да прегърнеш, целунеш, обкръжиш с грижа, да асимилираш в себе си, да избягаш, да спасиш, създадеш... Помислете за всички тези думи като индикатори на емоционални състояния, а не като за астрални символи на менталния план. Тогава ще започнете по-добре да разбирате другите хора. Разбира се, човек може да употребява думи, намирайки се на всеки план, тоест събирателната точка при това може да бъде на всеки план. Например, думата "избягам" може да звучи на будхиален план, като програма: "Аз с все сили се старая да избягам от етично неприятни за мен ситуации". А за другия човек зад думата "избягам" може да стои напълно конкретно съдържание, в частност, конкретно каузално избягване и, възможно е, ментално също. Но ако той говори за "избягване" на емоционален план това означава, че вие вече сте "омръзнали", че той е препълнен с негативно отношение и с цялата си душа, както се казва, се стремите встрани: "Аз с цялата си душа избягвам това общество!"

Астрална емпатия. Емпатията, тоест емоционалното съпреживяване, за неопитния наблюдател е често съвсем незабележима. Разговаряте с човека за неговите дела, едно или друго, като че ли се намирате на ментален план: рационално нещо го съветвате, обсъждате варианти на поведение, интерпретирате. И изведнъж чувствате: не ви се живее, зле ви е, имате усещане, че към вас са прикрепили тежка чугунена котва и вие потъвате на

дъното, при което това състояние не е ваше. Значи, вие незабележимо за себе си емпатично сте поели неговото състояние и сега сте принудени да го преживеете вътре в себе си. Характерен признак на астрално активизиране, тоест спускане на събирателната точка на астрален план - това е състоянието, за което казват, че човек се е "въвлякъл". Например, при вас върви някакъв разговор, който вие искате да проведете акуратно, ясно, разговорът е делови, каузален, може би даже будхиален; вие искате всички гледни точки да бъдат обективно съгласувани и вие говорите, убеждавате, а след това нещо те засяга интимно и вие, както се казва, се нервирате: започвате да се ядосвате, губите контрол над своето поведение.

Това означава, че е станал астрален провал. Какво ще правите в тази ситуация? Във всеки случай не да продължите обсъждането на повишен глас. Това е много груба грешка. По принцип някак трябва да се успокоите, например, да вдъхнете по-дълбоко, а след това да издишате цялата тази ситуация в своето вътрешно "аз". То ще ви даде квант спокойствие и вътрешна поддръжка. Ако вече вие, намирайки се в възбудено състояние, обсъждате фини неща, то вие отравяте своите висши тела с ниските вибрации на астралния план и последствията ще бъдат много тежки.

Речта в астрална модалност обикновено е лапидарна: една - две думи, казани с много голяма експресия и никакво разгръщане на темата, а вместо това - напрегната пауза. Продължителната реч в астрална модалност, като правило, е заплетена, нелогична. Това са най-често емоционални избухвания, съсиреци на мирогледа, емоционални оценки. За примери помислете сами.

Телесно поведение. За астралната модалност са характерни учестено дишане, блясване с очи, изразителни жестове, мятания в пространството.

А сега при нас останаха още две модалности на финитe планове: етерна и физическа. Изглежда, че те се отнасят към съвсем плътни материи: етерната модалност е свързана с това, което се нарича биоенергетика, това е начинът на усещане на своето собствено тяло и външното пространство, а физическата модалност представлява тялото като такова, като обект на плътната среда. Обаче в психологията тези модалности играят голяма роля - поради тази проста причина, че те се явяват фундамент на цялото здание на нашия окултен организъм, тоест цялостния набор от седем фини тела и, към тях са прикрепени абсолютно всички наши психически процеси. Съответно и в живота съответните модалности са необикновено важни, макар в нашата култура те в голяма степен се презират и отхвърлят. Обаче да се признае тяхната важност - това означава в много голяма степен да се преобърне нашата култура, която поставя менталното тяло на мястото на атманическото, а долните три се стараят да игнорират въобще. Но аз се надявам, че в бъдеще ще получи надмощие по-здравата гледна точка, която в своите работи се опитвам да развивам.

Етерна модалност. Тази модалност още се нарича кинестетична. Това е преживяване, усещане на тялото от дълбочинен или общ порядък. Ето ние галим малко дете, то е такова копринено на усещане, такова меко, с такава добра еластична мазнина, копринена кожа и ние казваме: "Колко си сладък!" В етерната модалност върви преживяването след банята, физическа ленивост, когато е невъзможно да се вдигнем от мястото си, отпускане (на физическия план, кефът, който изпитваме след добро хранене и в прегръдките на любимия човек, който ни гали и докосва и, на нас ни е много приятно и усещаме дълбоки телесни преживявания, които, като правило, не са локални, а, така да се каже, се разтичат по тялото като цяло. Физическото тяло винаги някак се локализира, а етерните усещания са по-интегрални.

Отрицателните етерни преживявания нерядко са свързани със загубата от човека на своята "физическа" цялостност: тогава той казва, че целият е "разглобен", че при него цялото тяло се разпълзява на части, главата се нагорещява и тем подобни.

Към етерната модалност се отнася храната, храносмилането и сексът като преживяване на човека. Обърнете внимание: има етерен възглед към тези процеси, а има и физически. Физическият - това е храната като такава. Например, ето салата - от какво се състои тя, какви компоненти има, как са нарязани и прочие. Етерният възглед за храната - това е нещото, което чувствам, когато я дъвча, смилам. Има хора, които са много чувствителни

към това. Също както те обичайно са чувствителни към своето състояние, например, по време на тичане, по време на физическо натоварване, по време на сън и т.н. Тези видове чувствителност съответстват на положение на събирателната точка на етерен план. Тук се отнася преживяването на плътността на тялото, еластичността на тялото и обкръжаващата среда. Понякога употребявам израза "пълна психическа еластичност". Това е ефект, когато говориш нещо на човека, някак му въздействаш, а след това малко по-късно се срещате с него и разбираш, че коефициента на полезно действие е равен на нула. Какъвто е бил, такъв е и останал. Аз мисля, че вие всички имате познати от такъв тип, наричат се "вари го, печи го, това е. Това е психическа еластичност. А самото понятие еластичност произтича от етерния план и, именно към него се отнася..

Какви думи са характерни за етерната модалност? Гладък, нежен, вкусен, плътен, еластичен, пухкав, мокър, грапав - какъв още? Какви думи още се употребяват в етерно значение? Помислете вкъщи. Аз някога превеждах невролингвистично програмиране на руски език: взех фразеологичен речник и изписвах оттам изрази, съответстващи на кинестатическа модалност. При мен се получиха два големи листа с кинестетични фразеологизми (<u>част 4, лекция 6</u>). И това трябва да се владее, ако искате да взаимодействате с клиента, при когото всички основни преживявания се намират в кинестетична модалност.

Акцентиране на тялото. Когато влиза човек в кинестетично акцентиране, при когото събирателната точка се намира на етерното тяло, това е видимо не само и не толкова но думите, които употребява, това е видимо по неговото движение в пространството. Ето той се настанява в креслото, сяда в него и при вас възниква пълно впечатление, че те се сливат и се образува такова едно същество: креслочовек. Или, например, понякога аз лежа на дивана и на мен ми е необикновено трудно да стана от него. И не заради това, че съм ленив, а заради това, че аз чувствам, че диванът просто е изпълнен с възторг от съприкосновението с мен. И от него се протягат меки диванни лапи, които ме обхващат от всички страни и той ме притиска към себе си. И ако аз стана рязко, той просто ще се обиди, това ще бъде грубо от моя страна. Това е кинестетично преживяване.

Ако човек казва: "Аз целият треперех, на мен ми се подкосиха краката", - това не е само метафора, това още и пряко описание на неговите етерни преживявания.

Ако човек е етерно настроен то, когато вие го хванете за ръката, когато го прегърнете или, да, допуснем, целувате него (нея) по бузата, той (тя) приема от вас огромна количество информация. Вие даже не подозирате колко много. И на първо място етерно се приема нивото на ваша откритост, нивото на доверие, което към вас може да се изпитва. И при етерно ориентираните хора трябва да се учим на това, защото ако астралното тяло почти не лъже, то етерното е нашият основен индикатор. Например, на групите по гимнастика при нас има такова упражнение. Да седнете с друг човек гръб до гръб, глава до глава и просто да се отпуснете. Или да направите същото стоейки: да се допрат гърбовете, краката да поставите малко напред, да намерите равновесието и да се отпуснете. И с някакъв човек вие спокойно сядате (ставате), при вас тръгва силно затормозяване и вие чувствате отпускане и комфорт, усещате себе си по-комфортно, отколкото в креслото. А с някой друг ще почувствате рязко безпокойство, на вас ще ви се прииска да си обърнете лицето към него - макар конфликт с него може и да няма. Обаче такава е вашата етерна реакция и, тя не може да бъде игнорирана като несъществена - психиката, подсъзнанието не прощава това.

Има хора, за които етерната модалност - това е основната модалност, в която те живеят и, само през нея възприемат всичко останало. Не напразно при всички народи има ритуал за съвместно хранене и, съответно, асимилиране на храната - един от най-отговорните. Помислете защо? Ако вие сте професионален психотерапевт, сте длъжни да се научите не само приличащото на това, което прави другия човек (например, вашият клиент), но и да асимилирате храната в един ритъм с него. Да се дъвче и храносмила. И когато се научите на такава емпатия, *такава* огледалност, то можете да смятате, че етерната модалност е частично усвоена от вас.

Физическа модалност. Въобще тя се възприема от нашата култура като груба и невъзпитана. Конкретното тяло - това не е както трябва. Не си бъркай в носа, не си показвай езика, не се чеши, не се протягай – дръж се прилично! Невъзможността да се

протегнеш сред обществото е огромно неудобство за човешкото тяло. Помните ли нашите упражнения, когато ние сме отвеждали лактите назад и напред? Това е съвсем неприличен в обществото жест. Пробвайте, изпънете ръцете напред, колкото се може повече напред и завъртете раменете: едното надолу, след това другото. При вас трябва да се разтегнат мускулите между лопатките. А сега отведете лактите назад, колкото се може по-назад, и също така размърдайте раменете нагоре-надолу. Какво ще помислят за вас, ако вие започнете така да се протягате сред обществото? А сега се вслушайте в своите етерни усещания, а също астрални. Стана ли ви по леко? А сега си представете, какво ще си помислят за вас културните хора, ако вие си позволите такова нещо в обществото. Те ще сметнат, че вие сте се разпуснали над всякаква мярка, че вече сега ще свалите панталоните или полата и в гол вид ще направите нещо непотребно. Защото протягането е първата крачка към непристойността.

Физическата модалност - това е в много голяма степен тялото като символ. Например, вашето дете е направило нещо хубаво, правилно. Вие го галите по главата етерно. Вие не се стараете вашата етерна ръка, вашето биополе да влезе вътре в цялото тяло и да мине през него, не, вие правите някакъв официален жест, цялата ваша енергетика се намира в границите на вашата длан, не прониква в дълбочина. Това е формален официален жест. Точно по същия начин се здрависвате с ръката. Вие можете да я раздрусате, можете да положите отгоре другата ръка - но етерно взаимодействие тук не става, върви чисто ритуално физическо съприкосновение, не по-дълбоко, от повърхността на кожата. Тук вие се отвличате от своите собствени усещания, информация не се предава, тялото встъпва като символ, стават ритуални жестове. Но как ще погледнете на мъж, който се доближава до вашата жена и я прегръща? Това въобще е недопустимо - но е възможно, ако това е момент на среща или раздяла между близки познати. Ритуалният момент напълно изключва етерната чувствителност и остава тялото като символ. Защо на децата не може да се дават съвременни книги за сексуален живот? Защото те са написани на чисто физически план. Разтвори коленете под такъв ъгъл, постави своя орган на такава дълбочина - и пълен напред! Обаче сексът не е физическо преживяване. Това е на първо място етерно и астрално преживяване, а с възрастта се активират и по-финитe тела, до атманическо включително. Поради това всичко, което се отнася до физическия план, в обсъждането на сексуалните взаимодействия трябва да встъпва като нещо подчертано спомагателно, а не като основно.

Жестове. Кога събирателната точка се намира на физическия план? Това са на първо място ритуални и указателни жестове, ситуации, когато аз със своите жестове показвам реален предмет. Ето шкаф (ръцете показват неговите контури), ето земя пълзи (ръката показва извито вълнообразно движение). Тук отношението към тялото, бих казал, е материалистически-хирургическо. Сантиметри, килограми, всичките тези медицински диагнози: имате спаднал бъбрек, имате изсипване на дисковете на гръбнака и т.н. Аз сега не искам да засягам темата за лечителство, но ще отбележа, че може да се живее и с такова изсипване на гръбначните дискове, което, от гледна точка на лекарите, трябва бързо да се подложи на операция, а човекът живее живота си и не тъгува, и въобще не подозира, че при него в кръста нещо не е както трябва - етерно той е здрав, а за живота това е главното.

Физическо тяло като такова е обект на интимни шеги, раздразнения, когато, например, обръщаме внимание на конкретните форми и нищо повече не стои зад това. Храната като физически акт. Храната трябва грижливо да се сдъвква, толкова пъти на всеки зъб, както са ме учили в детството и, едва след това да се поглъща, след това тази хранителна топка попада в стомаха, където към него се впръсква стомашен сок, след това храната частично се асимилира и, с дискретни конуси попада в дванадесетопръстника, където се обработва със сокове на панкреаса и т.н. Ето това е всичко - такова отношение към тялото е характерно за физическата модалност.

Или, друг вариант, отношение към свръзките и мускулите. Сега е модно не само да се въртят мускули и да се мери обема на бицепса, талията, гръдта и т.н., но и да се разтягат. И ето върви човекът в залата за тренировки и си носи линийка: опитва се да седне в шпагат и да мери разстоянието от слабините до земята, в сантиметри.

Как по жестовете на човека да се определи, че той се намира във физическата модалност? Това е видно поради това, че той напълно е погълнат от физическия план. Ето той се е порязал, ето има такъв разрез, тече кръв, той казва: "Ах, тече кръв!" - и припада в несвяст. Това е астрална реакция. А ако каже: "Ох, боли!" - каква реакция е това? Етерна, разбира се. Това е интегрално усещане. А какво е това физическо преживяване? Веднъж позната девойка с много тъжен глас ми каза: "Добре си живеете вие, мъжете! Нямате проблема да бръснете краката, или
да не ги бръснете". Ето това е акцентиране на физическия план.

Трябва да кажа, че проблемът с растителността върху женското тяло, знаете, мустачетата биват такива малки, или косми на краката, е твърде разпространен. Някои се борят с излишните си косъмчета, някои изгарят по този повод и не се борят, някои се борят, но от време на време, в зависимост от сезона. При такава борба видимо е много силно акцентирането на физическия план. Но на практика, психологически, никога не става дума за това, в действителност човека повече се вълнува от по-високи планове, но той изтласква тези проблеми в подсъзнанието. Имах позната, която имаше не мъх на мястото на мустачета, а буквално два-три косъма на горната устна. Но те бяха някак антипатични. Гледах към нея и не можех да разбера, по какъв начин човек постига този ефект: косъмчета като косъмчета, а защо видът им е толкова неприятен? След това в някакъв момент тя ме попита (и тук започна нещо да стига до съзнанието ми): "И какво, ето тези мои косъмчета на горната устна, те са много противни, нали?" Казах: "Е, какви ги говориш, за какво си мислиш, просто в минало въплъщение си била котка и си имала пищни мустаци, а сега, така, лек спомен!" И тази моя шега свали от нея психологическото напрежение. По-късно я срещнах след две години, тя някак, видимо, се беше погрижила за тези косъмчета, нямаше ги. Бях поразен от разликата, това беше нещо
удивително. Горната устна стана просто друга. Ето така, за какво говори това? За това, че тя е имала некрасиви косъмчета? Въобще не. Обаче тя на тези свои косъмчета натрапвала огромна отрицателна астрална същност, която едва напрягала мускулатурата на горната устна и променила в неприятна посока изражението на устата. Може да се каже и по-друг начин: Нейната неприязън (емоционална) към своите косми (а на практика – към част от своята личност) се закачила за нея и увиснала на нея. Ето какво е физическото тяло и ето какво е отношението към него.

Мисля си, че тук трябва да спра. Ако имате въпроси, то ще отговоря на тях. При нас лекционният курс започна при опозиция Слънце-Луна, но аз се искам да потискам залата, поради това хайде да проявим коректност и да чуем тези, които искат да питат.

Въпрос: Какво е това събирателна точка?

Отговор: Събирателна точка в моето изложение това е позиция, от която вие гледате на света и го възприемате, а също му въздействате.

Въпрос: Разкажете още за модалностите, те не са разбираеми докрай.

Отговор: По повод на някои от описаните днес модалности аз планирам да проведа цикъл семинари, посветени на това, как да се държи нужното положение на събирателната точка и как да се превежда от една модалност на друга. Мисля вие всички прекрасно разбирате, че това, което днес ви разказвах, са достатъчно практически неща. Съгласни ли сте?

Благодаря за вниманието, довиждане.

Лекция 5
ЛИЧНОСТТА И НЕЙНОТО РАЗВИТИЕ

Здравейте, дами и господа!

Днес ние с вас преминаваме към все повече и повече животрептящи теми на психологията. Днес нашата основна тема е личността и етапите на нейно развитие. Длъжен съм да кажа, че това е като уводна лекция в темата и подробно нивото на личността и моделът на три нива ще чета малко по-късно. А днес с вас ще обсъдим

първите крачки към тази тема, защото тази тема е много сложна и, тук са възможни и различни езици за описание, и различни начини на структуриране.

Първи етап: Предличност. Този етап на развитие на личността бих нарекъл хаотичен. Това, което имаме на този етап, думата "личност", строго казано, не може да бъде употребена. Аз бих я нарекъл *предличност*, ако можем да употребим такава дума.

За нея е характерно хаотично, или стихийно, движение на събирателната точка, тоест позицията, от която човек възприема обкръжаващия свят и самия себе си. При предличността събирателната точка постоянно скача, така че при човека по съвсем неуправляем начин се променят всички модалности, в частност, модалността на финитe тела. На дъската съм ви нарисувал алхимическата схема (рис. 5.1) изцяло. Тук са изобразени всичките седем фини тела от атманическото до физическото и преходите от тяло към тяло (от план към план), които съответстват на знаците на Зодиака. Днес ние към тази схема ще се възвръщаме неведнъж.

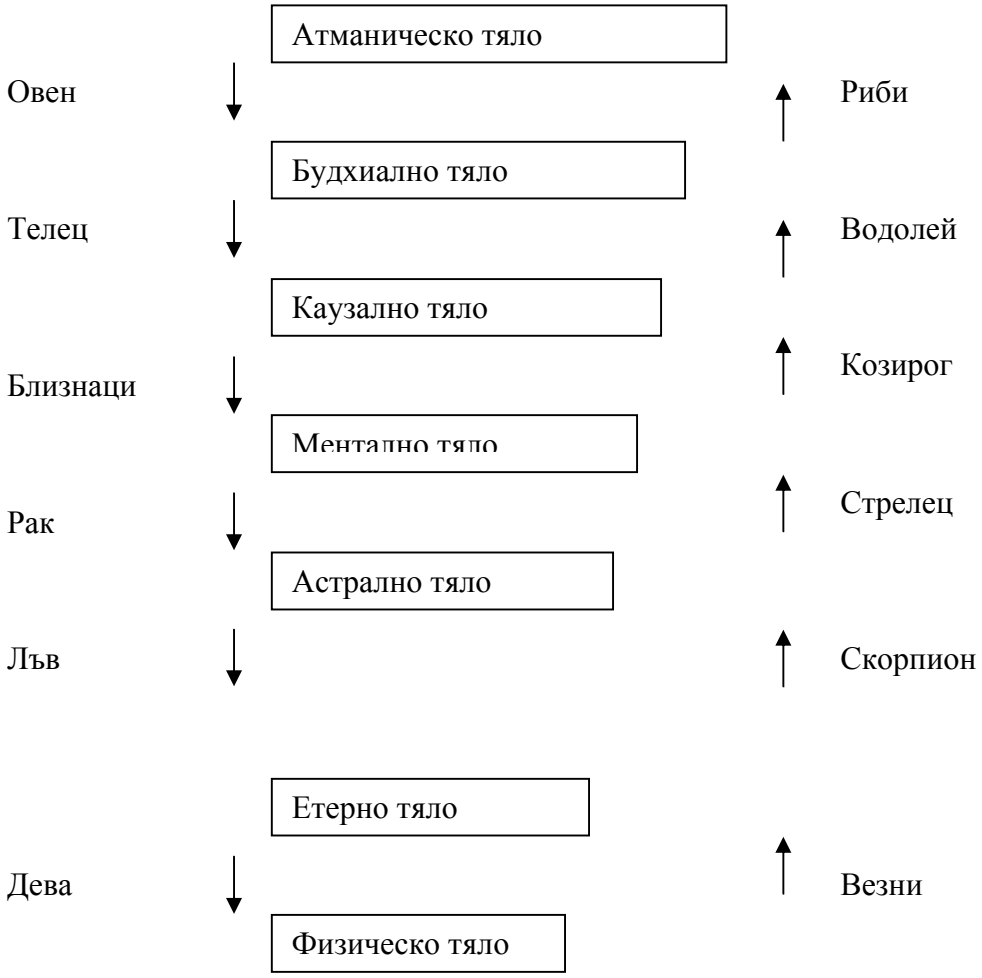

Рис. 5.1 Алхимическа схема. Структура на окултния организъм: фини тела и връзките между тях.

На етапа предличност човекът никак не осъзнава, че съществува разлика в модалностите, например, будхиална (ценностна), каузална (на непосредственото действие), ментална (на смисъла), астрална (емоции), физическа (на движението) – при него всичко това някак се слива заедно, той не осъзнава, че при него върви възприемане на един от тези планове и че външния свят, от който той възприема информацията и енергията, също е предявен за него на един от тези планове.

Енергията, която излиза от този човек е хаотична. Той случайно твори различни форми и също така случайно ги разрушава. Тук няма никаква, поне малка определена продължителност на въздействието, никакъв конкретен план. Осмисленият човек от наша гледна точка, това е човек, който може в течение на някакъв период от време последователно да провежда някакъв план, а за това е необходимо да умее някакво

време, понякога продължително, да задържа събирателната точка във фиксирано състояние. Ако човекът не може да прави това, то въобще да се говори, че има някакви личност, е достатъчно трудно. Външно възниква впечатление, че той живее под някакво чудо. Той с някакво чудо създава дадената ситуация, създава свой образ в нея, веднага го разрушава и върви нататък. Неразбираемо е само едно: как все пак му се отдава да съществува, как го търпят обкръжаващите, как той (тя) се жени за някого, за някого се омъжва, построява отношения с хората.

Обаче енергията на този човек може да бъде твърде силна и мощна. Той може да бъде обаятелен по свой начин. Тук творческото начало е подобно на вулкан, който изхвърля от себе си и газ, и лава, и камъни, и огън, при което всичко това разбъркано, но много енергично.

Този човек се намира в състояние на абсолютна свобода – в най-дивия смисъл на тази дума. Предличността не познава никакви ограничения и поради това притежава определено обаяние, понякога даже изглежда, че този човек може да измисли нещо оригинално. Понякога от него може да се получи свеж образ или неочакван обрат на темата, с него, може би, не може да се скучае – докато вие не сте завързани с него колкото и да е сериозно за колкото и да е дълга програма. Той игнорира ограниченията, тоест живее така, като че ли ограниченията не са за него. Ако вече в неговия живот възниква фактическо ограничение, той се удря в него като в стена, всеки път с удивително свежо изражение протрива челото си и казва “Трябваше!” – и моментално забравя за своя опит и, следващия път се бие в същата тази стена. Той няма памет и няма обратна връзка.

Вие знаете ли научното определение на понятието “глупак”? Глупак – това е човек, без обратна връзка. При предличността, като правило, няма обратна връзка, но нерядко при нея може да има такава енергия, че това отсъствие не е много забележимо. Въобще, отбелязвам, че категорията “глупак” към хора със силна енергетика е неприложима, те като че ли съществуват над тази категория. Обаче когато вашата собствена енергия става повече, отколкото енергетиката на този човек, вие в някакъв момент се хващате за главата и мислите: “Как през цялото време не съм видял, че този човек е без обратна връзка?” Обаче образът на вулкана подразбира, че тя не трябва да съществува. Каква може да бъде обратната връзка при силно творчески човек? Той по творчески начин, всеки път неочаквано, реагира на всяка ситуация. Но тук това, за съжаление, върви на ниско ниво и, най-често по линия на разрушение, отколкото съзидание.

От предличността нерядко излиза достатъчно мощна енергия, понякога неочаквана за вас и, вие можете да попаднете под обаянието на този човек, под мислообразите, които той ви предлага, или просто неговото поведение да ви увлече след себе си. След някакво време, наистина, той ще ви изхвърли, защото никаква устойчива програма той не може да проведе. Но вие тръгвате след него и ще мислите същото, каквото и той, ще чувствате това, което той ви натрапва – тоест попадате под неговата хипноза.

От друга страна, той сам притежава точно същото свойство, тоест той е много внушаем. Обаче не бива да се заблуждавате по тази тема. За кратко време той може да попадне под вашето влияние: на вас може да ви се стори, че е възприел вашите доводи, че той слуша това, което вие му казвате и много добре прави всичко това, което сте му казали. Обаче ако вие повярвате в това, ще попаднете в силна заблуда, защото неговата внушаемост е абсолютна, но също толкова кратковременна. На следващия ден или след седмица той отново попада под влиянието на поредната ситуация, друг човек или непредсказуем вътрешен импулс и напълно ще забрави за вас и вашето влияние. Аз такъв тип реакция наричам пълна психическа устойчивост. Човек възприема въздействието или удара, което влиза в него, неговата форма се видоизменя малко, но след това напълно възстановява своето предишно положение, така че въздействието изцяло излита обратно. И ако вие се занимавате с психотерапия, то може да получите впечатлението, че като цяло сте абсолютно несъстоятелни.

Може ли психологически да се работи с такъв човек? Разбира се, може. Това е човек от тълпата, която е раздирана от противоречия, която се хвърля ту на една страна, ту на друга. Ако вие създадете около него тълпа и настроите тълпата по необходимия начин, то заедно с нея ще може да съществува известно време – докато не му се отдаде да излезе

от нея. И ако вие направите от нея добра женичка, то той ще просъществува известно време в създадената от вас реалност. Но няма да дочакате последователност от него.

Характерна черта на предличността – това е хаос на модалностите. И модалностите на финитe планове, и модалностите на архетипите, и хуманитарните модалности. Любов, ненавист, почит, презрение, поклонение, унижаване на другите – всичко това в предличността е смесено в невъобразима каша. Човекът не осъзнава, в какво състояние се намира, какви качества се управляват от неговото поведение и в какъв аспект възприема външния свят. И вследствие на това, че не осъзнава, или по други причини, те при него се променят скокообразно, и това може да ви изкара от себе си, ако вие нямате занимания от този тип и вие по-отрано не сте направили място във вътрешния свят за неговото съществуване – а това е много и много разпространен тип.

За този човек е свойствена амнезия (забравяне) на употребените от него модалности. (Обратното, отсъствието на такава амнезия е признак на културен човек.) Например, вие вчера сте говорили с него за нещо и той се изказал така: “Ах, как обожавам това!” На следващия ден вие го срещате, започвате в положителен план да обсъждате този сюжет, а той ви говори: “Ах, сега това не мога и въобще ненавиждам, цял живот съм ненавиждал!” При вас възниква впечатление, че той напълно е забравил за това, как разпалено е изразявал себе си вчера. Или той ви моли за нещо, много ви моли и, вие го правите, и чакате благодарност от него, поне, признаване на вашите заслуги. А той ви казва: “А, ти си направил това... Защо се стара, за мен това не е важно.” Вие казвате: “Как така, ти вчера за това *така* ме моли!” “Аз те молих? Не помня. Навярно, на теб ти се е сторило.” Всичко. Помислете в какво положение ще се окажете и в какво психическо състояние – то се нарича транс.

Като правило, неразбираемо е, какво предличността има предвид. Ако този човек някак въздейства на обкръжаващия свят, неразбираемо е какво въздействие той има предвид да окаже и е неразбираемо, какъв вид реакция той иска да получи. Вие можете да го попитате: “Какво искаш?” – в ситуации, когато той някак отчетливо ви дразни, недоволен е от вас, или е активен във вашето направление по друг начин, отчетливо иска нещо от вас – но при това се държи така, че вие не можете да разберете неговите намерения. Вие го питате: “Какво искаш от мен?” Какво ще отговори той? “Нищо.“ И вие изпадате в транс.

Или, например, в ситуации, когато той явно е недоволен от нещо, явно нещо иска от вас, нещо ви натрапва и вие го питате: “Какво трябва да направя, за да изкупя вината си, за да ти помогна?” – какво ще ви отговори такъв човек? “Прави, каквото искаш” - ще каже той, имайки предвид, че това не е негова работа, той измива ръцете си. А след минута той отново ще иска от вас нещо съвсем друго или трето. Неразбираемо е от чие име той се изразява, каква е етиката му, какви са неговите ценности и как да се разбира поведението му.

Въобще, ако искате да разберете поведението на човека, вие винаги трябва да имате предвид определени модалности. Има модалност, която е най-свойствена на предличността, но в литературния език няма име за него. Аз го наричам “акт на самоизразяване” и това е най-характерната негова модалност. Той действително няма нищо предвид, в крайна сметка, той не иска нищо и, в следващия момент ще превключи на още нещо. А в дадения момент той се занимава със самоизразяване по материала на текущия (по принцип, на него му е безразлично какъв) сюжет. И ако вие гледате така на него, то ще бъдете едва едва защитени от него и капчица по-добре ще го разбирате.

Този човек няма предвид да създаде определена реакция на средата и той на този етап не я възприема – или я възприема, но много изопачено. Понякога ви задава въпрос, който свидетелства за това, *как* той възприема произтичащото – и вие просто вдигате ръце от отчаяние. Например, вие водите неутрален разговор с него на някаква тема. Изведнаж той се напряга целия и задава въпрос в такава форма: “А сега кажи, защо така ме ненавиждаш?” И вие изпадате в транс, вие сте шашнати и с трепереща ръце започвате да мислите: “И какво съм направил, че така да се обиди? В какво е неправилността на моето поведение?” На практика всичко в поведението ви е наред, просто неговата събирателна точка е попаднала в най-обиденото състояние, където целия свят изглежда заплашителен, недружелюбен и т.н. И през тази призма е възприел това, което сте казали. Той може по съвършено никакъв повод (или съвсем без повод) да ви попита: “Защо ме унищожаваш?

Защо така ме презираш?" Нищо обидно или заплашващо вие не сте казали и не сте имали предвид, но той така го е възприел и на него не му трябват никакви потвърждения – нито външни, нито вътрешни. Той е попаднал в негативно вътрешно състояние и го преживява напълно – заедно с вас.

За предличността е характерна извънредно мощна личностна модалност. Това е много личен човек, той е много "от себе си". Със своето поведение в общуването той сякаш казва: "Ето ме на, това съм аз!" – и в този момент за него няма нищо повече. Културният човек се различава с това, че има дистанция между неговата личност и това, което той прави. Творците винаги казват, че творят на практика не те, а прелита ангел или муза и с техните ръце прави нещо. По-скромните хора говорят за муза, по-малко скромните – за Бога, който чрез тях огласява нещо или рисува, но, във всеки случай, тук има определена дистанция между личността и процеса на творене. Предличността вече говори винаги сама, без посредници.

При толкова мощна лична модалност този човек като личност е съвсем неразбираем. Непонятни са неговите ценности, неразбираеми са жизнените ориентации, програмите за действие, които той води някак си. Ако вие имате ценности и смятате, че поведението трябва да бъде подчинено на изпълнението на дадени програми, ако вие имате определени ориентации, които следвате или се опитвате да следвате, то вие, естествено, ще предполагате, че при този човек също има всичко това и той се държи подобно на вас, и ще го гледате от тези позиции. Обаче това ще бъде методически неправилно. При цялата личността акцентираност на неговото поведение, неговата личност още не е построена. Какво е това построена личност, ще ви разкажа още днес.

На предличността е свойствена объркаността в поведението. При нас с вас е имало разбиране на съгласуваността по модалности и комплементарен и некомплементарен отговор. Например, партньорът встъпва в модалност ян, говори ви някои неща, нещо транслира към вас, а вие встъпвате в модалност ин, тоест слушате го внимателно, възприемате думите му. Това от ваша страна е комплементарно поведение. Ако вече той нещо ви разказва, разчита на вашето внимание, а вие не го слушате и, вместо отговор му казвате нещо свое, това е некомплементарно поведение. Аз не искам да кажа, че поведението трябва винаги да бъде комплементарно, но, поне ако вие се държите по некомплементарен начин, по-добре е, ако вие осъзнавате това и го използвате именно като особен прийом, а не като норма на поведение.

Но освен това, има още поведение някак си самонекомплементарно, или *неконгруентно*. Всеки човек в поведението си използва най-различни модалности. Понякога те са взаимно добре съгласувани – такова поведение се нарича *конгруентно*. Ако вече модалностите, които използва човек, влизат в явно противоречие помежду си, то неговото поведение се нарича *неконгруентно*. Ето така, за предличността е характерно постоянно крайно неконгруентно поведение. И ако вие се опитате да разчлените от това поведение някаква съгласувана линия, то вие, първо, силно ще го направите по-бедно, а второ, съвсем неправилно ще разбирате човека. Трябва да се възприема човека такъв, какъвто е. Ако той е неконгруентен, така и ще го разберете, че той е неконгруентен. Друг е въпросът, какво стои зад това и как трябва да бъде коригирано.

Мога да ви разкажа в качеството на илюстрация една история от личния ми живот. Случи се отдавна, в самото начало на 80-те години и, астрология у нас в страната не познаваше никой. Още бях млад, поне, нямах тридесет години и както психологически, така и личностен опит също нямах много. А сега чуйте разказ за това, как единствен път в живота си се запознах с девойка на улицата. Въобще това не е характерно за мен, моят асцендент е Козирог, Меркурий е в Телец и, тези положения много силно ограничават социалното ми поведение. Но тук нещата станаха във вилна зона, аз стоях на опашка и пред мен имаше млада жена. Опашката беше кротка, но се движеше крайно бавно. Лицето на особата ми хареса, тя беше стройна, грациозна в движенията. И ме дръпна дяволът един път, втори път и стоя, и мисля: какво става, някога трябва да опиташ да се запознаеш с непозната девойка, да разбереш що за преживяване е това, какво се случва въобще. И тъй като аз изучавах точно астрология, наперено се подмъкнах астрологично: белким, не желае ли девойката да послуша своя хороскоп? Но тогава това не звучеше както сега,

тогава това беше нещо абсолютно екзотично. Тогава астрология в Москва преподаваше младият Павел Глоба, няколко десетки човека знаеха за това, а останалите – въобще нищо. Но тъй като астрологията е свещена наука, то възмездие за нейно използване за користни цели получих много бързо. За мое изумление (а аз се страхувах, че ще ме нагрубят или нещо от сорта), девойката се усмихна мило и каза, че ще ме послуша с удоволствие. Ние се разхождахме във вилната зона, отидохме у нас, тя се запозна със семейството ми, след това вечерта я изпратих до нейната вила. Както по-късно стана ясно, аз се оказах обект на любов от пръв поглед.

Изпратих я до външната порта. Сбогуваме се и девойката изведнъж ме пита: "Мога ли да ви целуна?" Аз, без да подозирам нищо, казвам: "Моля!" Подавам си бузата, тя ме целува и изведнъж разпалено възкликва: "Обичам те!" А след това, след секундна пауза, съвършено променяйки тона, пита: "А сега кажи, от *колко* си чувал това?" Аз, за свой срам, не разбрах веднага за какво става дума. Възникна неловка пауза, в края на която тя каза: "Как въобще ги ***ненавиждам*** всичките!" Тук осъзнах за какво става дума. И аз отново изпаднах в дълбока замисленост. След което тя каза: А сега ти ще се върнеш при жена си!" Аз кимнах. "*Как* много те ненавиждам за това!" След което ми отправи поглед, изпълнен с любов, хлопна портата и избяга при себе си.

Обикновено, когато човек разказва за събития, то реалното действие ще изглежда бледо в сравнение с преразказа; във всеки случай, за нашия живот това е достатъчно типично. Но тук беше точно обратното: събитията ставаха значително по-ярко, отколкото ви предавам това. Ето така, обърнете внимание на това, доколко неконгруентно е поведението на девойката – "обичам", веднага "ненавиждам" и, рязка и не мотивирана външно смяна на другите модалности.

Между впрочем, когато човек казва: "Колко те ненавиждам!" – то тази фраза може да звучи в модалностите на няколко фини плана.

Тя може да прозвучи в каузална модалност, тоест аз те ненавиждам и това е моето действие, тоест аз сега ще правя нещо с това. И по-нататък вече върви, например, шамар – в руслото на това положение на събирателната точка. Тази фраза може да върви на ментален план, като информация: "Аз ти съобщавам, че в моя вътрешен живот има място такъв факт" – и, тогава това се казва със спокоен тон, като в порядък на информация. А може тази фраза да се каже в астрална модалност. Как да отделим това? Първо, ще бъде казано подчертано емоционално, а второ, логическото ударение ще стои на думата "как": "*Как* те ненавиждам".

И така, ние говорим за оръкването на модалностите, свойствени на предличността. Тук аз се намирам в сложно положение, защото съм длъжен да обясня кое с какво се оръква. А за да го обясня, съм длъжен да въведа известен ред. Хайде с вас да поговорим малко за алхимическата схема.

Социално тяло и неговите канали. Ние можем да групираме седемте фини тела в две групи: *По-висше тяло* (или душата в нейното обичайно разбиране) това е съвкупността от будхиалното и атманическото тела; *Социално тяло* това е съвкупността от трите тела: каузално, ментално и астрално; и *Плътно тяло*, състоящо се от етерно и физическо. В социалните взаимодействия ние се намираме, като правило, в рамките на трите тела: каузално, ментално и астрално, тоест в границите на Социалното тяло. Да се говори за двете нисши тела, както и за двете висши, в обществото не е много прието: това е вече знак за голяма интимност. Поради това аз ги изтривам от дъската и, ние с вас ще разгледаме фрагмент от алхимическата диаграма в рамките на Социалното тяло (рис. 5.2).

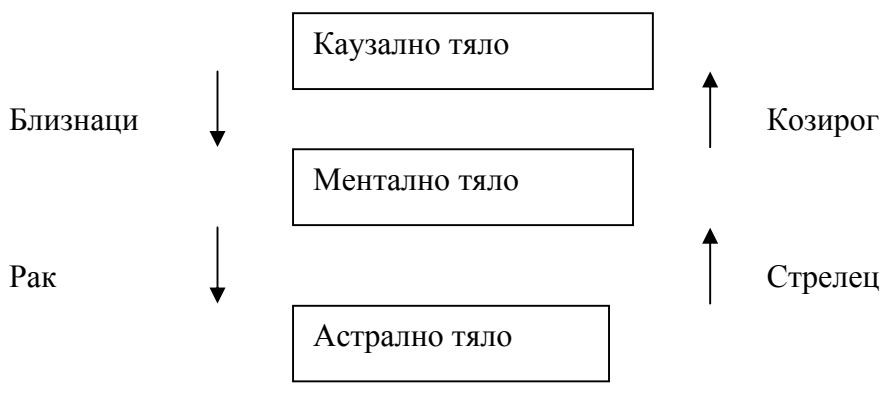

Рис. 5.2 Социално тяло и неговата структура

Ако вие искате да разберете природата на човешкото поведение, то винаги е нужно да имате предвид тази схема и много ясно да си я представяте.

Тук при нас остават само четири знака от Зодиака, тоест каналите, които образуват връзките между тези тела. Хайде да обсъдим поведението на човека в рамките на този модел. Във всеки момент от времето събирателната точка, тоест центъра на възприемане на света от човека (и външен, и вътрешен) се намира или в границите на едното от фините тела, или на прехода между тях. Хайде да поговорим за тези преходи и за това, какво ни струва объркването между телата и преходите.

Какво е това каузално тяло? Това е поток от непосредствени действия, поток от събития, в които човек взима активно участие, в които той е въвлечен. Менталното тяло – това е поток от мисли, астралното – поток от емоционални преживявания.

И тук има момент, който трябва добре да се разбере: не трябва да се мисли, че ние предаваме емоции на събитията. Това не е така, въобще не става. Емоция ние даваме на определено *разбиране*, на определена *интерпретация*
на събитието.

Ще приведа пример. Върви жена по улицата към вкъщи. Тя вижда, че някъде далеч напред се бият двама хулигани и, при нея възниква определена емоция. Тя разбира, че това са двама хулигани, че те представляват известна опасност на нейния живот, макар и не много голяма, и определена опасност за целостността на нейната чанта; тя вътрешно се затваря и желае отстрани-отстрани незабелязано да се промъкне през входа. Обаче, когато тя приближава вижда, че един хулиган побеждава втория, втория издава жални викове и нещо в тези викове е познато. И тя разбира, че това е нейния син. Веднага щом нейното разбиране се промени, тоест менталното тяло е сработило по нов начин, се променя и нейния емоционален фон: както разбирате, сега тя е съвършено друга. Тя изпитва жалост към сина и страх за него, а страхът за себе си и чантата изчезва, и тя с все сили тича да спаси сина си. Приближавайки се тя вижда, че този хулиган, който побеждава нейния син – е нейния втори син, по-големия. Тук при нея емоционалната гама се променя още веднаж: страхът изчезва напълно, идва чувство за гняв, възмущение и т.н.

Този пример дава ясно да се разбере, че ние реагираме емоционално не на непосредствените събития, а на своето осмисляне на тях, тоест отначало работи канала на Близнаци, а след това на Рак.

Хайде още да преминаваме по тези канали.

Козирог: канал на повдигане от менталното тяло в каузалното. Това не са думи, това е преход от нивото на думите към дела, това е подготовка за действие. Например, върви съвещание, а накрая се пише протокол. Модалността на протокола – това е модалност на Козирог: Това са същите тези думи, които трябва да станат основа за дейността. Поради това Козирог е сериозен. Когато вие искате да преминете от думи към дела, от обсъждане към конкретна дейност – тук хуморът е съвсем неуместен. Под Козирог вървят заплахите, молбите, заповедите, инициативата, планираните действия.

Противоположния знак – Близнаци, представлява сам по себе си спускане от каузалното тяло в менталното. Какво е това? Това е разбиране, това е интерпретация, това е обозначение на събитията в ментални конструкции, на първо място, в думи. Всеки знае, че при това се губи твърде много. Нещо, в някакъв абстрактен смисъл, вие, може би и ще съхраните в думи, но представете си, че ходите през гората, дишате сладък и разнообразен горски въздух, подушвате фини миризми, слушате пеенето на ручеите, чуруликането на различни птици – и ето вие идвате у дома и как вие можете да предадете своите усещания? Не остава почти нищо. Но, независимо от това, понякога някакви съществени неща се транслират през думите. (Философът от тази схема може да направи извода, че думите играят важна, но все пак спомагателна роля в живота.)

С какво се различава човек на етапа предличност? Той оборква каналите на Козирог и Близнаци, каузалното и менталното тела. Той не разбира разликата между думи и действия. Той не разбира това, че някои негови думи носят чисто ментален характер, тоест остават в рамките на менталното тяло, някои думи се явяват основа за неговата дейност, а някои думи стават източник на емоции и, това е също много важна част от живота.

Въобще във всички делови ситуации при нас върви насилие на Козирог над Рак. Ние се стараем, от нашите разсъждения да излезе някаква полза, тоест планирани са някакви по-нататъшни действия. В същото време менталните безизходици и спирания точно представляват основа за емоциите и при деловите хора този канал (каналът Рак) много често е небрежно изоставен и запуснат. Например, мен някои читатели ме ругаят за това, че в моите книги се срещат вицове и други емоционални места. А това не е само използване на образна система, това още е и уважение към алхимическата схема: когато тече напрегнат мисловен поток, то е необходимо от време на време да се сваля напрежението. А как да се направи това? Например, чрез шегички, стихове и т.н.

И така, Рак – това е емоционалната реакция на събитието след тяхното осъзнаване. А Стрелец – това е преди всичко осмислянето на емоционалното състояние. Емоцията – това е предмисъл, тоест мисъл, която още не е получила в човека подробно разбиране. А Стрелец точно превежда емоционалното състояние в умонастроение. Стрелец създава умонастроение, тоест не мисълта като такава, но определена основа, облягайки се на която, върви процесът на мислене. Всички хора, особено училите в средно училище или, не дай Боже, във висше учебно заведение знаят прекрасно, как изсушава мисълта, как изсушава менталната работа. Обаче, тя изсушава не винаги, тя изсушава ако е представена неграмотно от преподавателя, ако в нея няма емоционална основа. А ако професорът влиза в аудиторията, напомнящ сушен плъх и започва да транслира чист ментал, непрекъснати абстрактни понятия и нула емоции – то, по съвест, би следвало да бъде уволнен от работа или замерян с развалени яйца: за нарушаване на мировата хармония и баланса във финитe тела на студентите.

Обаче за предличността разлика между финитe тела и канали не съществува. При този човек всички те някак са съвместени заедно: той едновременно нещо прави, някак мисли и реагира емоционално. И той не планира преходите между финитe тела, в този смисъл, че той разсъждава за нещо и има предвид, че нещо ще последва някакво действие или, обратното, ще произведе емоция. Например, жена досажда на мъжа, че той печели малко пари, а при нея има различни неудовлетворени потребности. В отговор той започва да казва нещо, при което ако го попитаме: “Какво искаш, какво действие трябва да окажат твоите думи?” – той няма да отговори. При него върви мощно самоизразяване, което частично има предвид каузалния план – за да може жена му, накрая, да се откопчи; а частично върви енергична емоционална реакция – вижте, аз умирам. При което нито едното, нито другото, нито менталното съдържание на неговите думи, нито транслацията надолу (в астралния план), нито транслацията нагоре (каузалния план) никак не се планират от него, никак не се регулират. И аз мисля, че всеки човек, създавайки му силно натоварване, може да бъде доведен до състояние на предличност и, тогава при него ще стане ето такова недиференцирано самоизразяване на дете, приличащо на изригване на вулкан.

Ако говорим на астрологичен език, то непроработеният Рак – това са думи, преминаващи в крясък. А непроработеният Козирог, това са мисълформи, ментални построения, които никак не могат да служат като основа за бъдещи действия, макар човекът да смята обратното. Можете да си представите какво ще се получи като резултат. Значи, ако в хороскопа има планетарна опозиция Рак – Козирог, то този проблем ще бъде подчертан. Вижте какво се получава тогава. Ето някаква планета стои в Рак. Енергията на менталното тяло, която трябва да попадне в астралното (разрушена мисълформа), използвайки тази опозиция, попада в канала на Козирог и върви по него в каузалното тяло и става основа за бъдещото поведение. И това е много характерен проблем за опозицията Рак – Козирог.

Сега за опозицията Близнаци – Стрелец. Какво е това Близнаци? Това е интерпретация, разбиране. Стрелец – това е създаване на умонастроение. Нека в хороскопа има планетарна опозиция Близнаци – Стрелец. Какво означава това? Да си

представим, че протича някакво тревожно събитие, което не може просто да бъде преживяно, трябва някак да бъде осмислено. Значи, активират се Близнаци. И вместо това, да попадне в менталното тяло и там да бъде обработено по подходящ начин, тази информация през една от планетите, а след това през другата попада в канала на Стрелец и се повдига нагоре в почвата на менталното тяло и става умонастроение. Какво означава това практически? Малкото събитие, малката неприятност разваля цялото ментално настроение на човека, тоест при него цялото виждане на света става рязко негативно, макар да изглежда, че е станала малка неприятност. Независимо от това, непроработената опозиция Близнаци – Стрелец дава ефекти именно от такъв тип.

А ето друг вариант на интерпретация на опозицията Близнаци – Стрелец. Емоциите казват едно, събитията казват друго. Емоциите през Стрелец се повдигат в менталното тяло, но планетите в опозицията работят едновременно и, менталното тяло тече интерпретация на събитията, която не се връзва с емоционалното настроение на човека. Как да се справя с това – това е въпрос на проработка на опозицията.

А аз пак се връщам към темата за предличността. На нея не и достига определеност, тоест човек не си дава труда да определи в каква позиция или роля встъпва и в каква позиция или в каква роля поставя партньора – и това е много разпространена ситуация. Обаче когато това става на нивото на модалностите, ние нямаме социално приемлив отговор. Правилният отговор звучи именно така, както го произнасям, а именно: “Със своите думи ме поставяте в позиция, в която аз не се намирам”. Но ако вие кажете такава фраза на началника си, той, по-скоро, ще започне или панически да се страхува от вас, или ще ви уволни набързо (възможно е да стане и едното, и другото). А ако кажете това на мъжа или жената, то пак така нищо хубаво няма да последва. Поради това няма съответни понятия в нашата култура. “Това още е такава позиция, където се намирам, съм там и точка”, - ще каже човек в състояние на предличност, макар в действителност той съвсем не се намира там, където се намира, той през цялото време скача нанякъде, през цялото време танцува. Неразбираемо е фука ли се или се унижава, обвинява или се жалва.

Вероятно, на вас ви е позната ситуацията, когато човекът ви казва нещо и вие не разбирате, дали се жалва от живота или обвинява вас. Ето той, като че ли разказва, колко му е лошо. Но при това нещо ви намеква. При което някак си не добре ви намеква. И, заедно с това ви натиска много силно. “Ти *виждаш* ли, колко ми е лошо?” Възниква въпросът, кой е виновен. Ако имате склонност да обвинявате себе си, ще решите, че обвинява вас. Обратното, ако при вас е наред всичко, вие ще помислите, че той обвинява света. А какво има предвид – е известно само на Бога. Той няма предвид нищо. При него тече, както ви обясних, акт на самоизразяване. “Аз моля”, “аз изисквам”, “аз умолявам”, аз стоя на колене” – всички тези модалности са объркани. От чие име встъпва, от името на каква програма – е неизвестно.

Хайде да разгледаме такъв пример, като жалбата. Жалбите биват различни. Но, освен всичко останало, те биват емоционални, ментални и каузални. Например, когато се жалвам, аз мога да бъда в този момент в емоция. Казвам: ”Ах, колко ми е лошо!” Нямам предвид нищо, освен това, че изразявам *как* ми е лошо. Мога да кажа същото на ментален план. Но тук е по-добре да се смени времето. “Вчера, когато се прибрах у дома, ми беше лошо”. Това е ментален план. На мен и сега ми е лошо, но говоря за това, че беше вчера – това сваля емоционалното напрежение. Или мога да кажа тези думи каузално, тоест да имам предвид, че сега на мен действително ми е лошо, лошо със сърцето и, ако не предприема незабавни мерки, то ще умра. Както вие разбирате, разликата е голяма, но ако човек се намира в състояние на предличност, вие няма да разберете, каква е неговата жалба – емоционална, ментална или каузална, или ще объркате нейната модалност. А освен това, няма да разберете, каква реакция той очаква от вас. Поради това жалбата също може да бъде трояка. Може би, човек очаква емоционална реакция, съпреживявайки: “*Как* ти съчувствам!”. А може би, той очаква ментална реакция: “Ти мен, моля те, утеши ме!” Не, не ме погалвай по главата, аз не съм малка! Ти ме утеши по същество!” – тук е ясно изразено изискването за ментално утешение, аналитичен разбор на проблемната ситуация и изработване на някаква позиция, когато се изяснява, че нещата не са така лоши, както на жената в дадения момент се струва. И третият вариант на очаквана

реакция – каузален: да се направи нещо: да се подложи възглавница, да се изтича за лекар и т.н.

Културният човек се отличава от некултурния по това, че той обозначава своята модалност. Той ги обозначава, може би, невербално, но достатъчно ясно. Той обозначава модалността на своята жалба и модалността, която очаква от своя партньор. И ако очаква емоционално съпреживяване, той ясно дава да се разбере, че не трябва да му помага с дела. Или той чака ментално участие и тогава казва: "Разсъди! На мен ми е много зле, разсъди за мен". Ако той чака участие с дела, то той също явно ще го обозначи, ще каже, например: "На мен ми е много зле, помогни ми, направи това и това". Те биват вербални (словесни) и невербални, може някак да се обясни с жестове, интонации, темп на дишане, притваряне на очи, насочване на погледа и т.н. Съществуват твърде много изразителни средства, но предличността няма и може би не може да ги осъзнае.

Какво мога да кажа, като резултат от това обсъждане? Картината сякаш се получи не много приятна. Но ако вие усвоите състоянието на предличността като инструмент, то ще получите мощно средство за управление на другия човек, при когото събирателната точка твърде здраво стои на определена неудобна за вас позиция и, на вас ви е нужно да го изведете от това състояние. Тогава вие можете да влезете в състояние на предличността и да му дадете мощен вулканичен импулс, в който всичките три плана: каузален, астрален и ментален – ще бъдат смесени всички заедно – и волю-неволю той ще излезе от своето устойчиво състояние.

Хайде да направим малко упражнение пряко в хода на лекцията. Да разгледаме четири фрази:

На мен ми е лошо.

Не ми се иска да живея.

Аз се удавих в работа.

Нямам сили.

Всяка от тези фрази има като че ли номинална общосоциална модалност: будхиална, каузална, ментална, астрална или етерна – помислете, каква именно. Но човек, който я произнася, може, използвайки различни изразни средства, да я произнесе във всяка друга от тези модалност. Помислете, как той ще направи това, и как вие ще ги разпознаете, и как ще отговорите. Ето четири варианта на отговор:

Ах, милият, как те разбирам!

Хайде да обсъдим, помислим.

Да ти помогна ли?

Искаш ли да ти масажирам кръста?

Помислете в каква модалност звучат тези отговори по тяхното основно социално звучене и как могат да звучат в други модалности, и в какви случаи те ще се окажат комплементарни.

Наемам се всеки от тези отговори да изразя в модалността на всеки от финитe планове, а също в модалността на всеки от зодиакалните канали от числото на съединяващите социалните тела. Например, да разгледаме третия отговор: "Хайде да помислим, обсъдим". Ментален е, нали? Но той може да бъде изразен много делово, по козирогов начин: "*Хайде да обсъдим, помислим*". Ще стане ясно, че вие сега ще решите този проблем, а не просто помислите. А може да произнесете тези думи много емоционално – така, че на събеседника веднага да му стане ясно, че не следва да очаква помощ от вас за своя проблем, че вие неговата ситуация напълно сте я пуснали на емоциите – така се обозначава модалността на канала на Рак.

Продължавам темата за предличността. Виждате ли как тя ви вдъхновява? А сега ще нарисувам втората схема, която е за психологията, може би, даже по-фундаментална, отколкото алхимическата схема (рис. 5.3).

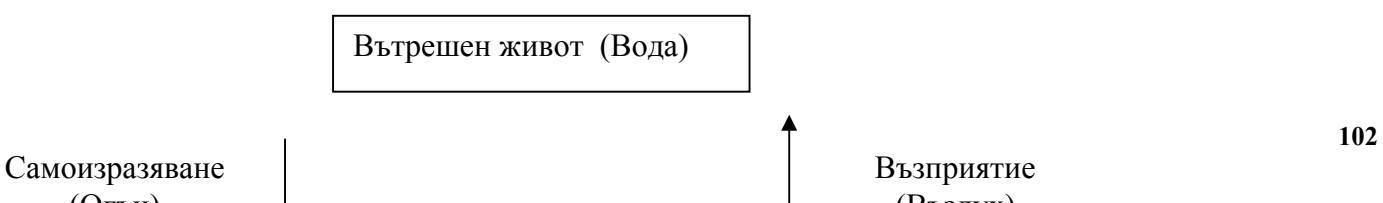

Рис. 5.3 Двуетажен модел на психиката.

Тази схема, която аз наричам “Двуетажен модел на психиката”, има пряко отношение към астрологията. Това е вариант на езотеричен модел, в който в качеството на фин обект встъпва вътрешният свят на човека, а в качеството на плътен обект – външния свят, възприеман от неговите очи. В този модел се различават четири основни състояния на съзнанието на човека.

На първото състояние на съзнанието, управлявано в астрологическия символизъм от елемента Огън, съответства преход от вътрешния свят във външния – обикновено това се нарича с думата “*самоизразяване*” или, по-точно, “външно изразяване” и, най-често то е свързано с инициираното от човека на някакво външно действие. Външния свят, собствено казано и предполага външни действия.

На второто състояние на съзнанието, управлявано от елемента Земя, това е живот във външния свят, или *въвлечено действие* – това е състояние, когато вие действате, бидейки въвлечени в логиката на външни събития и не помните за това, че имате някакъв особен вътрешен свят, свои индивидуални възгледи, позиции, отношения и т.н.

Третото състояние на съзнанието, управлявано от елемента Въздух, това са моментите, когато при вас протича *лично възприятие* или интерпретация на външния свят, когато вие превеждате външните обстоятелства или събития в своя вътрешен свят.

И накрая, четвъртото състояние на съзнанието, управлявано елемента Вода, това е *вътрешно преживяване*. В тези моменти вие напълно се отвличате от външния свят, вие нищо не транслирате там, вие нищо не възприемате оттам, а живеете, така да се каже, вътре в себе си.

Ако ние наложим на тези четири елемента още три модалности (фази) на времето, то ще се получи пълната астрологическа схема, състояща се от 12 знака на Зодиака.

Какво във връзка с тази схема е характерно за предличността? (Виждате колко творческа е тя, за какви съдържателни схеми ни е вдъхновила. За да може тя (предличността) да се обясни и разбере, се налага да се въвеждат такива сложни обекти, дълго да се обяснява разликата между тях, а след това да се каже, че тя не отчита тази разлика, тя все едно не разбира това, а смесва всичко в едно.)

Типичен пример това е вътрешния монолог. На всеки човек са свойствени вътрешните монолози като факт от вътрешния живот: вие нещо си казвате сами, нещо чувате. А сега си представете, че в някакъв момент забравяте, че има различия между вътрешния и външен свят. Тогава вие просто започвате да произнасяте на глас своите мисли. И обкръжаващите започват да реагират на това, тъй като те ви разбират в този смисъл, че вие се намирате в елемента Огън, тоест при вас върви самоизразяване, че вие им казвате нещо съдържателно и скоро ще започнете да действате някак, или предполагате, че те ще реагират на вашите думи. Или, още по-лошо, те възприемат вашите думи просто като действия, тоест в модалността на Земята. Например, вие казвате нещо за себе си: “Колко лошо живея, колко съм нещастна” – и просто някак си разсъждавате на глас, нямайки предвид нищо, а вашият мъж възприема това така, сякаш вие морално (или астрално) го обиждате. “Но аз съвсем нямах предвид това” – казвате вие. – Това беше мой вътрешен разговор, той въобще няма отношение към теб” – а човекът не ви разбира и неразбираемо на какво се обижда. Позната ли ви е картинката? А какво е станало на практика? Просто при вас са се слепили външния и вътрешен светове, елементите Вода и Земя.

Съвсем по същия начин се слепват Огънят и Въздухът, тоест момента на самоизразяване на човека с неговото възприятие. Например, в театъра тези два момента са ясно разделени: когато върви представлението, актьорът изразява своя вътрешен потенциал навън, той отиграва своята роля, а когато представлението е свършило, зрителите го аплодират и актьорът възприема енергията на емоционален отговор на залата, поставяйки я във вътрешния си свят.

Но животът – това е лош театър, поради това там става слепване на едното и другото заедно. Ето типичен пример за некултурно поведение, много характерен за предличността.

Всеки човек възприема света през определени шаблони на възприятието, чрез определени форми, определени категории, чрез определени думи и, вътре в себе си нерядко формулира текст, който отразява неговото разбиране на произтеклото. Думите, използвани от него във вътрешния свят, имат напълно определено, лично на него свойствено значение. Обаче ако той употребява същите тези думи, разговаряйки с друг човек, тоест изразявайки своите мисли и чувства, то това означава, че елементът Огън се възприема от него като тъждествен на елемента Вода. Това е абсолютно некоректно, защото партньорът, който го възприема, може въобще да се знае неговия вътрешен речник. Аз мисля, че всички вие сте виждали прозелити, хора, които са увлечени от нова за себе си идея, например, нов за себе си език - да кажем, астрологически. Такъв прозелит превежда всичко ставащо с него и около него на астрологически език – и нерядко всичко, което става вътре в него, изкарва навън посредством този език. И макар неговите обкръжаващи не разбират нито дума от това, което той казва, за него всичко е наред.

Така често вървят астрологичните консултации. Аз четох критика на съвременната астрология в списанието “Росийская астрология”. Там имаше фрагмент от английска, изглежда книга, но е актуален и за нашата страна. Авторът разказваше следното: отишъл на прием при астролог. Астрологичната консултация продължила два часа. За това време астрологът разказал на автора твърде много необикновено интересна за самия астролог информация, която, наистина, нямала никакво отношение към автора и е бил необичайно доволен от себе си, когато консултацията завършила.

Ето така, аз (в частност) чета този курс за това, във вашите консултации да не възникват такива ситуации. А за предличността те, обратното, са типични: за нея думите, имащи смисъл за нея самата, се предполагат априорно да са известни на всеки партньор и разбираеми за него в точност в този смисъл, който влага в тях самият човек.

Има известен виц за преподавателят, който казва: “Какви неразбиращи студенти! Веднаж прочетох курса – нищо не разбраха. Два пъти прочетох курса – нищо не разбраха. Трети път прочетох курса, вече сам разбрах всичко, а те все не разбират!” Така става слепването на външния и вътрешния свят и техните езици, световъзприятия и световъздействия. В руски език няма дума “световъздействие”, но в психологията тя задължително трябва да съществува като термин, понятие, двойнствено към световъзприятието. Обаче за предличността различия между тези понятия няма. Този човек в много отношения се държи като дете. Той не разбира, че със своето поведение въздейства на света и не осъзнава, че когато при него работят органите на чувствата, той възприема света и това е особено състояние на съзнанието. За него това всичко е някаква единна екзистенция.

Какво още е характерно за предличността? На вас често му ви се иска да му кажете на този човек: “Ти все пак се определи някак, къде отиваш, какви емоции изпитваш, какво искаш, къде се намираш!” За него е характерно пълно отсъствие на разумна логика. “Аз съм виновен пред тебе и поради това те ненавиждам!” – това е логика, много типична за него. За него също е много характерно неосъзнаването или недиференцирането на своите емоции, а също неадекватността на тяхното изразяване. Обикновено има много малък спектър от емоции (една-две положителни и също толкова отрицателни), а тяхното изразяване е крайно примитивно: “Ух”, “Ех” – и неголямо количество жестове, които няма да ви възпроизвеждам.

На въпроса: “На теб добре ли ти е или зле?” – този човек ще отговори: “Нормално”. Както искаш - така и разбирай. И той отговаря така не само защото няма други думи в речника си. За да даде съдържателен отговор, за да разбере, как именно се чувства, му е

нужно да направи определено количество работа, а тази работа му трудна и не му се иска. На него са му свойствени първобитна магия, спонтанна внушаемост и спонтанен вече изход от всякакво внушение. Той не различава своите и чужди желания и намерения, външни и вътрешни влияния. Този човек е много внушаем, неговата воля постоянно се намира под нечие управление, той постоянно по пряк или косвен начин манипулира, нещо се натрапва вътре в него пряко през психиката – обаче всичко това той отъждествява със своето "аз". Той казва: "Ето такъв съм!" За него няма никакви влияния, той като че ли е център на Вселената, той в същността си се явява тази Вселена.

За него е характерно неразличаването на желания и намерения. Междувпрочем, това е един от признаците на психологическа култура на човека. Има два вида дистанции от желанието до намерението: временно разстояние и съдържателно разстояние. При предличността желанието и намерението някак са слепени, за нея желанието е и намерение. Този човек е роб на своите желания. Щом възникне желание и той незабавно се хвърля да го изпълнява. При културния човек между момента на възникване на желанието и прехода му в намерение има определена пауза. При него се появява желание – той някак си го осмисля. Той мисли, към какво се отнася то, с какво е свързано, удачна ли е сега обстановката, за да бъде приведено в намерение. И когато го привежда в намерение, то това намерение може вече съществено да се отличава и по същността си, и по формата от това желание, което е възникнало при него. А за предличността, повтарям, даже семантична разлика между желание и намерение няма – за него тези понятия са неразличими.

На астрологичен език това означава, че при човека някак са слепени Слънцето и Луната. Желанието – това е Луна, намерението – Слънце. Когато изнасям лекции по астрология, аз нерядко се сблъсквам с това, че не всички мои слушатели разбират, че желанието въобще се различава от намерението, че това са различни неща. Това е особено остро за човек, при когото между Слънцето и Луната има мажорен аспект. При такъв човек това слепване върви с удесеторена сила, при което независимо от това, какъв именно е този аспект. Ако Слънце и Луна са в опозиция, желанието и намерението, макар по смисъл да са противоположни, също са слепени, тоест няма пауза между тях – разбира се, в непроработен вариант на хороскопа; подобна, но по-тежка ситуация възниква при квадратура Слънце - Луна: тук желанието е много бързо и много адекватно се превръща в намерение, реализацията на което носи на човека само разочарования – докато не се научи да поддържа временна дистанция между своето желание и реализиращото го намерение, и въобще внимателно да привежда първото във второто.

А сега, за по-добро усвояване на материала, ви предлагам въпроси: помислете в свободното време. Наблюдавали ли сте при себе си хаотични скокове на събирателната точка и състоянието, когато вие не различавате основните модалности от тези, които изброих? В какви състояния и ситуации е ставало това неразличаване на основните модалности? Същият въпрос е към вашите роднини, познати, обкръжаващи ви хора. Обърнете внимание на тези положения, когато те изведнъж биват откривани в описаната от мен предличност. Какви емоции го владеят в този момент, какви преживявания? Опитайте се да определите, каква част от вашата личност се намира на предличностно състояние? И как вие се отнасяте към нейните прояви? (Ще отбележа в скоби, че отношението при различните хора към своята и чужда предличност е различно. Вече казах, че в известен смисъл това е състояние на абсолютна свобода, освен всичко останало.) Какви ползи ви дава на вас и вашите обкръжаващи предличното състояние? В какви ситуации то се оказва ефективно? Кога то носи отчетливо разрушение на вътрешния свят и външната реалност? Проследете паузата между своето желание и съответното му намерение и процесът на превръщане на първото във второ на конкретни примери: как появата на апетит се превръща при вас в намерение да изядете нещо конкретно? В какво намерение и по какъв начин се трансформира вашето желание да изразите положителните или отрицателни чувства, желание да заминете на някъде, да се запознаете с някого, да изпълните определена работа?

Втори етап: Образуване на субличност. А сега ние преминаваме към следващия етап, на който при човека се образува и се осъзнават от него различните субличности. До личност още ни чака дълъг път.

Субличностите биват два вида: външни и вътрешни. Какво е това външни субличности.? На тях съответстват определени социални роли, или професионални роли , или семейни роли, или роли в дружески колективи. Тези роли човек поема върху себе си и в течение на някакъв достатъчно дълъг период от време ги поддържа. На такава роля съответства определено състояние на съзнанието, тоест позиция на събирателната точка и, за нея е характерна определена предсказуемост на поведението на човека. Както разбирате, това е по-висок етап по отношение на предличността; ако при предличността събирателната точка скача по съвсем неконтролиран начин, то тук човек се е научил да я държи в определена позиция и да отстоява определена роля в течение на относително дълъг период от време. При него има, може да се каже така, отрязък от последователно поведение. Понякога неговата ситуация излиза от тази роля, това поведение, но основно, той я удържа и се състои в нея.

Ако говорим на езотеричен език, то това е човек, който може да служи на един или друг егрегор. Той избира този егрегор (или, по-често, егрегорът избира него) и служи на този егрегор в определени роли: получава от егрегора определена задача, определено етично наставление и следва тази етика, и изпълнява съответните функции. И в същото време при него има енергетична поддръжка от егрегора, тоест тях ги съединява канал за свръзка, който действа във времето на изпълнение съответната роля от човека.

Ако на първия етап (предличност) човекът е стихиен маг, тоест той не осъзнава тази магия, която владее и поради това се подчинява на почти всеки магически прийом, то на втория етап (образуване на субличност) протича първично овладяване на магическите прийоми и магическите ритуали. Този човек разбира, че има определена силя, която е свързана с това, че постъпва на служба, да допуснем, към своя професионален егрегор. Ето лекарят облича престилка. Той взима в ръка стетоскопа, слага го да виси на гръдта си, сяда на масата, влиза болния - и в този момент болният попада под много силната магия – на какво? – на медицинския егрегор. И той става значително по-внушаем и управляем, отколкото ако се срещне със същия този доктор, да допуснем, на улицата. И човекът от втория етап (в нашия пример – лекарят) разбира това. Същото се отнася и за работните отношения: професионалния началник никога няма да говори в коридора или на улицата със своите подчинени. Той чрез секретарката си ще го покани в кабинета, по определен начин ще го настани (или постави на определено място) и докато подчинения върви през началническия етаж, след това през секретариата и специалния поглед на секретарката, егрегорът на учреждението ще одере неговата (на подчинения) астрална кожичка и, когато той, голичък, застане пред началническото лице, с него вече може да се прави всичко необходимо. И такова егрегориално внушение на държавен, административен и даже фирмен егрегор нерядко бива твърде мощно. И истинските (трудно е да ги наречем терапевти) психолози-практици това са много началници от средна и над средна ръка. Те умеят, ползвайки се от служебното си положение, да въведат хипнотично състояние точно от този вид, който им е нужен: например, да убедят човека в това, че нещото, което му се предлага – това е същото, което му е нужно и, макар реално да му се предлага и ниска заплата, и лоши условия за работа, но независимо от това, по време на разговора р човека възниква еуфорично състояние, и той се съгласява с всичко, което му предлагат, и известно време след това летят като с крила, докато не се опомнят, но тогава е вече късно да се протестира и възмущава: щом се правиш на отворен, дай сега да те видим. Така работи професионалния егрегор и, човек на втори етап вече се учи да ползва това по някакъв начин. При него тече определена идентификация със своята роля, тоест тя става важна част от неговата личност. Той казва: аз съм лекар, аз съм бръснар, аз съм математик – и в тези негови думи звучи гордост. И тази гордост – това е тази енергия, с която той храни съответния егрегор. В семейството при него също възниква определена роля, образуват се определени задължения и, той получава егрегориална и човешка поддръжка във връзка с тази роля. Жена му няма да каже на прага: “Яви се и не се запиля!”

За този човек е характерно първично усвояване на магическите прийоми и съпротива към грубата манипулация. Той сам съзнателно се учи на определени манипулативни прийоми, овладява някакви фундаментални модалности, например, тези, за които ви разказвах: каузална, ментална, астрална. Той вече чувства много тънкости и избягва твърде некомплементарното поведение или полусъзнателно го използва за свои цели. С него вече не така леко преминават примитивните манипулации, такива като грубо прелъстяване, фалшив страшен вид, умение да се създаде видимост на заплаха, когато на практика нея я няма.

Междувпрочем за заплахата: тя бива два вида; заплаха по Стрелец и по Козирог и, това са съвсем различни видове заплахи. Типичната заплаха по Стрелец – това е когато плашат детето. Вие правите страшен вид и на добра астрална, тоест емоционална енергетика казвате: “Е ето, сега ще ти покажа!” И в резултат на заплахата в главата на детето се подрежда представа за това, че сега ще протече нещо не хубаво и то се стряска. А има козирогова заплаха, която се произнася, когато вече сте подготвили план за лоши действия и информирате човека за това, че ето още една невнимателна стъпка от негова страна – и вие ще приведете този план в действие. Такава заплаха в никакъв случай не трябва да бъде емоционална. Тя трябва да бъде абсолютно трезва и е по-добре да бъде произнесена с тих глас: тогава действително добре ще се активира Козирог.

Тънкости от такъв род на втория етап още не се осъзнават напълно, но поне, човек вече чувства нещо. Например, той чувства, че някакви заплахи действат на него, а някои не действат, макар да не разбира защо се получава така.

Усвояване на външните модалности на поведението. За какво става дума тук? На първо място, това е модалността ин-ян. Този човек разбира, че има състояние, когато бият теб, а има и друго състояние, когато биеш ти. Има състояние, когато нещо поставят в твоето каузално тяло и, ти след това се въртиш в тази програма, и има състояние, когато ти слагаш нещо в каузалното тяло на човека, и той след това изпълнява твоята програма.

И при човека се появява някакво, нека бъде лапидарно (примитивно) възприятие на чуждите модалности,, тоест той се учи да възприема и отчита модалностите на външните ситуации и другите хора, и при него се появяват съответни описания.

Например, човек се намира под елемента Огън (в езотеричната схема, рис. 5.3) и при него върви мощно самоизразяване: както казва народа, той лети. Той нищо не възприема сега, той не прави нищо, но вътрешния потенциал, който при него е активен, сега излиза навън: той се самоизразява. Ако при човека вече е активен елемента Вода, то за него ще кажат: “той е изцяло в себе си”. Някои хора тези състояния (и при себе си, и при другите) диференцират много ясно и, на етапа субличност това диференциране, поне започва. Ако човек се намира под силно влияние на Въздух, при него тече реално възприятие, за него може да се каже: “той изцяло се обърна в слух”. Умението да се различават такива състояния е много важно не само за психотерапевта, но и за всеки комуникатор. Вие казвате нещо енергично на човека, вие “летите”. Вие работите, за вас тази реч – това е работа, а по идея той е длъжен да възприема, но в някакъв момент неговото възприятие се прекратява, вие сте го претоварили и той влиза в себе си. По какви признаци може да се определи това? При всеки терапевт, при всеки комуникатор трябва да бъдат изработени свои признаци, по които той достатъчно ясно да види, иначе адекватността на взаимодействията е ниска, а грешките тук струват скъпо.

На втория етап при човека възникват стихийни класификации на външните типове човешко поведение и жизнените роли: свои и чужди. Например, *Повелител* – това е човек, които винаги заповядва на другите. Или *Изпълнител* – това е човек, който винаги прави това, което му казват другите; *Момче, създадено за любов; Професионален провокатор*. Междувпрочем, последната роля е много разпространена: има такива хора, които, независимо дали искат това или не, винаги се занимават с провокации. Не е напълно разбираемо защо, но тази субличност при тях е постоянно активна – но за вас може да бъде интересно, че има различни типове провокации и провокатори.

Има провокатори по типа Огън-Земя (рис. 5.3). Този човек някак в порядък на лично самоизразяване ви предлага нещо, забърква някаква каша. А след това, когато вие се оказвате въвлечен в този сюжет, който той ви е предложил и, този сюжет започне да ви разрушава, той вече е някъде далеч. Такова поведение е особено характерно за хора, при

които в картата съответен планетарен квадрат. Можете да се съмнявате, че при него задължително ще има такива ефекти, при което той понякога ще ги провокира, понякога, обратното, ще бъде провокиран той, но най-често – и едното, и другото заедно. Това е класически тип провокатори, нееднократно описани в литературата и историята.

А има провокатори по типа Земя-Въздух, като ракета. Този човек не се самоизразява, той работи заедно с вас. Но той при това работи над вас, той ви подтиква към някои изводи, които вие правите сами, но те ще бъдат съвсем лъжливи. Познато ли ви е? И вие вече сами можете да доизмислите останалите типове провокации: Въздух-Вода и Вода-Огън. Помислете как изглеждат те.

А сега да поговорим за видовете субличности. На втория етап от личностното развитие при човека има определени социални и професионални роли, които той известно време може да задържи, то докато още не са проработени, само са обозначени. Във вътрешния свят паралелно протича аналогичен процес, но външния и вътрешен процеси вървят не строго едновременно. Например, при някои хора отначало върви образуването на външни субличности и, едва след това – вътрешните, а при някои е обратното.

Какво е това вътрешна субличност? Това е много интересен въпрос, защото те с нищо не са по-малко съществени, от външните субличности. Аз мисля, за всички вас е разбираемо, че нашите външни субличности и съответните им социални роли са много важни. Те оказват на нас голямо влияние, ние в голяма степен се идентифицираме с тях. Ето така, с вътрешните роли произтича същото, но език за описание на вътрешния свят и вътрешните субличности н нашата култура е развит по-слабо – и аз цял живот се занимавам с това, да го разработвам.

Но преди да преминем към тази тема, аз бих искал да ви дам въпроси за домашно.

Какви роли (субличности) са типични лично за вас в социалните ситуации? Наречете ги с една дума или кратка фраза, образ. (Имам предвид не официалното име на вашата длъжност, вашата работа, а именно вас като индивидуалност, проявяваща се по определен начин в различни социални ситуации.) Как вие усещате себе си в тази роля? Например, имах позната, на която сътрудниците в работата дадоха прозвище “змия в шоколад”. Струва ми се, за вас е достатъчно разбираемо какво са имали предвид. Пробвайте да охарактеризирате своите основни роли, в които вие встъпвате на работа, вкъщи, в кръга от приятели, опитайте се да ги опишете по единен синтетичен начин. Помислете в какви модалности и на какви тела се реализират тези роли и, обратното, не се реализират, тоест какви модалности и какви тела съвсем не са включени в тези роли? Помислете, какви модалности вие представяте за самите себе си и за обкръжаващите? Сравнете тези модалности.

А сега преминаваме към вътрешните субличности. Какво е това? Това са вътрешни роли, или вътрешни позиции, или устойчиви начини за интерпретация на външния свят и устойчиви начини за вътрешно реагиране на външни ситуации. Вътрешното реагиране, вътрешното виждане съвсем не е задължително да се изразяват навън и, човек може вътре в себе си да има огромен вътрешен свят с необичайно богати вътрешни функции, но да бъде скромен, тих мълчалив, никога и с вида си да не показва, че нещо протича вътре в него. Например, при него е силен елемента Вода, но е слаб елемента Огън. Случва ли се?

И така, какви биват вътрешните роли? Когато те се образуват, обикновено можем да ги наречем с една-две думи.

Например, има такава вътрешна роля, като *Нихилист*. С какво се занимава Нихилистът? Той обезценява всичко, по всеки повод казва: “Всичко това са глупости!” И по повод на външни събития, и по повод на вътрешни преживявания: вижте го, как седи в тъмния ъгъл и мърмори: “Всичко това са глупости!”

Етик, или *Съдия*. С какво се занимава Съдията? Той съди всичко и води към произнасяне на присъда. При което най-често това е много тенденциозен съдия, който винаги е склонен да обвинява някого (или нещо) поединично и да оправдава единично някой (или нещо) друг. Например, той винаги съди самия човек, казва му: “Ти си нищожество” и винаги оправдава всички обкръжаващи, които непременно се оказват на висота. А (при другите хора) става и обратното. Има оправдаващ Съдия, има осъждащ,

има центриран към нещо, има изравняващ, има неопределено отлагащ, от позицията : “Това е предварителна присъда, а окончателната ще произнесем малко по-късно, когато ситуацията стане по-ясна”.

Още една популярна вътрешна роля се нарича *Диагностик*. Тази субличност във всяка ситуация, на всеки човек произнася някаква диагноза от обикновено много ограничения списък, например: “ще живее”, “няма да живее” (и други варианти не са предвидени). Или възможни са оценки от такъв списък: “лукс”, нито едното, нито другото”, “гола вода”. Ситуацията е оценена и темата повече не се обсъжда, затворена е.

Още една вътрешна роля: *Сравнител-Унизител*. Може би, това е малко непохватна дума, в руски език я няма, но съответната вътрешна роля е много разпространена. Тази субличност вижда някакво външно явление и го сравнява с някакво друго явление, при което винаги не в полза на това, което вижда. Както казва един мой познат по повод на достатъчно известен физик, че да, като физик той е добър, но в сравнение с Ландау, не става за нищо.

Още вътрешни роли: *Мъдрец със задна дата, Прорицател*. Тук имаме Успешен Прорицател и Неуспешен Прорицател. В последния случай човек по повод на всяка ситуация изказва определена прогноза, а в заключение казва: “А впрочем, аз нищо не разбирам от това, по-скоро ще бъде обратното.”

Какви вътрешни роли има още? *Неудачник, Непохватен, Тъпанар*. Забележете, че Вътрешния Неудачник това съвсем не е същото, като Външен Неудачник. Вътрешния Неудачник – това е както се казва, диагноза. Каквото и да прави човек, при него вътре то се превръща в поражение – на тази тема в книгата “Възвръщащия се окултизъм” нарисувах фигурата на Сивия Човек. Каквото и да направи човек, вътре в него върви анализ и окончателен извод: “Всичко, каквото правиш, не става за нищо, би могло да се направи значително по-добре, следващия път не се хващай за нищо!”

Грубиян. Съществува особен Модалностен Грубиян, неговата работа се състои в това, че когато е с вас или около вас протича нещо, той вътре променя модалността на протичащото с противоположната и, в резултат ситуацията изглежда по абсолютно нелеп начин. Например, вие идвате на гости и домакинът започва в Ин-маниер да ви кани: “Седнете моя, удобно ли ви е, искате ли чашка кафе?” – и т.н. Той е ненатрапчив, именно ви ухажва, със свои думи ви обгражда с мекия облак на своето внимание. Вътре в себе си вие сменяте неговата модалност на противоположната, на Ян и си казвате: “Всичко това не е напразно! Той иска нещо от мен. Ето, сега ще се отпусна, той ще се възползва от това и веднага ще се нахвърли!” Или, по-лошо, вие започвате да възприемате неговите действия като агресия: “Как смее да ми предлага кафе, негодник! Какво, не знае ли, че не пия кафе! Той иска да ме унизи нарочно!” Такъв род превъртания на модалностите във вътрешния свят е много разпространено явление. И, разбира се, с такъв човек е много тежко да си имаме работа, когато, например, вие не правите нищо лошо, а той реагира така, като че ли вие го обиждате смъртно.

Следващата вътрешна роля съм нарекъл *Прокруст*. Знаете ли древногръцкия мит за Прокруст? Това е бил такъв разбойник, който убивал всички преминаващи покрай неговото леговище: поставял пътника на ложето и, ако неговите крака били по-дълги, той ги отрязвал, а ако краката били по-къси, той ти разтягал и във всички случаи пътника умирал. Вътрешния Прокруст – това е субличност, която всичко произтичащо разглежда под абсолютно твърда гледна точка. При нея събирателната точка е фиксирана, тя съответства на съвсем определен аспект на битието, например, прагматичен: каква непосредствена полза ще ми донесе в най-близко време това, което протича? Има егоистичен възглед: на мен ми е нужно – на мен не ми е нужно. Има естетичен възглед: красиво – некрасиво и тогава всичко, което протича, човек гледа под такъв ъгъл: красиво е това, естетично или не. Ако е красиво – той го приема, некрасиво – не приема. Някои хора много развалят живота си с това, че настояват на подобна гледна точка.

Или друг пример: любовта, има такава популярна тема. Може да се гледа на живота, който се разгръща пред вас, под такава гледна точка: колко любов има в него? Как човекът разбира любовта, това е друг въпрос, но някак си си я представя. И ако в живота има много любов – той го приема, а ако любовта е малко – това е всичко, животът за него свършва.

Други варианти на дейността на Прокруст това е фиксация на темите за съревнование или самоутвърждаване. Например, има хора, които вътрешно (външно те могат никак да не изразяват това) се съревновават постоянно. Понякога това води до вътрешно самоунищожение, защото е невъзможно да се съревновават постоянно, независимо какво правят, по-скоро, в света ще се намери човек, който прави това по-добре. А вие постоянно по всеки външен повод започвате вътрешно да се съревновавате и доказвате на самия себе си, че вие правите това не по-зле – и обикновено с плачевен изход.

Още един вариант на позицията на Прокруст – това е вътрешен поглед от позицията на справедливостта. Разбира се, справедливостта е хубаво нещо, но ако човек я търси постоянно и я разбира твърде конкретно и локално, то при него възниква постоянно чувство за огорчение, леко преминаващо в невроза.

И още един вариант на ролята на Прокруст – това е *Бояджия*. Това е субличност, която украсява с една и съща боя абсолютно всички ситуации, които идват към човека от външния свят.

Обаче даже плоските вътрешни роли се явяват стъпка напред в сравнение пълното им отсъствие. Още са твърдички, но с тях вече може да се работи и, с този човек също може да се работи. При него тече поне частично осъзнаване на модалността на фините планове. Този човек най-добре осъзнава емоциите, които при него вече се появяват в по-широк спектър и възниква диференциация. Той частично се обучава да ги владее, което също е много важно. На първият етап (предличност) няма никакво владеене на емоциите – което човекът чувства, това и преживява. А тук, на вторият етап, се появява *потискане*: когато човек изпитва някаква емоция, но я смята в дадения момент за неетична или неуспешна, той поне временно я потиска, тоест не разрешава на нея да се реализира в своето външно поведение. Ако прийомът на потискане по отношение на дадената емоция се използва често и постоянно, то се появява ефектът на изтласкване – термин от психоанализата на Зигмунд Фройд – когато този емоция въобще не се появява и, макар да съществува вътре някъде в човека, то в актуален вид не възниква. Това вече е начало на работа над себе си: дори груба и примитивна, но осмислена.

А сега въпросите за домашно. Какви вътрешни роли са типични за вас? Какви са техните модалности от познатият ви спектър? Можете ли вие да варирате ролите и модалностите? Например, при вас има външна или вътрешна роля, която вие обикновено отигравате, да допуснем, на ментален план, тоест в границите на тази роля вие обикновено казвате нещо или обмисляте. Можете ли да я изкарате на емоционален план? Или за вас, да допуснем, е типично поведението в Ян-ролята на Спасителя? Ще съумеете ли вие да встъпите в ролята на ролята на Спасителя, но в Ин-модалност? Помислете. По принцип, всяка роля допуска превод на езика на всяка модалност. Помислете как това би изглеждало? Какви добродетели, положителни или отрицателни черти на характера са свойствени за вас? Доколко вие сте устойчиви в тях? Как те се съотнасят с вашите роли. Какво ви изкарва от равновесие? Промените на какви модалности ви превеждат от роля в роля или просто изкарват от ролята?

Боя се, че малко ви изморих с тези описания, навярно в някои отношения тежки, но нищо не можем да направим. Личностното израстване – е една от най-трудните и фини работи, които въобще има в живота на човека.

Трети етап: Оформяне на основните субличности. Ние преминаваме към следващия, много важен етап на личностното развитие, когато основните субличности на дадения човек се оформят и напълват с психическа плът и кръв, при което нерядко една от тях предявява претенцията, че тя е “аз”, личността, тоест основното съдържание на човека.

На тази тема има такава, както се казва, случка от времето на преустройството. Работата станала в Съюза на писателите. Млад начинаещ поет дошъл при мастит, при което мастит едва ли не от сталинските времена и му казал, гледайки от висотата на

своето морално величие: “Вие се продавахте!” Той кимнал скромно и отговорил: “Да, продавах се”. Младият поет казал: “А аз не съм се продавал!” А маститият го попитал: “А вас купиха ли ви?”

Ето така, третият етап на развитие на личността е точно този етап, където вас започват да ви купуват. На втория етап субличност има още някакви дреболии. Например, ако това е лекар, то това е начинаещ лекар, който току-що е облякъл своята престилка и с възхищение гледа на водещия, професора, който твори чудеса от изцеления и хипноза. А на третия етап това вече е самия професор. Тук върви обемно формиране на водеща субличност. Какво означава това е тема, по принцип, за отделна лекция. Аз ви я нахвърлям в общи черти.

Тук субличността встъпва вече като мощен инструмент и социален, и вътрешен, с помощта на който могат да се направят много неща. Човек влиза в роля дотолкова, че при него по определен начин се преустройва психиката и тук вече действително стои въпросът: кой кого? Ако това е ръководител или администратор, то на него му е трудно да се отдели от тази роля когато той, например, се връща в семейството. Ако той е търговец, то той продава непрекъснато. Имах познат, който изплава в обществото в началото на преустройството. Той беше професионален, както той сам формулира това “аферист”, тоест бизнесът му е бил построен върху пряка измама на потребителя. Това дотолкова влезе в неговата плът и кръв, че той просто не можеше да не измами всеки човек, с който водеше бизнес. Той задължително обвиваше своя партньор около палеца, често във вреда на самия себе си – но това вече беше, както се казва, втора природа.

Друг разпространен пример – това е мъжкото лице на самотна жена. Тя отглежда дете, понякога две (срещал съм даже самотна жена, която е отглеждала пет деца). Тя трябва да живее по някакъв начин. Няма твърдата широка надежда на гърба на мъжа, на който може да се облегне и който, междувпрочем, силно ще ограничи нейния живот. И жената отглежда в себе си “мъжка” субличност, която умее да заковава пирони, преговаря със санитарни техници, защитава своите деца – физически, каузално, будхиално. И тази субличност има не само мъжки функции, но и в някакъв смисъл отчетлива мъжка полова окраска. И ето представете си, че към нашата особа с най-добри намерения пристъпва младеж или зрял мъж. Той иска да я поухажва, а може би и да се жени. Това не е напълно ясно за нея, но по принцип той и харесва. Обаче в този момент, когато тя се отпусне и вече е готова да влезе в своето женско лице, отнякъде се появява нейната “мъжка” субличност, тоест охраняващата мъжка фигура и сякаш и казва: “Ти си се побъркала! Това не може! Сега ти си в опасност!” И жената въпреки своята воля реагира: по нейното лице пробягва тъмна сянка, изражението става твърдо, всички нежни емоции се зачертават напълно и, тя говори с непрекъсваем началнически тон: “На мен ми се струва, че вече е късно. Време е да се прибираш”. Това се казва така, че всички нежни моменти, които е имало между тях, се унищожават, тоест на практика тя силно обижда своя кавалер. Но това е и целта на нейната мъжка субличност, която е активна в този момент. Тази субличност е жизнено необходима на нея, защото за да оцелее, на нея са предоставени високи пълномощия. Но ако жената отъждествява напълно себе си с тази субличност, то няма шансове не само за омъжване, но даже за нормални човешки отношения.

Н. Бердяев е писал в своята автобиография че е видял много човешки съдби, но най-тежко впечатление са му направили тези личностни изменения, които ставали с хората, дошли на власт след революцията. Това са били заплашителни промени. И това е типичен ефект, възникващ, когато отделната субличност (и съответната на нея роля) се оформят напълно, влизат дълбоко в психиката на човека и, той напълно се идентифицира с тази субличност.

Какво е характерно за оформянето на субличностите? На тях им съответстват и външни, и вътрешни роли, които работят в унисон, тоест към външна роля се подстроява вътрешната. Вътрешните роли престават да бъдат случайни; те получават определена власт над човека, но той, от своя страна, се занимава с тях по определен начин, тоест той ги формира, вътрешно развива в себе си определени черти на характера, които отиват да помагат на тази вътрешна роля – и също, разбира се, на външната.

Какво е характерно за такъв човек? Ако той има една оформена роля, то тя, най-често, го поглъща и става марионетка на един или друг егрегор. Ако те са няколко, то в

резките случаи започва вариант на душевно заболяване, тоест при човека започва раздвояване на личността. При него има две (или повече) оформени субличности, на които им е трудно да поделят между себе си всички жизнени ситуации и, всяка дърпа всяка ситуация към себе си: както по отношение на нейно възприемане и осмисляне, така и в план на въздействие на нея. Във външния свят започват разминавания, тоест човек действа на значително по-ниско ниво, отколкото би могъл и, във вътрешния свят възникват различни проблеми, с които се сблъскват професионалните психотерапевти, но за тези неща сега няма да говоря.

Какво е това оформена субличност, дораснала почти до личност? Какво е свойствено за нея? Тя има светоусещане, мироглед, световъзприятие и световъздействие и определени съпровождащи ги модалности, при което те могат да бъдат различни, съвсем различни при различните оформени субличности. Например, при човек на средна възраст може да има една мощна субличност в семейството, където той встъпва в много определена роля, той в тази роля буквално е враснал. Друга оформена субличност действа при него в работата му. И напълно може да се случи, че тези две субличности имат съвсем различни светоусещания, различен мироглед и, на тях са свойствени различни модалности на поведението възприятието.

На оформената субличност са свойствени индивидуална философия, особен творчески канал, особено акцентиране на възприятията. Някои неща тя възприема, някои не – при никакви обстоятелства . На нея е свойствена особена магия. Магията, както вече ви обясних, това е изкуството да се управлява външната реалност с помощта на силата на мисълта, например, по пътя на създаване на определени мислообрази. Ето така, магическите прийоми и мислообрази, които използва дадената субличност, обикновено са напълно определени. Те имат определен акцент на модалностите и, човек ги ползва много ясно, дори и подсъзнателно.

При оформената субличност има свойствени на нея жизнени ценности и съответните им жизнени сюжети. И тя някак си набутва, тласка, натиска човека в тези сюжети, формирайки не само вътрешните акценти, но и външните обстоятелства.

Аз мисля, че на всички вас ви е известен ефекта, активиращ се, когато ние започнем да променяме своите устойчиви навици, например, да отслабваме рязко. Задължително тук нахълтва някакъв роднина с грамадна торта и, всички започват дружно да я ядат (тортата). Така се съпротивлява определена ваша субличност – защото за нея са характерни не само ценности на поведението и определен спектър от емоции, но също и етерни акценти, по-конкретно, определена пластика и особености на самото физическо тяло, и всяка оформена субличност влияе на него по определен начин.

Например, да разгледаме жестовете. С какво се отличава големия началник? Той се различава с това, че когато се съгласява, кимва снизходително. А подчинения, когато се съгласява, кимва по унижаващ себе си начин. Как се постига това? Големият началник кимва, обръщайки главата около хоризонталната ос, преминаваща през шията отляво надясно малко по-ниско от челюстта, той не се унижава, неговата шия е неподвижна, само главата се накланя надолу. А подчинения, обратното, накланя главата заедно с шията. Хората обикновено не гледат съзнателно за такива неща, но по пластиката на човека, неговата осанка, по това, как той се свива или, обратното, изпъчва гърди напред, държи коленете заедно или ги пуска настрани, може да се каже твърде много. Оформените субличности твърде бдително следят телесното поведение на своя стопанин, самоизразявайки се буквално във всеки негов жест.

Оформените субличности, както вече казах, са в конфликт помежду си и си вредят. Всяка дърпа чергата към себе си. Те се врязват в съзнанието, крият се в подсъзнанието, маскират се помежду си. Обаче между тях няма плавно преливане, тоест човека има много ограничен набор оформени субличности и, между тях няма, така да се каже, промеждутъчни варианти. И това е характерно за третия етап на развитие на личността, за което става дума сега. На втория етап на развитие на субличността те се появяват достатъчно случайно, още са слабички, може да са много и са възможни ефекти сякаш на преливане една в друга. Обаче на третия етап, когато набират сила и се оформят по всички тела – от атманическо до физическо – те стават вече малко, устойчиви са и между тях възникват и се оформят устойчиви (нерядко антагонистични) отношения.

Оформените субличности, от една страна, са автономни и всяка има собствена воля и определена реализационна власт, тоест способност да влияе на човека и на външните обстоятелства, а, от друга страна, те са частично управляеми от него. Той може малко да ги намалява, но да им наведе шията съвсем е много трудно за него, а като правило – невъзможно. Но малко да ги намали, да кажем, да ги отпрати на временна отпуска, понякога може. И човекът може по някакъв начин да ги възпита и именно така расте неговата вътрешна култура. На третия етап на развитие на своята личност той не казва: "От утре ставам друг, няма да ме познаете". Той разбира, че неговата психика е инертна, че им определени закони на развитието на субличността, има акцентиране, свойствен на него ритъм на външния и вътрешен живот и едва намирайки се в съответните рамки, той може да направи нещо. А така просто да се потопи в съд с гореща вода, а след това – в съд с изворна вода и да излезе оттам съвсем друг човек с други сюжети и субличности – така няма да се получи при него.

Как могат да се възпитават своите субличности? В книгата "Възвръщащият се окултизъм, или Повест за фината седморка" аз достатъчно подробно съм описал, как може да се въздейства със субличности от низш порядък, "фината седморка", как те могат да бъдат неутрализирани и укротени, и какво е най-добре да не се прави с тях – почетете, който иска да задълбочи своите познания в тази, пряко казано, не проста област.

Аз сега не мога да описвам подробно тези трагедии и тези радости, които възникват при човека, когато накрая се оформят неговите субличности, кога той получава власт над егрегора, и кога, обратното, човекът чрез субличността пряко усеща волята на егрегора, понякога даже планетарна енергия, която той сам по себе си, бидейки такова малко единично същество, не може да усети. А ако неговата субличност го свързва по професия или друг начин с големи групи хора, той чрез тази субличност чувства тази енергия непосредствено. Всички тези преживявания остават зад скоби в моя разказ, домислете ги и ги дочувствайте сами.

А сега, в заключение на описанието на третия етап на развитие на личността, ще приведа кратък списък на това, какво притежава развитата, оформена субличност.

Тя има светоусещане, световъзприятие, мироглед, световъздействие и въвлеченост в света, тоест въвлеченост в определени жизнени сюжети. Освен това, при нея, има самоизразяване, самоутвърждение, самоидентификация, самосъзнание и претенцията за това, че и тя е човек, че неговото съзнание – това е съзнанието на тази субличност, не повече. (И с това трябва да се бори, защото човек – това винаги е повече, отколкото отделната оформена субличност, независимо колко пищна изглежда тя на обкръжаващите).

При субличността има развитие, усъвършенстване и реализация. Това е също важно да се разбере. Ако при човека има субличност, то тя не е просто така, тя иска да се прояви, тя иска да работи, тя иска да се реализира. На нея винаги съответства някаква фина същност, ангел или демон – според обстоятелствата, но той иска конкретно да се въплъти, да живее в човека и да действа през него.

При оформената субличност има определен тип религиозност, възприятие на Бога и неговите функции, определено отношение към кармата, безсмъртието на душата, към темата за отговорността на човека пред света. Тя има своя етика, определени възгледи за добродетелите и пороците, представа за това, какво е свободата, какво е необходимост. Тя има свои любими сюжети, литературни или приказни герои, образи, любими енергии, любими теми, които тя предпочита, особености на поведение в социална среда и, даже особености на телесно поведение и устройство. Ако субличността иска човека да има корем, то и ще има при него, докато тази субличност не изживее в себе си.

Четвърти етап: Интеграция на личността. Това е много важен етап на личностното развитие, който е възможен само тогава, когато основните субличности са проработени от човека, преминали са през фазата на оформяне. Тук протича откриване от човека на неговата същност, или вътрешното "аз".

На третия етап на човека понякога му се струва, че неговите субличности, които от време на време са в конфликт помежду си, като цяло и правят живота пълен. Но в някакъв момент на човека нещо започва да не достига и това "нещо" – не е недостигаща

субличност. Започват силно да го дразнят противоречията между субличностите, които го раздират, особено мирогледните. На него му се ще да намери златната среда между тях, а тя решително не се намира. Няма я. Субличностите винаги поставят въпроса твърдо: "Или аз – или тя". А човекът се опитва да отговори на въпросите: "Кой съм аз на практика? Какъв съм на практика?" – макар какво е това "на практика" не може да разбере, какво е това нещо. Обаче неговите въпроси към себе си (и обкръжаващите) продължават: "Каква е моята дълбочинна природа? Какво в мен е породило тези противоречия? Какво в мен е породило тези субличности?"

Повтарям, че сама по себе си тази постановка на въпроса идва достатъчно късно. Тя е свойствена далеч на всички хора. Има ли в мен някакъв корен, от който да раста? Има ли в мен вяра, дълбочинна вяра, която да поражда всички мои вярвания? Има ли в мен нещо устойчиво, което съвсем не се променя в хода на моя живот, защото се променя всичко – променят се обстоятелствата, променят се сюжетите, променят се субличностите, променя се, което е най-неприятно, ценностите, променя се етиката. Какво все пак има в мен такова, свойствено индивидуално на мен, което не се променя? Въпросът е много сложен и за този човек той неочаквано става актуален, при което болезнено актуален. И това е признак за началото на етапа интеграция на личността. И този въпрос излиза на преден план за човека, макар той за него да е абсолютно неясен, и е необичайно трудно да се формулира от него. Всичко това ви го формулирам гладко, а в човешката душа това звучи значително по-остро и доста по-малко разбираемо. И отива човекът и пита всички подред, като алкохолик: "Ти уважаваш ли ме?" Отговарят му "Да!" А той пита: "А защо ти ме уважаваш, поради каква причина ме уважаваш?" Казват му: "Уважаваме те за това и това". А той казва: "Не, всичко това не е нещото, за което става дума, за това аз самия себе си не уважавам. Ето на практика, за какво ти ме уважаваш?" На него на практика му трябва да разбере, за какво той уважава себе си и има ли позиция, с която той може да цени сам себе си.

А по-нататък става интеграция на личността. И нейните четири основни фази ще ви ги опиша сега.

Първа фаза. Човекът открива най-устойчивия корен на своя живот, например, определена ценност или определена модалност, която за него се оказва фундаментална, основна, не променяща се никога. Разбира се, тя винаги е била ценна, както той открива, но по-рано е стояла някак си наред с другите ценности, но сега той разбира, че тя е значително по-висока и, по-рано той я е разбирал твърде повърхностно.

На тази фаза при човека започва да се появява определена фина енергия, която му дава независимост от неговото собствено настроение. Помните ли, на етапа предличност човекът е изцяло погълнат от своето настроение. А на четвъртия етап при човека се появява определена автономия, тоест независимост от своето настроение – поне, докато се намира близо до своя корен. Например, той е намерил някакъв идеал, който за него лично се явява главен, към което той се стреми. И докато се намира редом до този идеал, може да има всякакви настроения, но дълбочинното му състояние е стабилно, устойчиво. Около него възниква някаква фина (обикновено за нея казват: духовна) енергия, която по вълшебен начин почти без усилия от негова страна трансформира неговото обкръжение. Той може да не казва нищо, но докато при него се съхранява това вътрешно състояние (или външна дейност, става и така), докато той се намира близо до своя устойчив корен, всичко около него по вълшебен начин се преобразува така, че започва да му служи.

Понякога тази ситуация протича и във външния свят. Например, при човека се появява духовен учител – фигура, която човекът поставя на пиедестал и, докато слуша неговите указания и се държи в съответствие с тях, се наблюдават ефектите, които току-що ви описах. Обаче в нашите времена духовният учител по-често се появява във вътрешния свят. И на първата фаза той е нещо не напълно оформено, това е по-скоро някакво фино състояние.

На *втората фаза* протича важно събитие. Този корен, който човекът е намерил в себе си, или нотата, която се отнася до неговата същност, към неговата индивидуалност, неговото съзнание придобива доминираща роля. До човека реално стига, че това е и най-главното в неговия живот. И започва процес на преструктуриране и на външния живот, и на цялата ценностна система. Оказва се, че по-важни са тези ценности, които са по-близо до

вътрешното “аз”, които сякаш са санкционирани от него, а останалите са по-малко важни. Те отиват в периферията. И възникват първите отначало неуспешни опити, да се съберат в едно останалите части на личността, които още не са попаднали под аурата на вътрешното “аз”, както човекът смята. Той започва процес на събирането му и тази работа изглежда съвсем безкрайна и, като цяло, безнадеждна. Но сега при него има неголям оазис, в който той се чувства самия себе си, а останалия негов живот някак се засенчва. Още няма силата да го събере около центъра.

Трета фаза. На тази фаза протича усилване на намерения център на личността и се продължава процесът на събиране около него на основните ценности и външни програми на човека. Навярно, това е най-мъчителната фаза. Тук става колосално пречупване, по повод на което Юнг, може да се каже, основоположникът на концепцията за интеграция на личността (разбира се, това е древна идея, по в XX век именно Юнг е започнал да я разработва сериозно за първи път, наричайки я *индивидуация*) е писал, че някои хора се намират в такова положение, че е по-добре тяхната личност да не се събира в едно, тоест за тях е по-добре да не се занимават с индивидуация, защото това ще бъде катастрофа за тях, която те няма да преживеят. Засега това не им трябва.

Ето така, третата фаза това е точно тази индивидуация, за която е писал Юнг. Тук върви отчаяна борба на ценности, борбата на субличностите за своето вече оформено битие. Тук от тяхното доминиращо състояние се правят слуги неизвестно на какво, някакво си смътно висше “аз”, което никога не е било (или е било, но малко), а сега то, разбираш ли, поема главна роля върху себе си. При което не просто главна, а поставя себе си някак *над* всички субличности. То поставя себе си не наред с тях и не най-добро сред равни. То се разполага на качествено ново, висше ниво. В човека върви дълбок трансформиращ процес и се трансформират неговите оформени субличности, при което по много болезнен начин. Те с длъжни да престанат конфликтите помежду си и да се научат да разделят ролите, да разделят сфери на влияние, а след това трябва да протече и тяхното взаимно проникване, но не пълно. Те сякаш се учат да сътрудничат, при което на условията, които в много отношения поставя висшето “аз”.

Но затова човекът осъзнава, че в живота има това, което се нарича мъдрост. И че мъдростта е извън ума, тоест разбира, че мъдростта направлява ума, но се намира извън неговата досегаемост. В какво се състои мъдростта на живота? На тази фаза тя се постига вече същностно. Човек разбира дълбоко, че животът е сложно нещо, който не се подчинява на ментална логика, че каузалното тяло стои по-високо от менталното, будхиалното още по-горе, а атманическото – съвсем високо, че главното в жизнения път – това са безизходиците и границите, и че именно там, по грешките, заблудите и неуспехите се учи човек. И че ако вие видите друг човек да отива към безизходица, то може да го насочите само в случай, че може да му предадете този опит, който той ще получи от нея. А иначе се държите по безнравствен начин. Такъв род истина, които са по-разбираеми за хората, ако те са достигнали самостоятелно до нея, на третата фаза на интеграция се преживява екзистенциално, тоест човека чувства, че това е така на практика, че не може по друг начин.

Тук при човека се появява принципа на равновесие, чувство за мярка, чувство за уместност и вече върви значително по-фина работа с модалностите.

И накрая, *четвъртата фаза* на интеграция на личността. Това е окончателната интеграция. Тук човек вече знае, къде отива: при него се появява устойчива интегрирана личност, която не противоречи на неговите субличности, която ги направлява отгоре, която построява отношения между тях и, има компас във вътрешния и външния живот, и добра обратна връзка между външната и вътрешна проява на всяка негова субличност. С други думи, сега неговите субличности вече някак са се сприятелили, но съществуват ход общото ръководство на центъра.

Този човек е достатъчно адекватен в смисъла на критика, тоест при него има напасната обратна връзка със света. Аз казвам това защото когато при човек тече интензивен процес на формиране на всяка отделна субличност, то критиката, като правило, е неуместна и неадекватна, човекът е некритичен, той в някакъв смисъл се побърква – и така трябва да бъде. Той построява някаква неадекватна, но достатъчно мощна вътрешна реалност, която става адекватна само след това, на етапа на

интеграция. Казват, че всички талантливи хора са малко странни. Не само талантливите хора, големите началници също са странни, ако се гледа на тях с внимателни очи. Въобще всички хора, които имат мощни субличности, са малко странни. Не странни се явяват само просветлените, те, обратното, са крайно обикновени. Но това е вече друго ниво. Това вече е пети етап, преминаване през жизнения път на интегрираната личност. Тук личностните проблеми като такива вече няма, тоест няма вътрешни антагонизми, изяждащи силите на човека. Той създава субличности, които са му нужни за преживяване на един или друг сюжет, след това той благополучно ги трансформира или ликвидира и създава други – но това вече е ниво, за което аз повече нищо не искам да кажа. Мога да ви предложа образ от класическата индийска философия: представете си каруца, в която са впрегнати коне – това са субличностите, а каруцата – това е вътрешното "аз" на човека.

Хайде в заключение да проведем малка медитация. У нас, ако помните, имаше медитация за спускане към вътрешното "аз". Ние взехме събитията от деня, или свой проблем, запечатахме го в плик, спуснахме го надолу, съобщихме на вътрешното "аз" за това, какво става, а след това то реагираше някак. А днес ние ще проведем аналогична медитация, но в малко по-друга форма, ориентирана за вътрешна работа с една или друга ваша субличност или роля. Изберете каквато и да е ваша роля: или социална, или вътрешна, или субличност, която ви изглежда проблемна (например, вписва се зле във вашата личност). И така, хайде да изберем такава проблемна субличност или роля.

На когото му е по-удобно, нека да затвори очи и дайте да видим тази ваша субличност във вид на дърво. Представете си дърво, което в най-голяма степен прилича на вас в тази роля или в тази субличностна ориентация. Погледнете на това дърво отстрани. Застанете на двадесет метра от него, погледнете го как изглежда, от върха до корените, огледайте короната, ствола. Сега бавно обиколете дървото, през цялото време гледайки към него, как то изглежда от южната страна, след това от югозападна. Вие го обикаляте, вие го оглеждате. Приближете се по-близо, вдъхнете аромата на дървото. Почувствайте аромата на неговите листа. Погледнете формите, които образуват листата. Отидете по-нататък около дървото, постепенно приближавайки се към границите на короната. Почувствайте как се променя мирисът на листата, как става по-наситен, дървото, може би, скърца леко, листата шумят. Вие вървите под короната по кръг, чувствате, как дървото все повече ви обгръща. Отивате към ствола, докосвате го с ръка. Обиколете ствола. След това спрете и прегърнете ствола с две ръце. Натиснете главата си към него. Почувствайте мирисът на кората. Сега вие ставате това дърво. Вие влизате телесно вътре в този ствол и израствате на височината на цялото дърво. Вашето туловище леко се поклаща надясно наляво, издавайки леко скърцане, вашите крака стават корените, вашите ръце стават клоните. Вашите коси и пръсти – това са най-тънките клони, вашите мисли – това са листата на дървото. А сега вашето внимание се раздвоява: телесно вие оставате дървото и, в същото време се отдръпвате от него и го поглеждате отстрани. С очите си вие го гледате отстрани, а телесно вие сте станали дървото, леко се поклащате, скърцате.

В природата застудява, настъпва есента. Губят чувствителност вашите пръсти. Отлитат отнесените от вятъра ваши пожълтели мисли-листенца. Губят чувствителност корените-крака, губи чувствителност туловището-ствол, ръцете-клони, пръстите-клони. Замират идващите от земята сокове, настъпват предвестниците на зимата; ето духна студен вятър, замръзна почвата, паднаха последните листа, започва да вали сняг. Той ви покрива все повече и повече. Отначало със сняг се покрива основата на ствола, след това ствола до короната, след това бавно се повдига около дървото, а снегът все пада и пада, и пада. Ето дървото вече наполовина е покрито със сняг, а снегът се повдига все по-нагоре, вие виелица. Продължава валежа. Ето едва е видим самия връх, а ето и той е покрит със сняг. Ние не чувствате нищо. Вашият наблюдател вижда само голо снежно поле. Преминава неопределено време.

И ето настъпва пролетта. Слънцето застава все по-високо, започва бавно да се топи снегът. Той става сив, мръсен, зърнист. И ето под лъчите на слънцето и под топлия вятър снегът започва да си отива. И, започвайки с върха, вие виждате как се открива вашето дърво. На него още няма листа, само едните клони, но вече се появява чувствителност. Вие чувствате, как се освобождава вашата глава, върхната част на дървото. Снегът се

топи по-нататък, започват да пеят птички. Снегът се топи и топи. И ето, вече се е открил стволът. Започва движението на соковете. Оживяват коренчетата. Вие чувствате, как лек трепет преминава през целия ствол. Вашият наблюдател настрани с удивление вижда, че дървото се е изменило съвсем. И вие започвате да го обикаляте отстрани и виждате, какви нови клонки са се появили, какви стари са отпаднали. Нарастват пъпките, излизат лепливи нежнозелени листенца, появява се нов свеж аромат. И вие растете и разцъфтявате заедно с това дърво. Вие влизате в новия живот. Вашият наблюдател обикаля около дървото, телесно вие сте още в него и, вие го разглеждате от всички страни. Какви изменения са станали? В изумление наблюдателят замира, а вие телесно излизате от дървото, разотъждествявате се с него, вашата глава става отново ваша глава, вашите ръце излизат от клоните, вашите крака излизат от корените. Вие бавно се отделяте от ствола, отначало се държите с ръце за него, след това махате ръце и преминавате на страната на своя наблюдател и се съединявате с него. Сега вие спокойно разглеждате това дърво и мислите за това, какво вашето вътрешно “аз” ви е казало? И в какво сте се променили?

Благодаря за вниманието. Довиждане.

Лекция 6
ПОЛУКЪЛБА И ЛУНИ

Здравейте, приятели!

Между теорията и практиката има определен баланс, който е важен при изучаване на всяка наука, а особено при психологическите изучавания – и за този баланс ще стане дума днес.

Говорейки за архетипите, ние влизаме в такава сфера, която може да се нарече *фин свят*, тоест в областта от явления, които се възприемат не от прибори, не от инструменти, а от нашата собствена психика. В някакъв смисъл съществуването на финия свят и съществуването на психиката като отделен обект – това са две страни на едно и също явление. Поради това психологията и езотериката, ако под езотерика се разбира изучаването на финия свят, имат най-пряко съприкосновение: те се докосват в това, което се нарича човешка личност.

Всеки век носи нещо ново в ноосферата, тоест в менталното тяло на Земята. Едно от основните открития на XX век във физиологията е било функционалната асиметрия на главния мозък. Навярно, всички вие сте виждали изображение на главния мозък във вид на две полукълба, които са съединени с тясна връзка, така нареченото мазолесто тяло. И се е оказало, че дясното и ляво полукълба играят различна роля в живота на човека: едно от полукълбата (обикновено лявото) води логиката, структурното мислене и абстрактния символизъм (в частност, речта), а другото води интуицията, образите, мисленето с аналогии, асоциации и същностното възприятие.

Днес ще ви разкажа, как функционалната асиметрия на мозъка е свързана с астрологията. Въобще всяко съществено обстоятелство, проявяващо се в психиката на човека, в неговия вътрешен или външен живот, има свой астрологичен аналог. По-конкретно, има в астрологията и аналог на деленето на мозъка на дясно и ляво полукълба.

Моят разказ е съществен за това, за да може по-нататъшното разбиране на целия лекционен материал да бъде правилно, тоест за това, вие да намерите в себе си някакъв баланс, между дяснополукълбното и лявополукълбното възприятия на всички излагани от мен понятия и концепции, в частност, висшите архетипи, с които така или иначе интимно са свързани всички мои лекции. Висшите архетипи се намират във финия свят много високо и, ако ние не приложим всички свои душевни, а също логични усилия за да ги възприемем и разберем, то нашето разбиране ще се окаже повърхностно и неефективно. Но, от друга страна, ако започнем да постигаме някакъв обект твърде ревностно и забравяме за функционалната асиметрия на мозъка, то веднага ще възникнат не добри психични ефекти, с които е достатъчно трудно да се борим. И, в частност, за да не възникнат, ще посветя днешната лекция именно на този сюжет.

Става дума за ос в хороскопа, която бих нарекъл “ос на световъзприятието”; в друг контекст тя може да бъде наречена “ос на окултизма”. Аз имам предвид опозицията на

лунния перигей (тази точка в хороскопа още се нарича Тома, или Бяла Луна) и лунния апогей (тази точка в хороскопа още се нарича Лилит, или Черна Луна).

Астрономически, какво е това лунен перигей и лунен апогей? Луната се върти около Земята по елиптична орбита, при което Земята се намира в един от фокусите на тази орбита. Лунният апогей, а по-точно, апогеят на лунната орбита – това е най-отдалечената от Земята точка от орбитата на Луната, а лунният перигей – това е най-приближената до Земята точка от тази орбита. Движението на самата лунна орбита е такова, че пълният цикъл на Лилит и Тома става за девет години и, в хороскопа те винаги стоят в точна опозиция. (Бялата Луна – Тома не трябва да се бърка със Селена – условна точка от хороскопа, преминаваща през Зодиака за седем години, която понякога също наричат Бяла Луна). И по своя астрологичен смисъл Лилит приблизително (може би, не сто процента, но поне деветдесет) съответства на лявото полукълбо, а Тома – на дясното.

А сега ми се иска да разкажа за тези астрологически принципи така, че те да получат за вас определена психологическа дълбочина, в частност, да я почувствате върху себе си.

В качеството на епиграф ще разкажа две истории. Едната от тях е виц, а другата – съвсем действителна случка. Пробвайте да отгатнете кое какво е.

Първата история звучи така. Прибягва на голф игрище задъхан играч и развълнувано казва на треньора: “Знаете ли, стана нещо ужасно! Аз неловко ударих топката, тя излетя на улицата, попадна през прозореца на автомобила право в главата на шофьора, той загуби управление и на кръстовището се вряза в автобус, който се обърна, сега там е страхотна бъркотия, дойде бърза помощ, пристигна пожарната! Какво да правя?” На което треньорът му отговаря: “Същото, което винаги ви казвам. При удар по топката да се застава точно на линията на удара и в никакъв случай да не се навеждат краката заедно.”

А другата история е такава. Една домакиня си поканила гости. Тя покрила голяма маса, на нея имало много от всякаква вкусна храна и, канейки гостите да седнат на масата, казала така: “Заповядайте скъпи гости! Всичко е много вкусно! Не мислете, че ще ми бъде жално за нещо на масата! Всичко, което е там, вече съм прежалила.”

Какво се хвърля в очи при тези две истории? Всяка ситуация можем да приемем или близо до сърцето, или чисто символично, тоест като набор от символи, които нямат особено отношение към нас, и се намират някъде в периферията на нашето битие. Тези символи могат да бъдат много добре осъзнати от нас и ние можем достатъчно ловко да се ползваме от тях – но това не значи, че ги приемаме близо до себе си.

Възприятието на Лилит – това е възприятието от човек на светофар: когато водачът или пешеходецът гледат светофара, се интересуват от символизма в чист вид. Свети червено – не може да се кара и върви, свети зелена – може.

Възприятието на Тома е интегрално, пълно чувстване. Това е пълно възприятие на това, което вие възприемате.

Още един пример: човешкото лице. Представете си, че отивате на театър. Имате билет за две лица. Отивате заедно с приятел, подавате билета, контрольорката го гледа, на него е написано: “За двама души”. Тя гледа вашето лице, лицето на вашия спътник и ви пуска. Колко информация получава от лицата ви?

Друг пример: при вас идва познат, който не сте виждали отдавна. Гледате лицето му, вас ви вълнува много какво е то, какви промени са станали за времето на неговото отсъствие. Вие се вглеждате в това лице, пускате го вътре в себе си. Ето в този момент при вас е активно дясното полукълбо, при вас е активен Тома. Вие го възприемате като част от себе си.

Независимо от цялата разлика, прехода от възприятия в стила на Тома към възприятия в стила на Лилит протича за човека понякога съвсем незабележимо. То се нарича с думата “привикване”. Нов човек влиза в живота ви. Той е необикновен, той е интересен. Вие го обичате, той ви вълнува. Може би, частично се идентифицирате с него. Какво е това истинска любов? Това е състояние, когато на вас ви е интересно да се идентифицирате, да говорите с неговия глас, да подражавате на походката му, да го усещате с цялото си същество. Ето това е и Тома. А след това в някакъв момент от възприятието, вие сте го асимилирали и след това (за повечето хора съвсем незабележимо) протича подмяна. Този човек става символ за вас. Ето той идва към вас, но вие вече не обръщате внимание какво изражение има на лицето му, не го гледате в очите,

не гледате особеностите на неговата походка. При вас не възниква никаква идентификация. Вие сте отдалечени от него с най-далечното разстояние, което само съществува: за вас той е станал абстрактен символ. Любовта е свършила.

Разбира се, не всичко е така рязко. На много символи ние гледаме, възприемайки ги не толкова същностно, а всичко, което възприемаме същностно, е обкръжено с някакви символи за нас, някъде отстрани те съществуват. Но, независимо от това, при повечето хора разделението на емпатичното, същностно възприятие на Тома и символичното, абстрактно-образно възприятие на Лилит е необикновено ясно разграничено. С други думи, ясно може да се раздели едното състояние на съзнание (управлявано от Тома) и друго състояние на съзнание (управлявано от Лилит), практически без промеждутък между тях.

За Тома е характерен акцента на цялото. Тук протича цялостно, тотално, интегрално възприятие на обекта, в който като че ли няма части. В самия човек няма части и в обекта, който той разглежда, също няма части. Когато ви разказвах за структурата на човека (окултния организъм), ние разглеждахме атманическо тяло, будхиално и т.н. до физическото, и още каналите за връзка между тях: от атманическо – в будхиално, от будхиално – в каузално и т.н. Сама по себе си тази картина се отнася към възприятието по Лилит. Когато вие делите човека на части, когато вие разделяте отделните канали, това е символично мислене, което разглежда живото, единното, цялостното същество на части.

А как ще изглежда погледа към окултния организъм от страна на Тома? Например, това ще бъде кубче, на едната стена на който ще пише: “атманическо тяло”, на друга стена: “будхиално”, на трета: “каузално” и т.н. От каквато и страна да погледнете, кубчето ще бъде прозрачно за вас, така че през всяка стена вие ще можете да виждате също и всички останали. Такъв е погледът на Тома. Той може да постави акценти, но никога не разделя цялото на части. Този поглед е съвършено синтетичен.

За Лилит е характерно отделянето на символа от неговото значение, тоест символът – това е едно, значението – нещо съвсем друго. За Тома е характерна практическата идентификация на символа с неговото значение.

Помислете за думите, които употребявате. Думите, които обозначават понятия, повече или по-малко далечни от вас, вие употребявате под Лилит. Такива са били за вас имената на знаците на Зодиака (Овен, Телец и т.н.), когато още сте влизали в астрологията. Или, да предположим, вие никога не сте били в Красноярск. Понякога казвате “Красноярск”, но за вас зад това понятие не стои нищо конкретно: вие, разбира се, знаете, че там има хора, улици, площади, тече някакъв живот, може би даже имате познати там, но за вас все пак това е някаква абстракция. Или, още един пример, вие казвате “семейство Петрови”, при това сте били в това семейство веднаж. Тогава при вас се е оформил образ на това семейство, но той е статичен и в много отношения схематичен, тоест преимуществено върви под Лилит. Но когато става дума за това, което ви е близо, когато става дума за вашият собствен дом, когато вие казвате: “прибирам се у дома в Новосибирск”, думата “дом” има съвсем друг смисъл, в сравнение с фразата: “Отивам в Красноярск, в дома на своите приятели”, - при условие, че никога не сте били там. За вас вашият дом – това е реалност, която ви покрива изцяло. Разбира се, тя не е съвсем залепена с думата “дом”, но поне е много близка до нея. При вас, когато казвате: “Отивам си вкъщи”, или започвате да говорите за своя дом, се променя състоянието на съзнание. Този символ е жив за вас, той вътре във вас веднага се запалва с ярка светлина и ви преобразява изцяло – ако, разбира се, обичате дома си.

За Лилит е характерна такава дума като “разбиране”. *Аз разбирам това*. За Тома е характерна думата “усещане”. *Аз усещам това. Аз възприемам това*. Ако човек ви говори в отговор на някакви ваши думи или действия: “Аз не възприемам това”, - бъдете много внимателни. Това съвсем не е същото, когато ви казва “Не ви разбирам”. Ако той ви каже: “Не ви разбирам” – това означава, че той няма символизма, с помощта на който би могъл вашите думи да преведе на своя език за абстрактни понятия, който се управлява от Лилит. Когато той ви казва: “Аз не възприемам това” – това означава, че при него е активизиран Тома, че той действително се старае същностно да влезе в себе си, непосредствено да възприеме това, което казвате, да го преживее и, при него това не се получава. Това е съвсем друго състояние.

Хората по съвсем различен начин възприемат ругатните, което е отбелязал още Игор Губерман, който в своите стихове ги употребява от време на вре-ме. Аз бях на среща с него и той каза така: “Някои хора неправилно възприемат стиховете ми. Там има непечатни думички. Но те не трябва да бъдат възприемани буквално, както някои хора правят това”. Какво е имал предвид поетът? Че ако той, да предположим, е употребил думата “лайно”, то не трябва да се смята, че когато стои в реда, пряко и мирише оттам, а трябва да се възприема тази дума като символ на нещо лошо, тоест абстрактно. Но ако при човека има, например, съвпад на Меркурий с Тома? Как мислите, реално ли е за него такова възприятие или не?

За Лилит е характерно точното значение на всеки използван символ, при което той трябва да се използва в определени рамки, зад които не следва да се излиза. За Лилит е типична, например, такава фраза: “Вие употребявате некоректен израз, некоректно понятие”. От гледна точка на лявото полукълбо всяко понятие съществува само в определено смислово поле, а ако човек излезе зад границите на това смислово поле, то термините губят смисъл, а тяхната употреба е некоректна. И човек, при когото в дадения момент е активна Лилит, винаги ще забележи подобна некоректност и ще произнесе подобна фраза. Човек, който се намира под влиянието на Тома, тоест на дясното полукълбо, никога нищо такова няма да каже. При него има някакво асоциативно поле на смислите, които са вплетени в неговото тотално преживяване и, той не различава едното смислово поле от другото – той преживява това, което става и е зает с него, и не мисли за друго. За него символът не е ограничител. За Лилит символът – това е ограничител, това е точно значение в точно зададени граници. А ако при човека е активен Тома, за него символът е източник на вдъхновение, отправна точка за свободно асоцииране.

Не знам дали сте се оказвали в ситуации, когато се опитвате нещо точно и ясно да обясните на човека, а той, слушайки ви, неочаквано се развихря със стихотворни цитати, свързани само с ключовата дума с изговорените от вас неща и, това го води много далеч, видимо е, че съвсем не е тук, но поради някаква причина е много доволен от ставащото. Например, той възприема ваше точно съобщение, което вие се опитвате да внедрите в него, че пристигате в града му в този и този влак, в еди колко си часа и го молите да дойде на гарата и да ви посрещне. Имате такова впечатление, че той съвсем пропуска това покрай ушите си, когато в отговор започва да ви цитира стихове на Борис Пастернак от сборника “На ранните влакове” – в същото време, докато според вашите мисли той е длъжен да държи тефтер в ръцете си точно да записва номера на влака. Но при възприятие по Тома човек интериоризира символа, който получава и го преживява във своя вътрешен свят. В дадения случай, символът – това е информация за вашето пристигане и, човекът го възприема, а след това отива в екстатично състояние във връзка с това, че ще ви види, и в рамките на своето екстазно състояние започва да рецитира любимите стихове, тоест да живее пълен живот. По такъв начин, за Тома символът е в някакъв смисъл стартова площадка за по-нататъшен творчески процес.

Ако за Тома е типично асоциативното поле, или пейзажа от асоциативни полета, където може да има и цветя, и звуци, и много други неща, то за Лилит е характерно точно знание, символ на което се явява науката, както тя се разбира като идеал.

Друг пример (междувпрочем, разпространена ситуация). Запознават ви се човек и той се държи така добре, меко, през цялото време се усмихва, и ви казват, че той е и такъв на практика. Той винаги ви изслушва, той ви разбира и ви помага винаги, той е толкова необикновено забележителен, единственото, за съжаление, страшна вещица съпруга. И е съвсем неразбираемо как той живее с нея. Тя така го мъчи, така го ограничава, така го ревнува от всички без изключение, но с необикновена свирепост! Астрологически тази ситуация е съвсем ясна. Човекът живее под Тома и се чувства отлично, но тъй като в света в такова състояние не можеш да преживееш, то функцията на Лилит, тоест Черната Луна, той е делегирал на жена си и нужният за преживяване твърд ред и необходимото структуриране на пространството тя осъществява, така да се каже, за двама.

Аналогично, нерядко битува легенда за това, че в държавата има добър цар, но министрите му са зли, които изопачават виждането му за положенията в страната и не му позволяват да ръководи по необходимия начин.

В действителност, в психиката винаги има определен баланс на полукълбата, тоест при нас никога няма нито чисто същностно преживяване, нито чисто символично. Но всеки човек формулира този баланс сам.

Например, да разгледаме приготвянето на храната. В кулинарията има две противоположни школи. Когато готвач вземе в ръка кулинарна книга, то по отношение на нея са възможни два подхода. Едни хора се стремят максимално точно да следват инструкциите в тази книга, макар понякога самите инструкции са малко разтегливи. Например, аз винаги съм бил склонен към кулинарията и някак мога да разбера израза “да се задушава докато стане”, при цялата негова неопределеност, но когато в инструкцията се казва: “да се задушава до полуготовност”, то тук все пак се губих, защото бидейки математик, бих могъл да разбера лошо как понятието “готовност” може да бъде разделено на две. Но, независимо от това, има домакини, които се стремят максимално да съблюдават инструкциите. И те, съответно, отмерват лъжички, чаши, градуси и минути, при някои даже има везни и претеглят всички тези продукти.

А има противоположна кулинарна школа, когато продуктите се слагат по вдъхновение, когато цялото балансиране става на вкус и времето за приготвяне се определя така, както на човека подсказва неговата интуиция. Такива домакини, ако ги попитате за рецептата, ще се объркат. Нищо няма да ви кажат. И при тях ястието всеки път се получава различно, даже с една и съща рецепта. То зависи много силно от емоционалното състояние, от психическото състояние, от настроението, но някои от тях се изхитрят да готвят много добре. Например, узбекът никога няма да купи пакет ориз, както го правим ние: той ще купи торба. И когато вари от тази торба първите два-три пилафа, той само се приспособява към ориза от дадената торба. И едва след това той може да направи истински пилаф.

Когато човек се занимава с готварско изкуство под Тома, той влага себе си докрай в това ястие. И най-рутинния процес, като да кажем, разбъркването на салата, за него става необикновен момент на отдаване на енергия. Междувпрочем, това съм забелязвал много пъти. Когато вие режете зеленчуци, това още е горе-долу, но когато започвате да ги смесвате става най-силно поглъщане на енергията на готвача: салатата буквално го изсмуква без остатък. Това е свързано с обстоятелството, че в процеса на смесване продуктите започва да си взаимодействат и, за да се получи добре накрая, тоест те да се сприятелят помежду си и да образуват, така да се каже, единен дружески колектив, е нужна много голяма готварска енергия. Това е възглед на Тома. А възгледът на Лилит – няма проблем, взима се миксер, включен е, то се и смесва само. Разбираемо ли е? С това се различава храната, която се приготвя в ресторанта, от храната, която се приготвя в столовата. В столовата се готви под Лилит, а в ресторанта индивидуално готвят на всеки клиент това, което е поръчал и Тома при кулинара е активирана значително по-силно, отколкото при готвача за общо хранене.

Сега да поговорим на темата за чувствителността. Това е също много важен момент. Защо Лилит понякога бива наричана точката на злото в човека? В това има голям смисъл.

Тома дава свръхчувствителност: ако вие нещо възприемете същностно, ако вие възприемате това изцяло, емпатично, то естествено е, че на вас в това положение ви е трудно да творите зло. Ако вие взаимодействате с друг човек и при това го чувствате като себе си и му нанесете зло – вие веднага ще почувствате болката му и няма да направите това. Обратната връзка тук е моментална.

А Лилит – това е, обратното, мястото, където човекът като че ли е обезболен, като че ли при него няма чувствителност и в някакъв смисъл няма обратна връзка. Тук със символите може да се оперира както и да е: Лилит – това е най-далечната точка от лунната орбита. Вие не чувствате тези обекти, с които оперирате, символите са далеч от обектите. Поради това вие сте опасни за света. Ако при вас а активна Лилит – вие сте опасни. Вие сте въоръжени с инструменти, които могат да направят всичко: могат да излекуват, а могат и да навредят. Представете си хирург, който прави операция. Ето той е срязал корема на своя пациент, той работи вътре в тялото. Ако той чувства болката на своя пациент, то той, естествено, нищо няма да може да направи. Поради това при него трябва да има силно активирана Лилит: той ползва инструменти, реже на живо, но трябва да бъде много точен. Поради това Лилит изисква повишена точност, повишена отговорност и предполага

отсъствие на същностна обратна връзка. Тук човек с помощта на символите е отделен от света. Поради това той е опасен, в това число и за самия себе си. Той не е въвлечен в живота, някак си е извън този свят. Това е характерна позиция на учения. Всеки учен, философ, изследовател, който поставя себе си над обекта за изследване, автоматично активира Лилит при себе си. А това, че обектът е жив, че някак си преживява процесът на собствено изучаване, това, в най-добрия случай, се намира в подсъзнанието на изследователя. Обратното, човек, при когото е активирана Тома, пряко не е защитен. Той лично, същностно е въвлечен в това, което прави.

Във връзка с това може да се разгледа такъв пример. Ако вие сте психотерапевт и при вас идва клиент, то е много полезно да се помисли, каква от тези две точки на хороскопа (Тома или Лилит) е активна при него и при вас. Ако при вас е активна, например, Лилит, то вие ще бъдете съвсем отделени от него – но за някои хора това е точно необходимото. Ако при вас е активирана Тома и, клиентът започне да ви разказва за своите неприятности, то вие ще го пуснете в своя вътрешен свят, притъмнява пред очите ви, ръцете започват да се отпускат, коленете треперят, след това се показват сълзи и вие възкликвате: “Ах, не трябва да продължавате, вече почувствах вашата трагедия и повече не мога да я понасям!” – и в сълзи ще избягате от стаята. Това е типично поведение по Тома.

Или (друг вариант на поведение по Тома) вие се хвърляте да го прегръ-щате и целувате, силно го наплюнчвате и започвате да разказвате нещо за себе си: “Как ви разбирам! В младостта при мен имаше много подобна история. Аз също, както и вие, се влюбих и съвсем безнадеждно, и как той ме мъчи, едва не умрях от мъка!”

Поведението на психотерапевта по Лилит в нещо прилича на маниерите на психоаналитик от фройдовата школа, напълно отстранен от пациента и, особено от неговите емоции. Нали знаете известният виц за фройдов аналитик? Идва при него на консултация еврейка със сина си. Той дълго разговаря с него за нещо си, след това пристъпва към майката и много сериозно, с академичен тон, в стил Лилит казва на нея: “Вашият син има едипов комплекс!” А мама гледа на него и под Тома отговаря: “Какви ми ги приказвате комплекси-шмомплекси! Главното е да обича мама!” На нея не и харесал неговия научен подход и тържеството на Лилит и тя осъществила превод от Лилит към Тома.

Съдържателен факт се състои в това, че всеки човек, в това число и клиентът – астрологичен, психологичен – във всеки момент от времето се намира под отчетливото влияние или на Лилит, или Тома и много рядко се активират двете луни заедно. Или клиентът се намира под влиянието на Тома и, тогава той чака от терапевта съпреживяване, същностно възприятие, или клиентът се намира по влиянието на Лилит и тогава иска, терапевтът обективно да го изследва в рамките на определена психологична концепция, някак да го класифицира, да му сложи етикетче и т.н. След това клиентът ще си отиде не разчленен, но разбираем за науката и самия себе си, знаейки, че той, да кажем е екстроверт, ексхибиционист и страда от едипов комплекс. За него главното е, че в науката има за него това самото етикетче и той, собствено казано, е дошъл за това. Обаче ако клиентът иска науката да го разбере подробно и постави индивидуална диагноза, свойствена само на него и на никой друг, този стремеж означава влияние на Тома.

Трябва много ясно да се разбира, че символите под Лилит и Тома се възприемат по съвсем различен начин. Символът за Лилит винаги е някакво универсално, точно значение, еднакво за всички хора, или за всички хора от определен кръг, но най-често с претенции за всемирна обективност. Тук при символа има точно значение и са невъзможни никакви вариации. Съществува числото 2 и то е равно на 1+1. И никакви варианти при тази формула няма и не може да има.

Символът за Тома – това е скрито богатство на огромно количество всевъзможни разнообразни вариации и човекът усеща себе си като техен пълноправен творец. Вие нещо му говорите, той ви отговаря: “Да, много добре ви разбирам”, - но скоро на вас ви става ясно, че той абсолютно не ви разбира, но вашите думи са го въвлекли в увлекателен (за него) творчески процес. Напълно е възможно вие да предполагате, че при него е активна Лилит и да предлагате точни и ясни думи или еднозначни символи, а той да ги

интериоризира, те са го вдъхновили, и по-нататък вече е тръгнала индивидуална личностна проява, много слабо свързана с вас и вашето съобщение.

Може да се каже, че Тома е много същностна, но неразбираема. Разбираемостта – това е качество на Лилит. Обаче понякога Лилит е твърде ясна; тогава нейната яснота се нарича: “простотията е по-лоша от кражбата”. Цялото ваше личностно своеобразие, всевъзможните личностни вариации, цялата дълбочина на символа Лилит поставя в твърди рамки, точно определя единственото значение и нищо не можем да направим. За такъв човек понякога казват: “Умен е, но е противно!” Това е човек, който използва определени интонации, определени състояния на съзнанието и, докато се намира под влиянието на Лилит, не може да бъде преместен оттам. Как можем чисто терапевтично да се борим с това? Влезте в същностното състояние под Тома и го увлечете след себе си – но това ще бъде нелеко! Или можете да влезете в неговото състояние, да активирате своя Лилит и започнете да взаимодействате с него в рамките на неговата реалност – но тогава трябва да имате интелектуална сила, не по-малка, отколкото при този човек.

За човека, при когото а активен Тома, е характерно отсъствието на граници със света. Ако вие му харесвате, той ще дойде твърде близо до вас. Ако не му харесвате, той ще се обърне с гръб към вас. За него правилата на вежливостта – това не е, така да се каже, повод за размишления.

За човек с активен Лилит съществува закон – точен, ясен, който трябва да се следва и, в това няма никакви трудности за него. При него има ясно отработен мироглед, което не дава на човека възможност за това да помисли, че са възможни някакви вариации. При него има ясни правила за редукция, тоест свеждане на общото към частното, към частни конкретни символи, които трябва да обхванат всичко.

Например, така е била построена марксистко-ленинската философия. Когато я изучавах (наистина, по насилствен начин; няма да кажа, че ме вълнуваше силно) забелязах, че във всички случаи, когато не може да отговори на някой въпрос, се задава някаква формула, смисълът на която е да затвори устата на интересуващия се. В тази формула смисъл няма, но с нея се дава сякаш квазиотговор. Впрочем, аз мисля, че това е свойствено не само на марксистко-ленинската, но и на всяка философия, която претендира за пълнота и научност.

Възможно е вие да сте ме разбрали в този смисъл, че Тома има оттенък на астрално тяло, а Лилит на ментално, но това не е така. В действителност деленето на Лилит и Тома върви по всички фини тела. Например, има хора, за които не само астралното, но даже и физическото се възприема по Лилит. Изглежда, физическото тяло е такова същностно, свое и не може да не преживява своята болка същностно. Може. Може да се преживее и усещането на физическото тяло и, даже физическата болка по Лилит, тоест като символи, които се намират от вас на твърде отдалечено разстояние.

Например, има хора, които възприемат своето тяло в сантиметри: дължина на талията, тегло, ръст, кръвно налягане и т.н. И ако тези показатели не се променят, то всичко им е наред. Ако такъв човек регистрира в себе си състояние на силен глад или, обратното, заситеност, то и те също вървят при него по-скоро като символи на състоянието му, отколкото като чувствени преживявания. Животът на тялото като такова за този човек просто не съществува.

Когато започвах да се занимавам с масаж, бях поразен от това, доколко моите клиенти по различен начин възприемаха масажа. Питах: “Какво чувстваш?” Един казва: “Всичко е наред” - и смята това за изчерпателно описание; по-нататъшните подробности не го интересуват и той не ги различава. Имах клиент, кой във всички случаи казваше ясно и точно: “Все ми е тая”. Това не го вълнуваше. А има хора, които буквално на всяко движение на масажиста издават особен сладострастен стон, а на въпросът, какво чувстват, дават фантастични по богатство набори от асоциации, картини и усещания, свързани със своето тяло. По такъв начин, всички хора достатъчно ясно се делят на две категории: телесно-ориентирани, при които възприятието на своето тяло е емпатично, по Тома и, телесно-безразлични, при които тялото върви по Лилит, по достатъчно определена номенклатура абстрактни символи.

Същото се отнася и за етерното тяло и, колкото и да е странно, за астралното. Емоциите изглеждат много същностни преживявания, но на практика много хора също ги възприемат по Лилит, тоест чисто символично.

Как изглежда това? При всеки човек има вътрешен набор от символи, с които той обозначава своите емоционални състояния. “Аз съм зъл, ах, колко съм зъл! Разсърден съм! Аз съм доволен! Аз съм недоволен! Радвам се!” И целия този спектър от емоции в неговото съзнание това са съвсем еднозначни, ясно определени символи. И неговата емоционалност за него самия съвсем не е същностна, тя за него е абстрактно-символична и, взаимодействайки с него, това трябва да се разбира добре.

Сега да се обърнем към сферата на духа. Основоположниците на религии, проповедниците, хората, които се стремят към Бога и призовават към Него и останалите, обикновено имат много силно развито атманическо тяло, но възприемат и него и атманическия план, като правило под Тома. Когато към истински светец идва човек, светецът го вижда изцяло, целия живот от начало до край и душата в цялата нейна дълбочина. При такива хора обикновено има извънредно богати усещания за атманическия план, но тези усещания с голям труд се превеждат в независимо какви разбираеми на рационално ниво символи. Въобще трябва да се каже, че разбираем и поне не много адекватен език за описание на атманическото тяло и план в нашата култура просто не съществува и, създаването на такъв език е една от задачите, които съм си поставил в качеството на цел на своите търсения.

А има хора, при които възприемането на атманическото тяло върви по Лилит. Например, такива са учените етнографи и историци, които, бидейки атеисти, изучават религиозните вярвания и обреди. В някакво място в Африка има такова племе, при него има такъв бог, той има такива функции и му се кланят така. А в съседното село бог е малко по-различен и му се покланят по малко по-друг начин, а различията се състоят в това и това. В качеството на основна символична система за описание на атманическото тяло и план тук встъпва езикът на съответната наука – етнография, история, културология.

Много е интересно как деленето на полукълба протича в менталното тяло. Всеки човек има любими образи и разни понятия и импликации (правила за логичен извод), които той възприема много същностно. Тогава той казва много лично: “От това задължително следва ето това” - и се чувства, че той преживява това *следствие* с цялото свое същество. А има понятия и думи, които са силно отделени от него и, той говори за тях съвсем абстрактно.

Какво е това силен Тома на ментално тяло? Една моя позната, много мистично настроена жена, разказвала на своята приятелка как по време на сън е отивала на гости при нея (а това е през цялата Москва). А тя в отговор възкликнала: “Ах, толкова далеч!” Ето това е ментален Тома.

За Тома са характерни тънкост, нюанси, подробности, за Лилит – яснота, схематичност, определеност, разделение на себе си и света; за Тома – същностност и въвлеченост, за Лилит – инструменталност, разделеност на човека и обекта; за Тома – преживяване, за Лилит – работа над нещо. За Тома е характерно обаяние, интуиция, богатство от асоциативни връзки, за Лилит – логика, разум, умение да се комбинира, разсъждава, по определени правила да се подрежда мозайката. Човекът на Тома – това е мистик, това е много лично, поетично въвлечено същество, човекът на Лилит – това е учен, безличен, обективен, определен.

Това разделение е много характерно за отношенията на човека към сексуалните въпроси и сексуалните преживявания. Когато още бях съвсем млад и всичко в тази посока беше забранено, в интелигентски кръгове във вид на препечатка вървеше популярна книга, превод от английски, казваше се, струва ми се, “Сексуално поведение в зряла възраст” на Мастерс и Джонсън. И там подробно се обяснявало, абсолютно в стила на Лилит, какво трябва да прави мъжът оказвайки се редом до жена, какви биват типовете жени, как (буквално със секундомер) трябва да се провежда прелюдията, но, най-важното, мъжете извънмерно са били порицавани за това, че не отделят никакво внимание на женския оргазъм. Гадове! Там се обясняваше, че това нищо не струва за мъжете, че за него да получи оргазъм – това е точно да се плюне, никакви проблеми, а ето, за жените това е

сложно и, мъжът е длъжен специално да се труди за това – такава етика се провъзгласяваше в книгата. В нея се наблюдавало, в нашата терминология, пълно тържество на Лилит и възглед за жената в секса като обект за въздействие.

Тази есен, тоест приблизително тридесет години по-късно, аз гледах телевизионно предаване за женския оргазъм, там фигурираха три героини: една, която не го е изпитвала никога, втора, която го е изпитала за първи път десет години след началото на сексуалния живот и трета, която принципно го отричаше. Като цяло, бяха представени различни варианти и след това вървеше тяхно заинтересувано обсъждане. Но което мен ме порази, това е единодушното мнение на всички събрали се жени, какви гадове са мъжете. А в какво се състои тяхната подлост? В това, че те всичките като един непременно са се стремили при жените, с които се сливат, да получат оргазъм. А това е извънредно подло от тяхна страна, защото по повод на всеки женски оргазъм те си поставят отметка във вътрешния свят и, по такъв начин се самоутвърждават, като по материала на жените повишават самомнението си.

Обърнете внимание, че акцента на Лилит не се е променил: за Тома, тоест същностни преживявания на двойката, както не е станало дума, така и няма да стане. Обаче какво иска жената? Не зная, както и всички останали, но тези, които са встъпили в предаването не възразяват да се занимават с тях, но искат, при мъжете да не се активира Лилит, а Тома. Просто тази мисъл е била изразена просташки, както това е прието в масовите телевизионни предавания. Но общият смисъл е разбираем: на жените е нужно, мъжът по време на секс да не е инструментален, да не е отделен от жените с разстояние и отрано зададена външна цел, а да преживява този процес същностно, но при това все пак да не забравя за партньорката си.

Малко по-късно ще говоря за проработката на оста Тома – Лилит. Винаги, когато има астрологичен обект, съществуват и нива на негова проработка, или прояви: ниски, средни, високи. А когато има два обекта, които се намират един срещу друг такива, като Северен Лунен Възел и Южен Лунен Възел, Асцендент – Десцендент, или Тома – Лилит, то е важна не проработката им поотделно: те представляват сами по себе си единна ос и може да се говори за проработка на оста като цяло и такъв разговор има и пряк психологически смисъл, независим от астрологията.

Не знам доколко беше интересен за вас последния час от моята лекция, защото за някои от вас са били достатъчни, може би, две-три ключови думи. Но в действителност е съвсем необходима на астролога обемна представа за всеки обект на хороскопа с голямо количество психологически подробности, ефекти и т.н., защото всеки астрологичен обект (в частност, Лилит и Тома) при различните хора се проявява по различен начин. И ако вие нямате достатъчно широка представа за този обект, то вие, интерпретирайки картата, лесно може да се прекарате. Успешната работа с клиента винаги е малко чудо. Вие сте длъжни да попаднете точно. Обаче, макар това да може да прозвучи като малък парадокс, шансовете да попаднете точно, ако вашата мярка за знания е ето такова малко кръгче, са значително по-малки, ако тя е значително по-голямо. Забележете, аз разказвам за Тома и Лилит далеч не всичко и вие сами трябва да обмислите и преживеете вътрешно тези теми до такава степен, че при вас светът да се раздели на две части, тъй като във всяка ситуация вие ще знаете какъв е акцента: на Бялата Луна или на Черната.

Типичен пример е тълкуването на хороскопа. Всеки астролог започва някога да рисува първите карти. Сега те са компютърни, което силно икономисва времето, но в действителност хората, които никога ръчно не са рисували карта, са загубили много.

Когато се учих на астрология имах даже не книжка, а пачка от бледи ксероксни ефемериди на Нийл Майкелсън. Персонални компютри още нямаше и, съответно карти трябваше да рисуваме на ръка. И макар изкуството на чисто писане никога не ми се е отдавало, аз много се стараех да рисувам картите красиво. Ксерокси в нашата страна в частни лица също нямаше и аз сам ръчно рисувах зодиакалния кръг, всичките дванадесет сектора и знаци на Зодиака – а след това планетите. И ето тук ме дебнеха неприятности, защото някои от тях претендираха за едно и също място на рисунката и към това се натрупваха границите на отделните знаци и домове. Към всичко това още моите цветни

химикалки едва-едва пишеха и в трудни случаи, когато картата се съпротивляваше особено много, на мен ми се налагаше да я прерисувам за втори път.

Но мен ме поразяваше друго: моето емоционално състояние в момента на съставяне на картата. Рядко попадах на карти, които рисувах спокойно, а основно мен ме тресеше силно и, не само емоционално, но и графично. Какво означава това? Сега ще обясня. Когато започвах да тълкувам картата, то въпросите, които най-често задават начинаещите астролози: "Коя планета е хармонична? Коя да се смята за ранена?" – за мен не стояха. Ако планетата в хороскопа е била хармонична, то тя се получаваше при мен на чертежа такава красива, кръгла, голяма, съответното място на хороскопа беше приятно да се гледа. Ако вече планетата е била ранена, то тя не влизаше в рисунката, беше нарисувана някак криво, противно се израждаше и още на това място моята химикалка задължително течеше. Поради това, гледайки чертежите си, аз известно време започнах да се ориентирам по тези подробности. "Вашият Меркурий е ранен! Просто не може да се гледа! Един такъв крив, малък, уродлив!

Така действа Тома. Когато начинаещият астролог идва при мен със своята карта (може би той, освен своята карта, никаква друга не е видял) и започва с жален глас да ми казва: "Имам бедна квадратна Луна. На нея и е така зле, тя е така ранена от Сатурн!" – това казва Тома. А когато човек идва и в бодро темпо ме засипва с аспекти: "Слънцето ми е в такъв знак, Сатурн – в този, тук има квадрат, тук има тригон" и всичко това се казва в такова темпо, че вече съвсем нищо не възприемам и безнадеждно не успявам в главата си да съставя хороскопа, значи работи Лилит.

Нива на проработка. Сега ще поговорим за нивата на проработка на Черната и Бялата Луни. Това е също много важен момент, който може да се смята като нямащ отношение към астрологията: при всеки от нас някъде стои Тома, някъде стои Лилит, така че принципите на емпатично и символично битие и възприятие има при всеки човек. Но то бива различно.

Ще разгледаме три основни нива на проработка на Тома, Лилит и оста като цяло: варварско, любителско и професионално.

На *варварско ниво на проработка на Тома* няма дистанция между човека и света: тук човекът е тотален във всяка своя проява, така че понякога ни се иска да го спрем. Той е твърде искрен, твърде непосредствен, твърде откровен, например, в своите нисши желания. Може откровено да ви натрапи себе си, без да се съобразява с нищо, в частност, като игнорира косвените знаци, които вие му подавате, намеквайки, че времето за общуване отива към края си и вашето лично време струва нещо.

Той сам представлява за себе си огромна ценност и, също така вижда себе си в света, тоест убеден е, че представлява огромна ценности и за останалия свят също. Или, обратното, той може да смята, че е съвсем нищожен и ужасен и, да проектира тези самооценки към света. Тогава той ще мисли, че ако отиде някъде, то всички ще го наритат, а в края ще го изгонят завинаги. Имах позната, която казваше, че когато отива на гости, където и е хубаво, то тя принципно стои до края, до последно, докато не я отпратят физически – защото тя знае, защото тя точно знае, че следващ път няма да я поканят.

При този човек няма етично различаване. Личната етика това е набор от правила на поведение, които са отделени от самото поведение, което само по себе си предполага известно ниво на осъзнаване на света и самоосъзнаване. Обаче за нашия герой кантовия категоричен императив, който се състои в това, че човекът е длъжен да живее така, че всяко негово действие да би могло да бъде въведено в етична норма е безсмислен, защото той не разбира, какво е това етична норма. Той е по свой начин много творчески човек, защото за него всяко положение, в което той се оказва, е съвсем уникално и поради това за него понятието етика, която предполага някакво еднообразие, просто не съществува. Той просто е, той просто живее. И ако при това Тома е силна, то той в своята реалност съществува много устойчиво и, опитите да се акцентира Лилит, казвайки, например: "Погледни на себе си отстрани", - ще се окаже безуспешен.

Междувпрочем, това е разпространен вариант на манипулация на човека с цел да се преакцентира от Тома на Лилит: казвайки му "Погледни на себе си отстрани". Ако вие имате силна Лилит, то фразата върви като хипнотично внушение и, вашият партньор започва да

гледа на себе си отстрани с вашите очи. Най-често това е достатъчно неугледно зрелище и мнозина, а особено децата, инстинктивно, но енергично се съпротивляват на това.

Какво още е характерно за варварското ниво на проработка на Тома? Когато този човек чувства нещо, той се отъждествява с това чувство и го проектира върху цялата Вселена. Ако той има тъжно настроение, той вътрешно ще смята, че целия свят тъгува. Ако той сега преживява лошо време, той смята, че това ще бъде винаги, а по-точно, той не смята така, той това *усеща*. За това ниво е характерно употребяване на наркотици или други средства, които довеждат човека в екстазно състояние. Ако той е влюбен, то от обекта на любовта не може да бъде отделен с никакви сили, само с побоища, и то не за дълго.

При силен Тома на него му е свойствено поведение, което може да се нарече “лигав досадник”. Той умее да ви досади, да ви облепи от всички страни с някакви неясни пипала – и това е всичко, вие вече го сърбайте. Но ако не му харесвате, но той удивително ловко умее да преустрои своите модалности и да подхлъзне около вас така, че вие никак няма да успеете да го хванете.

За варварското ниво на проработка на силен Тома е характерна много голяма внушаемост и големи хипнотични способности. Този човек, от една страна, лесно се внушава от всякаква ситуация, тоест той инстинктивно се приспособява към нея, но, в същото време, ако е активен, то лесно ще ви вкара в хипноза, възможно е с много прост, но достатъчно ефективен начин. Той ще дойде при вас и ще каже: “Ти знаеш ли, на мен не ми се иска да живея!” И от тази едната само фраза на вас също няма да ви се прииска да живеете, при което за дълго. При него става инстинктивно приспособяване към вас по всички модалности, за които той не мисли, но за които аз още много ще ви разказвам; а когато му е нужно, той дава такова вече инстинктивно (и ефективно) разстройване. Той има много своеобразни, но достатъчно ефективни методи за защита от човека, който не му харесва. Ще каже: “Той не е такъв. Той е противен!” И това “противен” означава, че вече се е отдръпнал, макар да не е употребил никакви думи. Обаче той психологически се е настроил така, че просто няма никакъв резонанс между психическото състояние на неговия партньор (който не му харесва) и него самия.

Не трябва да се смята, че хора със силен Тома са беззащитни. Това не е така, просто те имат своеобразни и неочевидни защити. Например, помните ли, имахме такова понятие като *синтонност*, тоест такова поведение на човека, когато той употребява същите тези модалности, както и партньорът; обратното поведение се нарича *антитонно*. В неприятна за себе си ситуация този човек ловко употребява антитонна модалност – и всичко, никакъв контакт няма с него, той по непостижим начин ви се изплъзва, макар видимо да не прави и говори нищо лошо. Сякаш той е до вас, но вече го няма. Той като че ли вътрешно говори на себе си: “Не приемам”, - и умее да не го приеме, да се изхлузи, да мине отстрани.

Въобще Тома – това е място, където вие сте уязвими. Какво е това невроза? Това е на първо място неспособност на човека да излезе от тежко същностно психическо състояние, тоест неспособност да превърне Тома в Лилит. При вас има някакво късче от вашата психика, която поради някаква причина не става отделена от вас, макар да се явява болезнена за вас. Това означава, че естествената защита на вашата психика поради някакви причини не работи. Какво може да се направи с това вече е друг разговор, това вече е тема на практическа психотерапия, която засега няма да засягаме.

На *варварско ниво на проработка на Лилит* при човека има много тесен набор символи и шаблони, по които той мери всичко. Например, може да има две понятия по отношение на обкръжаващите хора: или ти си добър човек и си ми приятел, или си лош човек и си ми враг. Всичко: вариации не се допускат и той и не размишлява за това. По такъв начин, при него за всички познати и роднини има само две клетчици. Понякога познатият по непостижими причини преминава от едната клетчица в другата, тоест от приятел става враг или обратното, автоматично променяйки при това знаците на всички етични оценки. Междувпрочем, при този човек етиката е примитивна, твърда, груба, но съществена за него, тоест той се ориентира според нея в поведението си.

На него му е свойствена груба манипулация чрез символите. Например, той иска да направи за вас нещо хубаво. Но вие сте символ за него. Той знае, че вие трябва да обичате сладко. И ви носи торта. Вие сте длъжни да се радвате, никакъв друг вариант на поведение

за вас не се предвижда. Той не ви и поглежда, тоест не чака обратна връзка: в главата му има ясна формула на подаръка (по-скоро, взета от популярен филм): на жена – цветя, на децата – сладолед и тогава всичко е наред. И по тази схема вие сте длъжни да се държите. Ако вие изпаднете от нея, той или няма да взаимодейства с вас, или ще ви размести в класификацията на хората в особена клетчица, на която пише: "Чудовища".

Той няма никаква обратна връзка, но това въобще не го смущава. Например, детето (не е важно свое или чуждо) за него може да бъде послушно и непослушно, лениво и трудолюбиво и, тези думи за него са един вид етикетчета, надписи от различни видове, при което проблеми какъв етикет на кого да се сложи, при него не възникват: той прави това мигновено и достатъчно произ-волно. Обаче налепените от него етикети могат да се окажат много устойчиви: един път ви го е залепил, а след това в очите му цял живот не можете да го отлепите.

Тук също е възможен вариант на наркомания, но тя е много своеобразна наркомания – чрез символите. Цялата енергетика, която преминава през този човек, той трансформира в свои абстрактни символи и неговото наркотично състояние се състои в това, че той играе с него, при което обикновено това са съвсем безсмислени игри. Например, в известния роман на Салтиков-Щедрин е описано, как Юдушка Головльов (който, според описанието на автора, в много голяма степен е човек на Лилит) дълги часове се е предавал на любимото занимание, състоящо се в това, че той по картата разделял Русия на еднакви квадратчета и си представял, че те всичките му принадлежат, и планирал да засее всички тези квадратчета с картофи, или още нещо там, и смятал, колко печалба ще има всяка година, ако реколтата е добра.

На варварско ниво на проработка на Лилит е характерна свободата за слагане на етикетчета и свободата за манипулиране на обекта. Тук символът е напълно отделен от обекта. Този човек казва : "Нека!" – и смята, че това е достатъчно. Знаете историята на молла Настрадин, как чел проповед – това е типичен пример за такова ниво на Лилит. Молла – това е учител в религиозна школа. Молла Настрадин дошъл в село да чете проповед. Народът се събрал да го слуша. Моллата пита: "Знаете ли за какво ще ви говоря днес?" Народът отговаря: "Не, не знаем!" "Е, тогава и аз не знам!" – обидил се моллата и не започнал проповедта. След седмица идва пак, пак се събрал народа и, моллата отново пита: "Знаете ли за какво ще говоря?" Народът, вече научен, казва: "Знаем!" "Е, щом знаете, няма да чета проповедта!" – отговаря моллата и си отива. След седмица отново се събира народ. Изглежда, вече може да се разбере намек. Но не, народът се нуждае от духовно нахранване. Моллата пита: "Знаете ли за какво ще ви чета проповед?" Обаче народът вече се подготвил: разделил се на две половини и едната казва: "Знаем", - а другата половина казва: "Не знаем". Тогава Настрадин заявява: "Много добре! Нека тези, които знаят, да разкажат на тези, които не знаят!" Това е много типична илюстрация на това, какво е Лилит на ниско ниво. При такъв човек когато казва: "Нека бъде това и това" илюзията е пълна и в главата му има ясен символичен план на това, което трябва да стане – то точно и така става в действителност ("тези, които знаят, ще разкажат на тези, които не знаят") – а това, че на наличните в главата му симво-ли съответстват реални обекти, които са твърде далеч от тези символи, той не се досеща.

Друг пример това е нещото, с което са ни хранили много години във времената на социализма, когато манипулирането с идеологически символи е заменяло реалните преобразувания. Но тази традиция, за съжаление, е по-сложно да се преодолее, отколкото ни се иска. Властта по своята природа е склонна да оперира със символи и за нея те са напълнени с голяма енергия, особено символите, обозначаващи народът като цяло или големи групи хора. Възниква впечатление, че ако ние можем да ги съединим със словесни формули, то веднага нещо подобно става и в живота. Но в живота това се получава по съвсем друг начин, макар на ниско ниво на проработка на Лилит човекът съвсем не разбира това. Той има заповед, има подпис под тази заповед и това е всичко. Заповедта е доведена за сведение до нискостоящия чиновник – значи тя е изпълнена.

Сега преминаваме към любителското ниво.

На *любителско ниво на проработка на Тома* човек вече в някаква степен управлява своите подсъзнателни усещания. Той както и преди е препълнен със своите усещания, но

започва да ги управлява по някакъв начин. На варварско ниво при него няма никакво управление на своите усещания, той нищо не може да направи с това. Той е препълнен със състоянието, в което се намира и го преживява, и тук няма варианти за него, даже ако то е негативно. Той може да се опита да ви висне на шията и да предаде част от своя негатив – но това не е управление. А на любителско ниво човек вече се учи да управлява своите чувства, той се учи да разпределя акцентите. Помните ли, рисувах ви картина: кубче, при което на границите са написани различните фини тела. Ето така, този човек преживява всички свои тела едновременно, но все пак той може да намери тялото, например етерно или физическо, което преживява малко по-малко и да гледа на протичащото като преминаващо покрай него. Доколко тотално е моето преживяване? Сърцето ми трепери, ръцете и коленете също. А ето големия пръст на левия крак, изглежда е по-спокоен. И аз се отъждествявам с него и така е по-леко да се гледа на ситуацията.

Този човек се учи да модифицира, отслабва и усилва своите положител-ни или отрицателни реакции, започва да обръща внимание на някакви символи. Символите винаги са наблизо, но в същностното състояние на човека не му е до тях. Какво е това любов? Това е състояние, когато, виждайки човека, вие забравяте за всичко – и за останалия свят, и за себе си, а в съзнанието остава само неговия образ, който ви запълва изцяло. Обаче на любителско ниво на проработка на Тома вие в някаква степен владеете себе си. Преживяването, външният образ както преди ви изпълва изцяло, но вие можете да гледате наля-во, можете да гледате надясно и, някак да коригирате своите прояви, да избира-те различните модалности на своето поведение.

На *любителско ниво на проработка на Лилит* при човека възникват правила за съгласуване на символите. Ако на варварско ниво символите, като правило, са немного и те се съчетават съвсем произволно помежду си, човек не се замисля за това и ги лепи както му харесва, то на любителско ниво разбира, че между тези символи има определени правила за взаимодействие и компози-ция, определено съподчинение, както при думите в изречението има грамати-ческо управление. Не може просто да се бърборят думите една след друга, трябва да се построи фраза, съблюдавайки законите на граматиката.

Тук се появява понятието за системен подход, възникват представи за различни символични системи с повече или по-малко богати набори символи и, човекът започва да ги уважава. Той гледа отдолу нагоре към науката, уважава различните системи, схеми, класификации. При него протича диференциация на символите, изясняване на отношенията между тях. Така детето се учи да събира конструктор или съставна картина от кубчета, съединявайки ги така, че рисунките на едното кубче да подхожда към рисунката на съседното кубче.

И тези символи вече започват да имитират реалността. На варварско ниво на проработка на Лилит даже няма намек за това, че символите могат да имитират реалността – те само грубо се втурват в нея. А тук от символите сякаш се строи свят от играчки. (В зависимост от това, къде стои Лилит, вие веднага можете да разберете, къде човек ще се занимава с това строителство. Ако стои в елемента вода, то при него това строителство ще протича на първо място във вътрешния свят, а ако стои в земен знак, то, съответно, във външния свят).

И, накрая, професионално ниво.

На *професионално ниво на проработка на Тома* човекът разбира, че неговата вътрешна реакция е извънредно богата, това фактически е реагиране на целия свят и, той се отнася с голямо внимание към това. Той има голяма способ-ност за вариране, медитиране и много разнообразно, фино и същностно да пре-живява различни неща – даже такива, които, изглежда, са съвършено еднозначни. Представете си някаква щампа, например, твърд шаблон на мисленето, или някакъв установил се обект, който, изглежда непоклатим, тоест явява се сам по себе си чист еднозначен символ, тържество на Лилит. Обаче когато този символ попада във възприятието на човек с професионално проработен Тома, то се оказва, че това все пак не е така: при този символ се откриват многочислени вариации и степени на свобода. Например, известният писател Дж. Селинджър използва такъв прийом: главният герой на повестта “Спасителят в ръжта” преразказва филма “Ромео и Жулиета”. И с помощта на този преразказ на прекрасно познатият сюжет ние узнаваме

много – естествено, не за Ромео и Жулиета, а за момчето – героя на книгата. Така работи добре проработен Тома.

При такъв човек има много разнообразни, диференцирани усещания, той по съвсем уникален начин възприема всеки обект. Да имаме работа с такъв човек в някои отношения е твърде сложно.. Както казват, всички велики хора са заети с един обект, а именно, със себе си. Видимо, това също е признак на професионална проработка на Тома, защото творецът преди да изрази в разбираеми за потребителя символи една или друга реалност, я проработва и преживява вътре в себе си и то е и Тома на високо ниво. При него действително вървят необичайни и интересни преживявания, медитации, изискващи голямо внимание към себе си.

Професионалното ниво на проработка на Лилит дава владеене на добре разработени символични системи и способностите за тяхната разработка. Този човек създава пълни системи, където няма излишни символи, където символите се съчетават добре помежду си и с тях е удобно да се работи. Това може да бъде професионален конструктор, създаващ проект и чертежи на голям, сложен обект, например, космически кораб. Това изисква знания и съблюдаване на съвсем определени и детайлно разработени правила (в нашия пример – изображение на техническия обект на хартия). Но преди това бъдещата ракета да се разположи (символично) при него във вътрешния свят.

Тук е характерна голяма тънкост и точност на идентификацията, тоест съотнасяне на реалния обект със знак или символи и няма илюзия, че е лесно да се направи това. Тук върви много фина диагностика: разработената класификация се наслагва върху реалността, обаче самият процес на това наслагване е много и много сложен.

Например, Карл Юнг е станал известен на света, когато написал книга под името “Психологически типове”. Психологическите типове там са два: интроверт и екстроверт. И те са обозначени на първата страница на тази книга с много прости и ясни фрази, а именно: “Интроверт – това е човек, за когото вътрешната реалност е по-важна от външната, а външната за него е само повод за това, тя да бъде възприета и след това да се направи нещо с нея вътре в себе си. А екстроверт – това е човек, за когото е по-важна външната реалност и, той подчинява на нея вътрешната”. И след това авторът в продължение на четири-стотин страници обяснява, какво на практика е това интроверт и екстроверт – аз още ще ви разказвам за това и ще преразкажа някои негови примери – цялата тази книга, в същност, е посветена на излагането на голямо количество исторически примери и обсъждане, кой е бил интроверт, а кой екстроверт и какво се е получило при тях. И в заключение тази дебела книга, в която той е описал най-проста система от два, собствено казано, символа, Юнг пише, че не трябва да се мисли, че е така лека, гледайки човека, да се определи дали той е интроверт или екстроверт: това е фина работа, тук трябва да се мисли дълго и никога да не се произнася окончателна диагноза. Ето това е подход на професионалист, нищо не може да се каже!

Мироглед и светоусещане. С какво те се различават? Това е много важно да се разбере, защото тези понятия в много отношения са противоположни. Аз в началото на лекцията казах, че оста Тома – Лилит – това е ос на световъзприя-тието. Ето така, към Тома се отнася непосредственото емпатично световъз-приятие, тоест светоусещане. А към Лилит се отнася светогледа: това е набор от символи, определени схеми, рамки, точно проверени представи, под които човекът подстроява света, когато го вижда. Вие сте отишли в гората, вдъхнали сте въздуха, почувствали сте вятъра и ви е напълнило вашето светоусещане. А световъзприятието е активно, когато вие гледате на света с очите на учен, когато вие ходите, гледате и казвате: това е дъб, а това е бреза. А ако при вас няма съответни понятия, то вие се губите и някак пропускате дърветата. На тази тема мога да ви разкажа история от живота.

Това беше отдавна, някъде в 70-те години, когато атмосферата в общественото е била съвсем друга и, понятията “философия”, “мироглед”, “световъзприятие” сякаш не са съществували: имаше една философия, марксистко-ленинската, която, впрочем, в тези времена малцина са възприемали сериозно. Имах позната, както разбирам сега, с много силна Лилит. Ето така, това беше интересна девойка с богат вътрешен живот, с

философски търсения и, много интересуваща се от психология. И тя ми разказа такава история.

Пътувала тя във влак на далечно разстояние и се оказала в едно купе с интересен младеж. Пътували дълго и по пътя почувствали много дълбока симпатия един към друг. Като цяло, двойковата медитация тръгнала отгоре надолу и вече практически плътно достигнала до физическото тяло. И тук девойката вече съвсем да се слее със своя спътник в нежна прегръдка, но почувствала, че нещо пречи на нея. И, едва едва слушайки себе си, тя разбрала, какво именно пречи и задала такъв въпрос на младежа: "Скъпи, не може ли преди да продължим нашите прегръдки вече без дрехи, да ми изложиш основите на твоя мироглед - иначе аз няма да мога да продължа". Той бил ошашавен, но се напрегнал и, мислейки известно време, изложил на спътницата си своя миро-глед. Той я устроил напълно. Тя казала: "Добре, скъпи, готова съм". Но, как да го кажа по-меко, птицата на любовта му не могла да разпери крила, защото цялата му енергия отишла за излагане на мирогледа.

За мен тази история била пълно тържество на концепцията на Фройд за сублимацията, илюстрация на това, че сексуалната енергия в някои случаи се вдига нагоре и се превръща в по-фини енергии. Но забележете, какво станало от гледна точка на нашия сюжет? Те се намирали в състояние на Тома, много същностно, не мислели за никакви символи. Но когато девойката попитала за светогледа, протекло рязко, грубо преакцентиране от Тома на Лилит и енергетиката на ситуацията се изменила качествено и безвъзвратно.

Динамика на преакцентирането. Тома преминава в Лилит, когато същностното действие се превръща в ритуал, в схема. Това е нормална процедура, която може да се нарече икономия на психическа енергия. Работата е в това, че същностните преживявания ни струват скъпо (на нашата психика) и веднага щом има минимална възможност за ритуализация, схематизация, обрастване със символи, това и става.

Въобще трябва да се каже, че ние много силно сме примитивизирали своя живот през XIX и още повече през XX век (това е упрек не към присъства-щите, а към западната цивилизация като цяло), когато тръгнала модата на ментално моделиране, а ритуалното моделиране, тоест моделирането в действие, е намаляло много силно. По-рано били на мода карнавалите, разнообразни ритуали, както религиозни, така и светски. Между впрочем, К. Юнг много високо е ценил католическия религиозен ритуал и писал, че протестантите са се лишили твърде много от това, че отменили религиозните ритуали.

Темата за ритуализация винаги възниква при предаване на религиозно учение. Когато идва пророкът, той е много същностен. Носи със себе си огромен същностен заряд, на първо място се намира под Тома. Когато Христос е говорил на своите преки (така да се каже, преживе) ученици: "Вярвайте в мен", - тези думи означавали съвсем друго, от думите: "Повярвайте в Иисус", - когато са били произнасяни от Неговите последователи, мисионерите на XX век. Тогава, в първи век на нашата ера, "повярвайте" е било нещо съвсем незначително, както аз си го представям: на вярващия му е трябвало обикновено човешко доверие и, това било достатъчно, за да може харизмата, благодатта на Сина Божий да се спусне върху него, и по-нататък той вече се намирал постоянно в религиозния поток. А когато пророкът си отиде, когато преминат много поколения на религиозна традиция и вярващите живеят само със спомени, то естествено е, че става преход от същностното възприятие към символично, от Тома към Лилит. Все по-трудно става да се свържеш с непосредствения източник на благодат, източника на религиозно преживяване: за това са нужни все повече и повече разклонени ритуали. По принцип, в това няма нищо лошо. Просто трябва да се разбира, че когато ритуалът е действащ, дори и сложен, той трябва да постига определена цел. Ако има такова разбира-не, то реално протича проработка на оста Тома – Лилит, за която смятам да говоря.

От друга страна, има обратна динамика на прехода: от Лилит – към Тома. Когато ние съсредоточено се вглеждаме в символите, някакви неща стават и същностно с нас. Тогава символът встъпва в ролята на шпионка на вратата: докато обикаляме наоколо и гледаме на нея като на шпионка, той не ни казва нищо. Но в някакъв момент ние приближаваме плътно към нея и гледаме. И тогава тя ни открива нов свят.

Например, има любов от пръв поглед, когато веднага се активира Тома. А има (междувпрочем, не така рядко) любов далеч не от пръв поглед, а, например, от трети, четвърти, десети, когато хората постепенно се напасват един към друг. На времето е бил приет брак по благословията на родителите. Младите хора се женят и живеят известно време, привикват постепенно един към друг и при тях идва любовта. Това е процес на преход от Лилит към Тома. И тук също много неща зависят от това, как е настроен човекът: дали е склонен да вижда зад символите, които му изглеждат формални, известна реалност, какво се вижда зад тях, или не вижда. Например, астрологията идва към много хора именно в тази последователност: от Лилит – към Тома. Отначало чуват много за нея, но тя нищо не значи за тях, те абсолютно не вярват в нея; след това започват да правят първите хороскопи или попадат на успешна консултация при астролог (по-често, първото, отколкото второто) – и в някакъв момент биват същностно потресени.

Когато човекът започва да учи астрология, то нерядко няма отначало особено доверие към астрологическите символи, тоест неразбираемо е, как това може да бъде, от картата да се извлече нещо съществено. Обаче съставя се първия хороскоп, след това втория, третия... Имах позната, която съвършено повярва в астрологията, когато направи хороскоп на своя мъж и откри в него неаспектиран Марс. Това за нея беше изключително точно (по това време тя вече знаеше какво е това неаспектиран Марс), защото тя никога не могла да накара мъжа си за никакво действие и, освен това, го подозирала в известен смисъл “мека китка”, дотолкова той бил мек и женствен. И когато тя видяла, че в хороскопа му има неаспектиран Марс, цялата съпротива, която имаше се пречупи и тя каза: “Това е велика наука!” При нея станало превключване от Лилит на Тома (и, вероятно, тя е простила на мъжа голяма част от неговото поведение).

Проработка на оста Тома – Лилит. Ние с вас разгледахме, много схематично, проработката на Лилит и Тома поотделно. А сега преминаваме към разглеждането на оста Тома – Лилит, защото трябва много добре да се разбира, че това са две части на един и същи обект.

Навремето изказах хипотеза, че тази ос отделя окултистите. (Как тази ос може да бъде акцентирана в хороскопа? На първо място, с планети – стелиум с Лилит или на Тома (или и тук, и тук); тя може да бъде акцентирана с други аспекти, например, квадрати: планетата стои и в квадрат към Лилит, и към Тома, което също е много остра ситуация и за планетата, и за оста.)

От страна на Тома стоят *мистиците*, които емпатично възприемат финия свят, които имат много високо ниво на интуитивност, които общуват със същества от финия свят, излитат в астрала, взаимодействат с летящи чинии и всички такива неща; при тях, в съвременна терминология, се активират “канали” (понякога на срещи с читатели ме питат: “А вие имате ли канал?”)

Обратното, от страна на Лилит се намират маговете, възприемащи финия свят по маниера на учените: те търсят в него закони, те търсят символи на финитe обекти и по определен начин ги манипулират, намирайки се при това сякаш извън света на своите манипулации.

Трябва да се каже, че за новака е много опасен както един уклон, така и друг. Ако вие живеете същностно, под Тома, то вие след известно време, без да имате опора във вид на някакви символи, просто започвате да се побъркват, престават да различавате значимите неща, например, кой седи пред вас – звяр или човек. А ако е звяр, то какъв именно: ядлив за вас или вие за него. Понякога това е актуално, а при силна Тома вашите представи за света могат да ви доведат до съвсем неадекватно поведение.

Ако човек има акцент на Лилит, тоест на магическите операции, той забравя, че зад тези символи винаги стоят същности и, че не може да ги мани-пулира безнаказано, не може безнаказано и безнаказано и без последствия (на първо място, за собствената психика) да взаимодейства с тези символи. При всяко негово споменаване (на символа) и използване от финия свят задължител-но прелита същност, която съответства на него и започва нейното (много същностно!) взаимодействие с психиката на човека, макар на ниво подсъзнание – и, както се казва, дъската започва да му хлопа.

За първи път се сблъсках с това, когато в университета учих математика. Моят шеф, академик, ни предупреждаваше сериозно, че хората, които силно се въвличат в процеса на математическо обучение и творчество, в по-голяма или по-малка степен се побъркват и че това трябва задължително да се компенсира по някакъв начин. Той препоръчваше своя вариант на защита и превключване на Тома: да се занимаваме с изкуство. (Наистина, според моите лични наблюдения, това не помага много.)

За *първото ниво на проработка на оста Тома – Лилит* е характерно много ясно разделение: мое – чуждо. На какво се обиждаме? Ние се обиждаме, когато ни възприемат по Лилит, тоест когато в нас не виждат индивидуалността, когато на нас гледат като на символ. При човек на първо ниво на проработка на оста Тома – Лилит има много ясно разделяне на света: мое – Тома и чуждо – Лилит. Всички вие познавате хора (и в някаква степен самите, навярно, грешите с това), при които всички познати се делят ясно на два кръга: външен и вътрешен. С познатите от вътрешния кръг този човек е добър, мек, внимателен, той ги *възприема*; към познатите от външния кръг той, обаче, е насочен по съвсем друг начин и вътрешно е абсолютно равнодушен към тях. Те са символи за него, които той манипулира, или те манипулират него, но, поне душевно той е затворен към тях. Позната ли ви е картинката? И е достатъчно трудно да попаднете от неговия външен кръг във вътрешния – затова пък от вътрешния кръг е много лесно да се попадне във външния. Една невнимателно казана дума - и вие сте чужд човек за него, макар че вас, може би, ви свързва достатъчно дълга програма. Това е например, ниско ниво на проработка на оста Тома – Лилит.

При този човек целия живот се дели на два вида състояния. Първия – това е състояние на пълно въвличане, по повод на което човек ще каже: “Ето това е живот! Аз сега действително живея!” Това е Тома. И второто състояние – когато той напълно е изключен, той не живее, той е винтче, марионетка в ня-какъв процес, който е абсолютно равнодушен към него и, човекът е равнодушен към този процес – това е Лилит. Такова разделение на живота на два вида състояния – е характерен признак за първо ниво на проработка на оста. Тогава Лилит и Тома никак не са свързани помежду си: има царство на Лилит и има царство на Тома и, между тях няма нищо общо.

За *второ ниво на проработка* на оста са характерни опити за обмен между Тома и Лилит. Например, човек, бидейки в същностно състояние, се опитва да го опише на себе си, някак си да го обмисли и се старае в общодо-стъпни символи да предаде своите усещания на обкръжаващите така, че те да могат поне като цяло да си представят какво става с него. И макара че това става много непохватно, той все пак търси думи за изразяване на своите състояния.

Хора на първо ниво на проработка на оста обикновено смятат така: “Ако човекът е *свой*, то нищо не трябва да му говориш. Аз напълно и адекватно го възприемам, усещам и, точно по същия начин той напълно и адекватно възприема и усеща мен, и всякакви думи тук са излишни”. Разбира се, реално това не е така, това е илюзия. Даже ако вие възприемате човека много същностно, първо, вие го възприемате не изцяло, а второ, изопачено.

На второ ниво на проработка на оста човек започва някак да разбира това и се стреми да даде коментари към своето поведение и психологическо самочув- ствие в разбираеми за партньора термини. Най-често при това той извършва насилие над себе си, разбира, че казва не тези думи, но се надява, че все пак ще доведат до някаква яснота.

Ако при този човек е активна Лилит и, той някак играе със символите, то се старае да гледа на тях все пак едва-едва по-дълбоко, той внася в тях същностен елемент. Той разбира, например, че хората, които се намират в неговия външен кръг, са също живи, че при всеки от тях има свои пристрастия, че те не са напълно марионетки. Той допуска възможността, че някога ще влезе в същностен контакт с тях и, чувствайки, че това може да стане, той към това се приготвя по свой начин, и при него се появява връзка между вътрешния и външен кръг на общуване.

Това се отразява, в частност, в неговия речник. При човека на първо ниво въобще има големи трудности при употребата на думите: едни думи са чужди за него, други – твърде “свои”. Думите, които не го засягат, вървящите под Лилит – за него са чисто формални понятия, към които той никак не е привързан. Обратното, думите, които го

засягат лично, той натоварва с много интимно (и често далеч от общоприетото) значение, предполагайки, че близките априорно знаят това значение, усещат го и адекватно възприемат. Поради това винаги обръщайте внимание на това, как човекът говори; при всеки човек има особен акцент за Лилит и съвсем друг за Тома.

Когато човек говори под Лилит, при вас може да възникне впечатление, че вие четете уводна статия във вестник, или дъска за обяви, или вестник "От ръка в ръка" (тип Самиздат, б.п.); тук върви чиста, обективизирана информация, нерядко в голямо темпо.

Акцентът на Тома е съвсем друг. Тук са характерни дълги паузи, когато вие все чакате и чакате поредната дума – но когато, накрая, тя идва, то е напълнена с така емоция, такова значение, че вие ще го асимилирате още час и, на вас ще ви бъде добре (или зле) от това.

За второто ниво на проработка на оста е характерна първична постановка на проблемите за искрено и адекватно самоизразяване. Този човек мисли: "Какво мога да дам на другия човек, близкия, на кое да се доверя, от своите преживявания!" Той още не умее адекватно да изрази себе си, но, поне вече има желание да направи това. Далечните, чужди за себе си символи той се старае някак да преживее, да чуе своя вътрешен отклик на тях. Той формално знае, че този символ за някого се явява същностен и се старае да го възприеме.

Аз понякога водя беседи за астрология и религия с различни хора от менталния план – бивши (и сегашни) учени. И когато чуя от тях априорно отричане на Бога (или астрологията), казвам: "Твърде леко правите това. Кога е лесно да се отрича понятие или доктрина? В този случай, когато те вървят за вас под Черната Луна. Има абстрактен символ, но той не ви се харесва, или имате логически съображения против него – и вие не го приемате. Но как така? Колкото представители има човечеството, толкова представи за Бога съществуват. При различните народи – те са различни, в различните времена – различни са, но винаги са били и в голямата част на човечеството съществуват и сега. Поради това отричането на Бога в своята същност – е антиисторически подход! Същото се отнася и към астрологията. Астрологията – това е най-древна наука, тя съществува толкова, навярно колкото съществува хомо сапиенс и, как може така лесно да се зачертае това, което е било същностно значимо за нашите предци. Представете си, че във всички сложни и отговорни случаи от своя живот човекът е ходил при жреца, отивал в храма и, се е покланял на своя Бог, молил е от Него и от звездите съвет и помощ. Това също е бил голям дял от неговия живот! Вие поне едва си представете, *че* вие зачертавате своя атеизъм, *че* вие зачеркват своето отрицание на астрологията."

Ако при човека не е проработена оста Лилит-Тома, той няма да разбере това разсъждение. За него има логическо разбиране на истината, има абстрактен символ "правилно" и има абстрактен символ "неправилно", а представа за това, че символът може да се преживее, при него просто няма.

Обаче то се появява на второ ниво на проработка на оста Тома-Лилит и тук възниква буферна зона между кръговете на същностното и символичното възприятие.

Сега ще изобразя това обстоятелство графично. В центъра се намира личността, тоест "аз". Около центъра се разполага кръгче – това е интимната зона, или зоната на Тома, тоест сферата на същностно възприятие и преживяване. На съществено по-голямо разстояние от центъра, тоест от "аза", се намира кръг – това е зоната на Лилит, тоест на символичното възприемане.

На първо ниво на проработка на оста схемата на възприятието изглежда така: в центъра малкия кръг (зона на Тома), а на известно разстояние от него – широкият кръг на Лилит, а между тези зони – е празно пространство, тоест във всеки момент от времето човек се намира или в зоната на Лилит, или в зоната на Тома и, трети вариант не съществува (рис. 6.1 а).

На второ ниво вътрешният кръг се разширява и, външното кръгче също се разширява, но неговия вътрешен радиус при това се намалява, така че възниква буферна зона на смесено възприятие – частично същностно, н в същото време и частично оформено в символи. По такъв начин, на второ ниво на проработка оста на колелото на Лилит се пресича с кръга на Тома (рис. 6.1 б).

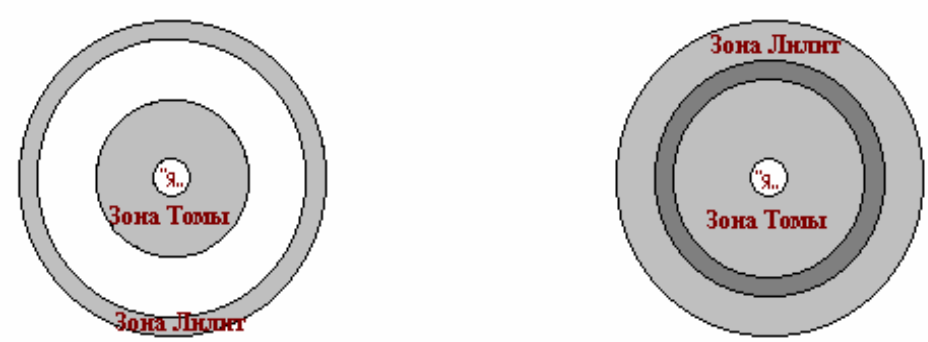

Рис. 6.1 Схема на възприятието:
а) първо ниво на проработка на оста;
б) второ ниво на проработка на оста.

Да разгледаме областта на пресичане на кръгчето на Лилит с кръга на Тома, тоест буферната зона. В нея се разполагат тези символи, които за човека обозначават понятия от външния, обективен свят, но в същото време той ги възприема лично и, това е тази негова част от непосредствено емпатично преживяване, което той може, дори наполовина с грях, да обозначи в общодостъпни символи.

Интересно е, че тази схема съществено се отразява на социалното поведение на човека и на обкръжаващите го хора. Помислете за себе си, помислете за познатите си. Кой се намира на първо ниво на проработка на оста, който на второ? И къде се намирате самите вие при другия човек – във вътреш-ната зона, в буферната зона или във външната зона?

За психотерапевтите е важно да разбират тази разлика. Например, помислете за това, че да попаднете в зоната на Тома – това далеч не е безопасно нещо. Когато той ви възприема същностно, той вас за тази своя същностност облепва от всички страни и, вие попадате не само под похлупака на неговата психика, но и под похлупака на неговия ритъм на живота, неговата карма започва да ви въздейства интензивно. Поради това много хора, разговаряйки с психотерапев-тите, предпочитат определена дистанция, тоест искат да попаднат в буферната зона на терапевта. Ако той ги възприема съвсем формално, например, да пред-ложи тест, да постави някакви отметки и издаде препоръки чрез компютъра, то това означава, че работи по Черната Луна. Ако той напълно ви приеме близо до сърцето и плаче заедно с вас, това означава, че взаимодейства с вас под Тома. Обаче за мнозинството клиенти е желателен промеждутъчен вариант: за да може поне с някаква частица да ви възприеме терапевта, но все пак да бъде достатъчно инструментален и достатъчно отдалечен. Когато хирургът, разрязвайки корема ви, види там нещо недобро и се разплаче, на вас няма да ви стане по-добре от това.

И така, на второ ниво на проработка на оста в същностното възприятие на човека се използват символи и, макар да не са много, те са напълнени с повече лично съдържание.

На *трето ниво на проработка на оста* между зоните на Лилит и Тома вече върви оживял обмен. Тук не може да се нарисува схемата с кръга на Тома и кръгчето на Лилит. Всичко, което човекът преживява същностно, той в някакви повече или по-малко адекватни символи може да обясни, да предаде на другия и, тогава той някак да го разбере. А тези абстрактни символи, с които човек се сблъсква (разбира се, не всички, но тези, които са му по-близки), той се стреми поне частично да почувства, да направи така, че те да прозвучат вътре в него същностно. И в този смисъл е много характерен процесът на обучение.

Често това обучение се състои в това, преподавателят да даде някакъв символ, да го обозначи с дума или две, или е въобще неразбираемо, как го обозначава и се ограничава с това. След тези неща всички слушатели се делят на две категории: такива, за които това е достатъчно и такива, за които това е малко. При първите (в момента на обучение) е активна Бялата Луна, а при вторите – Черната. Ученик с активна Лилит е длъжен да получи в момента на обучението разгърнато описание на всеки нов символ, да го изучи във връзка с известните на него символи, да разположи всичко по рафтовете и т.н. Ученик с активен

Тома се изморява от символичното многообразие и структури: той предпочита бързо да разбере новия символ и, без да губи време, да го пренесе на нивото на същностното постигане, да надари този символ със свое собствено значение, звучене и т.н. Аз като писател добре зная такива мои читатели. Когато с тях се разговаря, то е видимо, как те четат: отварят книгата на произволен абзац и, ако той попадне в душата им, живеят дълго с него. А всичко останало въобще не четат. Това не е най-добрия начин за обучение, но ако човекът е творческа натура, то той ходи по света и навсякъде къса местните цветчета с различни полета на знанието и, тези цветчета стават за него източник на вдъхновение: той съставя от тях букет или плете венец. Ако му харесва такова поведение – то е заради Бога, но не трябва това да се нарича обучение. То е друго.

Ето типичен пример. След среща с читатели в град, където трябваше да пътувам ме кани местният езотерик у дома, с гордост ми показва библиотеката и, там на някакъв рафт своят мои книги и чувам от него такъв текст: “Аз ви уважавам много. С голям интерес дойдох на срещата с вас. То вашите книги, купувам ги всичките, но никога не ги чета, това би било за мен твърде силно преживяване. Веднага бих се побъркал. Аз ги държа в това ъгълче на своята библиотека и, това е най-силното място в нея. Когато минавам покрай него, винаги се зареждам”.

Когато за първи път чух такава сентенция, просто не знаех как да реагирам не нея, но след това реших, че това е, навярно, все пак комплимент.

Ето така, на трето ниво на проработка на оста човек не се стреми да дава на чуждите символи своя енергия. Той отчасти вниква в тях, старае се да разбере природата на този символ, наблюдава неговото взаимодействие с други символи, а след това го дарява със същностно значение.

Например, ако говорим за изкуството на ювелира, то неговата блестяща техника се оживява от неговия собствен творчески гений. Когато той се учи, то отначало усвоява основни операции: учи се да сгъва халки, да запоява, вгражда камъни и всичко това е в много отношения формално, тоест на физическия план върви проработка на Черната Луна. И само когато той постигне много високо ниво на техниката, може да си позволи на себе си вече лични, същностни моменти, да прояви вдъхновението, което е свързано с Тома.

При всяка техника има ниво, когато Лилит отстъпва място на Тома. Още Илф и Петров са писали, че на цигулка не може да се свири средно. Ако свирите лошо или средно на нея – получава се ужасно. На цигулка може да се свири само блестящо. А китарата е друг инструмент. На китара може да се свири даже средничко, да се научат пет акорда и човек да си акомпанира песните и с това да ги украси много. Тук нивото на същностно преживяване, самоизразяването, преминаващо през Тома, става възможно при значително по-малка работа със символите на Лилит на физически план, усвояването на които все пак е необходимо: в дадения случай, следва да се научи необходимия пръст на лявата ръка да се постави на нужната позиция и да се прави правилно движение с лявата ръка.

За третото ниво е характерно това, че при човека вече няма твърдо разделяне на Тома и Лилит. Всички негови същностни преживявания се изразяват в някакви символи (може би, не много точно и подробно) и всички символи, които той използва, в някаква степен са преживяни същностно: например, той няма да мърмори за това, за което няма дори малка представа и някакво свое чувство винаги ще внесе в речта си.

И тук започва това, което се нарича “културно развитие”. Култура – това е набор от символични кодове и, културният код сам по себе си винаги се отнася към Черната Луна. Това е набор символи, които хората обменят помежду си, имайки предвид предаване на същностно, лично съдържание, отнасящо се към Тома.

На *четвърто ниво на проработка на оста* се намират, например, хора на изкуството. Какво е това творец? Това не е просто човек, който е преживял нещо, а след това е способен да го изрази в разбираеми за другите хора символи. Тук е типична такава последователност на активиране на Черната и Бяла Луни: отначало Тома на твореца, после неговата Лилит, след това Лилит на зрителя (читателя), след това Тома на зрителя (читателя). Обаче най-силните произведения на изкуството са такива, че те отключват втората Лилит (на потребителя на изкуството). Например човек, на когото много харесват песните, обикновено много дълго не може да възприеме думите на тази песен. Дотолкова

го омайват нейните първи думи и мелодията, че той се потапя изцяло в тях и не възприема конкретния смисъл на думите.

Талантът на твореца се състои в това, че той е способен да пренесе оригиналното лично преживяване в достъпни на много хора символи; при това той в някаква степен формира (в частност, разширява) символичното пространство, тоест формира езика на символите. Така, реагирайки на творчеството на големите поети, се променя и самият литературен език.

А сега ще ви задам въпроси за проработката на темите Лилит и Тома. Хайде да помислим, в какви области и сфери на вашия живот преобладават Лилит и, съответно,, Тома? Помислете в тази връзка за вашите конкретни жизнени ситуации в семейството, с партньорите, когато сте насаме с друг човек, с приятели, с природата. Помислете за своите взаимоотношения с мебелите, в частност, с дивана, със столовете, с постелята. Сядате ли на стола формално или неформално? И какво е нужно, за да може да седнете неформално на стола? Може би, той заплашително е изскърцал, току нещо да се развали и тогава вие се прислушвате към него? Спомнете си за сексуалните отношения, за сексуално оцветените отношения и за телесните прояви въобще, тоест за етерния и физически планове. Как при вас става трансформацията Тома-Лилит, тоест процесът на ритуализация, когато същностно преживяваното явление става символ за вас? Как става това: бързо, бавно, с напрежение, леко, гладко, незабележимо, забележимо? Много неща ли пропадат при това? Помислете как става при вас процесът на привикване, абстрахиране, ритуализация. Сега вие имате определена гледна точка за тях. Способни ли сте за обратния преход от Лилит към Тома, тоест способни ли сте със свежи очи да погледнете това, което за вас е абстрактен символ? Например, умеете ли да видите в стар познат съвсем ново лице? Настроени ли сте за такова действие, тоест на прехода от Лилит към Тома? Привличат ли ви непознати символи? Случва ли се така, че някакъв неизвестен символ недоловимо ви примамва към себе си, макар вие съвсем да не си представяте що за нещо е той? Какви са тези ситуации? Осъзнавате ли вие прийомите, символите, схемите, с помощта на които разбирате своите чувства, мисли, действия? Работите ли вие над тези схеми и символи? Отчитате ли вие аналогични процеси в другите хора?

Тук ще отбележа, че последния момент за психолога практик има голямо значение. Клиентът идва за това, да изрази нещо същностно – обаче най-често няма език за това, няма адекватни изразителни средства. Той се напряга и нещо изразява от себе си, обаче то не съответства нито на неговия проблем, нито на неговото състояние. И вие сте длъжни да отгадаете по косвени данни, в много малка степен облягайки се на прекия смисъл на негово съобщение, за какво на практика става дума. Умеете ли да помагате на друг човек в това? За психотерапевта това е, видимо, съвършено необходимо умение.

А сега хайде да поговорим за интерпретацията на оста Тома – Лилит в хороскопа. Обаче, аз не бих искал да възприемате материала на тази лекция като пълноценно астрологическо описание – това е, по-скоро, въведение в темата.

Даже тези от вас, които съвсем не познават астрологията, вече могат да интерпретират оста Тома - Лилит, съзерцавайки, например, нейното разположение по елемент. Помните ли схемата за разположение на елементите, когато вътрешния свят на човека и процесите, автономно произтичащи там, съответстват на елемента Вода, на въвлеченото битие във външния свят – на елемента Земя, на самоизразяването – елемента Огън и на възприятието – Въздух? Този вариант за интерпретация на картата аз наричам “Психологическа астрология”.

А сега хайде да погледнем, как се разполага при нас оста Тома – Лилит. Те се намират една срещу друга, тоест ако Лилит се намира във Воден знак, то тогава Тома задължително ще се намира в Земен, а ако Тома стои в Огнен знак, то Лилит – във Въздушен.

Например, нека Тома да се намира в Огнен знак. Какво означава това? Този човек в момента на самоизразяване ще смята себе си абсолютно очевиден на всеки, който възприема това самоизразяване. Той психологически сам на себе си е прозрачен, той е същностен, открит и никакви символи, както му се струва, не му помагат. А ако вие му

предложите някаква схема на поведение, той ще каже: “Аз така не мога! Длъжен съм да бъда свободен!” Това е много ярка личност, но тя може да бъде съвсем непоносима за обкръжаващите, защото никакви ограничители няма при нея. Тя спонтанно се излива върху вас и, ако вие приемете обаянието на този човек, то той, вероятно, ще ви тласне нанякъде, например, вие ще тръгнете успешно на работа. Но ако вие не приемате неговото самоизразяване, то на вас ще ви бъде много зле. Лилит във въздушен знак означава, че възприятието на човека по-лесно и по-естествено ще върви през отработения символизъм, а същностно, непосредствено да възприема за него ще бъде много трудно. Неговата същност гори от огън, когато той изразява себе си, а когато възприема външния свят, той е значително повече формален и, неговият вътрешен свят е надеждно защитен. В порив на своето самоизразяване той изглежда много искрен и уязвим – но в своето възприятие този човек е съвсем друг – той е открит в рамките на самоизразяването. Но ако искате по някакъв начин да му повлияете, на вас ви е нужно да му дадете импулс от външния свят, за да се измени вътрешния му свят, нали така? А какво при него в този случай ще бъде филтър на възприятието? Този филтър при него ще бъде Лилит, или, по-точно, от него ще има определена символична система, чрез която този човек ще възприема вас и въобще целия свой външен живот. И в зависимост от това, как е построена тази символична система, доколко тя е фина и разработена, той и ще възприема обкръжаващия свят. Ако Лилит не е проработена и символичната система на входа е примитивна, това може да даде много безчувствен и чепат човек, формален – особено в това, което засяга неговото възприятие на външния свят. Всичко, което в неговия примитивен символизъм не се вмества, той просто не възприема. Той ще бъде много форма-лен. Но ако вие през неговия символизъм някак си преминете, то ще откриете, че при него ситуацията във вътрешния свят е значително по-мека, отколкото може да се помисли, ако се наблюдава неговото възприятие.

Ако Лилит стои във Воден знак, а Тома във Земен, то човекът вътре в себе си ще бъде формален, във вътрешния свят той ще строи схеми, ще се занимава с класификации. Ако той започне да ви разказва за себе си, вие можете да се удивите от богатството на неговия вътрешен свят и в същото време странното равнодушие, с което той говори за своята личност. И на вас ще ви се стори, че това е въобще равнодушен човек, чепат и безчувствен. Черната Луна дава инструменталност, може би, трудолюбие, но и отдалеченост – в дадения случай това е отдалеченост от самия себе си и тук са възможни колосални проблеми, почти до душевни заболявания (разбира се, за това трябва да има и други показатели в картата, освен Лилит в елемента Вода!). Как да го лекуваме? Един от вариантите се състои в това, да го преведем на Тома, тоест да го въвлечем във външна дейност. Това въобще е традиционен начин на лечение на психически заболявания – въвличането на човека, който има твърде богат вътрешен свят, в практическа работа, най-добре свързана с физически труд. Тук при него се активизира Тома и, той по непосредствен начин преживява простите радости на тежкия физически труд (например, качва се в планината или копае лехи).

Въобще чисто практически с човека е по-лесно и в някакъв смисъл по-безопасно (за него) да се общува в тези области, където при него стои Лилит. Там той е символичен, там той е формален, и непреднамерено не може да бъде обиден. И, обратното, може да се обиди значително по-лесно – но и да се зарадва – в тези области, където при него е активен Тома.

Сега малко за аспектите. Един от най-тежките (за обкръжаващите) варианти – това е съвпад на Слънце и Лилит (между впрочем, такъв е имал В. И. Улянов). Какво означава това? Инициативата, волята за този човек са на първо място символични – същностно той почти не ги възприема. За него волята и принципния избор винаги предполагат активиране на символичното начало: той не преживява своята воля, той символично я преустройва, отделяйки се по този начин от своето същностно състояние и, при това може да сътвори каквото и да е – ако при него не е проработена етичната система.

От друга страна, съвпад Слънце – Лилит може да даде човек на изкуст-вото. На високо ниво на проработка (както на Лилит, така и на оста като цяло) това е художник, при когото всяко драскане с боя по платното е символичен фрагмент от фината мозайка, в която се проявява неговата неповторима същност и индивидуалност.

А сега да разгледаме, обратното, съвпад на планета с Тома. В съответ- ните на тази планета сфери този човек ще бъде много същностен. Ако с Това съвпада Меркурий, то думите на този човек ще бъдат дотолкова украсени с неговите преживявания, че вие, може би, ще се окажете съвсем не готови за това – и, ще бъдете потресени. Той ще започне да ви говори нещо – и вие ще почувствате, че това ви влияе, с помощта на думите той ще ви предаде своето същностно битие.

Как да се интерпретира съвпад Тома – Марс? С какво се отличава Марс от Меркурий? Марс това е работа, или енергична реч, когато човекът не дрънка, а действително работи със своите думи, например, насочва ви вас нанякъде, иска нещо да направи с вас. Ето така, Марс в съвпад с Тома ще даде човек, много същностен в своите енергични и трудови прояви.

А сега си представете такава ситуация: Слънце в картата стои в съвпад с Лилит, а в опозиция към него стои Марс в съвпад с Тома. Как ще живее този човек, бедният? И как неговите близки и подчинени? Волю-неволю той ще бъде мистик и маг едновременно. Неговата воля ще бъде насочена от символични обстоятелства, той може спокойно да си изкриви душата, да си замъти главата, едното да покаже вместо другото. А когато работата достига до действия (Марс) и, човек пристъпи към създаване или разрушение на конкретни форми, тук излиза навън неговата същност и казва, че тя по този повод мисли и чувства и какви *са нейните* планове и инструменти. Човек с такава конфигурация в картата може да разруши абсолютно всяка работа, за която се захваща, ако при него не е проработена оста Тома – Лилит и не е проработена подчертаната опозиция Слънце – Марс, а това не е от леките задачи и, ако в хороскопа няма съществени смекчаващи аспекти, то вероятността от време на време да се окаже в психиатрична (или обикновена) лечебница при този човек е много голяма. Може би, той ще участва в качеството на марионетка в достатъчно твърди програми. На ниско ниво това ще бъде нещо разрушително, антисоциално, а на високо ниво, обратното, човек ще се научи да балансира на тънък тел, съединяващ същността и символизма, волята и подчинението, активността и приспособяването, и да създаде от самия свой живот произведение на изкуството, от което се променя света.

Луна в съвпад с Лилит. Представете си, че се запознавате с млада дама с такъв съвпад. Как ще я развличате? Как си представяте нейната нощна масичка? По-скоро, тя ще бъде пълна с всякакви интересни символични предмети. Луна – това е мястото, където човек отдъхва, където чувства себе си комфортно. Значи, този човек отдъхва сред изобилие от различни символи, обаче възприемайки ги, абстрактно.

Венера в съвпад с Черната Луна се тълкува аналогично. При човек ще им голяма любов към символите, които са достатъчно абстрактни за него. Въобще това е аспект на човека на изкуството. При проработка на оста Тома – Лилит това може да бъде човек, който много фино възприема изкуството. Той обича свои символи и, тъй като Венера е достатъчно същностна планета, то те така или иначе ще се промъкват в същността му. Но в същото време на него ще му бъдат свойствени противоречията между символичния и емпатичен, така да се каже, живот, защото ще работи опозицията Венера – Тома, което, като правило, дава големи трудности в личния живот и големи трудности в женската само-реализация. Същностно да се изрази своята любов към жена със съвпад Венера – Лилит това означава да се балансира нейната опозиция Тома – Лилит, а това ще бъде доста трудно; защо – помислете сами.

Ако в мъжки хороскоп има съвпад Черна Луна – Венера аз мисля, че ще му се харесват магически жени с разни загадъчни аксесоари.

Бялата Луна – това е мястото, където човекът е уязвим. Ако Венера стои в съвпад с Бялата Луна, той е много същностен и уязвим в любовта си. Ако Венера стои в съвпад с Черната Луна, то човек не е пряко уязвим в любовта, но е защитен от своите абстрактни символи; но ако той не работи точно с тях, то ще получи възвратен удар, но не чрез тях, а от съвсем неочаквана за него страна.

Как да се тълкува съвпад на Тома с Юпитер? Това означава, че човек леко ще се хваща на обещанията на добрите чичовци, благотворители, благо-родни и априорно високи духовни учители, той ще им се разкрива същностно, но е съвсем неизвестно какво ще става по-нататък.

Аз нямам предвид пряка измама. Същностно възприятие на това и същностно, което не е опосредствано от символизъм. Това означава, че човекът некритично възприема това, което е стигнало до него – той притиска това към гърдите си, без да разгледа дали ще му отива или не. Понякога ще подходи, понякога няма. Погледнете аспектите в картата и, главното, на самия човек.

Благодаря на всички. Довиждане.

Лекция 7
ЕГРЕГОР, АРХЕТИП И МОДАЛНОСТ

Добър вечер, дами и господа!

Днес е седмата лекция и ние, изглежда, сме се добрали до основната тема на нашето разглеждане. Обаче аз искам да ви кажа, че психиката това не е такова нещо, където може да се каже: "О! Ето това е центъра, ето това - главното!" Точно така, както и когато изучавате астрология, на пръв поглед изглежда, че може да се намери за дадения човек някакъв езотеричен знак, някаква особена планета или астероид, който ще ви каже всичко. Обаче реално така не се получава. Когато вие започнете да взаимодействате с психиката, вие се сблъсквате с това, че това не са само някакви части, нека даже да са съкровени, колкото определени аспекти, начини за разглеждане, гледни точки. И ако вие намерите актуалния за дадения човек аспект, определите точно, как трябва да гледате, намерите особеното звучене, намерите тази специфична вибрация, то вие ще постигнете определен успех. Ако вече вие не намерите този специфичен за дадения човек аспект или тоналност, вие можете много дълго да вървите наоколо, да казвате по принцип правилни думи, но те никак да не резонират с дадения човек.

Вече говорих, че психиката - това е нещото, с което човекът възприема финия свят. В някакъв смисъл психиката, душевния живот - това не е друго, освен субективен аспект на разглеждането на финия свят, свойствен на психологическия подход, а обективният аспект на разглеждане на финия свят е свойствен на езотериката. А ако говорим за архетипите като за същности или обекти на финия свят, то трябва да се разбират техните особености и техните разлики от другите обекти на финия свят, от които най-популярни, най-известни - това са егрегорите.

И сега искам малко да се разпростра върху тази тема, за да ви стане ясна разликата, защото всичко във финия свят може да бъде наречено егрегори (или архетипи), но това ще бъде методически неправилно, още повече, че с тези два вида обекти (или същности) съвсем не се изчерпва финия свят.

Егрегор. Егрегор се нарича същност във финия свят, която се явява праобраз, фин аналог на определен човешки колектив. Това може да бъде колектив, събран заедно, както, надявам се, при нас постепенно ще се формира егрегор от слушатели на нашия курс лекции; има егрегор на училищния клас, семейството, фирмата, държавата, етноса. Има егрегори, съответстващи на по-малко териториално събрани колективи - например, егрегор на учените, които се занимават с една или друга наука. Ако говорим на езика на философията, то може да се каже, че егрегорът е субект на общественото съзнание. Например, ние казваме, че има обществено мнение. Какво е това обществено мнение? Чие е това мнение? Неправилно е да се мисли, че всички членове на колектива споделят това мнение. Това е някак общо мнение, което егрегорът на колектива натрапва на всеки отделен член на своя колектив и, мнозинството го приема и смята за свое или правилно.

Егрегорите по-рано са наричали ангели на религиите. Но сега, както ние виждаме, това понятие в езотериката се разбира значително по-широко. За егрегора е характерна *реализационна власт*, тоест той притежава особена магия, която му дава възможност (някак случайно) да събере определени хора на едно място, да ги заинтересува от един и същи въпрос, да ги насочи, да организира тяхната съдба така, че те да намерят време, място и прочие обстоятелства, за да се съберат заедно и направят нещо. Егрегорът притежава и енергия и етика, които са подчинени на съвсем определена програма в живота на дадения колектив. Егрегорът събира своя колектив, той го насочва и, той самия го разформира в някакъв момент, разпилява го - и умира сам.

Семейният егрегор, аз смятам, се събира (на първо място) от децата, които се раждат в него. Приблизително година преди зачатието (а ако се въплътява човек от високо ниво, то значително по-рано) душата започва интензивна подготовка за реалността, в която се кани да се въплъти. В живота на майката се появяват сюжети, които никога не е имало, около нея се появяват нови хора, започват да я владеят нови идеи и, същото се случва с бащата и тези хора, които фигурират редом до тази жена по протежение приблизително на година преди зачатието и деветте месеца на бременността.

Когато се въплътява висока душа, тя притежава голяма власт над земните обстоятелства - а особено в периода, предшестващ своята материализация. Нея я интересуват определени факти от земния живот, в които му предстои да се върти, определени хора, сюжети, енергии и, тя някак ги кани, при което за самите бъдещи родители често не е напълно разбираемо, какво става въобще и защо хора се появяват редом до тях - но за душата, както се казва, е по-очевидно.

Егрегорът дава на човека определена психологическа настройка. Например, при него възниква желание, идващо, както на него му се струва, отвътре. Той се преизпълва с това желание и то може да се окаже дотолкова силно, че може да даде и обезболяване, и голяма жертвеност. Например, така действа егрегорът на страната, когато върви война в него. Дай Боже, да не ни се налага да преживеем това на собствен опит, но по разказите на хора, участвали във войната, там става пряка намеса на държавния егрегор в индивидуалната психика и, човек не само разбира, но и физически чувства (по Тома, така да се каже, тоест не символично, а същностно), че Родината - това е и главното в живота му. Всичко останало се забравя и той отива на фронта, и даже, може би, умира от мъченическа смърт, воден от егрегора на страната си. Този егрегор в някои случаи дава толкова ендорфини, че човек издържа на нетърпима в обикновени условия болка, понася такива изпитания, проявява такава издръжливост, която и не му се е присънвала в обикновения живот.

Всичко това е магията на егрегора. И това е всичко онова, което не дава архетипа и аз подчертавам това. Всичко, за което говоря сега, се отнася за магическото влияние на егрегора. А архетипите имат други функции, други енергии. Аз малко по-късно ще разказвам за това, но разделителната черта искам да начертая отрано. Егрегорът дава мощно поробване на всички членове на своя колектив. В рамките на тази програма, която той води, той организира съдбата на своите хора, той, собствено казано, е пресметнат за това. Например, егрегорът на държавата мощно поробва своя народ и именно поради това управникът има такава фантастична власт над народа, а системата за следене, съда и затворите не са повече от спомагателни инструменти на егрегора. Например, известен е диалогът, който се е състоял между Джордж Вашингтон (първият президент на САЩ) и неговия помощник, когато те обсъждали демократичната конституция. Помощникът казал: "Как така, ние не можем да им дадем (на народа) избирателно право! Та те ще изберат своите!" На което президентът отговорил: "Ние поставихме в ръцете им оръжие! И те не поставиха свои хора. Така че защо да се страхуваме от демократични избори?" И това е много дълбока забележка.

Егрегорът по определен начин организира живота на своя колектив - народ, фирма, семейство. Той в много голяма степен влияе на волята на човека, насочвайки я в нужната посока, при което това често става незабележимо за човека, тоест подсъзнателно. Обаче тук при човека не възникват излишни въпроси, човекът под влияние на егрегора се държи така, че ако му зададат въпроса: "А защо смяташ така? Защо имаш такава етика? Защо имаш такива приоритети?" - то той, в най-добрия случай, ще каже: "Аз съм така устроен, нищо не мога да направя с това!" - а в най-добрия случай той може, например, да плюе във физиономията ви - защото задавате въпроси, които не трябва да се задават. Вие го обиждате по този начин. Защо вие го обиждате не му е напълно ясно, но той се чувства така. А реално чувства не той, чувства точно егрегора - но реагира чрез психиката, емоциите и мислите на човека.

В отношенията между човека и егрегора има още много фини ефекти, за които сега ще няма да ви разказвам - не искам да се отклонявам от темата. Но още искам да кажа, че егрегорите (както и хората) биват *поглъщащи* и *излъчващи*.

Например, има такива семейства, изглеждащи добри и, меки, и добродушни и, когато вие отидете там е видимо, че стопаните ви се радват - но те ви хвърлят някаква мека паяжина. Започват да ви черпят с чай и сладко, там задължително има в бурканчета захаросано сладко от различни видове и други вкуснотии - но каквото и да правите, вие излизате оттам изгубвайки целия си енергетичен потенциал. Защо? Не разбирате. Още повече, ако вие поговорите поотделно с всеки отделен член на това семейство извън неговите граници - той ще се окаже напълно нормален човек и с него свободно може да се общува без всякаква загуба за своята енергетика. Но щом членовете на семейството се съберат заедно и, особено у дома, то някак се включва прахосмукачка, която изтегля енергията от вас. Това е семейния егрегор от вампирски тип.

А вътре в семейството той също е вампирски: той ще източи енергията и на родителите, и на децата - но трябва да се разбира, че за някои хора, за някои семейства - това е точно нещото, което е нужно и, ако такива хора биват освободени от плена на техния семеен егрегор, то те ще се държат безобразно или, да кажем по-меко, ще се държат дисхармонично във външния или във вътрешния свят, почти до развитие на душевно заболяване. А така живее човек под вниманието на семейния егрегор, който взима (а също и на всички, които попадат под влиянието му) излишната енергия.

Има, обратното, семейни егрегори, в които е трудно да се намираме дълго поради друга причина. Там бие такава енергия, буквално във всяка стая стои фонтан или вулкан. Ако вие кажете, че имате такъв проблем, вас ще ви засипят с идеи и, при вас ще възникне впечатление, че скоро ще ви задушат със съвети и предложения за конкретна помощ. В такова семейство е много трудно да се играе играта "Да, но..." по Е. Берн (когато човек поставя проблем, а обкръжаващите му дават различни съвети, които той отхвърля последователно), защото след известно време вие просто ще бъдете погребани под дебел слой съвети, които ще ви бъдат дадени на добра енергетика и, вие няма да можете да се отървете така лесно от тях. На вас веднага ще ви предложат и кола, и транспорт, и фирма, която да реши всичките ви проблеми, при което безплатно. И ако вие сте склонни да играете такава игра, вие няма да знаете, какво правите. В егрегори от такъв род израстват енергични деца, които, когато дойдете, задължително ще ви се увесят на шията, даже ако вие сте за първи път. Това семейство живее постоянно някак върху вулкан. На някои това им харесва, някои дишат лесно в такава атмосфера, а след това чувстват, че това е всичко, не могат повече, по-бързо искат да се приберат вкъщи, на дивана, където могат спокойно да погледнат телевизора и да не решават всяка секунда външни или вътрешни проблеми.

В неблагополучните егрегори често има пукнатина, която трябва да се затвори. Между впрочем, това го има и в личните съдби. Когато консултирам хора с тежки хороскопи, нерядко им предлагам такава метафора: "Вие плавате на кораб, на дъното на който има пробойна. И ако вие не предприемете никакви мерки, то ще затваряте тази пробойна със себе си". И неблагополучния семеен егрегор задължително избира за себе си жертвена фигура: член на семейството, който затваря със себе си пробойната в трюма, така че краката му стърчат навън, там понякога е горещо, понякога е студено, понякога корабът се трие в плитчина, а понякога и акули плуват наоколо. Но независимо от това човекът в кораба стърчи с краката навън (или това, което е останало от тях) и на него му е много зле – но за сметка на тази жертва корабът се държи на вода.

Когато човек се намира в такава позиция, аз му казвам: "Ти разбираш ли, с този кораб няма къде да идеш. Можеш да вземеш върху себе си отговорността за този кораб като цяло, да повишиш своята енергетика (по какъв начин вече е друг въпрос - например, по пътя на голямо лично самоотричане, или продължително обучение, или служене на висок егрегор) и да станете капитан на този кораб. Все едно там ще има пробойна, на теб все едно ще ти се налага да затвориш тази пробойна, но ще можеш да направиш това по друг начин, с по-малко значима своя част, отколкото собственото тяло". Това е добра метафора за проработката на тежка карма; когато говорите с конкретен човек, вие ще му кажете, що за кораб е това, каква е неговата пробойна, с какво може да се затвори и т.н.

Типичен начин за затваряне на пукнатината в семейния егрегор - това е включването в семейството на допълнителен човек. Например, на мъжа му е зле в семейството, скучно му е, всички го потискат, той чувства себе си в дома като току що остригана овча кожа, около която се събират мършояди. И ето, отива в отпуска, и на пътя му се появява забележителна

жена, лека, весела, между двамата се случва ярък курортен роман – а след него той продължава да бъде привлечен към нея и по-нататък, и романа продължава, така да се каже, във фонов режим. При мъжа като цяло се подобрява настроението, семейството изглежда вече не така гадно. Обаче, ако любовницата има предвид, той да се ожени за нея, то тя не разбира своето актуално положение: фактически тя встъпва в ролята на тапа в семейния егрегор на своя партньор. И за да разбере какви са перспективите в дадената ситуация, е много важно да види, как се държи мъжът. Ако той поема своята семейна ситуация върху себе си, не разказва нищо на любовницата за своите неприятности, старае се да идва при нея някак чистичък, то тогава тя има някакви шансове. А ако той постоянно преразказва, какви трудности има в семейството и, защо точна сега не може да се ожени за нея, а ето след известно време, когато децата пораснат и т.н., то това означава, че семейният егрегор е приспособил любовницата към мъжа в ролята на свой допълнителен крак и с нейна помощ върви през живота. Някои биха били устроени от такова положение на нещата, някои не, но да се мисли за това, да се построят отношения с човека, игнорирайки семейството, в което той живее, звучи нереалистично. Човешкия живот е единен. И семейния егрегор често ползва други хора, приближаващи се до семейството и с тяхна помощ помага на двойката, или ги поставя в своите сюжети по друг начин.

За постигане на своите цели егрегора по определен начин настройва архетипите. За провеждане на своята програма, за манипулация на хората, егрегорът настройва модалностите на тяхното възприятие и поведение. И ако вие, работейки с клиенти, започнете да му променяте модалността на поведението, то вие можете да откриете интересен ефект: веднъж той ще дойде при вас и ще каже: "Аз се опитвах да премина от янска модалност на инска, но при мен нищо не се получи. Те *така* ме погледнаха, че ми се прииска да им се развикам". А какво е станало? Как именно "те" са погледнали на него? Въобще думата "те" заставя веднага да се заподозре интензивно активиране на егрегора. Фактически е станало следното: егрегорът се е възмутил затова, че човекът е излязъл от предписаната му роля и съответстващата на нея модалност и веднага го е "ударил" по врата, провокирайки го да употреби тази модалност, в която той, по мнението на егрегора, е длъжен да встъпва. Като правило, назначените от егрегора роли, еднозначно са завързани с модалностите, съответни на определени архетипи и така се реализира връзката между егрегор и архетип. Егрегорът има програма и по определен начин акцентира архетипите, тоест натрапва на човека определени модалности - с цел той да върви по етиката и линията на развитие на дадения егрегор.

Въобще, активирането на всеки обект (или същност) от финия свят винаги се съпровожда от определени психологически ефекти, които трябва да си представяме ясно. На първо място, това е промяна на съзнанието, промяна на събирателната точка, тоест позицията, от която вие гледате на света и промяната на сферата на възприятие. Например, вие сте гледали ограничено, а след това започвате да гледате широко. Вие сте гледали на една страна, а започвате да гледате в другата. Вие сте гледали с едни очи и, неочаквано за себе си започвате да гледате с други, и при това протичат магическа промяна в обкръжаващата среда.

Това е опит, който е налице при много хора. Вие вървите по улицата, към вас започват да се приближават хулигани. Какво правите? Променяте състоянието на съзнанието. Например, взимате тази ситуация и напълно я потапяте в своето вътрешно "аз". Или започвате високо да четете молитва. Когато излезете от своето вътрешно "аз" (може би, това ще стане след пет секунди), когато вие завършвате четенето на молитвата вие откривате, че хулиганите ги няма, или че те ви слушат с интерес. Ето това е моментално магическо изменение на външната реалност и едновременно промяна на същността от финия свят, който води вашата ситуация.

Активирането на една или друга фина същност води към моментална промяна на поведението на човека. Когато при него се променя модалността, когато при него се променя водещия го егрегор, човекът се променя изцяло, понякога по поразителен начин, той като че ли става съвсем друг.

Архетип. В превод от гръцки, архетип - това е първообраз. В качеството на въведение ще ви разкажа две истории. Едната е, така да се каже, обикновена, профанна, тоест светска, а другата е възвишена. Те илюстрират идеята за архетипа от различни страни.

Първата история прочетох в един американски роман.

Героят на романа, млад, много разпален юноша, още нямащ опит в общуване с прекрасния пол, се влюбва в жена на средни години, която е по-стара от него с петнадесет и, тя отначало се съпротивлявала, а след това отстъпва пред неговите домогвания. Известно време го обучава в изкуството на любовта, а след това се разделя с него и, на прощаване му казва такива думи: "Довиждане скъпи. Аз мисля, че занапред ще ти бъде лесно за общуваш с жените. Ти цениш в тях това, която има във всяка от тях". Казано на наш език, на него му, харесва женския архетип.

А втората история е такава. В двореца при китайския император, казано на съвременен език, назрявал крупен скандал. Синът на императора заявил, че иска да се обучава на войнско изкуство, владеене на меч, което съвсем не се вписвало в рамките на етикета. От друга страна, пряко да му се откаже също не могло, все пак е син на императора. Императорът извикал своя главен мъдрец. Мъдрецът помислил и казал: "Твоят син порасна. Време е да започне неговото обучение. Кажи му, че аз ще го обучавам на войнското изкуство", - и назначил среща в кабинет в двореца.

Когато синът на императора отишъл там, първата му работа била да огледа стаята, но не открил никакви войнски доспехи и в изумление попитал мъдреца: "А как ще ме учиш? Къде е твоят меч?" На което мъдрецът му казал: "Мечът, за който говориш, е оръжие на простия войн. Ние с теб ще изучаваме висш вид меч: този, който отсича зимата от пролетта, а пролетта от лятото". И тук принцът се пречупил и започнал да учи философия.

Ето така, архетип е именно това, което отделя пролетта от лятото. Това е много добър образ за висшите архетипи, за които ние ще разговаряме и, които стоят в основата на психологията.

Как се проявява архетипа? Той се проявява в определено звучене, в определена окраска, в определена модалност. С други думи, архетипа - това винаги показва *как*. Това не е нещото, *което* става, а това, *как* става. И трябва да се каже, че човекът, бидейки настроено към целта същество, като правило, не обръща внимание на такива неща. Макар за неговото подсъзнание и за неговите основни жизнени цели това "как" се явява често най-важното. По мои наблюдения, огромната част от семейните конфликти, имат за основа несъгласуване на модалностите. Мъжът не е устроен не от това, което му казва жената, а от това как му го казва. Той говори: "Тя ме помоли. Но ме помоли зле! Нека да ме помоли добре!" Жената не е устроена от това, че мъжът я разбира неправилно, а това, че той я разбира недостатъчно бързо. На нея би и се искало той да я разбира без думи, а на него му е нужно, тя да произнесе все пак някакви думи, тоест да извърши известно количество работа, за да проникне в душата му. Но да се изразят такива неща с думи човек обикновено не може. Разбира се, има очевидно различаващи се модалности: вежливо - грубо, обвиняващ тон - ласкателен тон. Те още някак се изразяват с думи и, най-често хората не им обръщат съществено внимание. Но има модалности на висшите архетипи, които въобще не са отразени в езика. Колкото по-дълбоко се спускаме в психиката, толкова по-абстрактни са действащите там архетипи. Колкото по-дълбоки са нужните ни промени в човешката душа, толкова на по-абстрактно ниво на символи и сюжети сме принудени да излезем. Ето защо аз чета тези лекции (както смятам, по дълбочинна психология), следвайки основно даже не астрологически, а философски идеи, които по своето ниво на абстрактност са по-високо от астрологическите. Връзката тук е най-пряка и се състои в това, че не се получава по друг начин: невъзможно е да се разберат дълбочинните стремежи на човека, оперирайки с частни, конкретни понятия.

За да не бъде твърде абстрактно изложението, навярно трябва да приведа няколко примера, да покажа как действа реалността на архетипа, как тя по вълшебен начин променя и състоянието на съзнанието на човека, и неговото поведение, и неговото световъзприятие.

Модалности на работата. Да разгледаме понятието работа. Ако вие познавате астрологията, то може да смятате, че сега се занимавам с интерпретацията на положението на Марс в хороскопа. Зоната на съзидание - това са първите четири знака на

Зодиака (Овен, Телец, Близнаци и Рак), зоната на оформяне - следващите четири знака (Лъв, Дева, Везни, Скорпион) и зоната на трансформация - последните четири (Стрелец, Козирог, Водолей и Риби).

Какво е това работа? За да може да се работи нормално, на различните хора им е нужно съвсем различно състояние на психиката. Например, има хора, при които усещането, че те действително се трудят, възниква само тогава, когато е активен архетипа на Творенето, тоест когато протича нещо ново, забърква се някаква каша, нещо необичайно, изкарващо от равновесие, например, организира се грандиозен нов проект, който още съвсем е неразбираем. Ето тук човекът се въвлича в работа.

Сега да си представим този човек, когато е активен архетипа на Осъществяване, тоест процесът вече е насочен, има ясен ритъм, има ясни правила, на всеки работник се е намерило определено място, той има определени задължения, които не може да нарушава. Как ще се чувства, ако неговия Марс се намира в Овен, Телец, Близнаци или Рак, тоест в знаци на съзидание? Разбира се животът, както се казва, го заставя и той ще прави нещо. Но ще съхрани ли при него истински ентусиазъм, точност, тази непостижима интуиция, която ще се активира при него под архетипа на Творенето? Не, няма да се съхрани. Дали този човек ще работи с интерес, с огън на работното място, което не предполага никакви неочакваности, промяна на реалността? Никакви шансове няма за това.

А сега да си представим, че се е активирал архетипа на Трансформация. Например, във фирмата това е чистка, ситуация, когато ние търсим какво не ни е нужно и го изхвърляме. Или, друг вариант, във фирмата тече разпад, гниене. Има хора, които обожават ситуациите на декаданс и разпад, когато всичко основно вече е направено и остава само да се донаправи, няма никаква пряка отговорност, но наоколо се разпространява фин аромат на гниене и, човекът буквално блаженства в него. На него в тази ситуация му е много добре да работи, ако при него Марс стои, да предположим, в Козирог. А ако при него Марс стои в Овен, как ще се чувства и какво ще прави? Помислете.

Активирането на архетипите за себе си преживяваме съвсем реално. На практика те ни обкръжават постоянно. Висшите архетипи някак си пронизват живота ни без изключение. Например, във всяка ситуация е активен или архетипа на Творенето (Съзиданието), или на Осъществяването (Оформянето), или на Разтварянето (Трансформацията). Ето например, аз ви чета лекции и при мен е така замислен нашия курс - основно активен е архетипа на Съзиданието, аз ви давам нови идеи. Интересно е, нали? Но не на всички. На някого, при когото мнозинството планети стои в средната трета на Зодиака, тоест в знаците на Оформяне, е интересна подробна и практическа разработка на тези идеи, с които аз, междувпрочем, се занимавам в много слаба степен. И на този слушател ще му клюма носа, макар по принцип да му е интересно. И от време на време при него ще пада перде на очите, включително и на ушите. Или той ще започне да разговаря със съседа, или ще влиза вътре в себе си и някак ще смила новата информация, опитвайки се да превключи на модалността на осъществяването.

А сега друг пример. Отивате на гости и веднага попадате под влиянието на архетипа на Творенето: влизате в стаята, поглеждате стопаните, те ви предлагат нещо, разказват последните новини. А след това изведнъж хоп - архетипа на Творенето се активира, сменяйки архетипа на Осъществяването. И сега вече върви конкретна проработка на този сюжет, заради когото са ви поканили, или просто битие в рамките на вашите отношения. Този преход се усеща психологически много ясно, макар обикновено да не обръщаме внимание на това.

След това - също изведнъж - архетипа на Осъществяването (Оформянето) се сменя с архетипа на Разтварянето (Трансформацията): чувства се, че визитата отива към края си, енергетиката на ситуацията пада, разговорът не върви, хората гледат в различни посоки, изплуват някакви тънкости: "Ах, да, забравих да ти кажа, защо дойдох". Ако това беше нещо тънко, нещо интимно, то не може да се произнесе под архетипа на Осъществяването, тук трябва модалност на разтварянето, както се казва, "зад завесата".

Психологическите модалности се променят необикновено ярко, но ние не обръщаме внимание на това. А още по-малко обръщаме внимание на това, че именно те запалват или гасят човека.

Обида. Пример - обида. Остра тема, но аз все пак искам да я докосна. Обидата бива три вида. Обида под архетипа на Творенето - това е остра обида, тя е прилича на пронизващ меч. Вие се задъхвате, не владеете себе си, на вас ви е лошо, тресе ви. Обикновено така става в първия момент, когато са ви обидили. И има хора, които необикновено остро усещат именно тази фаза. Така става, когато при вас в знак на съзидание стои Луната, или Бялата Луна, или Венера, или, не дай си Боже, Сатурн.

А има и съвсем друга обида, която върви под архетипа на Осъществяването. Много интересно: има хора, които се активизират за работа едва тогава, когато са се обидили на нещо. "Аз съм обиден, сега всичките ще видите!" Енергията за работа на този човек е обусловена именно от този психологически импулс. Колко много възрастни има, вече зрели мъже, които правят кариера изключително поради обида от своите родители. Те са им казвали в детството: "Ти не ставаш за нищо," - и след това вече отдавна израсналите деца цял живот доказват на себе си и на своите родители обратното - с големи, трябва да се каже, разноски.

Обаче в модалността на осъществяването - това е нещо много дейно. Ако вие мислите, че на вас ще ви бъде лесно да се извините пред човека, обиден от вас в модалността на осъществяването, то грешите. (Междувпрочем казано, извинението също върви в една от тези три модалности.) Тази обида сега го движи, тя сега е съществена част от неговия психичен процес. Той се сеща всеки ден как сте го обидили и живее с това, изпращайки проклятия по ваш адрес. А може би, при него се усилва трудовия ентусиазъм от обидата. А вие сте взели и сте се извинили пред него, сякаш е затворена темата. Дали си мислите, че ще подейства? Разбира се, не. Как ще се прояви това? Той ще каже, разбира се, непряко, но с цялото си поведение някак ще намекне: "Какво си мислиш? Ти ме обиди, аз тази обида интегрирах в своята психика, в своя живот. Сега живея с нея, а ти ми отнемаш тази обида? Среден пръст за тебе! Ей сега ще ти го покажа!" И той ви въвлича в своето обидено състояние. И той ще ви пропусне през всички подробности на своята обида, колко му е било и още е зле и, вие ще си отидете от него съвсем измъчени. Но това си струва: неговата обида в резултат ще премине в модалността на разтварянето и, при следващата ваша визита той ще си спомни за нея, но вече със съвсем друг, значително по-мек и почти философски тон. Вие ще почувствате, че неговата обида почти се е разтворила. Макар че, трябва да се каже, че това не е факт. В модалността на разтварянето има субмодалност на осъществяването и, там също може да се стои дълго. Но ако ви провърви, неговата обида напълно ще премине през модалността на разтварянето, ще завърши в субмодалността на разтварянето и ето този сюжет на обида завършва действително.

Хора, които не разбират това нямат власт над своите модалности. Например, попаднала в психиката при него обида в модалността на осъществяването и там функционира, и, може би, въобще не преминава самостоятелно в модалността на разтварянето - остава за цял живот, въпреки очевидната глупост на това обстоятелство.

Помощ. Още един пример: помощ. Трябва много ясно да се разбира, че помощта бива в различни модалности. Човек ви предлага своята помощ. Обаче вие погледнете, какъв архетип стои над него. Например, да предположим, че над него стои архетипа на Разтварянето. Какво значи това? Това значи, че помощта, която ви предлага, фактически е вече завършена. Той ви предлага сякаш от вежливост: "А не трябва ли да ти понося чантата, бабке?" Бабката има такава торба, че въобще е неразбираемо как я държи в ръцете си, но трябва да се предложи. И той има предвид, че ще носи торбата до светофара, а по-нататък тя надясно, а той наляво. А може да се предложи помощ в модалността на творенето, тоест в ролята на Дядо Мраз. На човека нещо му е нужно, а при вас, ето сега, в дадената минута това е много. Ако той го вземе сега, вие с удоволствие ще му го дадете. А ако утре - извини ме, скъпи, късно е! Вашата ситуация се е променила, сега за да му дадете това, което ви е помолил, на вас ви е нужно да приложите съществени усилия, тоест да включите архетипа на Осъществяването, а вие съвсем не сте имали това предвид. Възниква неловка ситуация. Тактичният, опитен в общуването човек много внимателно проследява такива ситуации. Ако се даде сериозно, голямо обещание, то даже когато се прави в модалността на творенето, в нея се проследяват други субмодалности. Например, "обещаващият" ще каже: "Аз ти обещавам, ти ела при мен, а като дойдеш, ние ще обсъдим тогава как ще развиваме ето това и, кога ще завършим работата". С други

думи, даже ако сериозното обещание като цяло върви в модалността на творенето, при него могат да се проследят всичките три субмодалности (творене, осъществяване и разтваряне). А ако не прозвучат, то помислете сами какво означава това.

Надявам се сега разбирате доколко силно висшите архетипи влияят на спецификата на това, което става с човека, макар човекът всичко това, за което говоря, няма предвид. Обаче той отчита това подсъзнателно или полусъзнателно. В съзнанието при него обикновено се разполага актуалният факт, с който се занимава. Детето се приближава при майка си и пита: "Мамо! Можеш ли да ми дадеш три рубли за сладолед?" Мама не мисли в каква модалност се намира детето: тя съобразява, има ли при нея пари и колко сладко вече е изяло за деня нейното отроче. Обаче детето може да бъде под архетипа на Творенето. Тази идея, може би, едва е дошла в главата му и, ако мама каже: "А, сега не може!" - той ще побегне и след минута ще забрави за сладоледа. А, може би, той се намира в модалността на осъществяването и за него това е добре премислена стратегия, тоест той има готов дълъг план за настъпление към маминия джоб и се кани да иска не един път и не два: той в течение на близкия час двадесет пъти ще дойде до нея и няма да се успокои, докато не получи тези пари. А може би, той се намира в модалността на разтварянето, вече се е отчаял и от живота, и от съдбата, и от мама, и от себе си, и ако тя не му даде веднага тези пари, то той ще отиде и ще се хвърли от прозореца. Обаче неговата мама, когато той идва до нея, не мисли за всичко това - а би си струвало.

Всички ние живеем някак, взаимодействаме с хората, някои от нас даже се изхитряват да пропилеят големи дела и, ние някак чувстваме всички описани модалности, но тези чувства остават при нас в подсъзнанието. А то ни пази. То е добро, но несъвършено, необразовано, некултивирано. И ако ние искаме да бъдем добри психолози, то трябва да го култивираме и за известно време да го изкарваме в съзнанието, да проведем обучение, а след това да го върнем обратно. Защото ако вие ми кажете: "Какъв си ти Авесалом Бонифатиевич, умен, че ти всичко това постоянно виждаш, знаеш и отчиташ!" - то ще сбъркате. Не виждам, не знам и не отчитам - поне, постоянно и съзнателно. При мен, както и при вас, всичко това се намира в подсъзнанието. Разликата между нас е в това, че аз съм премислил това и съм написал дебела книга за основните астрологични модалности и сега, когато в моето подсъзнание възникне остър модалностен дисонанс, рязка некомплементарност, аз мога да я изкарам в съзнанието и да я изразя в съответни термини - макар, естествено, някакви усилия да са нужни за това.

Неправомерни обобщения. Обаче аз продължавам темата за психиката и архетипите. Какво се явява източник на основни проблеми на човека, с който той идва при психотерапевта, психиатъра? Страхове, фобии, неврози, натрапчиви ситуации, с които човекът не може да се справи – винаги резултат от неправомерно обобщение. Понякога възниква впечатление, че вътре в нас седи примитивен философ, който действа на принципа: "Парен каша духа". Например, човекът веднаж бил обиден в някаква ситуация. И дали в този момент при него е била активна Тома, дали станало още нещо, но той е приел това дотолкова близо до сърцето, че сега цял живот строи дълбока ешелонирана отбрана. Той, да допуснем, се е обидил на своя приятел Васка, а започва да се страхува от всички момчета. А след това - от всички подрастващи. А след това - от всички възрастни. А след това - от всички хора. Какво е това, какъв е този процес? Такова разширение на спектъра от критичните за човека ситуации, с които при него се асоциира травматичната му ситуация, не е друго, освен повдигане на нивото на абстракция и все по-откровено активиране на високи архетипи, защото архетипът - това е винаги нещо много общо, това, че някак е разтворено в ситуацията, събитието, постъпката.

Знаете ли приказката за това, как богатият се е посмял над бедния? Повикал го е при себе си и му е предложил супа. Той е ял, ял, нахранил се е до пресищане. Богатият попитал: "Искаш ли още? Беднякът отговаря: "Не, повече не мога!" А той вика готвача и, той носи второ - вкусно печено, апетитно, димящо. Беднякът не издържа на съблазънта и яде това второ, а след това още банички, а богатият се смее над него: ето, а казваше, че си се наситил. Тогава беднякът извикал богатия в двора, взима кутия, слага здрави камъни и пита: "Пълна ли е кутията? Богатият казва: "Пълна е". Беднякът взима кофа пясък, изсипва я в кутията с камъните, пясъкът влиза в цепнатините между камъните, беднякът изсипва

там вече втора кофа и пита богатият: "Е, пълна ли е кутията?" Богатият отговаря: "Пълна е!" Тогава беднякът донася още кофа с вода, излива я отгоре и, водата също се помества там.

Ето така висшият архетип - това е точно тази вода или точно онази баничка, която прониква винаги и той винаги присъства във всяка от ситуациите в един от своите варианти. И най-дълбоките слоеве на психиката се ориентират именно по това, което в живота на човека присъства постоянно. Аз мисля, че вие разбирате, с какво се различава психологическият пациент от обикновения човек. При всеки човек има някакви моменти, когато той се страхува, озлобява се или се обижда, но те са локализирани, те не се разпространяват върху целия му живот. А фобията или неврозата - това е нещо, което има много високо ниво на разпространеност - нерядко почти върху целия живот на човека.

Например, всички ние знаем, че е опасно да се доверяваме на хората, но всички ние се занимаваме ежедневно с това и не се напрягаме много върху тази тема. А има хора, които действително реално всеки път, осланяйки се на който и да било човек, поръчвайки му нещо, нервничи страшно, докато тази ситуация не завърши - това вече е невроза. Той е свързан с повдигането на достатъчно високо ниво на абстракцията, към високите архетипи и, съответно, с отдръпване от тази реална травматична ситуация, която някога фактически се е състояла.

Причини за неврозите. Аз продължавам темата за неврозите, така да се каже, проблемна тема. Често се задава въпрос за това, какво се явява изходна точка за един или друг психологически проблем. И макар да искаме много да намерим изходната причина, от друга страна е съвсем ясно, че отговорът зависи не толкова от фактическото течение на събитията, колкото от философията на този човек, който търси тази причина. Един ще каже, че няма нищо страшно, просто кармата е узряла и се е разрешила ето в този сюжет. Друг ще каже, че причината за проблемите са детските преживявания, а трети - че това е травма от раждането. Четвърти ще ви насочи към минали въплъщения.

По повод на детските преживявания съм длъжен да кажа, че при никого от хората, живеещи днес на земята, не е имало напълно щастливо детство. Някакви неприятности има при всяко дете: някъде го ограничават, понякога го обиждат, някъде не му позволяват да прави това, което той иска. Но в неговата психика се акцентират съвсем определени моменти и има впечатление, че човекът се ражда с това. Същото се отнася и към родовия процес. Има хора, които са минали през много тежко раждане и живеят достатъчно благополучно и има, обратното, родени леко, а неприятностите при тях са купчина. Защо то така своеобразно се отлага и запомня?

Видимо отговор на този въпрос няма до този момент, докато ние не се повдигнем на нивото на висшите архетипи и тяхното акцентиране. Ако при човека има определено акцентиране на един архетип, друг архетип и тяхното определено взаимодействие помежду им (което в съдбата на човека е предписано до неговото раждане и даже зачатие: моето дълбоко убеждение се състои в това, че душата идва с тези акценти), то задължително ще стане някакво събитие, което попада на това кръстосване на акцентираните модалности и ще се запише като изходна точка, или котва за бъдеща невроза. Но това съвсем не означава, че ако ние разкрием тази изходна точка, то неврозата ще се ликвидира автоматично.

Познавам маса хора, които знаят и добре помнят изходното травматично събитие (или дълъг тежък период), то това съвсем не сваля проблема от тях. Първоначалната идея на Фройд за това, че осъзнаването на първичното травматично събитие и неговото повторно преживяване решава психологическия проблем, според мен, не издържа практическа проверка. В редки, изключителни, според мен, случаи става така, а в голямата им част не става.

Модалности на висшите архетипове: практическо усвояване. Тренингът, който се надявам да предложа на вашето внимание, е посветен на темата за повишаване на културата на взаимодействие с висшите архетипи, обучение в това, как да ги разпознавате, как да ги възприемате, как да реагирате на тях и как да изразявате адекватно себе си. На мен ми се струва, че този тренинг може не само да ви помогне в нормалната социализация, но още и да снеме или облекчи вашите дълбочинни проблеми, които не се разрешават с

никакви конкретни изследвания, независимо от това, дали ще ви се отдаде да намерите тяхната причина или не. Какво е това характер? На наш език, характер - това е определено съчетание на вродени и придобити акценти на архетипите. Какво значи това? Във всяка ситуация може да има възможност да активирате един или друг архетип от даденото семейство: Ин или Ян, Творене, Осъществяване или Разтваряне, Локален или Глобален, - но вие, независимо от това, по някаква причина бивате привлечени към някое едно от даденото семейство, да кажем, предпочитате Ин, а не Ян, Творене, а не Осъществяване. Хороскопът ни дава в този смисъл, разгърната карта на характера. Тази астрология, тоест астрологията на характера, аз бих нарекъл атманическа астрология. И в течение на нашия курс ще покажа, как различните направления на съвременната западна психология се насочват към разработването и използването на едни или други висши архетипи. Това е в много отношения поучителен възглед; поне се надявам, че вие след това ще съумеете да четете значително по-голям спектър от психологическа литература с полза за себе си.

И така, при всеки човек има свои любими модалности. Модалностите определят, как човек проявява или възприема архетипа. При него винаги има любими модалности, които той най-често използва и са най-добре усвоени, той се ориентира в тях най-леко и има, така да се каже, нелюбими модалности. Последните биват фобични, биват невротични, а биват и просто нелюбими: той би могъл и да ги употребява, но поради някаква причина не прави това, не ги обича.

Имаше на времето хумористичен разказ за ранимия Влас. Аз вече не помня основния сюжет, но смисъла беше в това, че този Влас постъпвал подло с всички, но си имал защитници, които казвали: "Не го докосвайте, той не е виновен, той е толкова раним". А към края на разказа някой отишъл при него и пряко го попитал: "А защо ти постъпваш подло? Това е защото си раним, или просто характерът ти е такъв?" На което Влас отговорил: "Въобще не съм раним. Просто постъпвам подло и това е всичко". Просто му харесва тази модалност и няма други причини.

Обаче нелюбимите модалности, като правило, са нелюбими поради това, че са лошо усвоени от човека, или въобще не са усвоени. Това е също в много случаи резултат от неправомерно обобщение, което някога е направило подсъзнанието, действащо на принципа: "Парен каша". И, междувпрочем, ето известна забележка за астролозите. Когато астролозите интерпретират картата, те гледат, естествено, на това, което се хвърля в очи: силно стоящи планети, на напрегнати аспекти. Обаче опитът показва, че много често основните проблеми се свързани с празните домове, тоест с тези, където няма никакви планети и, които поради тази причина е много трудно да се изтълкуват от астролога. Там може нещо да се каже за знака, в който стои дома, а по-нататък какво да говорим?

От психологическа гледна точка нещата са точно обратните. Планетите, особено ранените и домовете, в които стоят, от човека се проработват достатъчно бързо, често още в детството. Той знае от опит: тук трябва да се внимава, каквото и да правиш, тук кармата не можеш да заобиколиш. Разбира се, има хора, които вари ги, печи ги, както се казва и при тях на четиридесет години може да се открие съвсем непроработен квадрат. Гледаш такъв човек и мислиш: "С какво се е занимавал четиридесет години?" Непонятно. Но, като правило, това са хора, живеещи под твърди егрегори по твърди жизнени програми. А обикновено има поне минимална проработка на ранените планети и домове. А ето в празните домове и, във връзка с неаспектираните планети има огромни проблеми, защото тези области са слабо задействани от естествения порядък на живота: в някакъв момент от времето те се активират, а след това бързо се превключват към нещо друго, така че човекът не успява да реагира, не успява да разбере, че това е също важно, че с това може също да се занимава. И тук е златното дъно на астрологията, което се използва много малко от астролозите. Често на човека трябва да се разказва за това, какво му липсва, а не за това, какво има. Например, на човек със силен седми дом трябва да се разказва не за това, какви забележителни са партньорите му, а за това, колко е страшен той като противник, колко е силна на практика личността му. Просто тя се активира само тогава, когато при него се появява враг или партньор. Помислете за това.

А на човек със празен седми дом, но със силен първи, трябва да се разказва, колко са забележителни и интересни хората наоколо, просто той ги потиска със своята личност. А ако той немного ги послуша и им даде да се изкажат, това ще му бъде много интересно и,

при него след това ще тръгне интензивно самопознание. На него трябва да му се обяснява, че външния свят - това е символично отражение на вътрешния и, че силния човек има интересни партньори.

Обаче аз продължавам. Финият свят управлява плътния. Модалностите от високо ниво на абстракция управляват модалностите от по-ниско ниво на абстракция, които се материализират във вид на жизнени сюжети. Ако ние искаме да разберем дълбочинните структури, които управляват поведението и най-фините, най-тайни пружини на човешкото съществуване, то на нас ни е нужно да изучаваме акцентите на висшите архетипове в самата дълбина на индивидуалното подсъзнание. А от друга страна, самите тези дълбочинни личностни акценти, това, което определя истинната неповторимост на личността на човека, се проявява по най-откровен и недвусмислен
начин във вид на модалностите на чисто външно човешко поведение: жестове, маниери, това, как човекът се облича, как гледа, как реагира на едно или друго. И ако вие се научите да четете тези модалности по непосредственото поведение на човека, то ще разберете най-дълбоките черти на неговата индивидуалност.

Мога да го кажа по друг начин: атманическото тяло в символичен вид е напечатано в мрежата на очите на човека и, основният сюжет от живота му се прокрадва през най-малките акценти, малките детайли на негово поведение. И ако вие сте внимателни към тях, то вие се напасвате към този ритъм и започвате да го чувствате добре.

Ако вие хармонизирате тези модалности, които човек използва във вътрешния и във външния свят, взаимодействайки с другите хора, тоест отстранявате неговата груба некомплементарност и неконгруентност, тоест несъответствието едно на друго на неговите собствени модалности, то вие по този начин на фино ниво усъвършенствате неговия живот и съдбата му.

Аз не искам да кажа, за разлика от авторите на различни книги по хуманистична психология, че цел на психотерапията се явява хармонизиране на живота на човека. Нещо повече, много съм далеч от тази мисъл. Душата се въплъщава за това, да свърши някаква работа, да преживее трудни ситуации, да създаде и разреши определено напрежение и, това все е дисхармония. Нещо повече, много хора са създадени, за да носят дисхармония в света. Въпросът се състои в това, на какво ниво човек прави това и доколко точно това, което прави, съответства на неговата жизнена мисия. А ключът към неговата жизнена мисия е точно и разбирането на акцентите на висшите архетипи в неговия вътрешен и външен живот. И това, от моя гледна точка, е царски път в подсъзнанието, към дълбините на психиката.

Въобще това изречение принадлежи на Фройд. Той е изучавал сънищата и е казал, че сънищата - това е царски път към подсъзнанието. След това го е потвърдил неговият ученик Карл Юнг - може би, непряко, но поне това е видно от работите му, именно такъв е основният път на неговата мисъл. Цялата основна информация, която той е извлякъл и от клиентите, и философския порядък, той е взел от сънищата. След това, вече във втората половина на XX век, се явил чешкият психиатър Станислав Гроф, който бил един от първите изследователи на ЛСД, силен психотропен препарат и, тези състояния на съзнанието, в които влизали неговите пациенти, и тази информация за дълбочинните структури на подсъзнанието, които той получил в резултат на своите експерименти, били дотолкова поразителни и силни, че той е казал, че царският път в подсъзнанието - това е ЛСД.

В никакъв случай не съм склонен да се съмнявам в авторитета на класиците, но искам да кажа, че ако съновиденията и ЛСД - това е подчертано изменение на съзнанието, то модалностите на висшите архетипи могат да се наблюдават във всички случаи и, тези наблюдения дават възможност да се изучава психиката и подсъзнанието на човека, в това число, и в най-обикновени състояния на съзнанието. И при това ние можем да получим информация, която е значително по-дълбока и значително по-близко намираща се до същността на проблема на човека. Впрочем, това е мое убеждение, което засега се явява хипотеза и, доколко тя ще бъде справедлива, ще отсъдите вие.

Три нива на взаимодействия. Както вече споменах, архетипът се преживява от човека през съответната му модалност. При това висшите архетипи притежават тези свойства, че те много лесно се напасват помежду си, както в примера с обеда от три ястия и кутията с камъните, пясъка и водата. Когато е активен един архетип, (сега имам предвид висшите архетипи), на него естествено се натрупва друг без смяна на основната модалност - тогава в нея (някак в ред на уточняване или вариация) се появява субмодалност.

И тук могат да се разгледат три нива на взаимодействие на човека с
друг човек или ситуация като цяло.

Първо, винаги има *фон* или *контекст*, или общ смисъл на ситуацията, за която човек не мисли специално, но има предвид. Второ, има *непосредствено действие*, например, реплика, или това, което Ер. Берн нарича *трансакция*. Тази дума, заимствана от английски, е тромава, но в руски език няма такова понятие, изразявано с една дума. Трансакция - това е целенасочено въздействие на един човек върху друг, някакъв импулс, идващ от първия към втория - може би, словесен, може би, телесен - например, жест, усмивка или гримаса. Трансакция - това е нещото, което в диалог изисква отговор или се явява такъв, може да се каже така.

И трето, ние имаме *стил на поведение*, което включва в себе си интонацията на речта, особеностите на жестовете и мимиките, финитe подробности от поведението на човека, които на пръв поглед не се явяват абсолютно информативни, но от психологическа гледна точка имат първостепенна важност.

И така, съществуват три нива на взаимодействие, общуване, три нива на комуникация. Забележете, доколко е удобно да се ползваме със заимствани думи. Доколко на руснаците е удобно аз разбрах, още изучавайки математика, защото ние имаме своя азбука, кирилица и, никога няма да сбъркаш формулата, състояща се от латински букви и обяснителния към нея руски текст. А бедните европейци и американци пишат формули със същите букви, както и собствените си думи. Така е и тук: ако напиша думата "общуване", вие бихте имали асоциации, съвършено не отнасящи се към работата. А "комуникация" е чужда дума, ясно е, че се употребява като термин и, нищо излишно вие няма да помислите.

Структура на комуникацията. И така, ние различаваме три нива на комуникация: първото ниво това е *фон*, или *ситуативен контекст*. Второто ниво това е *трансакция*, тоест *непосредствено въздействие* на един човек върху друг. И третото ниво това е *стил*, в който се изпълнява (и се възприема самото това въздействие. Надявам се, вие разбирате, че всичко това е психологически много съществено.

Примери за ситуативен контакт: делови, дружески, любовен, изповедален, личен, семеен, ритуален. В рамките на всеки от тези контексти на ситуацията, както разбирате, са възможни подробности и вариации. Примери за конкретно въздействие, трансакции: човекът казва: "Аз си тръгвам" или "Вие не ме разбрахте", или задава някакъв въпрос. Примери за стил: той може да каже това прегърбено, гледайки надолу, твърдо, меко, с призив и т.н.

А сега се връщаме към темата за модалностите. Към всяко от тези нива на общуване се отнася своя модалност, при което те могат да бъдат различни на различните нива на общуване.

Например, ето дружеска ситуация в инска фонова модалност: компанията седи, отпуска се, никой не поема отговорност върху себе си, всички се чувстват добре, леко пият, лениво преговарят. Обратното, в янска фонова модалност се намира група туристи, вървящи по напрегнат маршрут: пред тях стоят препятствия и, всички те заедно ги преодоляват.

Трансакцията, в частност, всяка насочена към събеседника реплика също има определена модалност. Разбира се, съзнателно ние не мислим за това, но подсъзнанието по определен начин приписва модалности на абсолютно всичко, което става с нас и около нас. Например, когато ваш приятел, идвайки на гости при вас, в някакъв момент казва: "Е, аз си отивам", - то са възможни три варианта за разбиране на неговите думи. Сама по себе си тази фраза се намира в модалността на Разтварянето, но в тази модалност има три субмодалности, тоест разтваряне - но на каква фаза от това разтваряне се намира той? Възможно е, той се кани да започне да си тръгва, тоест обозначава субмодалност на Творене. А може би, той вече се е наканил да си тръгва, но ето още има да си допива чая - това е субмодалност на осъществяването. А може би, той вече решително си тръгва:

събира нещата си, целува жена ви, взима в ръка портфейла и така си отива, реализирайки субмодалността на разтварянето.

По такъв начин, една от трите модалности на времето е психологически акцентирана винаги и, когато човек казва нещо на друг човек, той някак го подразбира. Друг е въпросът, доколко това е ясно изразено – но в неговото подсъзнание то винаги е някак обозначено.

И точно така в подсъзнанието е винаги обозначена инска или янска модалност. Репликата: "Аз тръгвам", - въобще казано, подразбира модалност ян. Аз правя това, извършвам съвсем насочено действие, поемам отговорност и чакам реакция. Тогава, казвайки тази фраза, човек обикновено ви гледа в очите. Той някак влага във вас своята реплика имайки предвид, че вие някак ще реагирате, при което се предполага пряка непосредствена реакция на тези негови думи, например, вашият приятел има предвид, че ако вие нещо не сте му казали, то сега е точното време и чака вашата реакция. Такъв е янският вариант на тази реплика. Обаче при това, че тази фраза сама по себе си има янски смисъл, тя може да бъде казана по различен начин. Човек може да каже това лениво изтегнат в креслото, показвайки с тон и телесна позиция, че ето той отива, но това е негово състояние и, това съвсем не означава, че той прави това или се кани да прави. Той пребивава в състояние на отиване - в този смисъл, че него нещо го чака. Например, той чака, докато аз накрая съобразя, че той е длъжен да го направи (например, да му подари пръстен с брилянт) - и тогава накрая ще отиде.

И така, аз се надявам, че сега разбирате, че има модалност на фона, модалност на въздействието и има модалност на стила, и те могат да се различават една от друга. И добрият комуникатор и добрият психотерапевт се различават с това, че те интуитивно, полусъзнателно, а често и съзнателно отчитат всички тези три модалности и почти ги осъзнават, тоест държат ги близо до съзнанието. При нас в подсъзнанието има много думи: има слой, до който трябва да се стигне за седмица, а има нещо съвсем близко, това, към което вие, така да се каже, сте се наклонили, взели сте и то е във ваше разпореждане. Ето така, при добрия комуникатор тези три модалности - фон, действие и стил - се намират или в съзнанието, или близо до него.

По такъв начин, правилно избраната система "модалност - субмодалност" - това е ключ към успеха в общуването. Усвоявайки тази премъдрост, вие можете да вземете делови хора и за големи пари да им я преподавате - ако имате талант за общуване с тази публика, тоест ако имате в разпореждане модалности, комплементарни на тези модалности, които съзнателно или подсъзнателно да включи компания бизнесмени, които се канят да ви слушат. Ако вие вече се окажете некомплементарни на тях, те ще ви замерват с гнили домати или бойни гранати (както провърви) и с това работата ще приключи.

Умеете ли да слушате? Знаете ли вие кога и как да прекъсвате? Слушате ли паузите? Има хора, които въобще не забелязват паузите: не ги правят и не ги чуват при другите. Обаче невниманието към паузите е показател за ниско ниво на комуникациите, тъй като паузите са главното в общуването.

Когато юноша за първи път се обяснява на девойка в любов и казва: "Обичам те!" - той не гледа внимателно нейната реакция. Но когато при него се появи опит в любовните дела, той на първо място обръща внимание на дължината на паузата, която следва неговото съобщение и реакцията на девойката: той знае, че колкото е по-дълга паузата - толкова е по-перспективно за него. Най-добрия спектакъл е когато в края на представлението залата седи минута и не може да отвори уста и да вдигне ръце, за да ръкопляска. Ето тази пауза е признак за истинско въздействие върху публиката.

Паузите също имат свои модалности. Умеете ли да слушате паузите? Това е въпрос за обмисляне вкъщи. Човекът пред вас мълчи. Какви архетипи стоят над него в този момент, как те взаимодействат помежду си? Умеете ли вие самите да правите паузи? В какви модалности звучат те?

Когато взаимодействате с човека, винаги е интересен такъв въпрос: кой сте вие за него сега, в дадения момент? Съществувате ли вие за него или не? Защото ако вие го претоварвате, то неговото подсъзнание го изважда от общуването с вас и, вие ставате дза него нещо от рода на неприятен фон. С други думи, в неговата реалност вие сте такъв малък човек, който вика нещо, размахва ръце, но трябва силно да се вгледате, за да го видите и, да се вслушвате, за да разберете - на нашия език това означава, че се намирате

във *фонова* модалност. Ако вие взаимодействате с човека само тогава, когато той ви слуша реално, а също му давате време за асимилиране на информацията, която му съобщавате, то вашите комуникативни успехи ще бъдат съществено повече. А за да направите това трябва, от моя гледна точка, да осъзнаете и коригирате модалностите и субмодалностите, защото некомплементарността (преднамерена, осъзната или неосъзната), тоест разминаването по архетипите - това е и основа на мнозинството конфликти и недоразумения в общуването.

Тренинг "Модалности и поведение". И тъй като аз говоря за комуникацията, бих искал да направя за всички желаещи, а на първо място за вас практически семинари по усвояването на основните модалности, които ще изучаваме с вас: глобална, локална, инска, янска, на творене, осъществяване, разтваряне, модалностите на финитe планове и някои други.

А сега искам да кажа няколко думи по повод на целите и плановете на тези семинари, защото независимо от това, дали ще присъствате на тях или не, все едно тези теми няма да ви заобиколят. Жизненият семинар по тях тече всеки ден.

И така, първото, с което ще се занимаваме - това са въпросите за разбиране на другия човек. Когато ние разговаряме с човека, сме длъжни да възприемем неговата социална роля и нейната социална модалност и да обърнем внимание на прякото значение на неговата реч - така, като че ли тя е напечатана на пишеща машина. Често ние въобще не обръщаме внимание върху това, а се ориентираме изключително според модалността на интонацията, макар самата реч в своето, така да се каже, номинално значение, също има своя модалност. И ние с вас ще се учим да различаваме модалностите на текста, който човек произнася и интонациите, които той използва.

Ще анализираме модалностите на ситуацията и поведението на хората на нивата на триадата фон - действие - стил, тоест разглеждаме социалните, речевите и интонационните модалности - това е първия пункт на нашите занимания.

А вторият пункт ще се състои в това, че ние ще се учим на адекватно изразяване на себе си. Представете си, че имате някакви мисли и чувства, които искате да изразите. За това вие търсите или създавате определен фон или контекст. По-нататък вие предприемате непосредствено действие - произнасяте значими думи, реплики, правите определени жестове, влизате, излизате, обръщате глава. И вие правите това по определен стил и при вас възниква интонация и телесно съпровождане, тоест жестове, които носят пряко семантично натоварване. Например, когато слушате човека вие, като правило, обръщате към него своето ухо. Когато искате да го прекъснете, вие гледате право в него и изкарвате главата напред. Такива жестове се възприемат като думи. Ако, гледайки в партньора, вие се отпускате, сядате в кресло, той възприема това като покана да встъпи в активна роля: вие сте взели инска позиция - значи той се разполага в янска.

А има такива малки жестове, от типа движение на пръстите, мимики и т.н., които не се възприемат като имащи пряк комуникативен смисъл, а се отнасят, така да се каже, към антуража. Такива са много леки гримаси, подробности на разполагането на тялото в пространството и т.н. Всичко това са психологически много значими неща, зад тях стоят модалности, които също трябва да умеем да четем. Всяко положение на тялото издава определени модалности на висшите архетипи, които също ще се учим да виждаме и изразяваме правилно. Например, на янската модалност съответства положение на тялото, когато то е малко наклонено напред, а ръцете са насочени или в посока на събеседника, или в някаква определена посока. Обратното, на инската модалност съответства положение на тялото, наклонено назад, неподвижно или правещо плавни отпускащи движения, като че ли затварящи пространството около себе си. Ян отваря пространството, ин го затваря. Адекватно изразявайки себе си помнете, че вашето подсъзнание не дреме, то ви формулира фона, то ви създава и стила. Ако вие искате да бъдете в янска модалност и имате, както се казва, драйв, тоест много силен стремеж, но според ситуацията се намирате в инска позиция, правите вид, че вас нищо не ви интересува особено, че вие нищо не искате от събеседника, то и формирания от вас контекст, и стила, който използвате, ще ви предадат. А ако искате да направите определено впечатление, влезте в ролята както трябва (което умение смятам за абсолютно необходимо на психолога), то вие сте длъжни да следите за всичко това и да умеете да формирате това по нужния ви начин. И на това ще се учим.

Превключване на модалностите. Осъзнаването на моментите на превключване на модалностите е извънредно важно, защото модалностите се превключват моментално, като сигнал на светофар и, тук се променя психологическото качество на ситуацията.

Типичен пример е редуването на локална и глобална модалности. Не може твърде дълго да се говори за конкретни частности. Внезапно възниква момент, когато самата ситуация ще изисква обобщение от вас, тоест преминаване от локална модалност към глобална. Например, ето жена, живееща в нещастен брак, идва при своя приятелка. Тя се жалва от своя мъж, как не е какъвто трябва, колко и е тежко - локален стил, с внасяне на безчислени подробности. Тя може да се жалва час. Но след това все пак идва фазата на разтваряне, за нея вече е време да се отправя към вкъщи и, на нея и се иска някак да завърши тази ситуация, да стигне до някакъв извод. И тя може да каже така: "А, всичко, което говорих, са бабини деветини! Аз го обичам много! И тези думи точно означава преход от локална модалност към глобална. Наистина, след това приятелката изпада в транс, защото точно се е канила да предложи (също в глобална модалност), този самия мъж да и го дадат за известно време, тъй като той я устройва напълно.

От друга страна, човек, който твърде дълго говори в глобална модалност, тоест говори за обекта като цяло, разглежда го от всички страни, но отдалеч, а не съобщава нищо конкретно за неговите детайли и подробности след известно време започва да предизвиква у нас известни подозрения или раздразнение. Ние не без основание започваме да мислим, че той ни манипулира, че нещо чака от нас, че ние най-накрая някак ще реагираме, като включим локална модалност и в нея ще кажем или направим нещо.

Например, представете си, че имате жилище, което искате да напуснете. Човекът, с когото разговаряте, няма особен интерес към тази тема. Как можете да се държите? Вие може да се настроите към глобален архетип и да започнете така: "Купих жилище. Купих го скъпо. В добър район, много пари хвърлих за довършване. Сега е толкова забележителна скъпа къща!" Ето така говорите петнадесет минути и, той не издържа и пита: "А санитарния възел отделен ли е ?" - тоест задава конкретен въпрос, активира локален архетип и е тук вече вие му разказвате всичко: и за санитарния възел, и за всички стаи подред, и за кухнята, и за гарнитурата. Той вече първи е употребил локална модалност - и сам е виновен, и сега вие отговаряте напълно синтонно. И може би, вие сега да потиснете неговата локална модалност и да му дадете жилището.

Съществуват неписани правила за превключване на модалностите и когато някаква модалност е силно активирана, то културния човек няма да я прекъсва. Например, вашият партньор ви разказва нещо оживено, той е много развълнуван, държи ви за сакото или за ръката и излага нещо много възбудено, направо внедрява това във вас и, на вас ви е съвсем очевидно, че сега не може да го прекъснете. На него му трябва да се даде възможност да се изговори, трябва да се дочака, докато неговия ян отслабне малко. Когато това стане, то сам по себе си активираински архетип: партньорът някак изведнъж стихва, омеква, отпуска вашето сако и със съвсем друг, мек и неуверен глас пита: "А как ти гледаш на всичко това?"

Въобще, този въпрос по своя непосредствен смисъл е зададен в янска модалност. Прекият въпрос винаги подразбира янска модалност, но интонацията, в която го произнесох, е била съвсем инска. Чухте ли това?

По такъв начин, намирайки се както преди в янска модалност, вашият партньор е сменил интонационната субмодалност на инска и, в тази ситуация вие разбирате, че работата върви към смяна на модалността, и можете да започнете да взимате инициативата в ръцете си.

В моментите на превключване на модалностите, например, ян на ин, творене към осъществяване, осъществяване към разтваряне за внимателния събеседник някак звучат фини камбанки. И осъзнаването на тези камбанки е много важна тема, защото човешкото общуване се пречупва главно поради това, че ние не умеем правилно, културно да превключваме модалностите на нашите партньори и даже своите собствени модалности. Ние не забелязваме, че се занимаваме със самопрекъсване, а това е един от най-разпространените признаци и причини за невроза. Аз мисля, че всички сте забелязали

хора, които ви говорят нещо, говорят, а след това в заключение: "А! Всичко това е вятър работа, забрави!" - и пак говорят, говорят и след това пак: "Да добре! Отиваме нататък!" - и т.н. Вие едва сте се включили, едва започва да се разгръща интересно действие и човекът започва да го прекъсва: "Нещо се изморих днес". А нима това, заради което се е старал, едва е започнало и сега не може да спре. Той е създал някаква ситуация, той е искал нещо от вас, вие вече сте започнали да отстъпвате, а изведнъж се оказва, че на него нищо не му трябва.

Такъв вид рефлекс за самопрекъсване се лекува с колосален труд. Аз през целия си съзнателен живот се занимавам със стихийна психотерапия, за тези години се появи собствена представа за това, какво е психотерапията и свой индивидуален стил: основно се занимавам с корекция на модалностите. Но ако послушаме *какво* говорят хората, с които взаимодействам, то най-често говоря на своите клиенти, че не им достига енергия, за да реализират своите планове. А когато клиентът ме пита, откъде да вземе енергия, то аз винаги казвам, че трябва да се занимава със своите физическо и етерно тела и почти винаги съветвам да се намали темпото на речта.

Като правило, високо темпо на речта е пряко указание за неувереност на човека в това, което казва, на негови съмнения за това, че той е достатъчно ефективен, последователен, енергичен. Когато вие повишавате темпото на речта вие се занимавате със самопрекъсване в този смисъл, че не давате на своя партньор да възприеме вашите емоции, чувства, да усети вашия каузален поток. Той е принуден да ви възприема чисто ментално, при което ви възприема с труд и със силни изопачения. Животът - това не е ментален поток, животът - това е негово обкръжение: под менталното тяло се намира астралното, отгоре - каузалното и, не трябва да се сплескват. Защо човек говори бързо? Той не е уверен в това, че неговият партньор ще реагира по нужния начин, че той е управляем. Докато говоря, аз някак владея ситуацията, но партньорът трябва да възприеме казаното от мен като сведение, да го пусне в своето каузално тяло или да реагира емоционално и, за това също е нужно време, при което за някои хора достатъчно продължително - но в същото време човекът за вас е неуправляем и непредсказуем, поради това вие искате да го прекъснете и да заставите да ви слуша.

В качеството на илюстрация ще ви разкажа история, която показва много ясно, че правилно избраната модалност - това е ключ към успеха. Много отдавна, още по времето на съвсем глухия социализъм, имах приятелка, историк по образование. Тя трябваше да държи встъпителен изпит за аспирантура, изпит по история. Изпит, както сега казват, най-тежък. И още тя беше еврейка по националност и това не прибавяше шансове за постъпване. Но тя имаше хармонична астрологична карта. Да научи този обем информация, който тя трябваше да знае, не беше възможно. Беше ясно, че на нея и е нужна магическа ситуация. И тя разбираше това. На нея се падна въпрос: "Аграрна политика на КПСС". Тя остърга паметта си и събра по трошичка, но разбирала, че нейните знания не стигат за достойна бележка, да не говорим вече за опасността от допълнителни въпроси. "И представи си - ми разказваше тя по-късно, аз видях пред себе си същите тези каменни лица, през които светеше егрегора на Великата Партия, а той вече чужди не пускаше, това трябваше да бъдат идеологически издържани хора - кандидати на историческите науки! Ето той ме постави пред стената. А при мен сякаш дойде озарение, аз за секунда се побърках и като че ли не бях аз, а нещо през мен каза такава фраза: "Аграрни проблеми възникваха в историята на нашата партия не веднаж. Но, което е характерно за нея, тя не само винаги намираше съвсем правилен теоретичен подход за решаването им, но и ефективно го въплътяваше в живота!" И тук стана чудо. Лицата на комисията се промениха, в тях се показа човешко изражение, те почти се заусмихваха и аз бързо, без всякакви допълнителни въпроси получих отличен". Така беше намерена точно модалността, която откри на моята приятелка входа към егрегора: тя постъпи като аспирант.

А сега се връщам към темата за волево превключване на модалностите, които използвате вие и вашите партньори. Как става това превключване? То бива културно и диво, пряко и косвено. Например, вие можете пряко да прекъснете човека и да кажете: "Ти сега помълчи, сега аз ще говоря!" Това е пряко, но не много културно, бих казал, превключване на партньора от янска модалност на инска. Обаче вие можете да почакате,

докато той направи пауза, при това разбирайки, че паузите биват различни. Има паузи, когато партньорът има предвид вие да отреагирате някак, тоест частично сам преминава към модалност ин. А има паузи, когато той събира сили за следваща янска атака - в този момент за вас е по-добре да помълчите.

По такъв начин смяната на модалностите е тактична, деликатна, а може да бъде груба и рязка. И за всеки тип модалности съществуват свои прийоми за работа с тях (поддържане или промяна), които трябва да се разглеждат поотделно за всеки архетип. И тук голяма помощ може да окаже хороскопа: познавайки картата на човека може много да се каже за това, какви модалности в какви ситуации за него са по органични, а какви - по-малко.

Обаче е необходимо да се проработват всички модалности на висшите архетипи. Със знаците на Зодиака това не е така строго: има знаци, които е нужно да се проработват, а има знаци, които не са така критични в това отношение. Например, не може да не се проработва Скорпион: погледнете домът, върхът на който е в Скорпион. Ако Скорпион не се проработва, то в съответната сфера от своя живот вие ще сте непоносими, вие ще бъдете злобен и безжалостен тарантул, независимо дали искате това или не. А ако не проработвате Близнаци, то в сферата на ваш живот, съответна на дома с връх в този знак, вие ще бъдете, може би, лекомислени, непоследователни или бъбриви, но в това нищо страшно, в края на краищата, няма.

Обаче модалностите на висшите архетипове това не е нещото, което можете да си позволите да не проработвате. Управлението на друг човек - това е в много голяма степен волева промяна на модалностите, които той използва. Има такъв виц: разговарят два милиционера. Единият казва: "Вчера предотвратих случай на тежко изнасилване!" - "И как?" - "Убедих я!"

Как да убедите човека да смени модалностите? Или и това е още по-тежък проблем, как вие самите да убедите себе си да промените модалностите в ситуация, която вие вече сте на автопилот?

Помните ли, имахме разговор за Лилит и Тома? Докато ви излагам архетипа като философска категория, а модалността като граматическа форма, у вас може да възникне впечатление, че това са абстрактни понятия. Но, аз се надявам, вие добре сте усвоили, че всяко абстрактно понятие, всеки символ, който отначало възприемаме по Лилит, в някакъв момент, когато започнем да го ползваме, става същностен, тоест започва да се държи така, сякаш е жив и, в частност, ревнува при употребата си. Винаги става така. Например, ако вие сте привикнали към янски архетип, не мислете, че вие така леко, като ключето на превключвателя, ще съумеете да го смените сински. За секунда вие, може би и да преминете от ян на ин (и то, по-скоро, ще се получи зле), а след това ситуацията ще се обърне така, че все едно ще се активира ян. На всеки архетип съответства упорита, своенравна и нуминозна същност.

Нуминозен - това е термин, който използвал Юнг за описание на свойствата на архетипите. Тази дума означава "свойствен на божеството", при което най-често на плашещо божество, тоест употребява се в смисъла: "плашещ, водещ до свещен трепет". Колкото е по-висока вашата енергетика, толкова по-често вие се сблъсквате именно с такива, тоест плашещи, нуминозни явления на архетиповете и, всеки път това е силно преживяване. Ако вие осъзнаете такъв род ефекти и навреме и тактично построите своите отношения с архетиповете, то те при вас стават някак дресирани и (поне частично) послушни на вашата воля.

Усвояване на архетиповете и модалностите. Какви цели преследва изучаването на архетиповете и усвояването на техните модалности? На първо място това е разширение и структуриране на възприятието на света като цяло, а особено хората и социалните ситуации, увеличаване на числото параметри и аспекти, по които вие възприемате хората и виждате различни ситуации. Вие започвате да ги виждате по-широко, по-дълбоко, в някакъв смисъл по-обективно.

Съществува някакъв абсолютен минимум информация, необходим на човека за това, да идентифицира различните хора. Представете си, че към вас е дошъл за първи път някакъв човек, вие сте се запознали с него. За да можете след това да го познаете, вие трябва да запомните нещо. Някои запомнят тембъра на речта, някои израза на очите (макар да не е

напълно разбираемо, какво е това), някой запомня цвета на лицето, някой формата на носа и т.н. Обикновено, ако вие започнете да описвате човека, то по едни сензорни модалности вие ще разкажете много, по други - почти нищо. (Сензорни модалности - това са модалности на възприятията, съответстващи на органите на чувствата; обикновено говорят за визуална (зрителна), аудиална (слухова), кинестетична (телесна), обонятелна и вкусова модалности).

Има хора, при които визуалната (зрителна) модалност работи активно и те ще дадат подробно описание как е бил облечен техният нов познат, какъв е цветът на косата му, колко е дълга тя, какъв е цветът на очите, каква е формата на носа, устните и т.н. - те имат поглед на художник. Има хора, при които вътрешния акцент стои на емоционалната модалност, те помнят добре в какво емоционално състояние е бил техният събеседник, как се е променяло неговото настроение в течение на срещата. При някого е добра паметта от вербален (словесен) тип: такъв човек помни добре конкретните думи, които е произнесъл партньора (например писател, поет).

Всеки има свои акценти на паметта и проработката на архетиповете означава, освен всичко останало, подобряване на паметта по съответната модалност и, докато това не стане, може да се каже смело, че даденият архетип не е станал приятел на човека.

Усвояването на модалностите на основните архетипове води до понижаване на (субективния) драматизма на вътрешните и външните конфликти. По мои наблюдения, правилното манипулиране на външните и вътрешните модалности съществено намалява болезнеността на най-различни ситуации. Видимо, причината за това е свързана с това, че когато човек излиза при високите архетипи, при него тече идентификация с мирозданието и с Адам Кадмон. Помните ли, рисувах схемата към трансперсоналната астрология? (Рис. 3.2). На нея е изобразен отгоре - Адам Кадмон, под него - индивидуалния прототип, а отдолу - самият конкретен човек и, каналите за връзка между тях, символизирани от четирите стихии. Ето така, когато човекът живее някак сам в себе си, на баланса на индивидуалния прототип и индивида, тоест в рамките на взаимодействието на елементите на Земя и Въздух, това е индивидуално съществуване. А по-горе, в сферата на действие на елементите Огън и Вода, се намира трансперсоналното съществуване: тук Адам Кадмон взаимодейства с индивидуалния прототип. Може да се каже, че Адам Кадмон завърта своите сюжети някак опосредствано: той въздейства на индивидуалните прототипи, а прототипите на индивидите. И поради това най-тежко от всичко човек преживява трагедия, когато той е сам. Въобще, когато на човека му се струва, че той е сам в света, той е нещастен. И темата за самотата - това е тема за несвързаност с транс-персоналното ниво, когато Огъня и Водата сякаш изчезват от хороскопа. А когато човекът има възможност през архетипите (незадължително висши, може би, през някакви общочовешки) да излезе към Адам Кадмон то неговият живот става мистерия. Той го преживява него заедно с всички, намирайки се в рамките на универсалните програми, които са устроени по такъв начин, че да смекчат страданията на участниците: при тях сякаш се отделя специален глобален ендорфин.

Поради това, когато вие разбирате (и усещате), че произтичащото става само с вас и, че вашия живот е вариация на някакъв общ сюжет, който се вплита в кармата на земното човечество, при вас се активират елементите Огън и Вода и протича съществена личностна хармонизация. И даже най-неприятните ваши преживявания започват да изглеждат като част от общата жизнена мисия, в резултат на което се намалява техния драматизъм, а освен това, вие по-добре се вписвате в общосоциалната реалност. Това сега също е много важно за много хора, защото собствено казано, цялото общество сега се преустройва, паралелно върви вътрешно преустройство на много индивиди. При когото от присъстващите тя не става, моля да вдигнат ръце... Никой не признава, а бихме могли да ви завидим.

Самоизразяване. Следващите резултати от изучаването и усвояването на архетипите това е задълбочаване и разширение на спектъра на самоизразяване, начините за проява на воля и инициатива, и увеличаване на увереността в себе си на човека, когато той се занимава с всичко това. Всички хора се делят на скромни и нагли, при което ни се иска наглите да бъдат спрени, а скромните да бъдат подкрепени, за да могат все пак да се изразяват. Но, по принцип, човек трябва да бъде динамичен: понякога трябва да мълчи и

възприема, понякога трябва да се качи на табуретка и рецитира стихотворение, поразявайки всички със своята памет и емоционалност. Обаче това е възможно само тогава, когато човек владее адекватни модалности за изразяване на своето вътрешно състояние. Тук са важни дори не толкова думите, думи знаем всички, тук са важни някакви тънкости. Знаете ли какво е талантлив психотерапевт? Това е човек, в обществото на който пациентът се чувства свободно. А това "свободно" означава (в частност), че терапевтът сваля от клиента препятствията за самоизразяване.

Владеенето на архетипите е извънредно важно за реализирането от човека на своята жизнена мисия, за интеграция на неговата личност. Това самоизразяване не е ваша собственост, по-скоро е обратното: то е нужно на другите хора. Ако при вас няма правилно самоизразяване, свойствено ви от природата, то вие намалявате своята енергетика и я прехвърляте на по-ниско ниво. Всички нас са ни учили в детството на скромност, казвали са ни: "Помълчи, когато другите говорят" - и това е котва, която седи много дълбоко в нашата психика. Аналогични котви възникват и при неуспешен семеен живот. Аз мисля, че сред присъстващите има много малко, които са в първи брак. Има ли такива? Моля вдигнете ръце... Един човек. Поздравявам ви! А на останалите им е провървяло по-малко и те са преживяли, по-скоро, фаза на претенции по повод на това, каква мерзостна личност си ти и е по-добре въобще да помълчиш и да не се обаждаш. Такъв род забележки в критични ситуации, когато човек е особено уязвим, лежат тежки котви на нашето самоизразяване. Но, от друга страна, какво му пука на другия човек от това, че вашият бивш мъж някога е говорил зле за вас? Защо да се прави пренос на всички ваши познати? Обаче това е обща беда на много хора.

Култура на управлението и подчинението. Правилното използване на модалността за повеляване и подчинение е голямо изкуство. Как трябва да се предаде на човека импулс за действие така, че ефективно да се насочи неговата активност в нужната страна и, при това без да бъде обиждан, но да се повдигне неговия ентусиазъм? Към всеки човек трябва да се изрази повелята по свой начин. За всеки е нужно да се построи ситуацията за управление, нейния фон и нейния контекст. Хора, които се занимават с управление, много рядко владеят това. Като правило, те се държат съвсем еднотипно. Имат ясен стил на ръководство, който не се променя в зависимост от обекта на управление и, това е съвсем неправилно: различните хора трябва да бъдат управлявани по съвсем различен начин, осъзнато използвайки адекватните за тях модалности.

Същото се отнася и за културата на подчинение - това не е по-малко важна работа, от културата на управление. Когато вие получавате някаква заповед, някакво указание за действие, вие по този начин получавате удар в каузалното тяло, което понякога ранява много силно и него, и вашата психика. Поради това вие трябва да имате защита за този случай, прийоми за адекватна асимилация на получената заповед. Иначе при вас ще възникне много неприятно усещане за унижение, обиди, цяла купчина претенции към своя управляващ. На хора, които са близки с нас ние някак им прощаваме, но на практика негативите остават вътре в нас и отравят отношенията ни.

При нашите предци, които са били много по-мъдри от нас, имало такава форма на отиграване на вътрешните напрежения, като карнавал. Това било много сериозно мероприятие, мощна мистерия, когато бедняците слагали маски на богати, богаташите и сановниците слагали маски на бедняци и занаятчии, и всички заедно са се веселили и безобразничили. По време на карнавала се нарушавали всякакви установени отношения между хората и съсловията (а егрегорите в онези времена били значително по-мощни, значително по-твърдо е бил организиран целия живот - външен и, особено, вътрешен). Обаче по време на карнавала се пречупвали всички енергетични и психологични форми, които държали феодалното общество и протичала обща, така да се каже, релаксация на противоположни или перпендикулярни роли.

При нас няма нищо такова. Началникът ни е всеки ден началник. А ако тече празник и ние празнуваме рожден ден на фирмата, той все едно е началник.

Поради това за нас културата на подчинението - това е в голяма степен работа на човека със себе си, защото ако вие като подчинен или като управляван сте обиден някъде вътре в себе си, то вие задължително ще бъдете деспотични в момента на управление на

другите хора и това е нездрава ситуация, възпрепятстваща нормалната интеграция на личността.

Висши архетипи. А сега преминавам към темата за фундаменталните, или висши архетипи, които принципно се отличават от всички останали. Ситуацията прилича на тази от средните векове, когато битувала представата за седемте смъртни гряха, кардинално различаващи се от останалите, по-малко съществени грехове. Трябва да се каже, че "смъртен" - това е достатъчно неуспешен превод на руски (Б.П. и на български език е същото) на понятие, към което повече би прилягала думата "фундаментален" или "коренен". Ето така, ние сега с вас ще изучаваме фундаменталните архетипи.

Те се различават от онези архетипи, които разглеждал К. Юнг, поне от много негови архетипи. Но тъй като те действително са фундаментални и действително са висши, то е естествено, че всички големи психолози, които строили свои концепции за личността и психиката, така или иначе били привличани към някой от тези архетипи и, ние с вас, когато изучим малко от тези архетипи, ще разгледаме концепции за психиката, развили се през XX век, вече от гледна точка на това, как те лягат върху тези архетипи. И на вас веднага ще ви бъде понятно как тук може да бъде привлечена астрологията, каква допълнителна информация тя дава - и диагностична, и действена.

Универсални архетипи. Може би, ще ви давам малко пространни и неясни определения, но тук няма как да се каже по друг начин. Висшият архетип - това е архетип с максимално ниво на абстракция, тоест такъв, че по-абстрактен по отношение на него вече не съществува.

Висшите архетипи съществуват не поединично, а такива като кланове или семейства, или родствени групи, които заедно дават *универсален архетип*, обединяващ дадената родствена група.

Например, да разгледаме *диадическия архетип*. Диада - това е двойка. Диадическият архетип се явява универсален и се състои от два висши архетипа: архетипа Ин и архетипа Ян.

Универсалният *диалектически архетип* се състои от архетипите на Творене, Осъществяване и Разтваряне.

Универсалният *холистичен архетип* (от английската дума whole - цял)- се състои от два висши: Локален и Глобален.

Сега при мен е готова за печат книгата "Висши архетипи: опит за психологическо изследване", където тези три универсални архетипа се описват подробно. Те представляват сами по себе си основата на *атманическата астрология*. В основата на тази астрология лежат 12-те знака на Зодиака, които се делят на три зони в съответствие с диалектическите архетипи (зона на творене, зона на осъществяване и зона на разтваряне) и на четири елемента. Четирите елемента на атманическата астрология се получават при налагане на диадическия архетип върху холистичния: към мъжките елементи се отнасят Огън и Въздух, към женските - Земя и Вода, към локалните елементи се отнасят Земя и Въздух, към глобалните – Огън и Вода. По такъв начин, ако ние наложим тези три универсални архетипа един върху друг, получаваме точно 12-те знака на Зодиака, в съответствие с формулата 12 = 3 x 2 x 2.

Съществува още един универсален архетип, който съм нарекъл *триадически*; той включва в себе си три архетипа: Синтетичен, Качествен и Предметен, които съответстват на трите едноименни нива на разглеждане на обекта. Триадическият архетип е описан в моята книга "Покривалото на майя, или Приказки за невротици".

Тук при вас може да възникне естествения въпрос: защо аз разглеждам тези и само тези архетипи? Може би, впоследствие аз ще разглеждам и още някакви архетипи, но въпросът, откъде са се взели тези е много интересен, и за това ще разказвам още на следващата лекция, където ще опиша произхода на всички тези четири универсални архетипа от космогонистичния архетип. А това е и най-главния архетип: съвсем е ясно, че не може да има по-главен от космогонистичния архетип, тоест представата за това, как Бог е творил света. И се оказва, че без да отидем далеч от представата за това, как това е станало, ние можем да построим всички четири известни на вас универсални архетипа и, в добавка още

един, също много важен универсален архетип на седемплановото устройство на човека и проявения свят.

Признаци на висшите архетипи. Най-важен признак на висшия архетип се състои в това, че или той, или друг висши архетип от неговото семейство е задължително активен във всяка ситуация.

Например, човек винаги може да различи, в инско или янско състояние се намира сега. Може би, това не винаги се осъзнава от него, но ако го попитаме, той ще помисли малко и винаги ще ви каже, активен ли е той сега или е пасивен, внедрява своята идея в някого или се явява адаптираща субстанция, има при него определена цел, която той преследва или няма така, тоест той просто живее, като няма нищо специално предвид. Тези състояния се разделят много ясно.

Съвсем по същия начин се разделят състоянията и по останалите универсални архетипи. Например, как това делене става в рамките на диалектическия архетип? Помолете човека да определи, към каква категория се отнася неговото възприятие на текущите събития: преживява ли ги той първо, или те са му познати и представляват сами по себе си част от известната му устойчива дейност, рамките на които той усеща ясно, или протича нещо от типа на разпад, унищожение или чистка - човек винаги, като помисли, ще каже кое от тези три категории се отнася към протичащото с него. Друг е въпросът, че той, може би, никога не е мислил за
това по-рано, но доминирането на един от висшите архетипи в границите на дадения универсален се явява ясен психологически фактор.

Второто съществено качество на всеки висш архетип се състои в това, че той е съвместим с другите архетипи. В частност, той може да се прояви в качеството субмодалност в съвсем всякаква ситуация. И това е постоянно полезно упражнение за вас, ако искате да направите този курс практическо ръководство за себе си. Представете си, че в някаква ситуация вие сте се хванали, че сте казали фраза, която носи отчетливоински характер. А как би изглеждала тази фраза, ако я произнесете подински архетип? Формулирайте я. Това винаги може да се направи. Това може да бъде косвено управление, или създаване на ситуация, или намек, или косвена покана. Висшият архетип може да бъде много абстрактен, а психологически казано, той е достатъчно фин, така както водата, която напълнила кутията с пясък и камъни, умее да просветва във всяка ситуация. И вашето умение като комуникатор - това е умение, на първо място, да усетите тази светлина, а второ, в случай на необходимост да превключите на нужната.

Следващото важно свойство на архетипа се състои в това, че съществува отделна фонова програма на подсъзнанието, персонално обслужваща го. Помните ли, имахме лекция за субличностите? Може да се каже, че на всеки висш архетип съответства особена, персонално обслужваща го, субличност на дадения човек (например, инска субличност, янска, локална, глобална и т.н.), при което нерядко тези субличности са проработени, при които има мироглед, световъзприятие, светоусещане, етика, стил на поведение, начин на самоизразяване и още много, много друго. И когато при човека става превключване от една модалност на друга, едновременно става смяна на съответната субличност, в резултат на което човек се променя понякога по неузнаваем начин.

Например, да поговорим за мирогледа. Има хора, които, намирайки се под влиянието на янския архетип, са извънредно оптимистични. Веднага щом този човек започне да прави нещо, при него се запалва огън в очите, той става активен, енергичен, абсолютно е уверен в себе си, има жизнеутвърждаващо настроение. Планина ще премести. Ако в такъв момент го попитаме: ще направиш ли това и това? - той ще отговори: ще го направя, дай ми само време, на него му е нужно да се съсредоточи - и ще го направи. Ако вече се намира в инска модалност - той е песимист до мозъка на костите си. Попитайте го, как живее, чувства себе си - отговорът е един: ужасно! Обърнете внимание на такива превключвания при вашите
приятели, познати. Тези превключвания са извънредно показателни. Понякога възниква впечатление, че пред вас е друг човек. А причината е проста: сменил се е водещият архетип. Същото се отнася и към текущата етика на човека, тоест етиката, която го води в дадения момент от живота.

При всеки човек, независимо дали го осъзнава или не, има много етични системи, които се активират в различни ситуации. Например, намирайки се подински архетип, той може да

смята, че целта оправдава средствата или, във всеки случай, му разрешава много неща. Обаче същия този човек, намирайки се подински архетип, може да си разрешава значително по-малко. В това свое състояние той може да служи на съвсем друг егрегор и, съответно, да си разрешава съвсем други неща. Но веднага щом премине от инска модалност в янска, като че ли става чудо и това, което преди малко било невъзможно да стане, по непостижима причина се оказва, че може. Разликата тук е примерно такава, както вие седите или стоите: ограниченията се променят кардинално.

Още един пример - самоизразяването и това също е необикновено актуална работа. Кой умее да изразява себе си, намирайки се в инска позиция? Вие познавате ли такива хора? Ето той (тя) седи на стола, в креслото и столът е фантастично изразителен (изразителна), че от него (нея) може да се напише поема. Но веднага щом този човек започне да говори нещо, веднага щом започне да внедрява в света своите програми, сякаш нещо го сковава. Може би това е лошо, може би е добро, че нещо го сковава, но фактът е налице. Моралът тук какъв е? Трябва да умее да изразяваме себе си и подински архетип, и под янски. На големите актьори това е дадено от природата, но всеки човек може да развие това в себе си и, това е нужно и на вашите обкръжаващи, и на вас самите.

Хороскопът тук може да покаже много неща. Обаче трябва да се има предвид, че модалностите на висшите архетипи с голям труд се поддават на рационализация. Опитайте, попитайте човека: "Защо се получава така, че когато си отпуснат, с теб е така хубаво и, ти никак не ме потискаш и нищо не искаш от мен, но щом започнеш да правиш нещо, при теб всичко се получава така непохватно, и с теб е толкова трудно? Поради някаква причина ти не можеш така спокойно да изразяваш себе си, да водиш своите програми?" Човекът никога няма да ви отговори по същество на този въпрос. Какво го тормози? Него го тормози лошата проработка на янския архетип и, тук не може да се каже по друг начин.

Висшият архетип се активира незабелязано: той е толкова фин, той е по-фин от нашето обикновено съзнание. Точно да се проследи звънчето на смяна на модалностите обикновено е сложно, с изключение на отделните ритуализирани ситуации от типа на разговора - аз питам, аз отговарям. Обикновено, когато модалностите се променят спонтанно, сами по себе си, ние не забелязваме това. Но при всеки човек има някакви косвени признаци, по които може да се разбере, че се е активирал друг архетип.

Ако вие познавате астрологията и знаете своя хороскоп, то на вас ще ви бъде значително по-леко. Да предположим, че имате Юпитер в Телец, тоест той се управлява от локалния архетип, архетипа на Творенето и Инския архетип. Това значи, че душевната щедрост, широтата на възгледите, благотворителността, очакването на това, че светът може във всеки момент да ви поднесе подарък - всичко това идва при вас, когато се активира инския архетип. А ако при вас се активира янски архетип, то вие няма да чакате излишен немотивиран подарък от живота, а ако той дойде, то вие ще се удивите и ще помислите, че за това, навярно, скоро трябва да се плати.

И така, по косвени признаци е лесно да се определи активирането на янски архетип - разбира се, ако вие го познавате и неговите типични признаци, ако вие сте го премислили, усвоили, ако той дружи с вас. А ако сте в лоши отношения, с него, то той при случай леко ще ви отведе очите и вие няма да знаете, че той се е включил. Още едно важно свойство на висшия архетип - той е полууправляем и това също е много важно да се разбере. Вие в някаква степен можете да му влияете, но ако той се активира силно, откровено ви задава своята модалност и, така да се каже, настоява на нея, то той ще ви победи. Той ще се промъкне и в подсъзнанието, и във вашите действия, той ще ви украси и фона, и интонацията - и във всеки случай ще пробие през вас. В такива случаи, както се казва, трябва да се отпуснете и да му съответствате; единственото, на което по принцип имате власт - това е формата на негова проява, която може да бъде повече или по-малко културна. Темата за проработка на астрологическите архетипове е една от основните в астрологията, а проработката на висшите архетипи - е една от основните теми на еволюцията на човека. И колкото по-добре архетипът е осъзнат и проработен, толкова повече е управляем от човека.

Още едно важно свойство на висшия архетип се състои в това, че той или е самоочевиден, като въздуха, който дишате, или е съвсем неразбираем за вас. Ако някакъв архетип не е

проработен от вас, а друг човек се намира откровено под него, то на вас ви е съвсем неразбираемо, по какво право той се държи така, защо при него се получава така? Ето типичен пример.

Когато човекът е проработил инския архетип, той заявява на финия свят своя програма и даже чака търпеливо, докато тя започне да се реализира. Той говори на своя егрегор: "На мен ми е нужно това и това", а по-нататък се готви да възприеме това, което ще дойде при него като резултат. За него не може да се каже, че не работи съвсем, той подготвя себе си към бъдещата работа подобно на това, както женската матка се подготвя за идването на младенеца. (В каква степен тя работи над това, нека да разкаже женския пол - аз това, бидейки мъж, е по-добре да не коментирам). Така работи инския архетип.

Напротив, янският архетип работи над ситуацията пряко, той я изковава. Той има цел и се занимава активно с нея. А човек, който дружи с инския архетип, може да си позволи да чака. Той знае, че ако е пуснал своя въпрос в егрегора и основните усилия отиват за подготовка на реализацията на бъдещия сюжет, той така по-рано или по-късно ще дойде. А ако човекът е воден от янския архетип, то този сюжет никога няма да дойде сам при него и, човекът знае това. Той знае, че е длъжен да работи конкретно и да реализира тази програма, която го интересува.

Във връзка с това помислете, например, над такава тема. Да предположим, че при вас расте дете. Вие искате той успешно да се ожени, тя да се омъжи успешно. Каква настройка ще давате на вашето отроче? Вие ще му обяснявате, че е достатъчно да възпита себе си като добър бъдещ мъж (жена), а булката или женихът сами ще паднат от небето, или напротив, ще възпитавате детето в това, че главното е енергичното търсене, по метода на пробите и грешките, пряко възпитание и обработка на суровия материал с цел придаване на нужната му форма и т.н.? Навярно един от архетиповете (ин или ян) във вашето съзнание и подсъзнание е по-силен от другия: помислете, кой именно. И помислете, как вие се отнасяте към хората, при които доминира другия архетип.

И последното, което искам да ви кажа днес: по-добро средство за свързване с архетипа това е добре намерената метафора. Архетипът е нещо фино, той не може да бъде пипнат с ръце: от това, че ви написах думите ин и ян, на вас не ви е нито горещо, нито студено. За да може да бъде постигнат реално, на вас ви е нужно разгърнато метафорично описание на проявите на архетипа - в частност, моделните, както се казва, примери, към които вие ще привързвате конкретните жизнени ситуации. И няма друг път на познание на високите архетипи. Въобще, щом излезем на конкретно ниво на дълбочина на психиката, точните описания престават да бъдат възможни. Това е твърде фина и нежна материя: тя пронизва всичко, поради това конкретното нейно описание е невъзможно. Това не е камък и не е песъчинка и даже не е вода - това е още по-фино.

С това аз, с ваше разрешение, ще завърша. Довиждане.

Лекция 8
КОСМОГОНИЧЕСКИ АРХЕТИП

Здравейте, дами и господа!

Днес искам да ви разкажа за космогоническия архетип и да изведа от него висшите архетипи, за които стана дума миналия път. Аз ви ги дадох на списък, а днес ще разкажа, как те възникват.

Вече казах, че висшите архетипи - това са максимално абстрактни понятия, тоест понятия от такова ниво, че понятия, които да ги обобщават, вече няма. Откъде се взимат такива понятия? Навярно, най-общата представа, която съществува, това е светът и пораждащата го Първопричина, която в различните традиции се нарича по различен начин. Понякога тя се нарича Бог, понякога се нарича Абсолют, но, поне това е нещо важно по отношение на света и непостижимо от него. Независимо от това, целия наблюдаем и осезаем свят има в качеството на потенциал тази Първопричина, след това Тя поражда него и законите, по които той се развива и, по-нататък светът се развива по тези закони - известно време; изпълнявайки възложената на него задача, се разтваря в породилата го Първопричина.

Аз накратко описах индийската космогонична концепция, която се нарича "Дните и нощите на Брама"; нейната схема символично е изобразена на рисунка 8.1. Тук "А" - това е Абсолютът, "М" - проявения свят, или Вселената. Абсолютът съм обвил с пунктирно кръгче в знак на това, че той не е обект, тоест това не е постижимо по някакъв начин нещо. Ние можем някак да мислим за Него, но Той се намира зад границите на нашето постигане. Светът възниква сякаш отникъде.

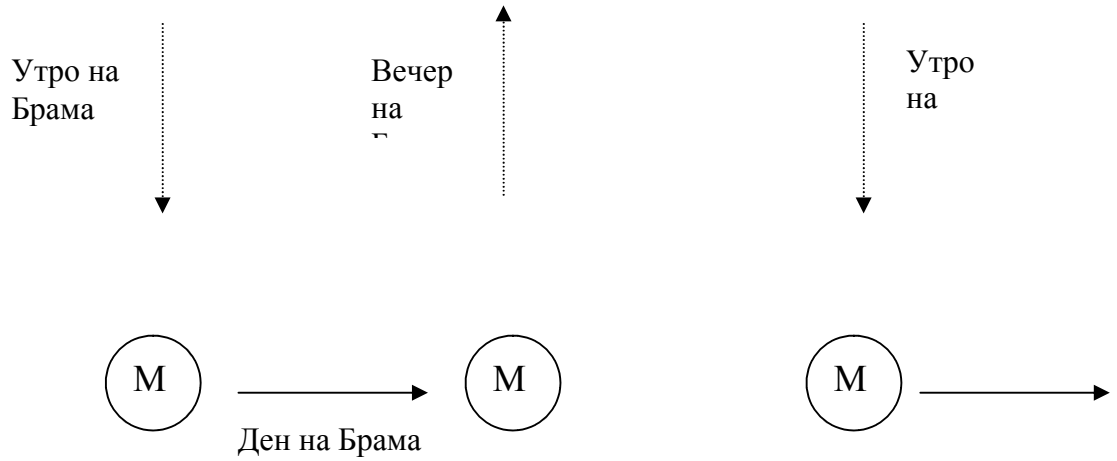

Рис. 8.1 Космогонична схема (архетип на индийската философии).
(А - Абсолют; М - свят)

По-нататък върви Денят на Брама, тоест еволюцията на света, символизирана от долната хоризонтална непрекъсната стрелка: светът се развива, реализира вложената в него програма. След това върви неговото разтваряне, (възходяща пунктирна стрелка), тоест светът се възвръща към породилия го Абсолют, а сам за себе си пропада в нищото. Но, в същото време, разтваряйки се, той цялата своя история някак отдава на Абсолюта, който след това известно време съществува сам, без проявен свят. Този период (горната стрелка на рисунката) се нарича Нощта на Брама. След това Абсолюта поражда нов свят, нова Вселена, при което съвсем друга, по някакъв начин съхранявайки паметта за това, което е било по-рано.

На някои от вас тази схема е позната от литературата, за някои тя може да изглежда странна, може би, екстравагантна. Възниква естествен въпрос: откъде се взима всичко това? Доколко то се проверява въобще? Можем да цитираме авторитетите на великата индийска философия, Ведите, Упанишадите, древните мъдреци-отшелници (риши), които дълго са медитирали в Хималаите и поради това знаят, какво говорят. Но този подход - не е в културата на XX век. Поради това ви предлагам малко по-друг подход, така да се каже, от субективен порядък.

Такъв род теории не са истината, те са по-скоро светосъзерцание, светоглед, тоест тази схема, която е нужна на всеки човек, който иска да съществува осмислено за себе си, който задава не само въпроса: "Откъде съм дошъл?" - както питат децата своите родители, но и "Откъде е произлязъл света? и търсят някакъв отговор, при което отговор не от този род, който им е близък по дух. Всеки човек има, ако му потръгне, свой поет, свой бръснар, свой психолог и свой астролог. А ако ви провърви особено силно, то и своя философска космогонична система.

Такава система косвено се проверява по два начина. Първият от тях се състои в апелация към собствения мистичен опит. Всеки човек, както и всяка част от Вселената, се явява микрокосмос, тоест в миниатюра повтаря в себе си Вселената като цяло. Това означава, че някъде (може би, много дълбоко) в подсъзнателната памет на човека се съхраняват спомени за всички цикли на Брама, в това число и творенето на текущата Вселена, и за това, как нарисуваните от мен схеми били преживени някога. Може би, неговите спомени се съхраняват и не в такива схеми, които ви рисувам, но по някакъв начин резонират с неговите спомени и, той усеща това. И в моментите на особено дълбоко

потапяне в своята памет към него идва усещането, че точно така е и било. Това е първият вариант на косвено потвърждение на космогонистичната концепция.

Вторият вариант се състои в това, че всички абстрактни схеми се повтарят на всички нива, в това число и на плътните. И ако дадената схема дава конструктивни резултати на по-плътните нива на битието, където ние съществуваме реално и които можем да осъзнаем, то аз приемам тази схема, за мен тя става работна, макар и не подкрепена с мистичен опит.

Аз мисля, че мистичен опит има при всички хора. Някакви мисли, образи, видения, усещания идват към нас заедно с пълната убеденост, че са истинни, така че да се подхвърлят на съмнение или да се търсят цитати от авторитети или логика на нас не ни е нужно и не ни се иска.

В езотеричната традиция има подробни описания на мистични откровения на хората, които излизат на такова ниво, че тази картинка (космогонистичната схема в различните нейни варианти) са я виждали непосредствено и са били абсолютно убедени в истинността на своето виждане. Но аз мисля, че тези описания не дават нищо, ако не се подкрепят със самостоятелни преживявания.

Обаче, аз поставям съвсем друга цел пред себе си. Искам да ви покажа, как тази схема работи на по-плътни, по-обозрими планове и, да демонстрирам това с конкретни примери, което в действителност е значително по-близо, отколкото може да изглежда. Хайде да погледнем на нашата космогонистична схема по такъв начин.

Абсолютът - това е чистата потенциалност, тоест универсалното творческо Начало, което поражда енергия, идеи, качествено нови обекти, които по-рано не е имало. Нека казват, че новото - това е добре забравено старо, но аз не съм съгласен с това; нека е лично мое мнение, но смятам, че във всеки индивидуален живот има открития и откровения, когато идва енергия, материя, идея, които никога по-рано не е имало. И такъв род ситуации се съотнасят с процесите на творене на света, тоест с низходящата вертикална стрелка на схемата.

От друга страна, с всеки от нас се случва, някаква ситуация да се развива по свои собствени закони, никак не поддаващи се на външни въздействия. Ето това е точно еволюцията: методично осъществяване в рамките на определени програми, които човек поема сам за себе си като задача или избира във външния свят.

И всеки знае, че всяка програма, всеки сюжет, всяко обстоятелство понякога по вълшебен начин се разтваря, изчезва неизвестно къде. Имало е любов при вас, а веднъж сутринта се събуждате - и нея я няма. Неразбираемо къде е отишла, но я няма. Или имало е дружно семейство, правило нещо заедно, а след това се оказва, че като цяло семейство няма, че всеки от семейството се е забил в своята стая или в своя ъгъл и е зает с някакви свои дела, никак не засягащи останалите. Не е станал никакъв развод, но всеки има своя жизнена философия, всеки има своя жизнена програма и, общуват помежду си по маниера на деловите хора, в най-добрия случай. Това е всичко, няма семейство: децата са възпитани, съпрузите вътрешно са се разминали. В какъв момент, как това е станало - не се знае.

Схемата, съдържаща Абсолюта и проявения свят, се повтаря на все по-плътни нива във вид на езотеричната схема, която струва ми се, че на вас ви е добре известна (рис. 8.2). А именно, във всеки обект може да се отделят фин и плътен план. Финият план - е сякаш образ на Абсолюта, а плътния план е образ на проявения свят. И между тях има определени отношения, най-главните от които се състоят в това, че финия план поражда във всички съществени черти и контролира плътния план и неговите програми. Например, ние имаме мозък и имаме скелетна мускулатура. Мозъкът - това е финия план на човешкото тяло, той дава команда, а физическото тяло вече изпълнява тази команда - отива някъде, взима нещо, почесва се по главата, разгонва комарите и т.н.

Рис. 8.2 Езотерична схема на обекта.

Друг пример се отнася към каузалния план. Представете си човек, който е включен в поток събития. Отначало той не се замисля много за неговата природа, но в някакъв момент чувства, че всичко протича не просто така: съществува някаква фина воля, насочваща неговия живот и организираща всички негови ситуации. Човекът се повдига нагоре, старае се някак да ги прозре и, в някакъв момент това му се отдава, и тогава финия план за него става някак си плътен. Но след известно време, детайлно усвоявайки го човекът открива, че по-горе се намира още по-фин. Той може да бъде наречен най-фин план, който изпълнява същата функция по отношение на финия, както и финия към плътния. Но нашите мисли или нашите чувства ни подсказват, че може да се отиде още по-далеч и, че колкото по-нагоре отиваме, толкова е по-фин и толкова по съществен, и че самата главна истина се получава, ако от зелето са свалени всички негови листа. Това се нарича апофатическо богословие. Аз вече ви обясних в един момент тази дума. Апофатическо богословие определя Бог посредством отрицание: Бог не е това (тоест не е плътния план) и не е това (тоест не е финия), и не е това (не е най-финия), и т.н.

Какво е това дух? Дух това е нещото, което остава от човека, ако му вземем физическото тяло, енергетиката, емоциите, мислите, събитията, ценностите и жизнената мисия. За новака в езотериката това е зелето, от което сте свалили всички листа и кочана също - но на практика нещо остава: искрата на Абсолюта, свойствена на дадения човек и различаваща го от всички останали.

Но аз не бих искал да се потапям в такава дълбока мистика, нашата задача все пак е психология: аз просто обяснявам, как нашата космогонистична схема, включваща Абсолюта и света, се повтаря на по-плътни нива и как ние го възприемаме.

Какво още можем да извлечем от космогоничната схема? Първото, което се хвърля в очи - ние можем да извлечем от нея трите фази на времето, тоест Диалектическия архетип. Той тук е пряко нарисуван. Нисходящата стрелка - това е фазата на творене, аз съм я нарекъл Утрото на Брама, долната стрелка - това е Денят на Брама, а възходящата стрелка - Вечерта на Брама, когато светът се разтваря. Трябва да се каже, че в индийската философия тази схема е разработена много детайлно: например, съществува определена последовател-ност на разтварянето на света: отначало се разтварят плътните форми, след това се разтварят качествата, след това изчезват противоположностите, а след това вече съвсем нищо не остава, почти нищо. Остава Нищо, с главна буква.

Може би, днес се втурвам доста в религиозната мистика, но се надявам, че, слушайки ме, ще привикнете към тази терминология и ще можете да четете съответните книги, които е достатъчно трудно да се четат без предварителна подготовка.

Нива и мистерии. И така, ние имаме три фази на Времето: Творене, Осъществяване и Разтваряне, тоест Диалектическия архетип в пълен състав. (Защо три, а не четири? Когато Абсолютът съществува сам по себе си, тоест тече Нощта на Брама, няма никакво време и пространство също няма, така че няма за какво да се говори.) Можем ли да извлечем от космогонистичната схема още нещо?

Да се обърнем отново към трите стрелки на схемата, съответстващи на цикъла на въплъщение на Абсолюта, тоест Утрото, Деня и Вечерта на Брама. Какво е това? Познато ли ви е на нивото на обикновения живот? Помислете. Ако на вас ви е трудно да мислите за Абсолюта - представете си фин обект, а вместо проявения свят тогава ще фигурира плътен обект. Що за сюжет е това, състоящ се в следното - финия обект твори плътен, плътния изпълнява програма, която му е възложена и след това се унищожава, изчезва, но връща резултатите на своята дейност на финия? Хайде сега няма да отговарям на този въпрос, а за начало ще приведа пример.

Във вестника идва тревожна вест, че в завода в другия град протича безпорядък - не някой е убил друг, не сериозно излъгал или обидил - като цяло нещо се е случило, но е неразбираемо именно какво. Ако сигналът е достатъчно остър и тревожен, то главният редактор извиква журналист и казва: "Отивай в командировка, провери всичко на място".

Журналистът отива в завода, прави разследване, връща се отново в редакцията и пише фейлетон или разобличителна статия - в зависимост от това, какво е открил там. Как този сюжет може да бъде интерпретиран в наши термини? В дадения случай финият план е представен от реалността на редакцията на вестника, материалността на която са статии, фейлетони и други публикации. Обаче в дадения случай, за да се напечата материал, трябва да се проведе значително по-сериозна (плътна) работа, отколкото просто да се пише. Трябва да се отдели журналист, да се подпише и финансира негова командировка, журналистът трябва да отиде в завода - в плътната реалност. Но ето, журналистът се връща и предава в редакцията писмен отчет за своята командировка - отчет на финия план за състоянието на плътния.

По такъв начин, при финия план (редакцията) е имало някакъв проблем - правилно да се реагира на тревожно писмо. Разбира се, не винаги е задължително да се изпраща кореспондент - може да се разреши ситуацията оставайки на фин план, например, да се изхвърли това тревожно писмо в кошчето, или без коментар да се публикува във вестника, предлагайки на местното началство да провери изложените в него факти. Това също е вариант. Но в някои случаи не може да се прави така и главния редактор прекрасно чувства това. Какво прави? Той твори плътната реалност. Именно твори - изпраща своя журналист на местопроизшествието, журналистът изучава ситуацията и се връща с отчета.

Съвсем аналогично постъпва директор на институт, който трябва да проведе сложно изследване. Какво прави? Той създава подразделение (отдел, лаборатория), отделя средства, оборудване, материали, сътрудници, определя темата и набелязва в общи линии насоката на изследвания в близките пет години. А когато изследва-нето е завършено, сътрудниците пишат отчети и лабораторията, изпълнявайки своята задача, също се разпуска. Струва ми се, също позната на вас схема.

Още по-прост битов пример: у вас вкъщи няма хляб. Вие поръчвате на детето да отиде до магазина и да донесе този продукт. То носи продукта и ви съобщава за това.

Коя е думата, с която се нарича всичко това? С каква дума може да се обобщи целия такъв род схеми, когато финия план създава за решаване на своите задачи плътен обект, натоварва го с определена задача, а когато той изпълнява своята задача, то се разрушава, престава да съществува? Как се нарича такъв акт? Аз го наричам с думата "управление": управление посредством създаване на по-плътна реалност, надарена с определена задача и последващо разрушение на тази реалност (рис. 8.3).

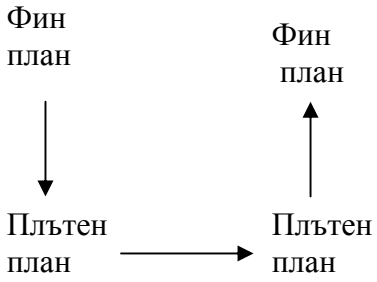

Рис. 8.3 Архетип на Управлението

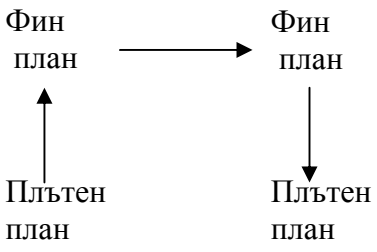

Рис. 8.4 Архетип на Мистерията

Аз мисля, че вие ще се съгласите, че това е много разпространен сюжет, издигащ се, както виждате, до самия Космогоничен архетип. И това означава, че от този сюжет, тоест от управлението, никъде не може да се отиде и, мисълта, да кажем, за това, че в епохата на Водолея няма да има управление, когато ние познаваме тази схема, на вас няма да ви дойде в главата. Може само да се надяваме, че то ще бъде по-културно, отколкото сега когато, като правило, се извършва без необходимото разбиране.

А сега друга схема, значително по-малко приятна на външен вид. Позната ли ви е тя? Тя се състои от друга последователност на трите стрелки на схемата на Космогоничния архетип: Вечерта на Брама - Нощта на Брама - Утрото на Брама. В дадения случай отначало Вселената се разтваря в породилия го Абсолют, след това става неизвестно какво, а след това се създава нов вариант на тази Вселена. Какво е това?

Типичен пример. Вие имате проблем, който решавате дълго, много мислите, съветвате се с хора - но не се получава нищо. Тогава вие потапяте вътре в себе си голям въпросителен знак, свързан с този проблем и чакате, докато отговорът не дойде сам. Познато ли ви е това поведение? Засега ние решаваме проблема, намирайки се на неговото ниво, той диктува определен език, определени правила на своето решение, при вас има някакви представи за това, как става и, всичко това понякога се оказва непреодолимо препятствие. Когато го поставите вътре в себе си, вие този проблем го унищожавате по някакъв начин. Вие сами за себе си правите вид, че той не съществува и, че вие няма да го решавате. Той умира вътре във вас в недрата на вашето подсъзнание. Вашето подсъзнание го предъвква, преживява, а след това го дава на вашето съзнание, в съвсем друг, преобразен вид. Вие изведнъж разбирате, че може на този проблем да се гледа с други очи, да се приложат съвсем други инструменти и т.н.

Какво е характерно за такъв подход? Тук няма естествен еволюционен път - затова пък има умиране, преображение и възраждане. Как се нарича това? *Мистерия* (рис. 8.4). Древните мистерии на смъртта и възраждането възхождат точно към разглеждания клон от космогоничния архетип.

По такъв начин, ние виждаме два основни пътя за развитие на обекта: мистериен и управленски. Ако при дадения обект има някакъв нерешим проблем, той може да сътвори по-плътен обект, дарявайки му определена задача, а след като я изпълни да го унищожи и присвои на себе си резултатите. Това е път на управлението. Или обектът може сам в някакъв смисъл да се унищожи, доверявайки се на своя фин прототип, в което става някаква съвсем непредсказуема транс-формация и след това да се възроди нов плътен обект. Това е мистерийния път.

Благодаря на Космогоничния архетип! Виждате, към какви дълбоки съображения ни наведе.

А сега да помислим, доколко на нас всичко това ни е нужно да имаме предвид. Аз мисля, че когато схемата е нарисувана на дъската, всичко е съвсем разбираемо, че мистерийния и управленски подходи към проблема се различават принципно. Но когато това става в живота и ние нямаме необходимото ниво на философска подготовка, то ние не обръщаме внимание на дреболиите и напълно можем да приемем мистерията за управление или обратното. Ще ви приведа пример. Вие сте психотерапевт и при вас идва клиент. Естествено, той носи своя проблем и започва да го излага. Първото, за което вие сте длъжни да се замислите: в каква позиция той осмисля себе си? Какво очаква? Може би, той иска да извърши акт на управление върху вас, тоест да ви натовари със своя проблем, да ви постави в определени рамки, да се възползва от вашите определени умения, да ви застави да поработите в по-плътна реалност, отколкото сами се намирате, да се възползва от вашите услуги, да ви заплати определен хонорар и забрави за тази история - това е пътят на управлението и, тогава вие встъпвате в качеството на плътна по отношение на него реалност.

Но е възможен и втори вариант и той принципно се различава от първия. Когато идва такъв клиент, той носи себе си изцяло и казва: "Аз не знам, какво да правя със себе си. Ето връчвам ви себе си, вие сте знаещ, опитен, разбиращ специалист, вземете ме изцяло, помислете добре и след това направете така, че да стана друг. Сега съм нещастен, а вие направете така, че да стана щастлив".

Аз мисля, че вие разбирате, доколко се различават тези подходи: те в същността си са противоположни. Ако клиентът обмисля своята ситуация на терапия в рамките на архетипа на управление, той ще отдели своя проблем, ясно ще каже, какво му е нужно. Той даже ще ви подскаже, какви инструменти вие може да използвате и какви не можете, и ще затвори за вас своята жизнена ситуация като цяло и голяма част от своята психика, а също всякакви странични обстоятелства за неговия проблем, според неговото мнение. Вие можете да начертаете контурите на краката му с креда, можете да вземете мярка, но по-високо от ботушите, моля не.

Когато човек идва с мистерийни цели (а към психотерапевта често идват хора с мистерийни цели), то това е съвсем друго. Тук клиентът носи себе си именно изцяло. И ако вие започнете да го дълбаете, да човъркате темата, за това, което той иска конкретно, той се обижда. Той иска да бъде взет изцяло и да проведете с него мистериен акт. Той иска да

умре във вас, при което изразява това свое желание достатъчно откровено. Той излива върху вас своя вътрешен живот, своите външни обстоятелства и това става с мълчаливото предположение, че ако вие възприемете това, то той ще се промени по вълшебен начин и след това ще стане друг. Може ли човек да бъде осъждан за това? Разбира се, може. Но е глупаво: него го води великият Мистериен архетип. И, като правило, човек нищо не може да направи с това. Поне той съвсем няма сили, да превключи мистерийния архетип към архетипа на управление. И ако консултантът се опитва да направи това, то той се сблъсква със съвършено неразбиране от страна на клиента: едни и същи думи, бидейки казани в Мистерийния архетип и в Управленския архетип, се разбират и интерпретират по съвсем различен начин, но да се разбере тази разлика може да бъде много трудно.

Ако вие се намирате в рамките на Мистерийния архетип, то вие не знаете, какво ще стане с вас и, някак изцяло се отдавате на някого или нещо. Това може да бъде напълно невинна ситуация: например, вие отивате да учите чужд език в група за потапяне и там започва да става нещо с вас. На вас ви дават, както се и полага в обредите за инициация, ново име и нова роля. Вие под това ново име и в нова роля правите нещо и чакате, когато излезете от групата да бъдете нов човек, който (освен всичко останало) ще знае чужд език.

Има хора, които са неспособни за езици, поне в смисъла на архетипа на Управление. Те и така казват: аз не мога да науча език. В такива случаи обикновено отговарям: "Да, ти не можеш да научиш език, в този смисъл, че не можеш да седиш и изучаваш чужди думи, конструкции, да превеждаш и т.н. Но ти можеш да станеш друг човек, който знае език!" Тази фраза понякога оказва съвсем магическо действие. Човекът казва: "Да, когато при мен върви обучението, аз като че ли се побърквам за известно време. А след това, когато всичко стане нормално, аз вече умея всичко!" И това е мистериен път на обучение. За него е характерна непредсказуемост на резултата, докато в същото време, за управленския път е характерно, обратното, висока предсказуемост на резултата. Тук човек обикновено знае достатъчно точно за какво твори спомагателен плътен свят. Може би, той не точно знае, как той ще се развива по-нататък, но, поне целите, които човек иска да постигне, обикновено са достатъчно точно определени и, като правило, са частични: това не е пълна трансформация на обекта, а, например, замяна на неголям негов къс, захранване с енергия и т.н.

Практически цялата митология е построена на мистерийната схема. Да си спомним приказните сюжети. Аз много препоръчвам на хората, които смятат себе си за астролози, психолози и културни граждани да прочетат книгата на В. Я. Проп "Исторически корени на вълшебната приказка". Там е събран много голям етнографски материал, твърде интересен. В. Проп анализира голямо количество вълшебни приказки - както руски, така и на другите народи - и навсякъде намира потвърждение на това, че сюжетът на приказката отразява в символичен вид сюжетът на инициация, тоест обредът на посвещение на юношата в мъж в първобитното общество. И, действително, много убедително го показва (макар, според мен, приказката все пак не се свежда до това). А какво е това инициация? Това е точно мистерията на смъртта - възраждането. Има аналогичен труд на английски език, написан приблизително в същото време, както и изследването на Проп, но, според мен, по-малко ярък и съдържателен - аз вече ви го цитирах, това е книгата "Героят с хиляда лица" на Д. Кембъл.

Ето някои наблюдения от изследванията на Проп. Сляпата Баба-Яга - пазителка на входа във финия (задгробен) свят. Според това, как героят се отправя на пътешествие, според това, колко неопределено то е описано, според предметите, които той взима със себе си - дървени обувки, просфора (Б.п. кръгло хлебче с особена форма използвано в християнските обреди) - е видно, че това е пътешествие съм смъртта. А след това той казва някакви заклинания и се оказва във фината реалност, където постоянно стават чудеса като норма на живота. За съжаление, книгата на Проп е написана от материалистически позиции. За нейния автор някога е съществувал празен, безсмислен обред на инициация, който реално нищо не е давал на човека, но поради някаква причина приказките на всички народи упорито символично го описват. Но, независимо от това, книгата е много съдържателна и, езотерикът и психологът могат да извлекат от нея твърде много полезни неща. В приказките е описан опитът, който човек, преминаващ през процес на инициация, получава във финия план (задгробния свят) и след това процесът на негово раждане в

плътния план, тоест изходът от царството на мъртвите. В някакъв смисъл това е описание на процесите на въплъщаване във финия свят в плътния и развъплъщаване на плътния план във финия. А това става всеки ден в нас, когато ние формираме нашите планове и след това ги затваряме, и макар ние да не обръщаме сериозно внимание на това, даже най-малката наша работа върви по същите закони, по които се е творил Големия свят. И ако ние осъзнаем това, то енергията на висшия архетип на Творенето на света и космогоничната схема като цяло се спускат в нашия живот.

Бих искал да ви задам няколко въпроса, за да помислите върху темата на изложения материал. Доколко този материал е действително преживян и осъзнат във ваши живот? Доколко вашият живот удобно се вмества в тези рамки? Помислете какво и в какви ситуации вие предпочитате: управление, тоест създаване на по-плътна реалност или смърт и възраждане, например, безусловно връчване на себе си в ръцете на съдбата?

Представете си, че има някаква неопределена ситуация. Връчването на себе си в ръцете на съдбата може да бъде голямо поръчение на тази съдба. Вие не просто умирате, вие умирате някак със задача. Например, в племето на диваци, когато те дълго време не могат да добият храна за себе си, има такъв изход от положението: те в тържествена обстановка убиват своя вожд с цел, той да се отправи на небето и съобщи, че на Земята не достига храна, за да може небесното началство да реагира. По такъв начин, вожда не просто го убиват, него го убиват ритуално, така, че информацията за това, в какво положение се намира племето, да достигне до финия свят. Човекът интуитивно, инстинктивно в много случаи се държи именно така. Доколко това е свойствено на вас лично?

Спомнете си ситуации, ако е имало такива при вас, когато вие сте връчвали собствената съдба като цяло или някакъв неин сюжет в чужди ръце и сте преставали да го контролирате по какъвто и да било начин, а просто сте очаквали резултата. Доколко това е свойствено на вас? Или вече за вас е по-свойствено да вървите по пътя на управлението, тоест да създавате контролируема от вас плътна реалност, по определен начин да я насочите и в някакъв момент ликвидирате? По принцип сюжетът може да върви по тези две схеми едновременно, но определен акцент на единия или другия архетип има при всеки човек. Има хора, по принцип доверяващи се на тази реалност, която те сами създават, а има хора, които обратното, не се доверяват на себе си и предпочитат да намерят за себе си надеждна фина ситуация, на която да връчат своята съдба и с това се успокояват. Архетипът на Управлението и Мистериите е най-дълбокият фундамент на психиката и поради това аз разказвам толкова подробно за него. Това са архетипи, пряко произлизащи от най-високия, най-абстрактния Космогоничен архетип и поради това те лежат в самата основа на психиката. Къде да се отива: нагоре или надолу? Това е най-фундаменталния въпрос в ситуация на вземане на решение.

Какво сте склонни да рискувате? Каква част от неопределеността вие сте склонни да отдавате на ръцете Божии или в ръцете на съдбата, а каква част сте склонни да контролирате? Винаги може да се намери планетата, на която вие се доверявате и на която не правите това. Помислете, какво рискувате, когато се доверявате на материалния акт, осъзнайте, че при това вие можете да се поставите на карта, че сте съгласни да отидете към умиране и, че вие чакате от това да се възродите. Помислете за това, че да се възроди може не повече от това, което е умряло, тъй като в мистерийния акт се трансформира този същия свят, който отдавате. И ако вие чакате значително повече, отколкото сте отдали, отколкото сте престанали да контролирате, то вие извършвате методическа грешка.

Представете си, че към психотерапевта идва човек със съвсем определен проблем и моли за помощ. Терапевтът задава въпрос: "Какво сте готови да пожертвате?" Това е съвсем кардинален въпрос и няма да може да го заобиколим. Ако клиентът каже: "Какви още жертви, аз ви плащам с пари, а вие, моля, работете!" това означава, че той затваря за себе си изцяло мистерийния път. Той вижда психолога като работно конче, който трябва да поеме овес и поради това да повърви известно време с този товар. А след това той ще слезе и върви нататък.

Ако клиентът каже: "Готов съм на всичко, напълно ви се доверявам, не ви давам никакво конкретно поръчение и не мога да ви дам!" - това означава, че той изцяло затваря за себе

си пътят на управлението и напълно се подлага на мистерията. Тогава можете да му пуснете източна музика, да го одимите с ароматни пръчици, да му дадете час-два да ги подиша интензивно, а след това, когато дойде на себе си, да му кажете: "Това е всичко! Вие сте нов човек!" Това ще бъде комплементарен отговор. Помислете, доколко вие като терапевт сте готови да водите клиента по пътя на мистерията, нека да е малка и, да поемете върху себе си пълна отговорност за това, че той след това ще мига с очи и говори: "А аз не разбирам, какво става с мен, побърквам се, вие поработихте с мен, а аз ще отида утре и ще се обеся! Вие уверени ли сте, че няма да се обеся? Вие сте длъжни да сте готови за този текст и да имате някакъв отговор на него. Или, обратното, може би, вие винаги предпочитате да вървите винаги по пътя на мистериите. Но тогава не ще сте готови за работа с клиент, който ви помоли да направите нещо предметно-конкретно.

Това, което ви разказвах, представляваше само по себе си динамично разглеждане. А сега да преминем към причинно-следствено разглеждане. Има Абсолют, който се проявява в света. Въпросът за това, дали се намесва Абсолюта в еволюцията на проявения свят след като Го е сътворил, е достатъчно остър. В частност, през средните векове при евреите-богослови е имало голяма дискусия на тази тема. Както е известно, на планината Синай Бог връчил на Мойсей скрижалите, на които е била написана Тора (свещеното петокнижие) и след това на тази основа е създаден Талмуда, тоест свещените книги, по които следва да се живее и в които са описани всички закони на света. Въпросът бил поставен така: задължителни ли са тези закони на света за Бога? Или, с други думи, може ли Той да се намесва в тях и видоизменя самите закони или да действа въпреки тях? Има ли Той право на това? На тази тема се е състояла много твърда дискусия. Едни равини казвали, че не, Той няма никакво право на това - веднаж е създал законите - и това е всичко, длъжен е Сам да им се подчинява. А други мъдреци казвали, че не, Той е по-високо от Своите закони, при желание може и да ги промени. Достатъчно актуална, ще забележа от себе си, постановка на въпроса, ако например, вземем тази тема в мащабите на нашата държава.

Интересно е, че в резултат била произнесена присъда в съвършено еврейски стил, а именно: Бог, доколкото е всемогъщ, може да променя законите, които е утвърдил в свещените книги и писания, но е по-добре за Него да не прави това! По такъв начин е бил постигнат компромис, а на Бог са изпратили, така да се каже, релация.

Въобще този въпрос, ако го вземем в психическото пречупване, е твърде важен. Когато човек живее в плътна реалност и на него му се иска Божествена светлина, но не я вижда, то на него му се иска да мисли, че макар неговия сюжет още да не е изработен докрай, все едно има шанс, че с някакво чудо ще му я дадат. На тази тема съществуват такива идеи, като смирение, покаяние, Божие милосърдие. Милосърдието Божие - това е представата, която някак опровергава идеята за Божията справедливост; сами разбирате тук вече имаме нещо едно: или милосърдие, или справедливост.

Ето така, видимо, тук трябва да се различават едностъпковите и многостъпковите ситуации на творенето. Може да се смята, че в едностъпковата ситуация, описана в космогоничната схема, няма вмешателство на Абсолюта в еволюцията на света: Той у създал света с неговите закони и той се развива сам по себе си. Но когато става дума за многостъпковата система на творението, тоест проявения на първия етап свят на свой ред по аналогична схема твори още по-плътен свят и т.н., то е необходима някаква инициация на Абсолюта в творенето на качествено нови плътни обекти и, по такъв начин, Той се намесва в съдбата на Вселената, но не постоянно, а в моментите на създаване и разрушаване на плътните светове. Не зная, дали ви харесва такава идея или не, но поне по някакъв начин примирява двете гледни точки, които изложих.

И още една важна забележка във връзка с космогоничния архетип. Какъв архетип стои зад идеята на творене на плътния свят заедно с програмата за негово развитие и разрушаване? Има абстрактна идея, която иска да се въплъти в конкретен материал. Какво е това? Съвсем е разбираемо, че това е диалектика на взаимодействие на архетипите Ин и Ян в китайската философия, тоест материята и духа. Както ние виждаме, в космогоничния архетип те са проявени много откровено: духът - това е Абсолюта, материята - това е света.

В този курс от лекции аз не си поставям за задача да направя от моите слушатели психолози, психотерапевти, астролози. Опитвам се да създам културен контекст, да въведа в употреба някои думи и да ги употребя достатъчно количество пъти, за да влязат във вашето подсъзнание, за да могат те да станат разбираеми за вас и да влязат в личния ви опит. След това вие вече ще можете на съвсем друга основа да започнете конкретна психологична или астрологична работа.

Езотеричният архетип (тоест концепция за фин и плътен план на обекта и тяхното взаимодействие) имат много елегантно приложение в психологията. При човека (поне при някои хора) има вътрешен и външен свят. При някои има не вътрешен свят, а нещо по-скромно, например, вътрешно пространство, област, където се разполагат неговите мечти, надежди, фантазии, любими образи, сънища, планове за бъдещето и т.н.

Ето така, ако при човека има поне някаква рефлексия, при него има вътрешен и външен свят. Неговият външен свят това е "обективния" свят, видян от неговите собствени, тоест субективни, очи. И забележете, че щом направим това разделение, ние получаваме вариант на езотеричен модел на психиката, където вътрешния свят на човека - това е финия план, а неговия вътрешен свят - това е плътния план.

Този модел ще наричам *двуетажен* (или *езотеричен*) *модел на психиката* - един от основните в психологията. Вероятно, най-знаменитият след З. Фройд психолог, неговият ученик К. Юнг се е прославил със своята книга "Психологически типове", която той е написал вече в достатъчно зряла възраст по материала на своите продължителни изследвания. В тази книга подробна се изследва типологията, подразделяща всички хора на две категории (интроверти и екстраверти) в съответствие с тяхното акцентиране на външен и вътрешен свят. И доколкото тази типология се вплита в темата на моите лекции, сега ще направя едно малко отстъпление и ще ви разкажа за този известен психолог.

Живот и трудове на К. Юнг. Карл Густав Юнг се е родил на 26-ти юли 1875 г. в Швейцария в семейството на пастор. Той е завършил Базелския университет, където изучавал медицина, а след това решил да специализира психиатрия и психология - и през целия си по-нататъшен живот дълбоко се интересувал от философия, теология и окултизъм. Характерно е, че неговата дипломна работа, дисертацията за завършване на медицински институт, се е наричала: "За психологията и патологията на така наричаните окултни явления". Но е интересно, че човек, който цял живот се е занимавал с окултни явления, видимо до края не е вярвал в тях и е възприемал Бог основно като психологически фактор.

След това той се преместил в Цюрих, започнал да работи в болница за душевноболни и в този период публикувал първите работи и се прославил като автор на тест за словесни асоциации, който е достатъчно известен и се използва понастоящем от много психолози. Той открил обекти, които впоследствие открил в своите опити с ЛСД и Станислав Гроф, наричайки ги "системи за кондензиран опит", СКО. Оказва се, в човешката психика има силно емоционално оцветени енергетични сгъстявания, които в голяма степен насочват човешкото поведение и които се откриват, когато човек дава своите свободни асоциации на едни или други думи.

Още в младостта Юнг се запознал с работите на Фройд и вече бил практикуващ психоаналитик, когато през 1907 г. се състояло тяхното лично познанство и започнало тясно сътрудничество и дружба. Фройд бил за Юнг в някаква степен бащина фигура, а Юнг през 1910 г. бил избран за президент на психоаналитичното общество при Международната асоциация по психоанализа и се предполагало, че той ще приеме това от ръцете на Фройд, но така и не се получило. Сексуалната теория на Фройд в някакъв момент престанала да устройва Юнг и той се потопил в дълбочинно изследване на митовете, легендите, приказките, съчетавайки това изследване с индивидуалната психика, при което, бидейки фройдист по вътрешно убеждение, той в голяма степен споделял концепцията на Фройд и неговия подход към съновиденията, считайки тяхното тълкуване като пряк път в подсъзнанието.

В 20-те години Юнг извършил няколко продължителни пътешествия в Африка и при индианците в Северна Америка. Той цял живот изучавал митологията, много се интересувал от символите и, по-конкретно, подробно е описал мандалата (кръга) като

символ на същността или, на наш език, вътрешното "аз" на човека. А кръгът за всички астролози е много позната фигура.

Аз сега няма да разказвам за всички трудове на основателя на школата по аналитична психология, а ще се ограничa с обзор на споменатата книга "Психологически типове".

В тази книга Юнг въвел два психологически типа, които нарекъл "интровертен" и "екстровертен" и ги е описал. Разбира се, като цяло той не е измислил това делене за първи път, но на него принадлежи тяхното дълбоко изследване и културно описание. Тази книга е написана по много интересна схема. А именно, в самото начало, на първа страница, авторът дава определение на интровертния и екстровертен типове, а след това ги илюстрира по материала на европейската културна и религиозна история.

Искам да ви цитирам юнгианските определения, защото след това неговите ученици и последователи под екстравертност и интровертност често са разбирали съвсем други неща, но ако вие искате да знаете първоизточника, то това звучи така.

"Наблюдавайки течението на човешкия живот ние забелязваме, че съдбата на един човек е по-обусловена от обектите на негов интерес, докато съдбата на друг е по-обусловена от неговия собствен вътрешен живот, неговия собствен субект. Интровертна гледна точка е тази, която винаги и при всички обстоятелства се стреми да постави егото или субективно-психологическия процес над обекта, така, че нивото на ценност на обекта винаги да бъде по-ниско от ценността на субекта". (Ако вие вместо думата "обект" поставите думата "свят", то по-лесно ще разберете юнгианския текст: "над обекта" - тоест над външния свят. Субект - това е самият човек.) *"Може даже да се каже, че обектът се явява само външен обективен знак за субективно съдържание, така да се каже, въплъщение на идеята, при което съществено остава винаги самата идея. Или вече обектът се явява предмет на някакво чувство, при което, обаче, главна роля играе преживяването на чувството,* - тоест вътрешното преживяване*, - а не самият обект в неговата собствена реалност. Екстравертната гледна точка, обратното, поставя самият субект в подчинение на обекта,* - тоест на външния свят - *при което на обекта принадлежи преобладаващата ценност. Обектът винаги има първостепенно значение и субективния процес понякога даже пречи и се явява излишен придатък към обективното събитие"*.

И по-нататък Юнг дава голям, на няколко стотин страници, исторически обзор. Той казва примерно следното: имайки дело с конкретен човек, далеч не е така лесно да се определи дали той е екстраверт или интроверт. Като цяло, това са някои полюси, между които се намира всеки човек. Но всеки човек бива привлечен тук или там и не може твърде бързо да се правят изводи. От астрологическа гледна точка, човекът - това е микрокосмос, в който има всичко. В частност, в него има и интровертност, и екстравертност, които се проявяват в зависимост от личния акцент в една или друга ситуация. Но, независимо от това, ако голяма част от планетите стоят в съответните знаци, то ние говорим за преобладаване на екстравертността над интровертността или обратното. И аз мисля, че Юнг е имал предвид същото.

И, за да можете по-добре да почувствате стила на Юнг и да разберете неговия подход към темата, още няколко цитата. *"Колкото повече се оглеждаме назад в историята, толкова повече виждаме, как личността по малко изчезва под покривалото на колективността. И ако ние достигнем до първобитната психология, то там за понятието индивидуалност и съвсем не може да става дума. Вместо индивидуалността ние откриваме само зависимостта от колектива и мистично съучастие* - чети: егрегорът, тоест индивидът се оказва проводник на волята на съответния егрегор. *А това, което разбираме под понятието индивид, се явява само неотдавнашно завоевание на историята на духа и културата. Различието на типовете ясно се проявява при разбора на дълголетната и ожесточена борба, която църквата водила против учението на гностиците. В християнството се е съдържало ограничено количество, от практическа гледна точка, извънредно ценни мисли, но сковаващи мисленето. Поради това съдържанието на гнозиса* - тоест знанията - *главно, познавателни, неудържимо привличало принадлежащите към лоното на църквата хора от интелектуален тип* - чети интроверти - *и за такива хора именно тези съдържания се и явяват истинска светска съблазън.*

Две фигури по-ясно от всички олицетворя-ват борбата с гнозиса, или, обратното, за гнозиса. Тези фигури са значителни не само като отци на църквата, но и като личности. Това са Тертулиан и Ориген." Тук Юнг се обръща към самото начало, първите векове на християнството. Тертулиан е много почитан човек, основоположник на латинската църковност, която е просъществувала хиляди години. И Юнг казва, че интровертността и екстравертността на човека се проявяват не само в личността, колкото в делата на този човек. И поради това ние сме длъжни да съдим за типа на човека по тези идеи и ценности, които той провъзгласява, и по това да разберем дали е интроверт или екстраверт.

И по-нататък при Юнг вървят извънредно интересни описания. Тертулиан се е родил в Картаген около 160 г., бил е езичник и около 35 години се предавал на чувствен живот (вече не знам, какво конкретно се имало предвид), а след това станал християнин. Написал е много книги, бил бойна натура, нямал равен на себе си, безпощаден боец бил, виждащ своята победа само в пълното поражение на противника. На него приписват изказването "Вярвам заради това, че е абсурдно", което мнозинството присъстващи, вероятно знаят - ето така, това е казал Тертулиан. А по-точно, той казал следното (в превод от латински на руски): "И умря синът Божи, което е съвсем вероятно, защото е абсурдно. И погребаният възкръсна. Това е достоверно заради това, че е невъзможно." И по-нататък Юнг привежда цитат от Тертулиан, по който вие можете, навярно, сами да определите, какъв е той: интроверт или екстроверт, а освен това да се запознаете с образец на богословската литература от началото на първото хилядолетие на нашата ера.

"Призовавам нови свидетелства, или, по-точно казано, свидетелствата са по-известни, отколкото всички паметници, запечатани писмена. Свидетелството, което е по-пълно и по-голямо от всички хора, а именно това, което съставлява цялостната същност на човека. Така да ела и застани пред мен, о душа! Ако си божествена и вечна, както предполагат други философи, то ти не можеш да излъжеш. Ако не си божествена и си подвластна на смъртта, както наистина предполага, само Епикур, то ти няма да посмееш да излъжеш. Тебе вече не призовавам, душа, обучена в школи, изкусена от книжно познание, нахранена и заякнала в академии и атически колонади, тебе, както вещае мъдростта, не! Аз искам да беседвам с теб, душа, че си проста и не мъдруваш лукаво, с теб, неопитна и неловка, както става при тези, които нямат нищо освен теб, с теб, идваща от улицата, от ъгъла, от майсторската работилница, на мен ми е нужно именно това незнание."

Не знам как ще се отнесете към този пасаж, но Юнг от него прави извода, че Тертулиан е класически пример за интровертно мислене. Прилича ли?

Пълна противоположност на Тертулиан (пише Юнг) се явява Ориген. Това е също много знаменита фигура в християнската култура. Той се родил в Александрия през 185 г. от нашата ера. Неговият баща бил християнски мъченик. Самият Ориген израснал в атмосфера, където се сливали културата и мислите на Изтока и Запада. И, както пише Юнг, *"С голяма любознателност той усвоил цялата тази съвкупност, което давал богатият и неизчерпаем александрийски свят на мистичните християнски, юдейски и египетски идеи. Неговата позиция към вярата и знанията се предават със следните думи: "Библията е еднакво нужна както на едните, така и на другите. На вярващите тя дава необходимите им факти и заповеди. А хората на науката разбират идеите, състоящи се в нея и черпят сили от нея възнасящи ги до лицезрение на Бога и до любовта към него. Благодарение на духовното тълкуване материалните вещества се разтварят и претворяват в космоса от идеи, и Божията твар, излизащия от Бога дух, се възвръща към своето начало и постига блаженият покой на потапяне в божеството."* (Аз днес ви рисувах този "блажен покой" във вид на възходяща стрелка от проявения свят към Абсолюта.

Богословието на Ориген, пише Юнг, било по същество философско и, може да се каже, че то предполагало мирно и хармонично сливане на гръцката философия, гностицизъм и християнските идеи (което, в онези времена, струвало скъпо). Юнг смята Ориген за типичен екстроверт.

И по-нататък той пише следното*: "Но такава широка и дълбока търпимост и справедливост навлекли на Ориген преследване и осъждане от страна на християнската църква. Наистина, крайната присъда била произнесена едва след*

смъртта му, настъпила като последствие от изтезанията и мъченията, на които Ориген, бидейки вече старец, бил подложен по време на гоненията на християните при Деций. Независимо от мъченическата смърт през 399 година папа Анастасий Първи всенародно го предал на анатема, а през 543 година неговото лъжливо учение било прокълнато от църковен събор, извикан от Юстиниян и това проклятие било укрепено с присъди при по-късните църковни събори." Но, както виждате, не помогнало, защото до сега все едно неговото име е достатъчно известно и трудовете му се цитират. Както виждате, тогава за мислите човек е могъл сурово да плати. Животът на човека е бил неотделен от това, което той е мислил и това, в което е вярвал. Едва така наричаното "Възраждане" и особено XX век са внесли това разделение.

И по-нататък Юнг описва някои богословски спорове в ранната християнска църква. Според мен, хората тогава са обсъждали точно това, което си струвало да обсъждат, съдете сами.

Ебионити и юдействащи християни. Ебионитите вярвали в изключително човешката природа на Христа. Те го смятали за син на Мария и Йосиф, който само получил посвещение от Свети Дух. Тяхна противоположност били докетите, които обратното, утвърждавали пълната божественост на Христа и само видимостта на неговото човешко материално въплъщение. По този повод Юнг казва (и това е възглед на психолог, теолог едва ли би се съгласил с това мнение), че в тези спорове същността на нещата отива не към истината, тоест не за това, каква е природата на Христа (човек ли е Той, в по-голяма част, или Бог), а за това, какъв акцент даденият конкретен човек прави в своята психика на, съответно, същността (езотеричен план) и формата (екзотеричен план). По такъв начин, пише Юнг, мнението на ебионитите, което е, че Христос - основно е човек, син на Мария и Йосиф, получил посвещение, носи по-екстровертен характер. А мнението, че Христос е Бог, при Когото само са видими материалните черти - това е по-интровертна представа.

Проблемът за превъплъщаване. Юнг пише: *"В средата на IX век от нашата ера настоятелят на манастира Патхазий Радберт обнародвал своя труд, в който казвал, че по време на причастието виното и хляба се превръщат в истинска Христова плът и кръв. Това разбиране станало догмат. Тоест смятало се, че ето това самото превръщане се извършва в действителност и, макар случайните признаци на нещата, такива, като хляб и вино, съхраняват своят външен вид, обаче в същността си те са истински Христови плът и кръв. Против този възглед възразявал просветеният човек Скот Ериуген, който казвал, че причастието не е друго, освен възпоменание за последната вечеря, проведена от Иисус с учениците си и, не повече от това."* И Юнг по този повод отбелязва, че *"това е тълкуване, към което ще се придържа всеки разумен човек".* Не знам, аз, например, така и не смятам, но, във всеки случай е разбираемо, че екстравертната гледна точка (или екзотеричната гледна точка, както в дадения случай е по-правилно да се каже) издава някак по-чувствено украсен, материален образ: че, действително, пред вас е плътта и кръвта Христова. А вътрешната, езотерична, гледна точка дава по-символично разбиране на обреда.

А сега хайде да помислим сами: в какви ситуации при нас възниква акцентиране. Има неща, които сме склонни да проверяваме опитно. А има и други неща, които ние категорично не сме склонни да проверяваме опитно и търсим истината във вътрешния свят. Много типично в този смисъл е отношението на клиента към психотерапевта. Има два типа клиенти, които много ясно се разграничават помежду си.

Първият тип клиенти идват на консултация за да може терапевта (астролога) да му даде истината такава, каквато е тя. Той казва на консултанта примерно това: "Кажи ми всичко за мен. И аз ще повярвам на това." Във всеки случай, той имитира такава позиция - на практика той, по-скоро, няма да повярва на всичко или съвсем няма да повярва. Но той създава образ на тотално доверие. Този клиент има предвид, че терапевтът (астрологът) ще му каже нещо за него и това ще бъде възприето като външна реалност, която има приоритет над вътрешната - точно екстравертна позиция по Юнг: "Пред мен седи опитен психолог, който цял живот работи с хора и ги вижда напреки, или астролог, който знае всичко за звездите, за живота, за съдбата. И това, което той ми говори, значи това съм и аз". Повтарям, това е типично екстравертна позиция. А ако консултантът каже нещо вече

съвсем неподходящо, то клиентът няма да го подложи на съмнение и корекция в своя вътрешен свят. Той ще направи много просто: ще отиде при друг консултант и от всеки ще вземе това, което го устройва. Но самата екстравертна ориентация при това се съхранява.

Но има и друг тип клиенти. И вие, като психолози, като астролози, трябва задължително да ги различавате, защото вторият тип се държи по значително по-малко приятен начин: той мълчи. Неговата позиция е такава: "Е, разкажи, разкажи!" Аз помня, когато започвах да се занимавам с астрология, съставих хороскоп на мой приятел, а той има Сатурн и Нептун стоящи на асцендента. Аз дълго и вдъхновено му разказвах, както ми се струваше, много съществени неща. Той слушаше много внимателно, а когато завърших, погледна часовника и каза: "Ти двадесет и пет минути ми разказва за мен." Аз съвсем не разбрах, какво става. А той беше типичен интроверт и всичко, което му разказвах, някак потъваше вътре в него и там някак се асимилираше. И резултат от моята консултация при него, безусловно имаше, но се прояви след известно време, когато стана асимилирането на получената от мен информация.

Какво е това вътрешна преработка? Тя бива осъзната и подсъзнателна, но във всеки случай от съобщението се отделя нещо важно и се приспособява към психиката, към мирогледа на човека и се интегрира с него. По такъв начин, интровертния клиент всъщност е по-благодарен, но с него е по-тежко в този смисъл, че е съвсем неразбираемо, какво мисли, чувства, фантазира за себе си. И, освен това, той далеч не винаги може да даде отчет на себе си за това.

Психология на архетиповете Ин и Ян. А сега ние преминаваме към темата за изучаване на архетипите Ин и Ян в техните психологични прояви, или, по-широко казано, към техните прояви в човека. Ние вече познаваме философския възглед за тези архетипи: Ян символизира идеята, която иска да се въплъти, а Ин е реалността, в която тя ще се въплъщава. За това да се разбере, как тези архетипи се пречупват в реалния живот на човека и в неговата психика, трябва да се проведе много голяма работа. Въобще, за да се овладеят архетипите, е нужно действително дълго и напрегнато да се занимаваме с тях - но затова пък с вашата психика започва да протича нещо съществено. Доколкото Ин и Ян са висши архетипи, това означава, че във всяка ситуация, независимо какво става с човека, той винаги се намира преимуществено в едно състояние - или в инско, или в янско. И ние, ако искаме да изучим този архетип, трябва да се научим по някакви признаци във всеки момент от времето да разбираме, какъв архетип при нас е активен в дадения момент и, съответно, да видим това в другите.

Какво е това Ян. От психологическа гледна точка, при общуване това е пряко внедряване в партньора на своята мисъл, своята идея, да го принудите за някакво действие. Подчертавам, пряка принуда. А какво е това Ин? Това е, обратното, асимилация. Това не означава вие да слушате и да го пропускате покрай ушите - вие слушате и възприемате, вие асимилирате чуждото въздействие. Вие реагирате по някакъв начин, но реагирате така, като езеро, в което се хвърля камък - езерото го поглъща, но по него върви вълна. И вие сте длъжни по някакъв начин да проявите тази вълна, една тогава при вас ще има истинска проява на инския архетип, тоест възприятие, което се съпровожда с асимилация и приемане, интеграция вътре в себе си на това, което сте възприели. Ако Ян е прякото въздействие, то Ин - това е създаване на контекст, това е косвено въздействие, това е подвеждане на партньора към определена мисъл.

Представете си, че имате идея, която искате да изкажете, да проведете в живота. Вие можете да направите това в янска форма, а можете и в инска. В инска правите това косвено: привеждате своя партньор в такова състояние, че той инициира сам нужното на вас въздействие. Ако Ян - това е пряко действие, то Ин - това е вариация на темата, това е блуждаене някъде наоколо. Ако Ян - това е преследване на някаква цел, то Ин - е стремеж към много далечна цел, която трябва да бъде принципно недостижима.

Пример: с партньора имате конфликт. Задавате му въпрос: "Кажи ми, какво искаш от мен?" Това е типично янско поведение. Вие въздействате на партньора, вие му задавате пряк въпрос, на който той е длъжен да отговори. Партньорът може да отговори: "Аз искам, ти сега да си отидеш от моя живот!" Това е напълно янско пожелание. Или той може да каже: "Искам, ти да се да се разтвориш и да излезеш от моя дом". Това ще бъде още по-

ясен ян, защото целта е обозначена по-конкретно. А той може да каже така: "Аз искам, да имаме добри отношения." Или още по-добре: "Аз искам, между нас да има любов!" Това саински отговори. Фактически той създава подобен контекст с тях. Подобна фраза не предполага никакво конкретно действие от събеседника, тай като с нея се обозначава някак недостижима цел, или, поне, много далечна. Ян - това е стремеж пряко да се промени партньора: "Аз искам, ти да промениш своето мнение с противоположното!" Това е съобщаване на пряка информация, която предполага определено отчетливо изменение, което да започне веднага. Аз опровергавам партньора, аз го обръщам, аз го насочвам в нужната на мен (или на него, но от моя гледна точка) насока. И тази насока трябва да бъде ясна, конкретно обозначена - може би, в мислите, може би, в живота, това не е така важно, както неговата определеност и отчетливост.

Ин - това е стремеж да се помогне на партньора в това, което той прави, да му се създадат благоприятни условия, да бъде поддържан (или, обратното, неблагоприятни и тормозен): може би, някак да се подправи това, което прави, може би, едва едва да се обърне колелото на управлението, но да не отключи сцеплението и да не натисне спирачките.

За Ян са характерни акцент на същността, на съществото, лапидарност, тоест отсъствие на подробности и детайли и еднозначност.

За Ин обратното, е типичен акцента на контекста, на средата, на това, *как* се правят нещата, но не *какво* се прави. Например, ако аз отивам на риболов, то няма да обръщам внимание на това, какви вълни преминават през мен - това е типично за архетипа Ян. А човек в инска модалност ще погледне и пред себе си, и наоколо, и няма да има особена целеустременост. За Ин са характерни вариации на разбиране, метафори, докато в същото време за Ян е свойствена еднозначност на разбирането.

Обърнете внимание: метафората е много опасно нещо. Някои хора ги ненавиждат. Тази дума с грузински акцент е от повестта на Фазил Искандер "Съзвездието Козлотур". Там един от героите се занимавал с това, че се опитвал да кръстоса козел и бизонка. Обаче това не се получавало добре и, когато журналистите го попитали защо, той отговорил: "Е никак не се получава. Той я ненавижда!" Ето така, има хора, които ненавиждат метафорите. Това са хора със силен ински архетип. На такъв човек трябва да се каже пряко, тогава той ще реагира. Той разбира нещата така. А ако се ходи около него, символите са екивоки... Защо да не се каже пряко. За него е неразбираемо, защо тя е нужна въобще, това е метафора. А ето източните йероглифски езици (японски, китайски), всяка дума, понятие, йероглиф има много смисли, някак свързани помежду им и, в различни ситуации може да звучи по различен начин - ето това е Ин. Източната култура въобще в много голяма степен е инска.

Ян - това е дедуктивен метод, това, което се нарича логика, когато от общото неумолимо следва частното.

Ин - това е индуктивен подход. Това вече не е логика, това е обобщение, когато от някакво частно обстоятелство човек извежда обща закономерност. Инската логика в нисша октава - това е логиката на неврозата. Един път са ме обидили, един път са ме излъгали и сега аз, като правило, съм склонен да не се доверявам на хората. Ето това е инска логика.

Ян - това е пряко обръщане, обръщане по име. Ако човекът произнася име, то обръщането е, като правило, пряко, "Здравей, Вася!" - това е Ян. А когато жената казва: "Добър ден, любими!" - това е инско обръщане, това е създаване на контекст.

Или, например, към вас идва дете и вие искате да направите някакви отношения с него, да построите контакт. Какво ще кажете? Ако вие употребите янско обръщение, не е изключено той да се затвори веднага и тогава трябва да използвате ин, да създадете среда. Как става това? Например, вие ще кажете: "А кой е този малкият, който ходи такъв около мен? А какво е това, интересното, което лежи при мен на масата? Ябълка или портокалче? А как ще бъде по-вкусно, ако го разрежа, или ако го изям цял?" Тук самото това дете, най-вероятно, ще изрази заинтересованост. То ще дойде и ще каже: "Цяло!" И по същността си това ще бъде янска реакция, но по форма е инска, защото това е намек. Детето няма да ви каже: "Дай ми тази ябълка цялата", - това би бил твърде откровен Ян. А просто "цялото" - това е неизразено запитване, това е намек, макар и достатъчно

прозрачен. В инската модалност въобще е свойствено избягването на имена, обръщението е косвено: по качество, по признак.

И ето ви домашно. Има хора, към които вие, като правило, се обръщате пряко по име, а също и ги гледате право в очите. Това са хора, от които искате нещо - съзнателно или подсъзнателно. А има хора, с които вие, като правило, разговаряте, не ги назовавате по име, обръщате се към тях по косвен начин или въобще не се обръщате. Това са хора, от които вие, по-скоро (съзнателно или подсъзнателно), чакате (но те изисквате!) нещо - например, тяхно пряко участие във вашия живот. На вас ви се иска, те пряко, вински маниер, да направят нещо за вас. Какво именно?

Аналогично помислете по отношение на вашите познати. Какво обръщение - пряко или косвено - им е по-приятно, на какво обръщение те реагират по-положително? Няма хора, на които това да е безразлично. Всички хора се делят на две категории: първата категория обожава своето име, за тях това е най-добрата, най-желаната дума на света, а втората категория ненавижда или недолюбва своето име и не обича, когато го наричат по име. И има много малко хора, които са безразлични към употребата на своето име, които могат да се приспособят и така, и така - това е признак на добра проработка на архетипите Ин и Ян.

Обръщам вниманието ви: това, което ви разказвам, не е повече от повърхностно въведение в темата. И пълна представа за тези архетипи вие ще получите, само ако проведете с тях голяма работа по изучаване на техните прояви в различни сфери на човешката активност и бездеятелност; обаче още голяма работа е нужна за това, да се научите свободно да ги владеете, тоест във всяка ситуация да умеете да смените модалността Ин на Ян и обратно. По принцип, това винаги е възможно, но на практика може да се окаже твърде непроста задача - особено в тези сфери, където вие се чувствате неуверено и, обратното, в областите, които владеете професионално. За смяна на модалностите е винаги нужно да се промени състоянието на психиката, да се придвижи събирателната точка, а това е по-лесно да се каже, отколкото да се направи.

И така, Ин - това е създаване на контекст, разтваряне на същността в него, живот в контекста; Ин - това въобще е живот, битие. А Ян - това е действие. Ян игнорира контекста, той не умее и не желае да го отчита, той има цел и се стреми към нея, а останалото го вълнува слабо.

Янската реч, като правило, е кратка, елиптична, тоест в нея се пропускат (като че ли като несъществени) много думи. Типичен образец на реплика в янска модалност това е команда, заповед. Аз имах познати младоженци, още съвсем млади хора, при които своеобразно се построиха отношенията: девойката беше постоянно в янска роля, младежът - в инска. Веднаж те ми дойдоха на гости. Ние поговорихме на интересуващите ни теми и когато те се канеха да си тръгват, девойката обръщайки се към мъжа, му каза: "Излез да се строиш!" Всяка команда, а още повече военна - е типично янско обръщение. И, което е много важно, в янската реч, като правило, са акцентирани отделни (най-важни за човека) думи - най-често това са имена и глаголи. При янско обръщение към партньора човек произнася неговото име така, сякаш буквално го пробожда с това име.

Ако Ян - това е действие, то Ин е състояние. Винаги ли вие разбирате разликата между тези неща? Виц. Любовна сцена между Иван и Маня. Тя пита: "Ваня, ти обичаш ли ме?" Иван отговаря: "А какво правя?" В каква позиция се намира Маня? Съдейки по контекста на действието, тя се намира в инска позиция, но задава пряк въпрос, демонстрирайки архетип Ян - и Иван отговаря на нея синтонно.

Може ли да се зададе въпрос, намирайки се в инска модалност? Инската позиция се различава с това, че въпросът се задава неизвестно на кого, или въобще не се задава. Въобще, какво е това инско поведение? Това е нещото, на което въобще може да не се реагира по пряка логика, или да се каже нещо, само косвено свързано с думите на партньора, макар не по логическите, а по човешките закони това ще бъде възприето като невежливост или даже грубост. Например, на заявлението: "Как ми се иска да разбера, дали ме обича един човек или не?" - логически може да не се отговори съвсем или да се каже: "Много знания - много печали!" - но едва ли този отговор ще устрои вашият партньор, заинтересован от вашите чувства.

Или, например, типично инската фраза: "Ах, колко ми е зле!". Зад нея обикновено стои желание, партньорът да вземе някакво участие във вашия живот. Обаче на тази фраза

може да последва некомплементарен (макар иински) отговор: "Ако ти знаеше, на мен колко *ми* е зле!. И в тази връзка ето ви домашна задача: тренирайте виждането, чуването и използването на тези модалности. Във всяка ситуация, всяко поведение може да бъде оформено и вински, и вински маниер.

Типичен пример е прекъсването. Пряко прекъсване на партньора може само човек, който се намира в янска роля. А този, който се намира в инска роля никога, при никакви обстоятелства не може да прекъсне пряко. Намирайки се подински архетип, вие можете да се държите по некомплементарен начин: човекът ви говори нещо, нещо внедрява във вас, а вие разсеяно гледате настрана, или започвате да правите нещо странично, като че ли показвате, че не го възприемате. Отсъствието на възприятие и адекватна реакция - това е инска грубост, понякога даже инска подлост. Какво е това янска подлост е добре известно на всички ви, например, това е пряко оскръбление, но има и инска подлост, и тя в психологическо отношение не е по-добра. Тя е някак косвена, но в нашата култура се смята, че така може. Обаче на практика инската грубост съвсем не е по-добре от янската. Помислете, кой от вашите познати ви нагрубява в янски маниер, а кой - вински и как това ви засяга, доколко адекватно вие в такъв случай реагирате и умеете ли да правите това?

Още няколко забележки за речта. Инската реч е дълга, често цветиста, обикаля наоколо, изобилства от разнообразни епитети, сравнения, метафори; тя някак се слива в единен поток, така че се създава впечатление, че човекът живее в нея. Лекциите, четени в чистоински маниер, е често много неприятно да се слушат. Когато бях студент, имахме такъв лектор. По повод на него мой състудент отбеляза, че той се държи на лекции така, че е видимо, че самият той знае материала, но нас доброволно при никакви обстоятелства няма да ни го предаде. Такъв човек обикаля наоколо, но да се измъкне от неговата реч съществено съдържание, да се разбере, какво той има намерение да съобщи, няма да ни се отдаде.

Аз минах през училището на живота и практическа психология на математически семинар в Московски университет, който го водеше известен математик с много, според мен, глупави маниери - аз тогава така мислех, и сега мисля така. Например, той имаше такъв маниер: извиква се докладчика, започва да разказва нещо, пише на дъската формули - а ръководителят на семинара идва до него, разговаря оживено с някой, създава един вид контекст на неуважение към докладчика. След известно време, когато той вече е въвел основните определения, половината дъска е изписал с формули и, сюжетът на доклада вече се е придвижил съществено, ръководителят (оживено беседващ с един от слушателите на явно странична тема) внезапно се обръща към докладчика и с гръмък глас задава въпрос: "Вие казахте ли нещо?" И нито веднаж не чу, докладчика да каже: "Да", това би бил съвсем правилен отговор и ръководителят би бил поставен на място. Обаче той имаше много голям научен авторитет, така че всички докладчици се смущаваха и започваха някак да се оправдават.

Обаче въпросът на ръководителя: "Вие казахте ли нещо?" - при цялата очевидна негова подлост, има определен смисъл: това е бил въпрос за янската съставка на доклада.

Винаги, когато човек иска да изложи някаква мисъл, да изрази свое намерение и да го предаде на друг, на него му е нужно да създаде поне минимален контекст. Разбира се, има ситуации, когато този контекст съществува по-отрано, като, например, в семейство: "Незабавно слез и изхвърли боклука!" - тук създаване на допълнителен контекст не е нужно. Но на израсналото дете така не може да се каже, тук някакъв контекст е необходим: "Скъпа Машенка! Ти знаеш как те обичам и винаги се старая, да ти бъде по-добре! А в последно време аз знам, че ти имаше голямо натоварване, но независимо от това ми се струва, че би било добре, ако ти изпълняваш някои домакински поръчения. Например, да изхвърлиш боклука." Разбираемо ли е? Това е създаване на контекст. И човек, който стои при дъската и се кани да изложи някаква мисъл, известно време създава контекст, облягайки се на който той вече ще формулира своето отчетливо янско твърдение, мисъл, която непосредствено влиза в ума на слушателя и прави нещо с него.

А сега да поговорим за физическото тяло. Какво е характерно за архетипа Ян? Много е важна шията. Когато ние говорим за телесно поведение и влияние на архетипите, то трябва да се разбере, че човекът има контур (облик) като цяло, при когото най-важната част е

главата, как тя е обърната, как се движи - а нейните движения се обезпечават от шията. При шията има наклони наляво и надясно, а също напред и назад. А освен това, още и самата глава може да се движи на шията, например, така: едното ухо нагоре, другото надолу, или така: брадичката се спуска назад, а тилът отива нагоре, но при това шията е неподвижна. Пробвайте и помнете, че в тези движения по най-пряк начин вземат участие архетипите.

Как именно? Ето някои наблюдения. Когато човек встъпва вински маниер, неговото тяло, като правило, е наклонено напред, позата е затворена, жестовете са преки и в посока събеседника, главата се движи напред, накланя се настрани. Всички останали погледи саински. Когато погледът отиде настрани, когато главата е обърната настрани, а погледът върви косо или е насочена нагоре, то това е инско поведение.

За янската модалност е характерно положение на очите над партньора, за инската - по-ниско или на същото ниво. Янските жестове са преки, погледът е пронизващ, твърд, принуждаващ, пряк - но това не означава, че той задължително е груб: той може да бъде твърд, но, независимо от това, напълно културен поглед. За Ин е характерно отпуснато тяло, наклонено малко назад, ръцете често са отзад, позата е открита, коленете са малко (или силно) раздалечени настрани (за Ян са характерни събрани колене). Инските жестове са закръглени, позата е разкрита, очите гледат основно встрани от партньора и само от време на време за секунда се обръщат към него - за да му даде да разбере, че го възприемате.

Преимуществено инското състояние върви под девиза: "Аз живея, а ти си някаква част от моя живот и аз те възприемам". Характерниятински маниер това са уклончиви отговори и смяна на темата на разговора. Например, идва майка при дъщеря си и казва: "Дъще! Време е да сядаш да учиш." Дъщерята може да отговори така: "Ах! Мамче! Ако ти знаеше колко те обичам!" Отговорът по логика е съвсем некомплементарен, не е по темата, тоест съвсем еински. Обаче зад него напълно янското намерение на мама да застави дъщеря си да се занимава с уроци глъхне и губи своята сила, тоест от нейния напор в най-добрия случай остават десет процента, особено ако фразата на дъщерята е прозвучала достатъчно емоционално. А
ако девойката не е склонна към такова инско поведение и в отговор на подобри мамини заявки, тя, като правило, се наругава вински стил, то мама може да изпадне в най-истински шок, да изпадне в транс и да попита: "Ти какво, да не си болна? Такава е силата на инската модалност.

Инският поглед е мек, обгръщащ, зовящ, увличащ. За Ин е характерно забавяне на времето, досадност, формирането на контекста може да бъде дълго, вяло и неконструктивно. Но то може да бъде и извънредно твърдо. Например, идва при вас човек и казва нещо неприятно. Вие кратко и ясно му отговаряте: "Ненавиждам!" Това еински отговор: вие сте описали своето състояние. Даже ако кажете такава фраза: "Ако знаеше, колко те ненавиждам!" - това по човешката логика е пряка агресия, но формулировката сама по себе си е инска. Вие казвате нещо за себе си и нищо не искате пряко от партньора и не предполагате никаква негова реакция.

Защо ви говоря за всичко това? Като правило, ние не обръщаме внимание на такива неща. Но тези модалности играят в човешките отношения грамадна роля. Когато човек в инска модалност казва нещо лошо, той обикновено говори за себе си, за своето настроение; той формира контекст. Обаче нали вие можете да игнорирате този контекст и да реагирате по прекия смисъл на неговите думи. Когато човек формира контекст, това няма пряко отношение към вас, той ви манипулира косвено, опитва се нещо да доведе до вас. А вие можете да не го приемете. Ако вие сте хипнотизирани от неговата инска модалност, то вие на този контекст реагирате така, като че ли той ви е дал преки указания и се хвърляте да ги изпълнявате - но фактически по собствена инициатива и на свой страх и риск. Пример. Майка, обръщайки се към дъщеря казва: "Би било добре ако отидеш до магазина!" Дъщерята по пряка логика може да отговори: "Съгласна съм с теб", или "В това няма никакви съмнения!" Тогава майката ще бъде длъжна да смени модалността, но е напълно вероятно, че в янска модалност да се почувства крайно неуверено.

Какъв е смисълът на практическо усвояване на модалностите? Ако вие осъзнавате модалността на партньора и реагирате, не подчинявайки се на неговата магия, то вашият партньор е длъжен да смени модалността и по такъв начин вие можете да намерите устройващ ви стил на общуване. Ако човекът има големи трудности със смяната на модалностите, то това е верен знак за това, че има невроза или друг психологически проблем. И ако вие настойчиво го подбуждате и карате да използва нелюбими от него модалности, този проблем ще се активизира, ще се прояви в неговото поведение и в някаква степен ще излезе от съзнанието му. Освен това, във всички конфликтни ситуации, като правило, може много бързо да се разпознае твърдата фиксация на партньора на тези, модалности, които той използва. А ако ни се отдаде да уговорим или заставим човека да промени използваните от него модалности, то той ще се промени изцяло, напълно. И при вас, например, ще възникне ясно усещане, че когато вашият познат се намира в инска модалност - това е един човек, а когато е в янска - това е съвсем друг човек и всичко е друго при него.

И като финал на този кратък обзор на модалностите Ин и Ян аз искам малко да разкажа за усвояване на съответните на тези архетипи поведенчески стилове. Това е, строго казано, материал за практическо усвояване и аз се надявам да проведа с вас съответен семинар. Какви са неговите цели? Към дълбоките тайни на човешката психика се отнасят такива черти на характера, като обаяние и лекота в общуването. Едни хора са леки в общуването, други са тежки, при което това не зависи от тяхната активност или пасивност. Има леки в общуването хора, които са твърде мълчаливи и има непоносими в общуването хора, които също са мълчаливи, но някак по друг начин. Има леки в общуването хора, които през цялото време говорят, но те някак добре говорят, ненахално и с тях е леко, защото може да не правят нищо. Такъв човек със своето бърборене създава положителен контекст, а когато съвсем трябва да замълчи, той поради някаква причина млъква за кратко време. Магията на общуването е в много голяма степен свързана с отчитане - интуитивно, подсъзнателно (а в нашия случай вече и съзнателно) - на това, какви архетипи са активни при партньора и уменията на човека да се вмъкне под тях.

Как да се държим, че партньорът да забрави за всичко на света? Има хора, които го умеят и при това достатъчно добре. Вие влизате в контакт с него - и забравяте как тече времето. Този човек създава ситуация, която ви поглъща и е видимо, че той някак умее да прави това.

Как се прави? С помощта на модалностите, както показва опитът, регулирането на общуването протича значително по-добре и значително по-точно, отколкото при пряко императивно управление. При това значително се намалява количеството откровени грешки и те стават не така груби. Много грешки и некомплементарности в общуването са свързани с това, че човек въобще не признава някакви модалности, не ги използва в своето външно изразяване и не ги възприема отвън. Обаче в психиката винаги се съблюдава баланс на модалностите, например, ако навън при вас е ян, то вътре във вас е ин и с останалите модалности нещата стоят по подобен начин.

Как да се направи така, че вашият партньор по-добре да почувства вашето и собственото битие? Има хора, които не умеят да чувстват екзистенцията, тоест собственото битие, те живеят винаги в действие, в някаква външна ситуация, но въобще нямат чувството, че живеят сами в себе си, че преживяват нещо. Това винаги е признак за невроза и лоша обща енергетика на човека: така, като цяло, не е добре да се живее. Но човекът по някакви причини се страхува да почувства в себе си нещо и подсъзнателно си забранява битието като такова. Как да се направи така, че да се разреши този проблем? За това може, например, да му се отведе погледа, за да мисли за нещо странично, а самият той просто живее в този момент. И в този смисъл могат да бъдат много полезни техниките за превключване на модалностите.

Вторият разпространен проблем се състои в това, че човекът по-добре да почувства вашето собствено битие. Имах позната, която, когато разказваше за своите нещастия, никой не възприемаше на сериозно - нейните разкази се слушаха като фарс. Междувпрочем, това е характерно за въздушните знаци. Обаче, даже бидейки петкратен Водолей, човек понякога изпитва страдания и иска да изрази своите преживявания, да ги

предаде на другите. Но как да направи това адекватно, за да може партньорът действително да възприеме това, което става в нас? Това зависи не само от неговото внимание, но още и от нашите способности да се използват нужните модалности в своето самоизразяване.

Как да се направи така, че човек във ваше присъствие да усеща себе си комфортно, но при това да не се държи като свиня, да не ви се качи на главата? Как да си види навреме дефектът в общуването, нарушаване на тъканта на общуването, двойковата или груповата медитация и да се поправи? Голяма част от проблема на различните хора се състои в това, че те реагират твърде късно: те, в най-добрия случай, са добри в минало време, а понякога даже не са добри. Когато върви интензивно, въвлечено взаимодействие и човек се намира дълбоко в своето преживяване, информацията за това, че става нещо не както трябва и трябва бързо да се прекрати протичащото и да се поправи, най-често постъпва във вид на изопачаване на модалностите. Човек не разбира, *че* става нещо лошо, но чувства, че *нещо* не е наред. И това *нещо* най-често е несъгласуване на модалностите. Например, аз мълча и той мълчи, и на нас двамата при това не ни е комфортно. Става така, че ние и двамата сме в инска позиция, двамата мълчим и на двамата ни е хубаво, а тук поради някаква причина ни е зле и на двамата. Значи, нещо трябва да се направи. Ако хората не забелязват усложненията на инската ситуация и недостига в нея на янско начало, и продължават да взаимодействат, без да променят архетипа, (в дадения случай никой не взима инициативата), то ситуацията става все по-зле и по-лоша, и с всяка минута става все по-трудно да я оправим. Обаче понякога е достатъчно просто да обозначим алтернативната модалност, например, да попитаме "Всичко ли е наред с теб?" - и ситуацията мигновено се напасва. Но за това трябва да почувстваме моментът. Как да го усетим, аз се надявам, в резултат на моите лекции ще ви стане по-разбираемо.

Следващата важна тема, задължителна за човек, усвояващ модалностите, това е изкуството на тяхна замяна на едната с другата, изкуство за фино (а понякога и грубо) превключване на темата, стила, ракурса на общуване и самоизразяване. Обикновено, когато аз обсъждам с хората техните проблеми, често ме питат какво може да се направи в такава междуличностна ситуация. И аз понякога (това не е много хубаво да се прави, но понякога се налага) давам съвет: "А ти можеш ли да пробваш да се държиш ето така? Тогава твоят партньор, по-скоро, ще отреагира така". Човекът отваря широко очи и ми казва: "Трябва, никога не бих си помисли да се държа така!" Днес ви дадох пример, когато мама идва при дъщерята с молба да се направи нещо, а дъщерята отговаря, колко я обича. На огромното мнозинство хора просто не им идва в главата, че в отговор на янска модалност може да се използва инска, например, ако от теб изискват нещо по груб начин, може много вежливо да се отговори: "Ти знаеш ли, нужно ми е да помисля". Ако вие някога проведете такава маневра, ще бъдете поразени от резултатите, уверявам ви. Само това трябва да се каже много сериозно и много спокойно.

В какво се състои силата на такъв тип отговори? Те изкарват вашият партньор от обичайният стереотип на очаквана модалност за отговор. И когато стане такъв род изваждане, то твърдият егрегор, който води ситуацията и твърдата програма на подсъзнанието, която води човек в тази ситуация, нямат вариант за продължение и изпадат в объркване и смут. И цялата твърда енергетика, която стои над човека, се разсипва на прах.

Ако във вашата глава имате картина на света (и човека) с философска подплата, ако вие знаете, какви биват архетипите и модалностите, то вие имате много голяма запас устойчивост, така че когато човек дойде при вас и в някаква съвсем неуместна форма и модалност ви задава неприятен за вас въпрос, вие можете да му отговорите във всяка от модалностите на наличния при вас спектър. При това вие навярно ще намерите начин да го изкарате от стереотипа на поведение и, той ще бъде принуден да се държи по творчески начин, което е добре не само по себе си, но и често решава проблема за априорната зададеност на взаимодействията.

Наблюдения. Много важен въпрос, актуален не само за психологът-практик, но и за всеки човек, който иска по някакъв начин да се ориентира в човешките отношения се състои в това, как да се наблюдава човека. Има голямо количество фактори, на които

квалифицирания комуникатор е длъжен да обръща внимание. И тази тема в литературата практически не е разкрита. Всички казват, че психотерапевтът е длъжен да бъде внимателен, цитирайки Ериксон, който имал потресаваща способност за наблюдение: той, като котка, могъл да седи и с часове да наблюдава своя пациент, без да казва нищо. Но на какво именно психотерапевтът трябва да обърне внимание, обикновено не се разкрива в някаква убедителна пълнота и аз бих искал постепенно да проникна в тази тема: и в теорията, и на практика, и днес правя първа крачка към нея.

Ние ще влизаме в нея според степента на изучаване на модалностите, но въобще има съвсем конкретни неща, на които психологът трябва да обърне внимание, полусъзнателно или осъзнато. И това е достатъчно широк спектър, който днес ви обрисувам в общи черти. Ако вие искате поне малко да разширите вашият спектър на възприятие на хората, то вашето ниво като комуникатор, като човек, който влияе на другите хора или им се подчинява културно, се разбира веднага. Опитът показва, че при човек, особено в отговорни ситуации, работи само една сензорна система (тази, на която той се доверява най-много и на която се обляга повече), а ние на практика имаме пет.

Сензорната система - това е система от възприятия, свързана с един от органите на чувствата на човека: зрение, слух, осезание, обоняние и вкус. Но това не е всичко: значителна част от тази информация върви по прекия канал на *яснознание*, когато вие получавате информация като че от никъде, а просто знаете - и това е всичко.

Например, вие гледате човека и знаете, че той е зъл. Вие не можете да кажете, по какъв сензорен канал сте получили тази информация, а може би по всичките заедно: той говори и със злобен глас, злобно криви и устните, и очите му са злобно притворени, и юмруците му са злобно свити и т.н. Но може да се окаже, че разнасянето на информацията по органите на чувствата не е друго, а по-късна интерпретация на това знание, което е дошло при вас по-отрано, още тогава, когато сте погледнали този човек, чули сте гласа му и т.н. Може би, вие знаете, че той е зъл още от момента на влизане в стаята. И подобно пряко знание е много съществена част от взаимодействието между хората.

То може да бъде лъжливо, също както нас могат да ни излъжат и очите, и ушите, и останалите органи на възприятие. Но то в действителност съществува в персоналната реалност на човека наравно с останалите органи на чувствата, а в някои случаи и по-силно.

Обаче, наблюдавайки човека, ние преимуществено се облягаме на някакъв сензорен канал, тоест на сигналите само на един от нашите органи на чувства. Например, представете си, че сте поговорили с човека в опашка. Какво сте запомнили? Ако при вас е активен визуалният (зрителен) канал, вие запомняте цвета на неговите очи, дрехите, но при вас ще се изтрият от паметта неговите интонации и миризма. Ако при вас е активен аудиалният (слухов) канал, вие ще запомните неговите думи и интонация, но при вас съвсем ще се изтрие от главата всички подробности за това, как изглежда. Още е хубаво ако сте запомнили дали това е бил мъж или жена. Обаче ако започнете да усвоявате тези канали, които не са проработени при вас, то разширението на възприятията ще тръгне по съвсем необикновени темпове.

А сега да разкажа малко за наблюдението на човек от гледна точка на психологическите особености.

Човекът е въплътен в материалния свят; Той не е само мисъл, той притежава тяло, което е облечено по някакъв начин, винаги се движи и като цяло прави впечатление. Това впечатление може да се опитате да го разберете по някакъв начин. Например, човек влиза в стаята. Тялото като цяло може да прилича на възклицателен знак обърната обратно (главата като точка). То (при поглед отдясно) може да бъде прилично на отворена кръгла скоба (когато се прегърбва) или затворена кръгла скоба (когато изпъчва гърдите напред и поставя назад таза и плещите). То може да се движи по различен начин: бавно или бързо. То може да бъде центрирано, правейки впечатление на стегнатост около пъпа, а може би да не е центрирано, то може да прави цялостно впечатление или обратното, на нецялост. То може да акцентира някаква своя част. Понякога това става в дрехите (ярка вратовръзка при мъжете). Един път видях поразително зрелище. Беше горещо лято. Около моя дом има разбит парк и в него има голямо изкуствено езеро. Там през лятото народът се къпе, пече се и ето аз виждам, че към езерото отива жена с куче, към плажа, с такива приятни като

цяло форми и пищен бюст. Върви тя с кучето, а аз не мога да разбера, както прави тя, което другите не правят. И накрая разбрах, какво собствено става: тази жена разхождаше не кучето - тя разхождаше собствения бюст. Тя не просто отиваше към езерото, тя се гордееше със
своя бюст, тя го демонстрираше на света. Имаше такава осанка и такава походка, че акцентираше именно тази част на своето тяло. При много хора в тялото има част, която те акцентират. При което понякога това е лоша част, но именно нея акцентира човек и това е много съществена част от неговата индивидуална психология.

Много важна част на тялото е главата, а особено нейната предна част - лицето. Аз вече ви говорих за обръщането на главата. Погледнете шията. Ако човек винаги ходи с права шия и по такъв начин държи на достойнството си, то няма по-лошо от това тя да се маскира: тя ще бъде каменна. Обратното, ако човекът е склонен да се приспособява, ще има подвижна шия и той ще бъде склонен да кима, отпускайки главата заедно с шията.

А сега да поговорим за лицето. Най-подвижните негови части - зеници, устни и вежди. Вие сте длъжни отделно да практикувате известно време в наблюдаването на очите, веждите и устните. Ако човекът се удивлява, неговите вежди се повдигат нагоре, вие знаете това. Ако той се навъсва, веждите се спускат надолу. Ако се усмихва... той може да се усмихва по съвсем различен начин. Погледнете линията на устата: ъгълчетата могат да отиват нагоре, могат да отиват надолу. Вие можете да ми кажете, че това е нужно само на художниците. Не. Даже въпреки тази информация, която знаете (маска на комика и маска на трагика), просто от това, че вие гледате това, какво място заемат веждите на лицето, вие получавате информация по прекия канал, по своето яснознание. Същото се отнася и за устните. Какво е това змийска усмивка? Понякога казват, че човекът има змийска линия на устата, или неприятна уста, но ако вие пряко погледнете тази уста, вие не само ще съумеете след това да я нарисувате - вие получавате пряка информация от подсъзнанието на човека, от неговото душевно състояние, даже ако не владеете физиогномични интерпретации. Погледнете също долната устна, горната устна, тяхното взаимно разположение: устата бива плътно затворена, слабо затворена,
притворена, отворена до край - и не е добре, ако изпускате тези различия. Ако вие наблюдавате съзнателно всичко това, вие изпускате огромно количество информация, идваща пряко от подсъзнанието на човека. Бузи: Те имат цвят и даже хората с много лошо възприятие на цветовете са способни да различат, кога техният партньор се изчервява силно, кога пребледнява, кога има повече или по-малко нормален цвят на лицето.

И във всичко това се проявяват архетипите. Ако вие ги наблюдавате внимателно, то ще откриете, че разликата между модалностите е съвършено материална. Например, при активиране наински архетип веждите отиват нагоре, а при активиране на янски те отиват надолу и се събират заедно; при активиране наински архетип устните се отварят и отиват напред (особено долната), а при активиране на янски архетип те се съединяват. Всеки конкретен човек има свои признаци от този род и при много те си приличат, тоест са общозначими - но тези наблюдения (както и въобще цялата тема за изучаване на архетипите и техните модалности) едва сега започват.

Очи, клепачи, примижени клепачи. Въобще очите са достатъчно подвижни. В това, къде гледа човек и как гледа също е затворена много голяма информация: дали гледа пряко, дали косо, въобще гледа или не. По това, как човек обръща към вас очите и ушите, вие можете да определите в каква сензорна система той ви възприема. Вие можете да жестикулирате, за изобразявате него, а той да не ви гледа. Ако вие сте невнимателни към главата му, то вие няма да обърнете внимание на такъв многозначителен факт, че неговата глава е обърната с ухото към вас. И това не значи, че той е невнимателен към вас. Просто в неговото възприятие сега (а може би и винаги) основна роля играе аудиалната сензорна система, тоест той възприема света със слуха си и при това не вижда нищо значимо за себе си, и не усеща с тялото, и не помирисва.

Има хора, които за да ви разберат, са длъжни да ви видят. Той гледа непрекъснато към вас, за секунда отвежда погледа, за да може да асимилира, да се отвърже и пак да гледа, и гледа, и гледа. Това означава, че при него водещата сензорна система е визуалната и вие

сте длъжни да отчетете това, да следите своите жестове, да не си бъркате излишно в носа. Общувайки с него, помислете за това, как се движи вашето тяло, обърнете внимание на това, доколко гамата на вашите дрехи съответства на гамата на неговите дрехи. Можете да не се съмнявате, че той ще погледне това.

Ако той е аудиал ("слухар"), можете да забравите за всичко това. Но тогава на вас ви е нужно да бъдете много внимателни към своята (и неговата) реч. Паузи, темп на речта, думи, които вие акцентирате с ударение, интонации, отиващи нагоре, отиващи надолу, стръмни и непрестанни - на всичко това той обръща най-сериозно внимание и именно от тази информация ще прави своите изводи. Ако самите вие сте визуал, пробвайте мислено да превърнете неговата реч в писмена, използвайки типографски изразителни средства: шрифтове, кегли. Човек, който отделя основно внимание на звуковете на речта (аудиал), той и говори, и слуша така, като че ли тази реч е написана с различни шрифтове. Той има петит за слабосъществени забележки, има кръгли скобки, които се отделят интонационно, има големи букви и най-важните вещи с атманическо звучене се пишат от него, той има курсив, има удебелен шрифт и, всичко това той сваля от вашата интонация, даже ако вие нямате предвид това.

Още едно важно различие: лична и безлична модалности. Наблюдавайки човека вие винаги сте длъжни да разбирате, в коя от тях се намира. Аз вече ви разказах, че има модалност за принадлежност към всеки егрегор. Безличната модалност е по-широка - това е принадлежност някак към космоса, или към всички хора едновременно, а личната означава, че човекът казва само едно за себе си. В един американски детектив помня такава сцена. Към героят идва наемен убиец и казва: "Сега ще те застрелям, но ти не се обиждай, не мисли, че това е лично, а против теб нямам нищо лично. Работата ми е такава". Виждате, даже за убиеца е важно, да прави работата си безлично. Ето така, когато човек възприема вас или обратното, как проявява себе си, за него е необичайно важно (и за вас също трябва да бъде важно), дали прави това лично, от името на семейството, от името на своя народ или от името на Мировия Разум. Това са съвсем различни състояния на съзнанието, съвсем различна отговорност, съвсем различен тип поведение.

И още един важен момент, на който трябва да се обръща внимание - това е финия план, на който се намира човека. При него има три основни плана на поведение и възприемане, които вие винаги сте длъжни ясно да различавате. Това е планът на емоциите, мислите и конкретното поведение, тоест астрален, ментален и каузален, и е много важно да различавате съответните им модалности.

Например ето много разпространена грешка в комуникацията. Човек, особено жена, казва нещо особено развълнувано. Друг човек, особено мъж, възприема тези думи каузално, тоест като конкретно действие. Обаче емоцията не е действие. Това е нужно да се разбира съвсем ясно. Аз мога да се изразявам емоционално колкото и да е, ако такъв е фона на моето битие. Когато правя нещо, това е съвсем друго, каузалното акцентиране е значително по-фино. То е по-фино от менталното, което, на свой ред, е по-фино от астралното. Но при всеки човек има свой базисен план, на който той съществува и той не зависи нито от еволюционното ниво, нито от социалното положение на човека.

Например, има хора, за които основното битие върви на астрален план. За такъв човек често главното в живота е дали има любов или не. Това е основен факт в неговия живот. А вече с какво конкретно съдържание е напълнен - това за него е второстепенно. Понякога в ролята на любов встъпва ненавистта - и тогава за човека, пак така, е важен факта на нейно наличие, а не конкретното съдържание на събитията от живота.

От друга страна, има хора, за които основното съдържание на битието - това е мисълта. Такъв човек строи ментални модели и съществува в тях. А има деятелни хора. За тях е нужно да правят нещо или да се подлагат на въздействие. Това може да бъде външно или вътрешно действие, но в негово отсъствие животът на този човек свършва. За психолога важното е да разбере, къде се намира човек. По какви признаци вие ще определите това, помислете сами у дома: взаимодействайки с човека, погледнете къде е неговата събирателна точка, къде при него е главният акцент - на емоциите, на мислите или на действията. И обърнете внимание на това, как тя се променя в хода на вашите взаимодействия и в каква степен това е управляемо от вас.

Проведете аналогично наблюдение и по отношение на вас самите.

Благодаря за вниманието. Довиждане.

Лекция 9
ТВОРЕНЕ НА СВЕТА. САКРАЛНА ПСИХОЛОГИЯ на ДЖ. ХЮСТЪН

Здравейте, дами и господа!

Днес накрая стигнах до предмета, представляващ основополагащ интерес, а именно, схемата на творене на света. Миналият път ви разказах за дискусиите, които са вървели в началото на първото хилядолетие от нашата ера, когато хората се занимавали с истински сериозни неща. И ние с вас в същото това русло, надявам се, ще продължим. Но в качеството на преамбюл искам да разкажа история от моя живот, кратък епизод, който показва, че от съдбата на философ не можеш да избягаш, колкото и да се стараеш.

Това беше много отдавна. Бях тридесет и малко години, работих в научно-изследователски институт с технически профил. И веднаж при мен дойде слабо позната девойка, която работеше на съседния етаж и ме дръпна малко настрани. Нейното лице беше кръгло, хубаво, по вид неизтощено от умствени усилия и с големи ярки сини очи. И тя ми зададе такъв въпрос: "Вие, с вашите знания и опит, навярно можете да ми кажете, как да различа халюцинацията от истинското видение, които възниква при отварянето на третото око?" Аз със моите знания и опит мога да кажа малко неща на тази тема, но, независимо от това, се напрегнах и отговорих нещо. Това, видимо, я устрои, защото тя ми зададе следващ въпрос: "Е, това е добре". Единственото, което истински ме вълнува, това е защо Абсолютът е творил проявения свят?" На този въпрос вече не успях да отговоря.

Трябва да кажа, че такъв въпрос показва голяма степен на доверие към адресата. Той втори път, също абсолютно сериозно, ми го зададе вече съвсем възрастен чичо, който заемаше достатъчно висок административен пост и, макар като цяло да имах отговор на този въпрос, тоест познавах цитати от съответните източници в древноиндийската философия, то той не прозвуча добре. В устата Вивекананда отговорът звучи приблизително така: Абсолютът е Първопричина, поради това да се говори за това, че Той прави нещо с някаква цел, е методически неправилно, защото външни по отношение на Него цели не може да има. Той твори света, защото на Него това е свойствено. Обаче днес аз няма да посягам към темата: "*Защо* Абсолютът е творил проявения свят". Ще разкажа *как* го е направил.

Частично моят разказ е заимстван от традицията, а частично това са мои собствени изобретения. Но пак така, аз в никаква степен не претендирам за познаване на обективната истина, както вече ви обясних неведнъж. Висшата философия, религиозната философия - това е нещо, което човекът (като идеал) доброволно избира за себе си от този спектър, който той може да намери - или вътре в себе си, или във външния свят. Междувпрочем читателите често ми казват, че в моите книги не казвам нищо ново, а повтарям това, което отдавна им е известно вътре в себе си, но те са нямали необходимите думи. И ако това прозвучи и за вас така, то за мен това е повече от достатъчно.

Какво е направил Абсолютът като първо дело, когато започнал да се проявява, тоест когато започнало Утрото на Брама? Какво Той е сътворил в самото начало? Тази инстанция се нарича по различен начин, но най-разпространеното нейно име е Мирови Разум.

И така, Абсолютът е сътворил Мировия Разум. И това не е било нещо силно диференцирано: отникъде е възникнало малко облаче, което, според мен, е по-правилно, по-коректно, да се нарича Единно или Синтетично съзнание. (рис. 9.1). От гледна точка на Него Самия, Синтетичното Съзнание и възникнало отникъде, тъй като Абсолюта е недостъпен за пряко възприятие и постигане (но в същото време Синтетичното Съзнание разбирало, че не се явява собствена причина и по този начин имало косвена представа за Абсолюта като за свой Създател). Религиозната философия като цяло и много хора с висок религиозно-мистичен опит казват, че всичко в света е Съзнание. Ето то е първата работа и е възникнало. То било Единно или Синтетично. Или аз мога да Го нарека Самосъзнание: ту няма ра

Рис. 9.1 Три етапа на творене на света

В Синтетичното Съзнание нямало никакви противоречия, тук имало непрекъсната цялостност. Това е този самия идеал, към който човек се стреми подсъзнателно, когато се казва, че той има много противоречия в живота, много несъгласуваност. Той се стреми към същото това първично състояние, когато от Абсолюта е било сътворено Единно Съзнание, тоест той се идентифицира с първия етап на творенето, когато има Абсолют, тоест Чиста Потенциалност, която се явява Източник на всичко, за Който вече няма източник и, Който е непостижим по никакъв начин, но се проявява косвено във всяка същност - и има Единно, Синтетично Съзнание, в което няма нито части, нито елементи, то не се разкъсва от никакви противоречия, а представлява само по себе си абсолютна целност и цялостност.

А какво е станало по-нататък? Сътворявайки (на първия етап) по-плътен, отколкото Той Самия, светът (Синтетичното Съзнание), Абсолютът му предоставил на него и всички останали създания и светове аналогична възможност, тоест възможност за творене на по-плътни светове; този процес на езотеричен език се нарича *инволюция*.

Как изглеждал следващият (втори) етап на творенето? Синтетичното Съзнание въобразило себе си на мястото на Абсолюта и е създало по-плътна, отколкото то самото, двойка светове, имитиращи вече съществуващата двойка (тоест Абсолюта и себе си). По такъв начин, на втория етап от творене (инволюцията) са възникнали вече три свята и към това вече когато Синтетичното Съзнание материализирало под себе си още два свята, то се е изменило само малко. По такъв начин, на втория етап на творене вече имало четири реалности (включително Абсолюта), от които първите две примерно съответствали на това, което е възникнало на първия етап (Абсолюта и Синтетичното Съзнание), а вторите две някак си ги копират, но на по-плътно ниво. Какво се е получило? (Погледнете средната част рис. 9.1.). Абсолютът останал на място (макар да се променил малко), Синтетичното съзнание се трансформирало в Синтетичен свят, а

по-долу се появил Качественият Свят като плътен аналог на Абсолюта и Предметен Свят като плътен аналог на Синтетичното Съзнание.

И така, на втория етап от инволюцията се получил тристепенен свят (и незримо витаещият над него Абсолют). И ето аз днес ще ви разкажа за това, а засега без да влизам в подробности, ще обясня, откъде се взели седемте фини плана на битието. Те възникнало на третия етап на еволюцията, който бил аналогичен на втория: на този етап Предметния Свят сътворил под себе си още четири свята, имитиращи ситуацията, възникнала на третия етап, тоест създал плътните аналози на Абсолюта (в Неговото състояние на втория етап на творене) на Синтетичния свят, Качествения свят и Предметния свят. В резултат на третия етап на творенето се получили седем светове, или планове на битието, вече познати на вас: атманически, будхиален, каузален, ментален, астрален, етерен и физически и, разбира се, вездесъщият Абсолют. При това атманическият план се получил като модификация на Синтетичния свят, будхиалният - като модификация на Предметния свят, менталният - като плътен аналог на Абсолюта (във варианта на Негово състояние на втория етап на творене), астралният план - като плътен аналог на Синтетичният свят, етерният - на Качествения, а физическият - на Предметния. Обаче аз няма да развивам тази тема, а ще се върна към втория етап на творене и трите свята, образували се на него. Надявам се, разбирате, че на него съответстват най-дълбоки, а поради това най-важни структури на човешката психика.

Синтетичен, Качествен и Предметен светове. Кой населява Синтетичния свят, как изглежда той? Него го съставят на първо място имената и други синтетични, тоест завършени, пълни образи на различни обекти. Качественият свят се различава с това, че в него има различни атрибути, свойства, качества, склонности, тенденции но няма никакви отделени обекти. Например, там има добро, но няма източник на това добро, както има магнитно поле, но няма магнитен заряд. В Качествения свят може да има противоречия, даже антагонизми, но няма обекти, по които те да се материализират: последните се намират в Предметния свят. Ако се обърнем към езика, то ще открием, че всички висши архетипи (и всички висши абстрактни философски концепции, ако те се намират в някаква степен разумни) имат пряко изражение в него.

Към Синтетичния свят се отнася този завършен обект, който в речта се характеризира с подлога и обикновено се изразява с име или местоимение. Когато ние наричаме човека по име (Василий Петрович), ние по този начин формираме неговия подсъзнателен синтетичен образ, който обединява в себе си неговата индивидуалност изцяло.

Когато говорим за Качествения свят, ние употребяваме описание: ние казваме: красив, безобразен, добър, зъл, ревнува. Всички думи, които се обединяват като граматическите категории глагол, прилагателно и причастие, се отнасят към Качествения свят. Към характеристиките на Качествения свят се отнася сказуемото, а също всички епитети, отнасящи се към подлога. В Качествения свят няма форми, но има цветове, в него няма музикални инструменти, но има ноти. Те с нещо напомнят света на рисуваните филми: обектът на Качествения свят може да се разтегли, може да се сплеска и, при това не става нищо с него. Тук няма граници.

И, накрая, Предметния свят. Той се отличава от Качествения с това, че там има части, има елементи и твърди граници, там има начало и има край. В простото изречение към него се отнася прякото допълнение. (Например, в изречението "Аз настъпих камък" думата "камък" е пряко допълнение.) И още в Предметния свят има несъвместимост и тя се появява само тук.

В Качествения свят няма никаква несъвместимост: Там всяка характеристика може да бъде наложена върху всяка друга. В Предметния свят това вече не е така: тук има граници и има несъвместимост. Ако говорим на психологическо ниво, човек може да притежава всякакви черти на характера и някак те се съчетават. Например, той може да бъде добър и зъл едновременно, в него могат да се съчетаят непримиримост и мекота и т.н. Ако вече описваме обекта на предметно ниво, ние попадаме в съвсем друга реалност, в съвсем друго пространство, например, в пространство от събития, където на вас ви се налага да избирате: или работите в една фирма, или работите в друга. Или

вие сте омъжена за един мъж, или сте омъжена за друг (поне, в нашата култура) и не тези неща не могат да се съвместят. Или живеете в един град, или живеете в друг или пътешествате от град на град - това са три варианта, несъвместими един с друг.

Надявам се разбирате, защо Качествения свят се съотнася с Предметния примерно по същия начин, както Абсолюта с Единното Съзнание: Качественият свят, от гледна точка на Предметния, е неуловим. Там има тенденция, но няма към какво да се заловиш, там няма нищо, което да се докосне. Но, в същото това време, Качественият свят създава Предметния. И тази триада: Синтетичен, Качествен, Предметен - се явява за психологията най-фундаментална. Универсалният архетип, състоящ се от Синтетичния, Качествения и Предметния аз наричам *Триадически* и той в нашата психика е представен съвсем не по-малко отчетливо, отколкото Диадическия състоящ се от архетипите Ин и Ян, които ние разглеждахме миналия път. Например, в речта ние обикновено ясно отделяме синтетичния, качествен и предметен компоненти, отделяме интонационно, а също по реда на думите в изречението.

Качественият свят - това е светлината без източника, доброто като качество, но не като конкретна проява. Това е възглед на еволюцията като на процес, който не може да се сведе към отделни събития, това е поглед на злото като на нисша степен на доброто. Ако говорим, че доброто - това е нещото, което твори Бог, а злото - това е нещото, което твори дявола, в буквалното разбиране на тези думи, то ние се спускаме в Предметния свят, защото само в него има конкретна фигура, която се явява източник на положителни постъпки, като, например, в приказките. Там има добър вълшебник и зъл вълшебник и те правят определени действия. По такъв начин, ако при вас в сюжета има добър и зъл вълшебник, то ние сме попаднали в Предметния свят, а когато ги няма, се намираме в Качествения свят.

И когато разговаряме с психологически клиент е винаги важно да се разбере, от какъв свят е дошъл и в какъв свят представя на нас своя проблем, защото ако тук сгрешим, ние няма да намерим общ език с него.

В качеството на пример ще ви разкажа популярен сюжет от будистката митология, а по-точно - от индийския фолклор, тоест устното народно творчество. При индусите и будистите има представа за шест свята, в които могат да се въплъщава душата на човека и астролозите, междувпрочем, е също добре да знаят за това, защото психологическите проекции на тези светове са проявени извънредно ярко.

Индусите казват, че човешката душа, въплъщавайки се, може да се роди в един от шестте свята или, по-вярно, в една от шестте серии светове. Още по-високо от тези светове се намира нирвана, тоест изходът извън въплъщения, но вече вие сте се въплътили, то самото най-висше въплъщение - това е животът в света на боговете. Когато човек (или друго същество) е натрупал много голяма положителна карма, то за известно време неговата душа се въплъщава в *света на боговете*, където всичко е абсолютно идеално, няма никакви проблеми, няма никакви противоречия - чист, с нищо не помрачен свят. И душата се намира известно време там, докато нейните заработки не се изчерпят, след което тя умира в този свят и се въплъщава някъде по-ниско. По такъв начин, светът на боговете - това е един вид рай.

Следващото ниво - това е малко по-долу, това е *светът на полубоговете*, или конкуриращите се полубогове. Там също всичко е изключително добре, няма никакви проблеми и мъчения, с изключение на едно обстоятелство: полубоговете постоянно се съревновават помежду си и изясняват отношения, занимават се с интриги, казано на наш език и се опитват да докажат, кой от тях е по-добре, кой по-зле, кой може повече и кой по-малко.

Следващият свят, в който може да се въплъти душата, това е *светът на хората*. И основно внимание в будизма се отделя на този факт, че когато душата се е въплътила в света на хората, то при нея има най-големи възможности да изживее кармата и да се върви към просветление, към нирвана и прекратяване на въплъщенията. На боговете и така им е добре, те, може би разбират, че нирваната - това е още по-висока цел, но те са толкова хармонични, на тях им е толкова хубаво, че никакви усилия те не могат да приложат. А ако душата се е въплътила в света на полубоговете, то там може да

възникне идея за това, да се поработи над себе си, да се вземе участие в еволюцията и да се помогне за освобождаване от страданията на живите същества, - но, уви, всички сили полубоговете насочват за взаимна конкуренция. А там няма никакви страдания, поради което също няма съществен стимул за това, да се отдръпнат от своите полубожествени интриги. (Междувпрочем, древногръцкият пантеон много прилича на света на конкуриращи се полубогове на индусите.) А ето при човека точно има възможност да се занимава със себе си и другите живи същества.

По-нататък вървят още три свята: *светът на животните*, при които няма достатъчно осъзнаване, за да се занимават със себе си и на които са свойствени различни животински качества; *светът на претовете* - гладни духове, които се изобразяват с дебели коремчета и много малки шии: те вечно се мъчат от глад и жажда, но никак не могат да се наситят; и, накрая, най-твърдите това са *адските светове*, където душата се въплъщава за големи прегрешения и в тези адове е предвидено голямо разнообразие - има студен ад, където всички мръзнат, има горещи адове, остри адове и т.н. в зависимост от отрицателните кармични натрупвания на душата.

В хороскопа също може да се види някакво влияние на всички тези светове, поне, в тяхната психологическа проекция. Ако при човека някъде има тригон между планетите, то в съответните области на живота му задължително ще се усеща влияние от света на боговете. Ако в картата има триъгълник, състоящ се от тригон, секстил и опозиция, то в съответните сфери от живота на човека ще се усеща влияние на света на полубоговете - аз мисля, че астролозите ме разбират. А на човешкия план на битието съответстват децили и тридецили, тоест аспекти от 36° и 108°.

Обаче и даже без отношение към астрологията, ако към вас дойде клиент и ви носи своя проблем от света на боговете, то това ще изглежда така, че проблеми на практика при него няма. Той може да я решава, а може и да не я решава. Той е хармоничен сам по себе си, той е дошъл при вас да сподели впечатленията от живота, да поговори за едно или друго - познато ли ви е? Той е дошъл, както се изяснява по-късно, за да потвърдите, че неговото собствено решение по интересуващият го проблем е правилно, или проблем въобще няма, а понякога просто иска да поговори с уважаван, разбиращ човек.

Ако се опитате да работите с този човек така, като че ли той се е явил от света на гладните духове, то вие след известно време ще се окажете (сами за себе си) в глупаво положение. А такъв подход е повече от вероятен, защото психотерапевтите сами, като правило, произхождат от света на гладните духове. Както е това психологическа проекция на света на претовете? Това е мощна неудовлетворена потребност, която буквално поробва човека. И ето той се мъчи от нея, но никак не може да я удовлетвори: той има отрицателна доминанта - това може да бъде страх, или някакъв комплекс, това може да бъде неувереност от нещо, някакъв отрицателен сюжет, за който само мисли. От добър живот не се става психолог, особено практически (това е емпиричен факт) и, като правило, при терапевта има такава негативна доминанта. И ако той сериозно възприема клиента, то, като правило, се идентифицира с него, тоест настройва се за това, че е дошъл негов събрат, също обитател на света на гладните духове, и се опитва на това ниво да намери общ език с него. А е дошъл съвсем не събрат, дошъл е опитен манипулатор, който събира около себе си пространството, концентрира енергия, намира се на безопасно за себе си разстояние от протичащото и щом се обърне сюжета, на него, като цяло му е безразлично. Поради това да работите и общувате с хора на тема техните хармонични аспекти е много опасно, защото там вас бързо ще ви разположат по удобен за клиента, но не за вас начин и, ловко ще ви включат в неговия сюжет.

Или друг вариант, много често срещан в семейната психотерапия. Идва жена с жалба от своя брачен партньор и разказва, колко е ужасен, как е невъзможно да се живее с него, как той я унижава, как я оскърбява. Обаче е напълно вероятно, че по принцип, като цяло, нея абсолютно я устройва това, което става с нея. Обаче нещо е накипяло в нейната душа и е нужно да излее някакво количество душевна отрова навън, заради което е и дошла. Ако започнем да разговаряме с нея, като че ли тя се намира в адско

пространство или в света на гладните духове, то вие много бързо ще откриете, че върви пълно несъответствие, некомплементарност, защото когато започнете сериозно да обсъждате с тази жена, каква именно отрова
е длъжна да посипе върху съпруга си, за да разреши кардинално ситуацията, тя ще каже: "Е, вие какво! Това не може! Ако му кажа такива думи, нали той веднага ще заболее! Той много ме обича и аз го обичам много, а това е главното!" И чувайки такива думи след като на главата на партньора в течение на час и половина се изливали негодувание и мръсотия, неопитният терапевт изпада в транс.

А причината е много проста: той е объркал световете, клиентката е дошла от света на полубоговете и на такива неща трябва да се обръща внимание винаги.

Струва ми се разбирате, че светът на боговете е вариант на Синтетичния свят, който спуска надолу (в Качествения свят) клонче, а след това го взима обратно и пак се оказва в удовлетворителна затворена ситуация. Или той може да спусне клонката даже на две нива по-долу, в Предметния свят: във вашият разговор се е проявила някаква конкретна вещ, вие сте я обсъдили, повдигнали сте я на качествено ниво, а след това като че ли само по себе си протича повдигане нагоре от качествено ниво на синтетично и при човека всичко хармонично се събира в едно.

Синтетична астрология. Тук работи *синтетичната астрология*, в която елементите съответстват на преходите между световете. Елементът Огън това е преход от Синтетичния свят към Качествения: Огънят поражда нови качества, или засилва наличните, или някак ги диференцира. Елементът Земя съответства на преход от Качествения свят към Предметния, елементът Въздух - от Предметния свят към Качествения, а елемента Вода - преход от Качествено ниво към Синтетично. Сравнете получената схема (рис. 9.2) с алхимическата схема (рис. 5.1.) и вие ще разберете генезиса на кабалистичната астрология от синтетичната.

Рис. 9.2 Елементи в синтетичната астрология.

Какво е това проработка на елемента Вода в синтетичната астрология? Това е способността да се намери от всяко състояние, което се явява качествен антагонизъм или поне противопоставяне, изход в интегрирано състояние, тоест да се намери цялостен обект, в който всички противоречия се събират и примиряват - тогава и вие попадате под архетипа на Единното, или Синтетично съзнание.

И нищо по-малко няма да ви помогне. Аз не казвам, че това е лесно, защото да се приеме, че в твоят живот има и покой, и движение, и тъга, и радост, и постоянство, и изменчивост, и негативни явления, и позитивни, и еволюция, и застой, и всичко това да се съедини в единно цяло, е необикновено трудно. Това е и проработката на елемента Вода.

Разпространената методическа грешка се състои в това, че човекът започва да го прави от предметното ниво, например, от нивото на събитията. Например, при него е протекло конкретно събитие: той се е огорчил в работата. Той се опитва да намери някакво друго, положително събитие и да като ги залепи заедно, да попадне на синтетично ниво. Обаче реално е трудно да се направи това, това е скок през качественото ниво. По идея, отначало е нужно от пространството на събитията да се

премина в област на Качествения свят, тоест да се направи обобщение, активизирайки елемента Въздух. И едва след това, намирайки се на качественото ниво, да се търси синтез. В такъв порядък това е получава по-естествено и органично за човека. Макар да има умеещи, които скачат през етаж, от синте-тичното ниво на предметно и обратно, но това е свързано с голяма загуба на енергия и информационни изопачения.

Модалност на времето. Хайде сега да разгледаме темата за времето. Как то се усеща под Синтетичния архетип, под Качествения и под Предметния? Оказва се, в субективното възприятие във всички тези три модалности течението на времето се преживява по различен начин.

Да започнем с усещане на времето под Предметния архетип. При това време има начало и има край. Вие усещате, че се намирате в рамките на определен времеви интервал, който някога е започнал и след някакво време ще завърши, при това в съвсем определени граници. И когато тези граници свършат, започва нов сюжет. Типичен пример: седи ученикът в училище в урок, той не знае урока, страхува се, че учителят ще го извика на дъската и поглежда часовника, "гони" времето и знае, че със звънеца това изморително очакване ще свърши.

На качествено ниво при времето има определени качества, но при него съвсем няма граници. Човекът казва: "Е, сега времената са по-тежки!" Или: "При мен сега е времето на зрелостта (старостта)". Или, да допуснем: "Сега съм зает!" Чували ли сте такава фраза? Тя не е напълно разбираема и ни се иска да се уточни: в каква модалност вие казвате това, качествена или предметна, ще завърши ли някога тази ваша заетост (и кога) или няма да завърши. Между качествената и предметната модалности има много голяма разлика, така че проследете себе си: в каква модалност вие казвате фразата: "Сега съм зает" на своите деца, роднини, познати,
колеги, подчинени, началството.

Ако имате предвид, че сте заети тази седмица, а след това всички свои работи ще завършите и ще се освободите, то това означава, че се намирате в предметната модалност. А ако вие нямате предвид никакви граници, а подразбирате, че няколко години назад (не помня, колко) при вас е започнал период на заетост и че не е видно, кога той ще завърши някога, то това означава, че вие се намирате в качествената модалност.

В рамките на Качествения архетип свойствата на времето могат да се натрупват едно върху друго: например, то може да бъде едновременно радостно, трудно, заето, младо.
Синтетичното време е съвсем друго. Ако качественото време ви обхваща, тоест намирате се като цяло в рамките на времеви поток, то на синтетично ниво вие се намират зад границите на този поток, тоест ако смятате, че времето е хоризонтална права, то се намирате извън нея.

За синтетичната модалност е характерен възглед, когато вие разглеждате процесът изцяло, от начало до край. Например, ако вие сте писател и пишете биография на някого, то вие осмисляне целия му живот, отначало докрай и, когато пишете за неговото детство или за това, какви са били родителите му, вие вече имате предвид да свържете неговия живот в единно цяло и да проследите това, как неговите ранни детски впечатления (а неговата майка с кърменето, да предположим, не го е дохранвала) са се насложили на неговото светоусещане в зряла възраст. Вие взимате неговата съдба, жизнения път изцяло и от гледна точка на тази цялостност разглеждате всички негови конкретни епизоди.

Междувпрочем, съществува психологически метод за работа, когато вие рисувате с тебешир, но не на дъска, а на пода, пряка линия, символизираща времето на живот на клиента. В началото на тази линия е раждането, някъде в средата сегашния момент (да предположим, че вашия клиент е на четиридесет години), а по-нататък - бъдещето. И вие го разпитвате за това, какво става сега, какъв е бил той на тридесет години, какъв на двадесет, какъв е бил на десет, какъв на пет и го вкарвате в буквален смисъл в тази тебеширена линия. След това вие го молите - петгодишния да погледне на себе си, четиридесетгодишния. И той стои в началото на линията и гледа в нейната среда. А след това му казвате: "А сега затвори очи и излез зад границите на линията настрани от нея и я погледни оттам!" При това, ако вие добре сте го настроили, при него се активира

Синтетичния архетип и той гледа своя живот като цяло и започва да вижда, какво ще стане с него по-нататък и някак преосмисля това, което е било

Въпрос за домашно: помислете дали сте склонни към осмисляне на времето и себе си в рамките на Синтетичния архетип и в какви модалности на времето обикновено се намират вашите познати, и какви времеви модалности те, обратното, не приемат?

Реч. А сега да разгледаме малко по-подробно, как модалностите от триадическия архетип се проявяват в нашата реч. Трябва да се каже, че те се проявяват в нея извънредно откровено. Миналия път ви разказвах, как се проявяват модалностите ин и ян, и мисля, че вие всичките ще се съгласите, че те са видими непосредствено: както при обкръжаващите, така и при вас самите. Съгласни ли сте? Ето така, триадическият архетип е виден съвсем не по-малко откровено - ако, разбира се, въобще знаете, че той съществува. Моята цел е да ви снабдя с достатъчно количество различни гледни точки: когато вие знаете, че има нещо, тогава го виждате лесно. И на тази тема има пример от живота.

Мой познат отиде на командировка на Колския полуостров и, като се върна, ми разказа за него. Аз го попитах: "А ти видя ли Северното сияние?" Той каза: "Да, много е красиво! Но ти знаеш, на мен ми го показаха, иначе можеше да не го видя." Аз питам: "Как така?" Той отговаря: "Е, аз излязох там с местен сътрудник, той повдигна ръката си и показа: ето, гледай, Северното сияние. И аз го видях. А ако не го бе показал, нямаше да го видя."

Приблизително така са устроени архетипите. Ако вие знаете, че ги има, вие ще ги видите много леко. В най-простите фрази на руския език има подлог, сказуемо и пряко допълнение. Например, да разгледаме изречението: *Иван Пафнутиевич работи в градината*. Подлога - това е името, тоест *Иван Пафнутиевич*, сказуемото е *работи*, допълнението - *в градината*. Синтетичният архетип тук е представен от подлога: Иван Пафнутиевич; Качествения архетип е представен от сказуемото: работи; Предметният архетип - с допълнението: в градината.

Може да бъде по-разпространено изречение: *Разгорещеният Иван Пафнутиевич без умора работеше в лятната градина*. Тогава е разбираемо, че към Синтетичния архетип се отнасят подлога и неговите характеристики, тоест това, по повод на което в следващото изречение ние ще кажем "той". Ето какъв е той - *разгорещеният Иван Пафнутиевич*, при нас той върви под Синтетичният архетип. А това, което той прави - *работи неуморно*, върви под Качественият архетип, а *в лятната градина* - под Предметния.

Ние разгледахме литературни, писмени фрази. А когато човек произнася фраза в разговора, на глас, той, като правило, акцентира своя водещ (тоест активен в дадения момент от времето) архетип - например, премества думите така, че намиращата се под него дума се поставя на първо място или под интонационно (логическо) ударение. Има и други начини за акцентиране в думите на всеки архетип и ние с вас малко сега ще се позанимаваме с такъв анализ.

Ако човек произнася фраза, повече или по-малко граматически неутрална и в нея няма никакви логически ударения, то обикновено тя дава продължение, в което ясно се показва модалността. Например, да разгледаме такава неутрална фраза: *Оксана обича мъжете*. Представете си, че на вас ви е нужно да продължите тази фраза, акцентирайки качествената модалност. Как може да изглежда такова продължение? Например: *Обича ги тя*. *Много*, - с логическо ударение на думата *обича*. Защо думата обича стои на първо място в изречението и към това вече под логическо ударение? То издава Качествения архетип. А в последната фраза ("*Много*") всички думи са изпуснати, това е силно елиптична (тоест съкратена) фраза, в която е останала само една дума, но затова пък в качествена модалност.

Значи, ако ние чуем такъв текст разбираме, че над човека, който я произна-ся, стои много отчетливо изразен Качественият архетип. Хайде да помислим, как би изглеждало продължението, ако над човека е стоял Предметният архетип? Синтетичният архетип? Предлагам свои варианти на продължение.

Оксана обича мъжете. Павлик особено. В неделните дни. Чувствате ли, духа въздуха на Предметния архетип? Тук вече от него никъде не можем да отидем.

А как ще изглежда продължението на тази фраза под Синтетичния архетип? Например, ето:

Оксана обича мъжете. Такава е тя. Героиня - любовница. Какво означава "такава"? Това е дума, зад която могат да стоят всичко, независимо какво е всякакво качество, всякакво обстоятелство. Думите, които имат висша степен на неопределеност, като правило, вървят под Синтетичния архетип. "*Героиня - любовница*" - това е нарицателно изречение, което се състои от един подлог.

Хайде да разберем още един пример. Значи, запомнихте: значимите думи се поставят отпред и те, като правило, обозначават водещият архетип.

Лариса обича да работи. Кое тук е качественото продължение? Например, такова, вие усилвате темата: *Лариса обича да работи. Обича да работи*. Във втората фраза е виден елипсиса, в нея няма подлог, има две думи и двете се отнасят към Качествения архетип. Ясно е, че вие се намирате на качествено ниво и ето ви я така, Лариса, и възприемате. За никакви подробности не става дума.

А сега при нас се активира Предметният архетип: *Лариса обича да работи. Да подстригва коси и бради, да подравнява мустаци и бакенбарди*. Тук при нас има инверсия (би било нормално да се каже: "да подстригва коси и бради"), тоест логическо ударение е върху прякото допълнение ("коси", "мустаци") и това означава, че тази инверсия показва акцентиране на Предметния архетип.

И накрая, продължение в синтетичната модалност. Тя често се задава по метафоричен начин. Ако вие не можете да наречете обектът с една дума, то вие задавате метафора. Метафора от друга област преди да се осъзнае и свърже с дадения текст, задължително се интегрира, тоест съединява в единен образ. В нашия случай това може да изглежда така:

Лариса обича да работи. Като птица, летяща над гнездото и хранеща птиченца. Втората фраза е елиптична, тук е изпусната дума, но в устната реч това е нормално. Ето ката, тази фраза изцяло е метафора, поради това от нашето подсъзнание се възприема под Синтетичния архетип.

Поетите често ползват този прийом, акцентирайки по този начин самият Синтетичен архетип. Пример от Пушкин, от "Медният Ездач".

Но ето, наситен е от разрушение
И уморена от буйство нагло,
Нева обратно се повлякла
Със своето любувайки се възмущение
И изпускайки небрежно
Своя добив. Така злодеят,
Със своята свирепа шайка
В селото втурнат, чупи, реже,
Унищожава и граби, на воплите скърца със зъби,
Насилие, война, тревога, вой!..
И, с грабеж обременени,
Страхувайки се от пагони, изморени,
Бързат разбойниците вкъщи,
Заграбеното ронейки по пътя.

Още един пример: сценка. Жена посреща дошлия си мъж и казва на прага: "*Дойде. Заяви се. Мъж се наричаш. Каквото си донесъл, това и ще ядеш*". В този текст има почти едни глаголи - значи, че има силен акцент на Качествения архетип.

А сега хайде да определим този текст, да го преведем в предметна модалност: *Дойде си вкъщи. Висиш ми на главата. Ще ядеш това, което си сложил в хладилника* - този текст (произнесен с логическо ударение на думата *хладилник*) вече ясно акцентира Предметния архетип.

Обърнете внимание, че ругатните в предметната модалност обикновено са по-оскърбителни, от качествените, но най-лошо е, разбира се, синтетичната модалност, поради това там човекът и ситуацията се взимат изцяло. Чисто качествената модалност малко увисва във въздуха: в нея се усеща пространството на полубоговете (или

полудяволите, всеки път различно), но като цяло тя обикновено звучи слабичко: Синтетичният и Предметният архетип нерядко се преживяват по-силно.

При силно активиране на Синтетичния архетип понякога неволно звучи рима, появява се постоянен размер: не случайно ви четох стихове: *Заяви се, откакто от небето се спусна. Гладен като вълк, тракат му зъбите. Продупчен джоб. Холера за теб, а не в устата къс* (всичко това са непреводими игри на думи от руски - Б.п.). Обърнете внимание на особеностите на този текст, който го свързва в единно цяло: римите, определен ритмичен рисунък, алитерация на "о", сравнение от друга област (от света на животните). "Продупчен джоб" се казва не в този смисъл, че мъжът има дупки на джоба, а по повод на това, че той прилича като цяло на продупчен джоб. Синтетичен архетип.

А сега ви предлагам малко упражнение. Погледнете изречението: *Петя се заблуди в гората*. Помислете как бихте могли да го продължите, за да се акцентират Синтетичния, Качествения и Предметен архетипи. Помислете какво продължение за вас е по-страшно: предметното, качественото или синтетичното. И още една задача. Разгледайте изречението: *Седмина черни конници в ранното утро буйно скачаха по горския път*. Пробвайте да го преведете на синтетичен език, на качествен език и на предметен език. Как да се направи това? Представете си, че пред вас се намира човек, който отчетливо разбира само синтетичната модалност и се опитайте да му предадете информацията, съдържаща се в това изречение и, аналогично за качествената и предметна модалности. Помислихте ли? Предлагам ви свои варианти, но е съвсем възможно при вас да се получат по-добре.

Петя се заблуди в гората. Вървеше, вървеше и се заблуди в гъстата страшна елхова гора. Това е качествено ниво.

Петя се заблуди в гората. Преди седмица. Родителите и съседите го търсят. Бяха в мечата бърлога, цялата тайна прегледаха, няма го никъде. Това е предметно ниво.

Петя се заблуди в гората. Нещастният. Остави сирачета. Сам-самин. Това е синтетично ниво.

Фразата за черните конници аз преведох на синтетично ниво така: *Седмина скачачи. Гонитба. Горско утро*.

На професионалния комуникатор е нужно свободно да владее всички архетипи без изключение, а също преходите между тях. Само тогава вие ще можете тактично да управлявате партньора или социалната ситуация като цяло. Наивният човек, желаейки да преведе партньора в качествена модалност, ще му задава въпроси, започващи с "как" и "какъв", а желаейки да активира предметна модалност, ще задава въпроси, започващи с думите "какво", "къде", "кога". Това работи, но грубо. Изкусен в общуването човек и напаснал отношенията с архетипите, ще ви погледне някак специално, ще направи особено движение, активирайки при вас, например, Предметния архетип на физическото тяло и вие волю-неволю ще преминете към конкретността, макар това за вас може да бъде и несвойствено. Ето това е владеенето на архетипите.

А сега някои резултати от обсъждането.

Синтетичната модалност - това е име или местоимение. Подлога в изречението.

Качествената модалност - това е качество, действие, прилагателно, наречие, глагол, сказуемо в изречението.

Предметната част на изречението - това е прякото допълнение, обектът, над който се извършва действието; предметът, който не се явява подлог. Ако е активна синтетичната модалност, то обектът се назовава като цяло, или се назовава абстрактно, неразкрито качество, по повод на което на вас ви се иска да зададете въпрос-уточнение: "какъв", "от какъв род", или: "А кажете още нещо, така не разбирам."

Ето типичен пример. Идва човек, запознава ви със свой приятел: "*Това е Андрей*". Е нека да ви каже още нещо за себе си, иначе няма за какво да се хванем. За него този Андрей е приятел от детството, това е целият свят, а за вас какво е? Нека кажем нещо

на качествено ниво. *Това е Андрей. Той е весел*. Вече е по-лесно. *Има будилник в джоба си*. Сега вече Андрей съвсем се е опредмети.

Качествената модалност поставя акцента върху действието, качеството, на глаголите, при което това са такива качества, че от тях може да се предложат алтернативни и действията също могат да се заменят с алтернативни. Например, във фразата "*Конниците скачаха буйно*" може да се замени с думата *скачаха*: може, но и съвсем не са скачали, а се носили в галоп. А в случая на синтетична модалност никакви замени не са възможни. Нещо е казано и не може да се каже по друг начин, или това ще бъде съвсем друг обект: тук вариациите са невъзможни. Така, а не иначе.

Предметната модалност поставя акцента върху обстоятелствата, подробностите. Тук е важно къде, накъде, разпространен е винителния падеж - какво, или родителния падеж - кого, какво. И са възможни вариации, други обстоятелства, други подробности.

Синтетичната модалност задава обекта, за който става дума и който се намира във фокуса на разглеждането. Качествената модалност в много случаи задава функцията на този обект, какво прави той, как е устроен. А предметната модалност определя приложението на тази функция към конкретния материал.

Пример: *Аз се родих в Новосибирск*. "*Аз*" е обектът на вниманието, разглеждането, тоест тук е налице синтетична модалност. *Родих се* - това е функция, качествена модалност. А къде конкретно се родих - "*в Новосибирск*" - това вече е предметна модалност.

Синтетичната модалност - това е идея. Качествената модалност - това е намерение, или символична или аспектна проработка на тази идея. А предметната модалност - това е конкретното действие.

Триадата *идея - намерение - действие* е много характерна за психическата дейност. Например, седите у дома, занимавате се с нещо и изведнъж при вас възниква идея: *добре е да похапнете*. Вие чувствате глад. Но би било *добре да хапнете* - тази идея още не е проработена. Обаче е дошла и вие започвате да я разработвате. Вие мислите, как сега ще отидете в кухнята, как ще вземете продукти от хладилника, включите печката и т.н., но всичко това върви при вас на качествено ниво. А след това ставате, отивате в кухнята и фактически готвите самата тази храна: взимате конкретни продукти, режете ги, смесвате, печете, варите и т.н. При това разработката на аспектите от дейността обикновено върви на качествено ниво, когато вие решавате въпросът за това, какво е нужно, за да осъществите вашия план: как да се разгърне насоката на дейност: донесе, приготви, отвори, свари.

Синтетичната модалност винаги се съпровожда с универсален символ, обединяващ всички качества на дадения обект. Например, емблемата на фирмата винаги подразбира синтетична модалност, също както и длъжността на Генерален директор на фирмата, или Съвет на директорите на фирмата като такъв. На качествено ниво се намират отделните директори на фирмата, отговарящи за едни или други направления (аспекти) на нейната дейност. А на предметно ниво се намира началникът на отдел, който се занимава с конкретни разработки.

Ако говорим като цяло, то синтетичната модалност се отнася към субекта, качествената - към въздействието, а предметната - към обекта на въздействие. Методът се отнася към качествената модалност, а инструментът - към предметната.

Обаче хайде да поговорим малко по-конкретно. Макар основните определения да са ви познати, узнаването на модалностите и свободното им владеене - това е съвсем друга тема. Имам чувството, от вашата реакция, вербална и невербална, че аз в много бързо темпо ви преподавам чужд език. А сега да поговорим малко за този език.

Синтетичната модалност това е определение, изискващо дешифриране. За самия човек то ще обозначи обекта като цяло и, макар за вас може да бъде неразбираемо, какво стаи зад него, за него съвършено всичко е ясно. Ако при вас тече обръще-ние към синтетичната модалност, то нерядко вие слабо разбирате, за какво става дума. Например: *запознайте се, това е Иван Петрович*! И вие самите сте длъжни да извлечете някакви качества, някакви подробности от него самия. Докато това не ви е някак описано, това за вас е нищо, това е име, зад което не стои нищо.

Още няколко примери за фрази и изречения в синтетичната модалност. *То е и това е всичко*. Неописуем гражданин. Неописуем, като че ли е прилагателно. Но когато думата се среща в речта: "*Аз срещнах такъв човек! Той е неописуем, съвършено неподражаем*!" - то тя явно се отнася към синтетичната модалност, защото е необходима да се дешифрира. Характеристиките, които се отнасят към Синтетичния архетип, като правило, трябва да се разгърнат, те сами по себе си нищо не казват по своя пряк смисъл. *Необикновено дете. Най-капитална жена*. Какво стои зад този епитет, когато се употребява в речта, е съвсем неразбираемо. Или, например, една моя позната имаше обичай по повод когато някой или нещо казва такава фраза: *Изключителен по своето съдържание*! В същия род е израза: *Изпълнен с необичайни достойнства*. Към Синтетичния архетип се отнасят всякакви сравнения, метафори: *Орел, истински орел. Това не е човек, а е диамант*. Ако кажете за човека, че той е досадник, или че има досаден характер, то това са качествени характеристики. Но ако вие кажете за него: *Фундаментален досадник. Досадник и с това всичко е казано* - то това вече е синтетично ниво. Тук досадността вече престава да бъде черта от характера, а става пълноценно всепоглъщащо име.

Освен метафората, която веднага ни повдига на синтетично ниво, има още такъв прийом, като съчетание на несъчетаемото, което автоматично става метафора и поради това също ни повдига на синтетично ниво. Например, искайки да наругаете лош лектор, вие можете да го охарактеризирате така: *улично куче с университетска диплома*. В тази характеристика има особеност: нейното начало и край не се съчетават и, волю-неволю, за да я разберат, вие трябва да създадете някакъв единен образ и да го наложите на човека, което ще ви повдигне на синтетично ниво. Други примери: *Аз зная едно. Искам едно. Ето, гледам те, слушам те и ми се иска едно: да се удавя*! В последната фраза върви синтетично събиране на целия този образ, който имам от партньора, който е влязъл в мен и аз го казвам с една дума.

Такива характеристики като: *нашата Галя, моята позната, роднина, гений на века, местния мъдрец* - всички те са неразкрити и се намират под Синтетичния архетип.

Хората, които умеят в подходящи и неподходящи случаи да говорят в синтетичната модалност, са социално отделени. Те значително по-енергично се виждат, те са значително по-изразителни. При тях по-леко и по-ярко се проявява същността. И макар това, което ще ви предложа сега е не лека задача, вие все пак си я запишете и постарайте да се позанимаете.

Упражнение. Във всички ситуации развивайте при себе си метафоричен строй, метафорично възприятие, развивайте у себе си способност да изразите своето впечатление или впечатлението от човека с една дума или кратка метафора. Единен образ може да бъде сравнението с нещо обикновено, но това трябва да бъде не просто подходящата дума: той трябва да бъде обемащ, трябва да проникващо в себе си. При това вие проработвате елемента Вода и, при вас тече интегриране на собствения живот и собствената личност - по закона на резонанса, тъй като вие усвоявате Синтетичния архетип.

Много добре се усвояват модалностите в битови ситуации - например, личните представяния. *Запознай се, това е Вика. Тя е добре. Обича ни. В неделните дни идва и пържи картофи*. Забележете, как ние се спускаме надолу по модалностите: синтетична, качествена, предметна. *Това е Виктор. Той е мъдрец. Майстор на афоризма*. *Знае наизуст Прутков*. Тук ние също се спуснахме надолу, от синтетично ниво до предметно. Обърнете внимание, доколко добре звучат тези текстове. В тях отначало по синтетичен начин се обозначава обекта, след това се коментира на качествено ниво и в заключение се оформя на предметно.

В това (в много отношения) е затворено изкуството да общуваме, изкуството на обаянието. Знаете ли вицът, в който един млад човек попитал как да се държи в обществото. Дали му такава препоръка: отначало говори за вкусовете, след това за родните, а след това нещо за философия. И ето, желаейки поканен на вечеря да направи добро впечатление на девойка, юношата се приближил до нея и задал три въпроса. Първият: "Обичате ли ябълки?" Девойката отговорила: "Не". "А имате ли брат?"

"Не". "А ако имахте брат дали той щеше да обича ябълки?" Разбира се, получило се глупаво, но по принцип, както забелязахте, съветът съвсем не е бил глупав, просто изпълнението малко куцало на предметно ниво.

Има определени схеми за взаимодействие на модалностите, които придават плавност на течението на всяка ситуация. Ако вие проследявате това, то първо, по-органично се вписвате в нея, а второ, когато човекът се държи някак не както трябва, но вие съвсем не разбирате в какво се състои работата, то, като правило, се наблюдават резки нарушения на правилата на модалностния преход. За тези правила би следвало да се разкаже по особен начин, но ако вие за начало просто се научите да проследявате модалностите, то това вече е твърде много.

Например, ето фраза, която също се явява сама по себе си последователност от архетипите Синтетичен - Качествен - Предметен, но спускането става твърде бързо, а поради това текстът не звучи добре: *Здравей, Наташа! Ти си очарователна*. *Особено нослето в профил*. Възпитаните хора не говорят така, защото *очарователна* - това е почти Синтетичен архетип. В тази дума конкретните неща са малко, поради това трябва по-конкретно да се каже, с какво тя е очарователна, обаче без да се слиза на предметно ниво. *Ти изглеждаш очарователно, особено когато се усмихваш*. Това вече е по-леко.

С други думи, искам да кажа, че най-добре е да се сменя архетипа тогава, когато той е поработил известно време и сам е готов да отстъпи място на следващия и ако забележите и отчитате такива моменти, то при вас постепенно ще се появи това, което се нарича обаяние и лекота в общуването.

Сакрална психология на Джийн Хюстън

Както ви обещах в хода на нашия курс от лекции ще ви разкажа за най-интересните, според мен, разработки на съвременната западна психология. И във връзка с триадичния архетип ще ви разкажа за много известната в Америка психоложка, която се казва Джийн Хюстън. На руски език нейни книги още не са превеждани, но, независимо от това, в своята родина тя е едно от първите лица на хуманистичната психология. Направлението, което Дж. Хюстън развива в психологията, тя сама нарича така: "Сакрална психология". Концепцията на сакралната психология по своя основен смисъл е близо до триадичния архетип, така че нейните чисто философски корени ще ви бъдат сега по-понятни. И на мен ми се иска да ви разкажа за тази психоложка и за нейната теория и практика, които в някои отношения полезно се отличават от другите психологически теории и практики.- На мен лично теориите и практиките на Дж. Хюстън са ми вътрешно близки и, много неща, за които тя е писала, аз на практика се опитвах да възпроизведа, със съществени за себе си резултати.

Ще ви разкажа за идеите и методите на Дж. Хюстън, на първо място опирайки се на съдържанието на нейната книга, която излязла в САЩ през 80-те години и се нарича "Possible human", което в приблизителен превод означава "Възможният човек", тоест човекът, какъвто би могъл да бъде.

Психологията на Джийн Хюстън полезно се отличава от другите с това, че те не са пресметнати за непосредствено решение на конкретни проблеми. Тя на първо място се занимава с развитието на възможностите на човека. И втория момент, отличаващ Дж. Хюстън се състои в това, че тя има философско и теологично образование и голям хуманитарен кръгозор и всички практики, които тя предлага, засягат във всеки човек нещо дълбоко в неговия вътрешен свят и понякога му дава съществен импулс за развитие.

Ще ви разкажа няколко такива практики просто затова, защото при всеки психолог-практик трябва да има не само запас от теоретични знания, но и запас, ако искате, на начини за развличане на клиента. В хода на терапията с клиента трябва да се разговаря за нещо. Най-лошият начин да бъде развличан, според мен, това е да се разказва за психологическите теории, които вие знаете. И, независимо от това, макар мнозина да тръгнат по този път, аз смятам, че това е неправилно.

Следващото упражнение е типично да психологията на Дж. Хюстън: то предпола-га активно участие на въображението на клиента и го свързва с високите архетипове; хайде да пробваме да го изпълним направо тук, на лекцията. То, както ми се струва, е

особено полезно за клиент, на който трябва да се развие кинестетично чувство, а при него работи добре зрителния канал (това е напълно вероятно в случая, когато елементът Земя в хороскопа е силен, но ронен, а елементът Огън е хармоничен). Следващият текст чете терапевтът, а клиентът седи и слуша - послушайте и вие, това е вариант на лек транс.

Разговор с мъдростта на тялото. Седнете уютно, отпуснете малко тялото и го погледнете от края на пръстите на краката до темето. И го отпуснете в същата последователност. След това го повторете отново и ще забележите, че сте се отпуснали още малко.

Сега си представете и го преживейте толкова ярко, колкото можете, че вие се намирате на върха на планината и търсите път надолу. Вие виждате скалиста стълба, извиваща се надолу и вървяща около планината. Вие започвате да се спускате по нея. Понякога склонът е каменист, с големи закръглени камъни, но вие продължавате бавно да се спускате надолу, предпазвайки се от скалите. В края на краищата отивате в подножието и откривате врата, която води навътре в планината. Вие отваряте тази врата и откривате себе си в дълъг и красив коридор. Вие разбирате, че навлизате вътре в планината, но можете да се доверите на този път. Инстинктивно чувствате, че това е място за обновяване и обучение, място за възстановяване на силите на своето тяло. Позволете си да се огледате. Можете да бъдете удивени, виждайки на стените картини, изобразяващи прекрасни пейзажи или фантастични портрети на клетъчни структури. Оглеждайки се наоколо, вие бавно вървите по-нататък, постепенно се приближавате към центъра на планината. В края на коридора виждате врата с надпис: "Този, Който Знае Истината За Здравето". Отворете вратата и влезте в тази интересна стая и ще видите човек или друго същество, което знае всичко за вас, което представлява вашата телесна мъдрост и има достъп към милиони битове информация, засягаща вашето здраве и начините за негово подобряване.

Вие сядате срещу това същество и му задавате общи и специални въпроси за себе си. Не изисквайте отговори от него. Разрешете си да пасивно да възприемате това, което идва към вас. Този, Който Знае Истината За Здравето ще се обръща към вас с думи или образи, или, може би, даже мускулни усещания. Разрешете си да се отпуснете, да възприемете това, което той говори, бъдете внимателни към това.

Хайде за минута да послушаме това същество. Когато почувствате, че ви е казало всичко, което е искало да ви каже и не по-рано от това го попитайте: какво мога да направя за себе си? Хайде още минутка да го послушаме. Когато то завърши своето съобщение, благодарете му за предложената мъдрост и разбиране, получени от вас. Излезте и акуратно затворете вратата зад себе си, повторете вашият път към върха на планината, почувствайте вашето тяло, интегриращо ново знание. Когато вие стигнете до върха, отворете очи и усетете тялото си сега, в това познато място. Станете, поразходете се. И сега изтанцувайте откритието, което сте направили.

Този транс трябва да се чете значително по-бавно, отколкото правя аз сега и някак индивидуално на дадения конкретен човек. Ако вие добре почувствате състоянието на своя клиент, то вие ще съумеете да му помогнете да осъзнае тези истини относно здравето си, до които той сам не успява да стигне.

Дж. Хюстън пише: "Реакциите на този транс могат да бъдат най-различни. Например, една жена, която обичала да търси съвети от всички по повод на здравето си, влизайки в тази стая, открила мърморещ старец, който изджавкал към нея: "Какво по дяволите искаш? Ти самата знаеш отлично какво трябва да се прави. Махай се от тук и го прави!" И безцеремонно я отпратил навън".

А сега интересна техника, свързана с преживяването на нашето възприятие. Това е също извънредно остра тема, тъй като нашето възприятие - и зрително, и слухово, и смислово е твърде и твърде догматично: това, към което не сме привикнали или не умеем да възприемаме, не възприемаме за нищо на света. Някъде четох, че когато се

срещат хора, то сюжетът на техните по-нататъшни отношения в двойката се решават в първите пет секунди. В тези пет секунди мъжът успява до погледне женските крака, а жената - мъжките очи. А сега помислете, къде е затворена повече информация?

Ако разговаряте с човек, то ваше свещено задължение е да знаете неговото име и цвета на очите. И, независимо от това, малцина винаги помнят и едното, и другото. Ако сте визуали, които, естествено, гледате всичко на света, но кинестетиците и аудиалите въобще не забелязват такива неща.

Психологът е длъжен да умее да осъзнава своите възприятия във всички модалности на органите на чувствата. И на тази тема Дж. Хюстън предлага такава медитация. Чуйте я.

Изчистване стаята на възприятията. Затворете очи и се фокусирайте върху равномерността на вашето дишане. В съответствие с този ритъм влезте навътре в себе си. Представете си, че вие пътешествате по кръвоносните съдове на вашето тяло, транспортируеми, като малка частичка от вашата кръв. Започвайки от големия палец на вашия крак, преминете през крака по големия артериален канал, докато не достигнете таза, след това отидете нагоре през гръдната клетка. Обърнете внимание на нещата, които виждате по пътя си: светещите решетъчни кухини на белите дробове, равно увеличаващото се и съкращаващо се сърце, бронхиалните стволове, разклоняващи се като морски анемони. Качвайки се през вените и артериите от шията в лицевите мускули, вие ще се окажете на планините и долините от кората на главния мозък.

Сега преминете през хипофизната жлеза или третото око, мястото между очите, мястото на вътрешното виждане. Тук вие виждате дома. Домът на чувствата. И златен ключ с вашето име. Отворете вратата с него и поставете ключа в джоба. Влизайки вкъщи, вие виждате всякакви видове чистещи инструменти: кофи с вода, прахосмукачки, парцали, метли, гъби и много други неща, засега непонятни за вас. Там има още големи кофи и торби за боклук. Това е всичко, което ви трябва за изчистването.

Сега влезте направо в стаята и открийте себе си във визуалния център на вашия мозък. Това е стаята на виждането. Обиколете я, забележете запрашените ъгли, затъмнените прозорци, купчината прегорели лампи и боклук. Сега се захванете с изчистване, връщайки се в хола за снаряженията, които ще ви трябват по време на чистенето. Почистете хора и стените, избършете и отворете незакопчания прозорец, изчистете запрашените завеси, изхвърлете събрания боклук, хвърлете толкова усилия за това, колкото можете. Изчистете прахта от мебелите и въздуха. Нека ви помогне вятъра. Когато изчистите стаята и сте събрали целия боклук, преминете през нея. Започнете да танцувате в нейния сияен блясък, почувствайте светлинния поток на вашето зрение. Погледнете в прозореца, вижте светещия и светъл свят, като че след голям дъжд, когато се показва слънцето.

Когато почувствате, че изчистването вече е станало, вие можете да излезете през същата онази врата, през която сте влезли, можете да оставите там ключа и след това тихичко да отворите очите.

Ако медитацията е била успешна, то вие, поне ще виждате света по-ярко, отколкото е бил. Може би, вие ще видите още нещо. Например цвят, който по-рано не сте виждали, или форми, които по-рано не сте виждали. Междувпрочем за формите. Вече ви казах, че когато гледаме към клиента е важно на *какво* обръщаме внимание. Цветът на очите ние, разбира се, забелязваме, но също обръщаме внимание на формата на очите, а също на степента на затвореност на клепачите. Това е нещото, което носи много голяма информация - даже ако вие не го интерпретирате, а просто гледате.

Очите могат да бъдат широко отворени и напрегнати, а могат да бъдат отпуснати и полуприкрити - това е много характерен хипнотичен поглед; освен това, очите могат да бъдат просто затворени и със здраво стиснати клепачи. Това, което казвам е очевидно - не е очевидно това, че вие трябва постепенно да обръщате внимание на това. Погледът на психотерапевта трябва през цялото време да проследява различни аспекти на

битието на клиента: веднъж в минута трябва да погледнете в очите му; веднъж в минута (в друг момент) трябва да погледнете осанката му, веднъж на две минути сте длъжни да регистрирате тембъра на гласа, темпото на говорене и т.н.

Ако имате навик за такова постоянно наблюдение, то протича следното. Под влияние на напрегнатостта на взаимодействието вашето подсъзнание отключва вашите сензорни канали, тоест вие престават да възприемате, къде се намира клиентът, какво прави, как изглежда и започвате да взаимодействате с него по вътрешен начин вътре във вас, като по този начин съвсем губите контакта с реалния човек. След известно време вие може да откриете, че него го няма в стаята, а вие не сте забелязали това. И, за да не стават такива неща, трябва да знаете конкретно, предметно, на какво сте длъжни да обръщате внимание.

Представете си следната ситуация: вие общувате с нов за вас човек. Ето той си е отишъл. В този момент вие сте длъжни да съумеете да попълните анкетка, с няколко пункта по всеки от вашите сензорни канали (тоест по сигналите на органите на чувствата): и по това, което сте видели, и по това, какво сте чули, и по това, как сте възприели неговите кинестетични характеристики. Ако вие имате добра кинестетика, то вие сами, със своето тяло, също сте почувствали този човек по някакъв начин. Неговият глас по някакъв начин е влязъл във вашето тяло, неговите погледи са влезли във вашето тяло и т.н. Тогава вие ще съумеете да прочетете и отчетете собственото тяло. Предлагам ви в качеството на полезно упражнение да си съставите такава анкетка, включвайки в нея както това, което на вас ви е лесно да запомните, тъй като обръщате внимание на такива неща, така и на това, което вие въобще никога не гледате. Постарайте се, усвоявайки своята анкетка, постоянно да я разширявате, включвайки качествено нови за вас фактори на наблюдение. В качеството на основа или начало за вашата анкета може да вземете следната.

Анкета за наблюдения

Визуален аспект:

ръст (висок, среден, нисък)

цвят на косата, очите, оттенък на кожата на лицето

размер на очите, носа, особености на устните и линиите на устата

...

Кинестетичен аспект:

особености на осанката и положението на главата

подвижност на шията

свобода (закрепостеност) на движението на ръцете, краката, туловището

тип дишане (често, рядко, гръдно, коремно, ...)

особености на разположението на тялото в пространството и по отношение на партньора

...

Аудиален аспект:

темп и тембър на речта, други негови особености (височина и сила на звука, тяхна вариативност или постоянство)

големина на паузите

особености на употребата на думите и приетите граматични конструкции

Обонятелен аспект:

миризма на човека (и неговите дрехи) или отсъствието и

приемани аромати (парфюм, одеколон и т.н.)

реакция на човека на миризми или тяхното отсъствие

Ние с вас продължаваме темата за личността и нейното развитие, която за Дж. Хюстън се явява основна. За нея е характерно това, че тя винаги встъпва като практик. Въобще има психолози, вървящи някак от теорията (и аз смятам себе си отнасящ се към

тази категория) и има психолози, вървящи от практиката, и авторката на "Сакрална психология", безусловно се отнася към тази категория. Тя има огромен практически опит от работа с хората, основно, групов, в най-различни страни и култури. И тази нейна типология, за която ще ви разкажа сега, се явява обобщение на голям емпиричен материал.

"*Нашите знания до 1965 година с ЛСД и по-късните, без използването на наркотици, ни доведе до това* - пише Дж. Хюстън - *че ние наричаме шестетажна типология на процеса на въображението, съответстващо на четири нива на психиката*."

И сега ще разгледаме тези нива на психиката и ще ги съотнесем с тези схеми, които ви описвах в предишните лекции.

Ние наричаме ето тези нива на психиката така: първо - сензорно; второ - паметно-аналитично или психологическо; третото - символично, и четвъртото - интегрално. Още един път: сензорно, психологическо, символично и интегрално.

<u>На първото</u>, най-повърхностно, сензорно <u>ниво</u>, въображението се възприема като случайни цветови шарки, от типа на шахматната дъска и други, както тя пише, идеоретинални конструкции. (Ето тези образи, които възникват, ако, например, натиснем малко очите.) *Въображението може да стане по-специфично, с картини, сцени, личности, но то е несвързано и няма никакво конкретно значение.* Това е, ако говорим на нашия език, например, непосредствената дейност на сензорните системи, зрителните нерви.

"*<u>На второ</u>, психологическо (паметно-аналитично) <u>ниво</u>, субектът започва да изследва своето психологическо (вътрешно) пространство. В този стадий въображението става по-рефлексивно или аналитично. Субектът, тоест човекът, изучава своето минало - проблеми и възможности; понякога това прилича на психоанализа. Вербалната, тоест словесна и визуална памет тук е достъпна повече, от обикновеното. Образите на това ниво правят впечатление на помагащи, уточняващи някаква конкретна мисъл и възниква голяма лекота на полета на фантазията.*

Тази комбинация от визуална мисъл и нейното символично кодиране обезпечава голямо количество варианти на данните, помага за решаване на професионални проблеми от всякакъв род."

Това означава, че на психологическо ниво протича първично, може да се каже, раздрусване на психиката. Дж. Хюстън пише на такъв специален език. Аз специално от време на време ви чета цитати, за да можете да оцените нейния стил, неговите положителни и отрицателни черти. Работата е в това, че психологията е такава наука, в която като цяло няма формиран език. Затова пък има голямо количество различни научни думи, основно заимствани от английски и латински, зад които всеки психолог подразбира или предполага някакво свое съдържание. Този еклектичен квазиезик или психожаргон помага, от една страна, да се отделим от битовия език и в този смисъл той е полезен. От друга страна, той прави впечатление не на научен, а на квазинаучен, защото реално термините се определят не много разбрано или съвсем никак не се определят. Поради това винаги, когато започнете да четете повече или по-малко професионална книга по психология, на вас ви е нужно да направите определен труд, за да разберете какъв смисъл влага авторът в едни или други думи, които използва като термини.

<u>Третото</u>, символично <u>ниво</u> може да изисква опита от второто ниво. Там се развива богат митопоетичен символизъм, в който животът на човека може да се види в термините на водещите образци (архетипи) или цели, изразени символично в процеса на митотворчество. Конкретният символ може да изразява личния живот или неговия контекст. Развитието тук включва движението зад границите на лично-конкретния контекст на второто ниво, тоест субектът превъзхожда лично-конкретния контекст с тези образи, които е имал на второто ниво и, върви разширение на значенията на символите, тоест едни или други лични символи придобиват общ характер.

Символичните образи тук основно са исторически, легендарни, митологични, ритуални, архетипни. Субектите могат да изпитват дълбоко или даващо по-голямо възнаграждение чувство на непрекъснатост или свързаност с историческия или еволюционния процес. Те могат да виждат образите на ритуалите, в които взимат участие, с всички свои чувства и да реагират с дълбоки емоции, така че преминатият обред може да има същото въздействие, както и фактическият обред, значително придвижвайки ги към собствената зрялост.

"Другите могат да се срещнат с образите на архетипните фигури от приказките, легендите, митовете. Понякога при това се разкриват широки образци от собствения живот, когато хората се персонифицират с Прометей, Едип, Пърсифал, Фауст, Дон Жуан и други. Въображаемия свят, в който попада този човек, се нарича свят на архетипите.

Това трето, тоест символично ниво, вече ще отбележа от себе си, видимо винаги възниква у човека, който излиза на определено енергетично ниво. Може би, това е ниво на творчеството или нивото на ръководене на големи колективи, или просто включване в много остра ситуация, където просто така не може да се оцелее, а трябва да се изкара егото от пашкула и да се попадне в по-широк контекст, и да се започне да се взима под внимание това, което обикновено не вземаме предвид, интересите на другите хора, например, или интересите на ситуацията, в която ние се оказваме - а иначе нищо няма да се получи.

Обикновено при човек, който попада в такава ситуация възниква впечатлението, че той се побърква временно. А понякога даже и не временно. При него възниква ефекта, който в психиатрията се нарича "бълнуване на значението", но въобще това е нормално състояние на всеки човек, който интензивно и успешно се занимава със сериозни неща. А именно, при него възниква впечатление, че това, което става с него, има не само номинално значение, но и още някакъв допълнителен и значително по-широк и отговорен смисъл; на него му се струва, че той е свързан към света на символите, които имат значение за света като цяло. Например, домакинята помитайки пода, получава много ясно преживяване за това, че през това време тя чисти аурата на цялата планета. И ако тя не изчисти някакво ъгълче, то в някоя страна ще започне голям безпорядък и ще дойде на власт противна тоталитарна хунта.

Това състояние означава излизане на ниво, което Ст. Гроф нарича трансперсонално. И за истинския езотерик, за всеки добър професионалист във всяка професия това е съвсем нормално преживяване. Въпросът се състои в това, доколко човек при това не се поддава на това, което в спорта се нарича "звездна болест". Разбираемо е, че шампионът на света получава внимание от своите почитатели в целия свят и при него започват сложни и напрегнати процеси в психиката, в частност, много силно се премества световъзприятието. И, така да се каже, за да не се побърка съвсем, са нужни някакви специални мерки. Например, веднъж един именит спортист, нееднократен шампион на света журналистите някак попитали: а как успявате на получите такива резултати? Той отговорил: "Как? Много просто: връщам се от световния шампионат, където съм получил златен медал и веднага на следващия ден започвам да тренирам така, като че ли съм прост първоразрядник".

На римския император, когато се връщал от своите войни, са строили триумфална арка, посрещали са го ликуващи народни тълпи с цветя, в тяхна чест са звучали всевъзможни песни, заливала ги е народната радост - героите се връщат. Обаче, за да не се побърка най-героичния военачалник и той да може да остане с ума си, редом до него в каретата седял човек, който тихичко му шепнел на ухото: "Не им вярвай, те всички лъжат!"

С други думи, аз искам да кажа, че от една страна, символичното ниво е реално в живота на човека и в някои случаи е неизбежно, но ако човек при това обръща внимание само на външната слава или чува само оглушителните вътрешни възхвали и не разбира или не осъзнава нивото на отговорност, което налага на него активирането на това ниво, то неговата психика не издържа. Какви именно ефекти възникват при това на времето написах във втора глава в моята книга "Възвръщане към окултизма, или Повест за фината седморка".

За да се проведе психотерапия на това ниво, на вас ви е нужно да станете един от символите на вътрешната реалност на човека - казано на психиатричен език, да се впишете в неговото бълнуване, но при това да не му се подчините, а да проведете своя линия.

При един от пациентите на М. Ериксон е имало мания, че е Иисус Христос. И веднъж Ериксон се приближил до него и му казал: "Чувал съм, че вие имате голяма опит с дърводелска работа, на мен ми е нужно да ми направите табуретка, не бихте ли могли да ми помогнете?" Аз не мисля, че така е излекувал своя болен, но поне е тръгнал контакт между тях.

Обаче ако влизате в символизма на истински побъркан, вие ще усетите върху себе си психологическо натоварване, което седи зад неговата символична реалност и тя съвсем ще извади от равновесие неподготвения човек. За да можете да издържите, трябва да имате определена подготовка - и психологическа, и енергетична, но най-главното е светогледна, защото ако излезете на нивото на символите, те започват да живеят вътре във вас, започват да управляват вашия вътрешен живот, те буквално се разпищолват и започват нагло да се материализират във вашия вътрешен живот.

Въображаемия свят, в който попада оказал се на трето ниво човек, Карл Юнг нарича свят на архетипите. И това е качествения свят, който съм ви описал по-рано. Архетипите са надарени с някои качества, но предметно те не са представени, те могат да получат всякаква предметна обвивка.

Четвърто или *интегрално ниво на опита*." *Това е ниво, в което субектът чувства отиване на ниво на осъзнаване, което се възприема като същност или основа на битието, или сам Бог. Той се чувства като ентелехия*. (Тази дума е заимствана от гръцки, в превод на руски език означава приблизително "целеполагане". Тоест ентелехията това е някаква сила, движеща човек или сюжет в определена посока. Това е разновидност на енергия, повдигаща се от дълбините и информираща и енергизираща нисшите нива".)

Какво е това е "интегрално ниво на опита"? В нашата терминология той приблизително съответства на Синтетичния архетип и нивото на битие на човека. Това е вътрешното "аз" на човека, или, ако говорим за външния свят, то това е основната сила, която движи съдбата на човека. Какво е това ентелехия по Дж. Хюстън? Това е някакъв висш смисъл, някаква висша устременост, която лежи в основата на всички жизнени сюжети на човека - и вътрешни, и външни - и някак ги движи, по определен начин разгръща външния свят с лице към човека.

Помните ли как се казваше в приказките: къщичке, къщичке, застани с гръб към гората и с лице към мен. Това е много интересно заклинание. Когато човек се подвига на четвърто ниво на опита, той чувства, че светът е обърнат към него по не случаен начин, че светът чака нещо от него и дава на човека възможност да изпълни съответната програма. Но това е усещане от много фино, много абстрактно ниво, което на нивото на думите и конкретните събития се проявява съвсем неявно. Това е, по-скоро, усещане, което по определен начин украсява ценностите и общите сюжети на човека и ги насочва нанякъде. Ето това е и ентелехия.

И ето, какво пише по-нататък Дж. Хюстън. "*Опитът показва, че, както и след религиозните преживявания, излизането във външния свят след общуване с четвъртото ниво на опита, човек получава усещане за нови връзки със света и нова свързаност със социалните и екологични (тоест природни) структури. По такъв начин, въображаемото спускане в екологията на вътрешния свят ремитологизира и енергизира екологията на външния свят*."

Зад тези малко слаби в мой превод фрази (честно казано, те звучат на английски не по-силно, отколкото на руски), стои много дълбокото обстоятелство, с което често се сблъскват психолозите-практици: при много клиенти коренът на проблема се намира далеч извън границите на жизнената проблематика в нейното конкретно-битово разбиране и отива в съвсем трансцедентни сфери, например, към търсенето на Бог вътре в себе си - и нищо по-малко не може да удовлетвори човека. За какво много хора отиват при мистериите, провеждани от Дж. Хюстън? За да можем да се повдигнем на това четвърто ниво на опита и да получим енергетична и смислова поддръжка от тези

символи, в които човек живее. А вече тези символи ще украсят неговите жизнени прояви.

И по-нататък тя прави интересна забележка. "*Всички ли могат да влязат в творческите пространства? Очевидно е, че не е достатъчно да се промени състоянието на съзнанието, за да се получи достъп до вътрешните измерения на въображението и времето. Майерс отдавна е предупредил, по повод на своите собствени изследвания на гениите, че в дълбините на вашето същество са скрити купчини боклук, а също домове със съкровища и дегенерацията и безумието също, както и началото на висшето развитие. Всяка перспектива, предлагаща планини от злато, които могат да бъдат измити, е длъжна да описва също планини от шлака и пясък, в които се скрити светещите зрънца*".

И Дж. Хюстън пише, че нейната собствена работа с психеделичните препарати изобилно потвърждават и количеството боклук, и потенциалът на дома със съкровищата. Тоест от едната само промяна във вашето съзнание вие отплавате в някакво вътрешно пространство, където по-рано не сте били, нека да бъде то даже дълбоко символично, нека да е много силно енергизирано, нека там даже да се усеща присъствието на висшия синтетичен план - това още не означава, че вие сте излезли на творческо ниво.

Излизането на четвърто ниво на опит е обикновена съдба на хората, при които е преместена психиката, които се намират в домове за психично болни, при които е честа манията за величие. И тъй като в хода на моя живот ми се е налагало достатъчно много да общувам с такъв род публика, то аз като цяло съм длъжен да кажа, че съм имал симпатия към всички тези хора със придвижено съзнание, те са ми били по-симпатични, отколкото средносоциалните субекти с "нормално" съзнание, но аз съм виждал нивото на заблуда на човека по отношение на себе си, своите възможности и т.н. Обаче постепенно, в хода на своите наблюдения стигнах до извода, че манията за величие също трябва да се заслужи, че тя не може да я има при всеки и, че тя, както и комплексът за непълноценност също трябва да се заработи.

Наличието на комплекс за непълноценност означава достатъчно прилично ниво на личностно развитие на човека. Много родители знаят, че трудностите при управление на детето често са свързани с отсъствие на елементарно честолюбие при него. Когато то се активира, нека бъде от най-нисше свойство, с детето става значително по-лесно. И докато човекът няма комплекс за непълноценност, докато няма честолюбие, докато няма мания за величие - това означава, че всичките тези фази предстоят. Това съвсем не означава, че човек се намира на високо ниво.

Ето така, връщам се към манията за величие. Обикновено тя означава, че човекът действително има грамаден потенциал, но той не е проработен. Такъв човек действително, по-скоро може да направи големи дела, може би даже много големи, но преди това трябва да проведе голяма работа - и вътрешна, и външна. И ето тук се изяснява такъв интересен момент: всички тези побъркани са достатъчно мързеливи, също както и наркоманите. Казано на астрологичен език, наркомания правят не квадратите, а тригоните. Тригоните на Нептун, тригоните на Юпитер дават способност евтино да се получи вкусно бонбонче, а след това да се разплащат със своето физическо тяло.

Помислете сами за творчеството и за променените състояния на съзнанието. Не съм уверен че това, което ви изложих сега е актуално за вас в този момент, но не се съмнявам, че в някакъв момент от вашия живот вие ще се сблъскате с описаните ефекти и тези теми ще станат за вас обект на съсредоточено внимание. А сега ще ви предложа упражнение, целта на което е активиране на човека във всички четири нива на опит поотделно.

Археология на "аза".

<u>Сензорно ниво</u>. Седейки или лежейки затворете очи, дишайте дълбоко. Дръжте вашите очи затворени и поддържайте дълбоко, но не често дишане, влезте вътре в себе си. Когато вдишвате, то дръжте образа на въздуха, повдигащ се във вашия мозък и енергизиращ го. Хайде да дишаме и да си представим, как нашия мозък се

вентилира от потока въздух, който влиза в него от облети дробове, или, можете да си представите пряко от пространството. Вдишвайки, запазете чувството за проветряване на мозъците, нежно прочиствани, оживяващи. Продължете това дишане в течение на минута. Хайде да подишаме проветрявайки мозъците и оправяйки ги. Вървите по улицата. Срещу вас накуцва голям крокодил. Имате минута време, за да си представите, какво се случва по-нататък. Обърнете внимание на органите на чувствата, които се активират при вас. Вие ще го видите, чуете, осезаете, помиришете. (пауза 1 мин.)

Хайде да завършим тази сцена. Помислете, с какви сензорни системи в този момент сте оперирали.

Психологическо ниво. *Вдишайте дълбоко и енергизирайте вашия мозък. Можете да побръмчите, като цяло, малко да промените състоянието на съзнанието. Продължавайки да дишате, затворете очи и почувствайте себе си задълбочаващ се вътре във вас, там, където никога още не сте били. Вие стоите право пред голямо огледало, което свети с вътрешна светлина. Тази светлина ви вълнува и вие протягате ръка, за да докоснете повърхността на огледалото. Вашата ръка не спира на повърхността на огледалото, а леко преминава през него. Вие решавате да последвате ръката и правите крачка в света, който се намира от тази страна на огледалото. Имате две минути външно време и колкото ви трябва вътрешно, за да изследвате този свят* (пауза 2 мин.)

Символично и митично ниво. *Затворете вашите очи и дишайте дълбоко. Почувствайте, как вдъхновението се спуска във вашия мозък, давайки му велик и забележителен живот*. (Тук има такъв обикновен американски романтизъм; аз специално никак не редактирам този текст, но американците го възприемат съвсем нормално - А.П.). *Вдъхнете и почувствайте вълната на вълшебна енергизация, увеличаваща вашата сила. Задълбочете се в себе си в течение на минута, разрешавайки си да попътешествате с въображението и яснотата на приключенията, които вие още никога не сте изпитвате. Вие се обръщате и виждате величествен черен кон, приближаващ се към вас. Неговият ездач е достойно и меко изглеждащ въоръжен скелет. Той ви се покланя с велико достойнство и ви предлага златна чаша. Имате три минути време, за да се разгърне този опит. И вие завършвате този сюжет*. (пауза 3 мин.)

Е, как е? Стана ли разговора?

И накрая*, интегрално-религиозно ниво*. *Затворете очи, дишайте дълбоко и бавно. Почувствайте своя мозък енергичен, отпочинал, активен, оживен от въздуха, който вдишвате, великият дар на живота. Позволете на вашият дух да ви напълни с чувство на живот и енергия. Продължете в течение на две минути да дишате, чувствайки, как заедно с вашето дихание отивате дълбоко навътре в себе си, в място на дълбока тайна, по-дълбоко, отколкото когато и да било. Вие стоите под старо дърво и неочаквано времето се променя. Вятърът започва да вие около вас и през вятъра вие чувате, как той казва: Сега е време да се познае Бога!" Удар на мълния поразява дървото в центъра и част от ствола пада, откривайки златна врата. Еднорог с шест разноцветни крила долита до вас, три пъти докосва с рога си земята и казва: "Време е да се повдигнем към планинските висоти!" Вие влизате в гората и виждате пред себе си светещ кристален дворец. Вие влизате в него, минавате през огромни зали, в които няма мебели и, във всяка граница виждате отражение на цялата Вселена. Вие чувствате своите нови сили и възможности, те се задълбочават и увеличават от ефекта на кристална и трепкаща светлина. Накрая вие достигате центъра на двореца, където стои кристална ваза с единствено цвете в нея. Вие гледате дълбоко в това прекрасно цветче и виждате семето, което съдържа в себе си зародиша на всичко, което се явявате и можете да бъдете. Това е семето на вашите възможности и възнесението в духовния план на реалността, ако вие само му дадете възможност да направи това*. (пауза 3 мин.)

И още няколко думи за следващата книга на Дж. Хюстън, която се нарича "Глобален Асклепий". Тази книга излезе някъде в края на 80-те години и в нея основната концепция на сакралната психология е изразена вече по-ясно. Там също има много прекрасни психологически практики и, освен това, авторката излага своя възглед за нашата епоха, нейните проблеми и пътищата за тяхното решаване, и всичко това е много интересно, но аз, тъй като нашият курс все пак е психологически, ще се ограничa с по-специални неща.

"*Какво е това сакрална психология? В картографията на човешкия опит свещените традиции очертават три основни области: първата това е област историческа и фактическа, втората - област митична и символична, третата - обединяваща област или източник на битието."* Дж. Хюстън обозначава тези области така*:* първата област - *това съм "аз",* втората*: "Ние сме" и* третата*: "Аз съм*".

Въобще трябва да се каже, че основен съвременен авторитет в областта на човешкото несъзнавано се явява Станислав Гроф. И Джийн Хюстън, когато е писала тази книга, вероятно е била запозната с изследванията и перинаталните матрици на Гроф, но, независимо от това, тя е дала картография на психиката и аз мисля, че за това е имало достатъчно сериозни основания. Но ние с вас още ще изучаваме откритията на Гроф и аз ще разкажа за тях във връзка с астрологията, а засега ние ще разгледаме тези три области в изложението на Дж. Хюстън.

Област първа: "<u>това съм аз</u>". Тази област на опит се отнася към обикновеното ежедневно съществуване. Тя е ограничена с географско пространство и обикновеното календарно време. Това са нашите навици, културни кодове и личностни ограничения. Това са нашите физически характеристики, пол, име, професия, семейство и т.н., това е нещото, което се нарича непосредствен живот. Към областта "това съм аз" се отнася маската, която носим, това, което Юнг нарича персона, тоест това лице, което ние ежедневно показваме на света в нашето ежедневно съществуване. Мнозина смятат, че нищо повече няма в човека, но за много други тази област се явява само начало.

По-долу от тази област се намира областта "<u>Ние сме</u>", където живеят символите, водещите архетипи и митове. Тук времето не е историческо, областта "ние сме" функционира като точка на контакт за свещеното време и свещеното пространство. Тя съдържа това, което никога не е било и това, което винаги става. (Аз цитирам, а след това ще обясня за какво става дума.) *Това е областта, където "аз" получава полифренични* (тоест множествени) *възможности*. *Шизофренията - това е раздвояване на две, а полифренията - това е разделяне на много части, - включително възможността да станем Богове и Богини и техен антураж. На санскрит тези небесни същества се наричат "ийди". Буквално всяка култура напира да влезе в областта "аз съм", за да получи енергия за архетипните истории, които осветяват обредите на възкресението и социалните трансформации. Областта "ние сме" също се явява източник на образци за иновации и творчество, които се проявяват в света "това съм аз", тоест в обичайния свят.*

Доколкото вече сте запознати с Качествения свят, то надявам се на вас ви е понятен в основните неща този текст в буквален превод. Но ако го прочетете без моите коментари, аз мисля, ви бихте разбрали зле за какво става дума. Но зная, че има Синтетичен, Предметен и Качествен светове, и разбирайки, че има архетипи, надарени с определена енергия символи, които са надарени с трансперсонални енергии, вие вече разбирате, към какво ви настройва авторката. Въобще трябва да се каже, че книгите по психология това не е толкова предаване на конкретна информация, колкото определена настройка на ума и съзнанието.

Изучаването на мислителите и художниците ярко показва тяхната способност да влизат в тази сфера на опита. Те вече напълва нашите сънища, молитви и медитации. Фразата на Дж. Хюстън, че областта "Ние сме" това е област, където "аз" получава "полифренични" възможности, включително възможността да станем богове и богини, трябва да се разбира достатъчно буквално. Това не е метафора. Когато вие в своите психологически преживявания се оказвате в тази област, вие именно такива. Тоест вие не само гледате техния живот някак отстрани, но вие се въплъщавате в този образ. И

практически няма творци, които да смятат, че те самите правят това, което правят. Винаги се налага да изслушваме разнообразните разсъждения за вдъхновението, за музата, за демона, като цяло, за някаква същност или душата, което стои зад поета или зад художника и води ръката му.

Има такава история, как един велик художник нарисувал платно, забележителна картина, дълго я гледал, любувал се, а след това казал: "Каква забележителна картина нарисувах!" Тук се раздал гръм от небето и възмутения глас на Бога, който казал: "Глупак! Аз я нарисувах през теб!" и, със Своите пръсти пронизал платното и, в него се получила дупка, видимо от възмущение.

Такъв род състояния, от психологическа гледна точка, означава точно, че съзнанието на човека преминава в областта митологична, архетипна, символична, където няма предметно напълване, но има качества, които са необикновено енергични. Има символи, които представляват най-мощни сгъстявания от психическа енергия и, те се разкриват през работата на човека. При което това засяга не само мислителите и художниците. Има маса други, по-малко поетични типове дейности, които изискват същия този преход на съзнанието, например, административната дейност. Например, човек ръководи организация, която прави нещо. В такива случаи не е модно да се говори за музи, демони или гении, но в действителност, вдъхновението на добрия организатор или музата, която стои зад него, нерядко е и по-силна, и по-осезаема от тази на поета или мислителя. И психичните състояния, които има при такива хора, са твърде далеч от социално разбираната норма - но те по понятни причини предпочитат да мълчат за това. При мен някак в живота стана така, че аз често имам работа с хора, които именно се занимават с организации, администриране, управление. И те имат сложен и отговорен вътрешен живот и излизането на символично ниво - това е най-важна част от тяхната работа, макар да изглежда, че се занимават със съвсем плътна дейност.

Един от най-известните писатели на Новия Век Фритьоф Капра пише по повод на лечителството, че при хора, заболели от тежки заболявания, понякога в някакъв момент идва усещане и то впоследствие се потвърждава на практика, че те могат да се излекуват от заболяването само по един начин, а именно, провеждайки някакви достатъчно тежки социални програми.

Това означава, че във вътрешния свят на човека се намира символ, който не може да се изрази, въплъти във вид на творчество в обикновения смисъл, например, във вид на поема. На него му е нужно да направи поема от някаква конференция, която човек да проведе, да събере помежду им нужните хора в нужното време и на нужното място. Те не могат така лесно да се съберат: необходимо е, при всеки от поканените участници да се подредят определени обстоятелства, за да могат при него някак случайно да дойдат пари за пътуване, да го пуснат от текущите занимания и т.н. С всичко това се заема администратора и това става по пътя на работа във вътрешния свят, на символично ниво. Обикновено за това някак не е прието да се говори и ако някой от администраторите-практици каже за това на глас и сериозно, то ще го сметнат за мръднал. Но фактически тези хора се занимават точно с това.

Обаче аз продължавам темата. "*Зад тези две области, или вътре в тях се намира трета област "Аз съм" - това е битието само по себе си, чистата потенциалност. Това е област на любов и единство, самата същност на реалността. Това е област, която мнозина познават като Бога. Аз нямам предвид много богове, защото те живеят в областта "Ние сме". Тук, по-скоро, става дума за Бог като единство на битието. "Аз съм" - това са думи на Бога, казани от него и дошли до нас в Стария Завет. Това не е нужно да се бърка с "аз" на човешкото его*. Появата на тази област отличава сакралната психология на Джийн Хюстън от много други, даже дълбочинни психологии и аз мисля, че на вас ви е очевидна тази пряка връзка със синтетичния архетип.

Сакралната психология предполага, че на всяка човешка душа е присъщ стремежът към единение с тази фундаментална или коренна реалност на битието. Забележете: мисълта за това, че психологията не може да игнорира религиозното ниво на живота, на всеки разумен човек изглежда самоочевидна. Религиозността или интимната вътрешна философия, която изпълнява ролята на религиозност при атеиста, това е нещото, което

се явява фундамент на живота на всеки човек и това, с което психологията трябва да се занимава на първо място. В същото време, съвременната психология, като правило, игнорира тази област меко, а по-често твърдо. А Джийн Хюстън се различава от мнозина психолози с това - тя пряко заявява, че психологията трябва да се занимава с това ниво.

"*В оптималния вариант има място съзвучието на всичките три нива. Нивото "Аз съм" се влива в нивото "Ние сме", зареждайки архетипната област със своя сила и след това в по-познатите форми тези архетипни истории и същества дават вдъхновение, здраве и творчество в живота на нивото "това съм аз", тоест на нивото на външния живот*."

Аз няма да ви описвам тренингите и практиките на сакралната психология, а ще ви разкажа един важен момент, който, видимо, се явява ключов момент за влизането на човека в професионалната психология. С какво се различават професионалните практикуващи психолози от стихийните психотерапевти? Една от разликите си състои в това, че човек, който смята себе си психолог-професионалист, действително започва да усеща символичната област, ето тази област "Ние сме" като самата най-реална област от човешката психика. И тогава всички сюжети, които му предлага клиентът на плътното ниво "това съм аз", той е длъжен сам или с помощта на клиента да преведе на символично ниво и вече там да се оправя. Ето това вече е, собствено казано, професионалната работа на психолога. За астролозите, навярно, това е по-лесно да се разбере, защото в основата на астрологията лежи определен символизъм, с разшифроването на който те се и занимават.

Съвсем друга е работата, че астролозите, бих искал да подчертая дебело това, често (нерядко под натиска на клиентите) възприемат този символизъм твърде конкретно-практично. В действителност това е неправилно. Всяка планета, всеки знак на Зодиака - това е много и много абстрактен архетип, зад който може да стои твърде много, затова да се казва, че може да се разкаже характера и съдбата на човека - това означава, меко казано, да се преувеличат възможностите на астрологията. За това астрологическите символи са твърде абстрактни. Трябва винаги, тълкувайки картата, да се гледа човека. Хороскопа няма да ни каже нито нивото на проработка на знаците, планетите и аспектите, нито конкретните обстоятелства, които изпълват живота на човека.

Как човек влиза в сферата на професионалната астрология? Първият сериозен изпит се състои в това, че вие спирате да говорите на астрологичен език, а започвате да говорите на обикновен човешки, тоест не употребявате астрологична терминология. Вторият вече изпит сте взели, когато в някакъв момент чувствате, че всеки астрологичен аспект може да заеме целия живот на човека и можете да му опишете този живот. Какво означава това? Ако попитате начинаещият астролог, какво е това Марс в Рак или, да кажем, Луна в Козирог, той ще се напрегне, ще се опита да си спомни текста на учебника, няма да си спомни, ще каже една-две фрази и повече от него няма да можем да изстържем. С други думи, отначало информацията по астрологически символи и техните съчетания за изучаващите астрологията е много малка и твърде абстрактна - или твърде конкретна. Обаче постепенно, според това, както астрологическите архетипи започват по-широко да се проявяват и проясняват в неговото съзнание, човек вече може да говори по-свободно на тази тема: да каже десетина фрази, след това страница, а в някакъв момент се открива такъв канал, че по повод на всеки аспект може да се говори колкото трябва: може да се разказва час, а може и два часа и повече - безгранично.

Когато се занимавах с консултации по астрология, аз именно така и постъпвах. Тоест аз взимах хороскопа, известно време го гледах тъпо, след това поглеждах клиента (видимо, също тъпо) и след това търсех аспект в картата, който, от моя гледна точка, съответствал на централния проблем на човека, и просто го разказвах дълго. Благодарение на опита, който имам при написване на такива учебници, аз можех да направя това. Ето аз на своя клиент и разказвах, че при него, например, Марс стои в Рак и какво му дава това - но давал характеристика на положението не така, както в учебника (страница от текста), а развивах тази тема някъде за половин час - а клиентът от моя поток улавяше това, което е било особено актуално за него.

Ето така, какво е това професионален астролог? Това е човек, който може да си въобрази ситуация, когато всеки аспект в картата (положение или дъгов аспект) заема

изцяло целия живот на човека - тоест астрологът професионалист може да повдигне всеки аспект на атманическо ниво. Правилната интерпретация на хороскопа се състои в това, вие да намерите тези планети, домове и аспекти, които са особено активни при човека и да потърсите един, максимум два, които имат атманическо звучене. Понякога те са подчертани в самия хороскоп (например, много точни дъгови аспекти), понякога няма - но те трябва да бъдат намерени, задължително ориентирайки се от живота и навиците на самия клиент.

Какви аспекти (Подводни под думата аспект употребява както традиционното разбиране на думата аспекти - (тоест части от дъгата, така и планетарни положения по знак - Б.П.) с атманическо звучене могат да бъдат показани в самия хороскоп? Например, има такава конфигурация, нарича се "чадър с дръжка" (в България това е познато като планетарен модел "Ведро", Б.п.), знаете ли го? Една планета стои особено в някаква полусфера, всички останали са в другата полусфера и още против тази планета в точна опозиция стои друга планета. Можете да сте уверени, че ето тази опозиция ще бъде атманически факт, в живота на човека и той цял живот ще балансира около нея и балансирането ще бъде отначало по-зле, а след това, при проработка - по-добре.

Друг вариант: като цяло - хармонична карта и в нея стои единствен квадрат. Можете да не се съмнявате, че този квадрат ще бъде главна яма на човека и е напълно вероятно той да има трудна съдба, защото в останалото върви на човека, някак той се препъва, особено ако квадратът е смекчен с тригони, а тук той всеки път ще недоумява: "Как попаднах в тази яма, нали винаги и във всичко ми върви, а тук изведнъж не. Навярно случайност! А в действителност това не е така: този единствен квадрат (или подчертана опозиция) е главен факт на хороскопа, главен факт от живота на човека и той се проявява във всички области на неговия живот
и във всички области на неговия живот и във всички вътрешни пространства, както е и установено за атманически символ.

Поради това професионализма в астрологията означава способност да се придава атманическо звучене на всеки аспект, дори на пръв поглед най-невинен. Стои в хороскопа, да предположим, Сатурн във Везни. Какво ще кажете за Сатурн във Везни? Поговорете минута-две и с това вашата фантазия ще спре. А сега се опитайте да изтълкувате Сатурн във Везни така, че това положение се активира във всяка ситуация на човека: каквото и да става, задължително се активират Везни, а в тях, каквото и да става е Сатурн. Какво ще стане с този човек? Как той ще се здрависва, усмихва, гневи, разделя, обича, ненавижда, умира, занимава със секс и
започва нова работа? Помислете - това е упражнение за дълбоко психологическо разбиране на астрологията.

Връщам се към темата за сакралната психология. Тя търси, открива и задълбочава личният сюжет на човека. Зад този сюжет, тя търси сюжет, който е глобален, общочовешки, дълбочинен, обозначен в символи, в митове, приказни сюжети, отнасящи се към символичната област, тоест към областта "Ние сме" - и повдига конкретният сюжет от живота на човека на сакрално ниво - или, по-просто казано, на символично ниво.

За какво е нужно това? Това е въпрос, който всеки психолог решава сам за себе си. Има мнение, че това въобще не е нужно. Ако вие почетете книги по НЛП (невролингвистично програмиране), аз за него още ще ви разказвам, то е напълно вероятно при вас да възникне впечатление, че психологията трябва да бъде конкретна и, че ако при вас дойде клиент, то трябва за минута да го излекувате и направите ръчка "довиждане". В психологическите кръгове има, действително, съпротивление против фройдисткия подход, когато психоанализата продължава десетилетия, когато клиентът три (или шест) пъти в седмицата отива при психоаналитик, разказва му всички събития от текущия живот и фактически аналитикът се интегрира в живота на своя клиент и в живота на семейството. Тогава в семейството възниква вече не съпружеска двойка, а съпружеска тройка: съпрузите плюс психоаналитикът. Това действително предизвиква известен протест. Аз прекрасно разбирам това.

Но, от друга страна, всяко локално въздействие, когато човек не се повдига на нивото на символично усещане, символично възприятие, предизвиква усещане на празен фокус. С психиката могат да се правят фокуси, може да се застави човекът да забрави нещо, например, но това не означава, че проблемът е решен, това не значи, че е станала действително дълбока личностна трансформация. И сериозният психотерапевт, който е заинтересован от дълбоки изменения, разбира се построява отношенията с клиента така, че да му позволи да се изкачи на символично ниво и да проработи нещо на него.

Основният прийом използван от Джийн Хюстън се състои в това, че локалният сюжет, разбиран тясно от човека в рамките на неговата социална и лична реалност, се повдига до нивото на символичен сюжет и там се отработва. Изглежда, че това е дълъг път, но понякога дългият път се оказва по-ефективен, отколкото краткият.

"*Сакралната психология търси, открива и задълбочава личният сюжет*." Тя търси дълбочинен сюжет - този, който се намира вътре в човека и има отчетливо атманическо звучене, свързвайки се с неговата жизнена мисия. Дълбочинният сюжет обезпечава целта на живота и енергия за ежедневната дейност, предлага значение на нея и точен избор на момент във времето. Когато има дълбочинен сюжет, то всичко идва в съгласие помежду си: тече интеграция на живота, върви интеграция на личността. А докато дълбочинният сюжет при човека не е активиран, не протича нищо такова. Клиентът идва при вас и казва: "Аз не знам, какво става с мен. Зле ми е. Целият ми живот е разхвърлян. Нямам цел. Нямам смисъл. Не зная какво да правя!" Това означава, че дълбочинният сюжет при него не е активиран. Обаче той се активира не при всеки човек, а само при постигане на определено ниво на развитие на личността и аз скоро ще ви говоря за това.

При всеки човек има свой дълбочинен жизнен сюжет, макар в различните психологически школи той да се представя по различен начин. Съпротивата към този сюжет - това е голяма и съвсем актуално реалност за мнозина. Маслоу го е нарекъл съпротива на "комплекса Йона". Йона - това е библейски пророк, надявам се известно ви е, че той е пътешествал в червата на кит и е излязъл невредим оттам - но малцина знаят, как той е попаднал там. А е попаднал по такъв начин. Бог му говори: Йона, ти си длъжен да отидеш в Ниневия да проповядваш. А Йона е отговорил в този смисъл, че не искам, на мен и тук ми е добре. И тогава Бог е изпратил кит, който е глътнал този Йона и е транспортирал до самата тази Ниневия, където той вече е изпълнил волята Божия. Видимо е разбрал, че иначе ще бъде лошо.

Ето така, комплексът на Йона - това е съпротивление на своя дълбочинен сюжет. Джийн Хюстън не пише, че това е комплекс на Йона, това е терминология на Маслоу. (Между впрочем, аз съвсем не разбирам защо фамилията на този известен американски психолог от хуманистичното направление се превежда в такъв вариант: реално той просто е Маслов.) Но създателката на сакралната психология пише, че съпротивата на своя дълбочинен сюжет - това е голяма и съвсем актуална реалност за мнозина.

Защо? "*Съблазнителното изкушение хомеостаза, устойчивостта, равномерният, обикновен живот ни предлага да спрем света и да слезем, да излезем от него, тоест да избегнем включването в развитието на мировия сюжет. Голяма част от съвременното положително мислене се основава на избора на път на афирмации и визуализации само на този обект на вашия сюжет, който е свързан с очевидно преуспяване и взимане от живота на това, което искате да получите*." Тази фраза - камък в оградата на разнообразни техники на хуманистичната психология, това, което там се нарича положително мислене, което се противопоставя на негативното. Между впрочем, вие знаете ли, какво е това афирмации? Нека тези, които знаят разкажат на тези, които не знаят... Шегувам се.

Афирмация това е дума, заимствана от английски език. "Affirm" на английски означава "да се утвърждава". (Тоест вместо "афирмации" трябва да се преведе "утвърждение". Човек сам на себе си (или себе си) утвърждава. Например при него има някакъв комплекс за непълноценност, а той се занимава със самовнушение, най-добре в писмен вид и, на хартията пише: "Аз струвам нещо. Аз представлявам сам по себе си ценност. Утре ще отида на пазара и ще купя това, което ми е нужно по цени, които ме

устройват." Ако един път не стига, това може да се напише 10 пъти. И то работи, макар и не на сто процента. Това е много съблазнителен, много лек магически път, защото има сила на думите, сила на мастилото, клавиатурата на компютъра. Даже при смазката за лагери има магическа сила. Но сериозни неща по този начин вия няма да решите, а само ще си измъчите главата. Ако във вашият автомобил има лампичка, сигнализираща за това, че ви се свършва бензина, то вие можете да изключите тази лампичка, но в резервоара от това бензинът няма да се увеличи. И нерядко афирмацията изпълнява именно тази функция, тоест изключва индикаторната лампа на контролния панел. Поне, най-често става така, когато говорим за конкретни неща. Ако става дума за афирмации на нивото на жизнени позиции и ориентации - това вече е друг разговор, макар и тук далеч не всичко е така просто и еднозначно.

Ето така, ако искате да живеете в локален сюжет, без да го разширявате, то често повърхностните терапевти ви предлагат в един или друг вид да използвате афирмации. А проблемът, както пише Джийн Хюстън, се състои в това, каква ваша субличност или каква част от вашето полифренично "аз" иска това, което постигате. Каква част използвате, а каква давате. Конфликт означава, че при вас има някакви отричани аспекти на вашата личност, вашата същност, някакви възможни варианти на вашия живот, които вие отричате с все сили, а те все едно някак се втурват в живота ви.

"*Големият сюжет ви чака в много външности. Той може да дойде по всякакви начини. Даже през физическо заболяване, което може да се лекува по пътя на разкриването на по-широк сюжет за човека. Заболяването идва като материализация на ограниченията на човека на своя собствен жизнен сюжет*." Какво е това заболяване? Това е ограничение. Вие бихте могли, по принцип, да ходите, да бягате, а така лежите на кревата. Психиката на човека отрича по-широк сюжет, значи, че тялото в резонанс отрича своя по-широк сюжет. Както виждате възможно е и такова тълкуване.

Хюстън пише, че идеята да излекуване по пътя на разширение на сюжета не е нова. Сред индианците на юго-запада в Америка е било разпространено лечителството с разказване и разпяване на голям сюжет. А именно, сюжета за историята на създаване на света и населяващите го същества. Това разпяване ставало над тялото на умиращия, болния човек в течение на седем дни. Семейството на болния, всички членове на съобществото приемат участие в това действие под ръководството на шамана. Този разказ за произхода на света се съпровожда с рисуване с пясък по тялото на болния и включва енергиите, които му помагат да се възстановят живота и здравето.

Това не означава, че смъртта трябва да се отрича или избягва. За всички хора, при които се намира време и място, за да изслушат този сюжет на развитието на природата, смъртта не се явява негов край, това е, по-скоро, промяна в статуса или в нивото на сюжета.

По такъв начин, сюжетът на живота и смъртта е известен като никога незавършващ. Това е нещото, с което започнах своите лекции за архетипите. Помните ли, аз ви рисувах космогоничната диаграма? И в нейните рамки ние разглеждахме и всички останали архетипи.

Реализирайки идеята за подем по нивата на съзнание, в качеството на метод за превръщане на локалния сюжет в глобален, Дж. Хюстън предлага техника на *митологизация*: отначало човек разказва своята история на обикновен език, а след това я превежда на качествено ниво, ползвайки универсални сюжети.

Например, излагайки вашата история екзистенциално, вие бихте могли да я разкажете така. "*Аз се родих в средно семейство, майката беше учител в училище, а бащата работеше като кондуктор във влак. Като по-малко дете получавах малко внимание, майката работеше през цялото време, бащата отсъстваше по цели дни. Поради това бягах в гората и оставах там по няколко дни, наслаждавах се на живота с катериците, зайците и птиците. Когато се връщах обратно, баща ми ме биеше с ремъка до кръв, сестрите и братята не разговаряха с мен, а изглеждаше, че на майка не и пука. Започнах да се уча зле в училище, и учителите ми казваха, че съм глупав*".

Преразказана на митичен език, тази история би могла да изглежда така. "*В отдавнашни времена живееше необикновено дете, родено с грамадни способности и светове вътре в него, което било толкова ярко, че затъмнявало всички останали и, те даже не се осмелявали да погледнат на него. Даже майка му, която знаела много и бащата, който водил каравани в далечни страни, не могли да го гледат. Само в Гората той бил познат и на птиците, и на животните. Той оставал там в течение на дълго време и се радвал на тяхното признание и разбиране. Когато се връщал вкъщи, те го мъчили дотогава, докато не забравял своето истинско същество. Изглежда, че минали много години, когато пътешествал в тази мъгла, понякога сблъсквайки се с гиганти, които се опитвали да съкрушат неговите деликатни форми. Сломен и разбит, той продължавал да живее, докато веднъж...*"

Ако вие имате конкретна история, която ви угнетява, която много години не излиза от вашето съзнание, причинява емоционална болка, макар че е ясно, че отдавна си е струвало да се забрави - пробвайте да я преведете на символичен език. Пробвайте да направите приказка от нея. Тоест пробвайте тази приказка, която започва, да предположим, с вашите детски страхове и притеснения, да продължите в своето въображение, в символичен сюжет. Вие може да откриете много интересни за себе си подробности.

Аз мисля, че нещата които ви разказвах днес, са значително по-дълбоки, отколкото можете да почувствате в хода на лекциите, поради това ги премислете сами. Този комплекс от представи и проблеми е всемирно, общочовешко достояние. Това се потвърждава от цялата история на развитието на културата: културата е винаги символична, винаги има спускане на предметно ниво в конкретния живот и винаги има подем чрез ритуал или друг начин към архетипа и символа. И винаги има ентелехия, тоест висш смисъл, който води и изпълва със себе си всички тези процеси.

Благодаря за вниманието, довиждане.
Новосибирск, Академгородок, 1999 г.

Превод: Саркиз Гюламджиян